

summarius

SOCIETATIS SCIENTIARUM
CATHOLICAE
UNIVERSITATIS LUBLINENSIS
IOANNIS PAULI II

2018

R. 47 (67)

TOWARZYSTWO NAUKOWE
KATOLICKIEGO UNIwersYTETU LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

KOMITET REDAKCYJNY

Wojciech Daszkiewicz, Arkadiusz Jabłoński, Agnieszka Lekka-Kowalik,
Stanisław Majdański (REDAKTOR NACZELNY),
Stanisław Sarek (SEKRETARZ)

Opracowanie redakcyjne
Stanisław Sarek
Anna Maćkowska i Zofia Kiczuk (sprawozdanie)

Skład komputerowy
Stanisław Sarek
Anna Maćkowska (sprawozdanie)

Projekt okładki
Benedykt Tofil

© Copyright by Towarzystwo Naukowe KUL 2019

TOWARZYSTWO NAUKOWE
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

ul. Chopina 29/11, 20-023 Lublin, tel. 81 525 01 93, tel./fax 81 524 31 77
e-mail: tnkul@tnkulpl www.tnkul.pl
Dział Marketingu i Kolportażu 81 524 51 71

ISSN 0137-4575

Druk i oprawa: ELPIL, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

UNIVERSITAS NOSTRA IAM CENTENNIS
UTINAM CRESCAT ET FLOREAT MULTOS PER ANNOS
MAGISTRORUM ET SCHOLARIUM SUORUM SAPIENTIA
RECTORUMQUE EIUS PRUDENTIA
DEO ET PATRIÆ VERITATEM FACIENS IN CARITATE

SOCIETAS SCIENTIARUM C.U.L.
SEMPER UNANIMA...

CENTESIMA ADVENTA...
O LUDZIACH I INSTYTUCJACH
W STULECIE UNIWERSYTETU

KS. AUGUSTYN ECKMANN
ALINA ŻUK

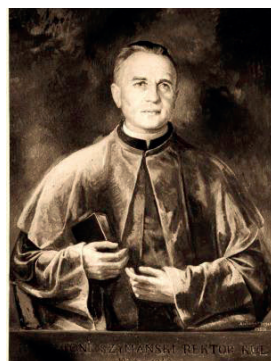
O TOWARZYSTWIE NAUKOWYM KUL NA STULECIE UNIwersYTETU*

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (TN KUL) to instytucja naukowo-wydawnicza, prawnie odrębna, ale ściśle związana z KUL, tworząca naukowe i wydawnicze zaplecze dla Uniwersytetu, dorobku jego profesorów i wykładowców. Powstało w 1934 r., jest jedną ze starszych tego typu instytucji w Polsce.

POWSTANIE, STATUT, ROZWÓJ

Decyzję o powołaniu jednej instytucji wspomagającej i koordynującej działalność naukową, popularyzatorską i wydawniczą podjął Senat Akademicki KUL 31 stycznia 1934 r. z inicjatywy ks. Antoniego Szymańskiego – ówczesnego rektora (fot. obok).

Wniosek o zarejestrowanie TN KUL wraz z projektem Statutu podpisał 15 profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych KUL, którzy zgodnie z zatwierdzonym Statutem stali się członkami założycielami Towarzystwa. Byli to: rektor – ks. Antoni Szymański, Leon Białkowski, Ignacy Czuma, Hubert Hoemaeker OFM^{Cap}, Henryk Jakubanis, ks. Piotr Kremer, Witold Krzyżanowski, ks. Józef Kruszyński, Zygmunt Kukulski, Gommar Michiels OFM^{Cap}, Mieczysław Popławski,

Ks. prof. dr hab. AUGUSTYN ECKMANN – emerytowany profesor KUL; członek czynny Wydziału Historyczno-Filologicznego i prezes TN KUL.

ALINA ŻUK – dyrektor administracyjny TN KUL.

* Jest to pierwotna, pełna wersja (tu tylko dostosowana formalnie do zasad „Summarium”) hasła przygotowanego do *Encyklopedii 100-lecia KUL* (t. I-II, Lublin 2018), gdzie ostatecznie (t. II, s. 478-480) zostało, ze względów edytorskich, znacznie okrojone i zmodyfikowane.

członkami – Leon Białkowski, Witold Krzyżanowski, Hubert Hoemaeker OFM^{Cap}, Gommar Michiels OFM^{Cap}, Jan Roth SJ i Henryk Jakubanis. Drugie zebranie (25 listopada 1934 r.) połączono z uroczystym posiedzeniem publicznym, na którym M. Popławski wygłosił pierwszy odczyt pt. *Polityczna publicystyka w dobie Cezara*. W obrębie TN KUL utworzono trzy Wydziały: Teologii i Prawa Kanonicznego, Historyczno-Filozoficzny (od 1936 – Historyczno-Filologiczny) oraz Nauk Społecznych.

Z inicjatywy Senatu KUL już 3 października 1934 r. przekazano Towarzystwu kontynuowanie serii wydawniczej „Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” oraz wydawanie rozpraw doktorskich, magisterskich i seminaryjnych. Odtąd Towarzystwo stało się główną oficyną wydawniczą Uniwersytetu. Z ówczesnych publikacji na uwagę zasługuje m.in. *Księga Pamiątkowa ku czci Jego Ekscelencji X. Biskupa Mariana Leona Fulmana* (cz. 1-3). Do 1939 r. Towarzystwo zorganizowało 25 posiedzeń naukowych na wszystkich Wydziałach, wydało drukiem ok. 60 tytułów. W 1939 r. liczyło 42 członków (21 czynnych, 14 korespondentów, 7 współpracowników).

W czasie II wojny światowej, wraz z zamknięciem KUL, działalność TN KUL została przerwana, członkowie TN byli aresztowani i więzieni w obozach, rozstrzelani przez hitlerowców, ginęli w Katyniu, nie da się określić strat naukowych poniesionych w tym okresie.

Towarzystwo wznowiło działalność 21 listopada 1944 r. jako pierwsze towarzystwo naukowe w Polsce. W latach 1944-1974 było formalnie instytucją nielegalną, niefigurującą w spisie stowarzyszeń PRL-u. Istniało i działało na zasadzie porozumień z Wojewodą Lubelskim. Dopiero w 1974 r. opracowano nowy Statut i Towarzystwo zostało ponownie zarejestrowane. Reaktywowano Wydziały działające przed wojną (Historyczno-Filologiczny, Nauk Społecznych, Teologiczno-Kanoniczny) i powołano nowe: w 1952 r. Wydział Filozoficzny, w 1990 – Wydział Nauk Prawnych, w 2001 – Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, w 2012 – Wydział Zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL.

Praca Towarzystwa odbywa się głównie w ramach Wydziałów. W trakcie jednak rozwoju TN KUL realizacja szczegółowych i specjalistycznych zadań wymagała tworzenia nowych form organizacyjnych – komisji i instytutów. Powstały Komisje: Wykładów Uniwersyteckich (1945); Wydawnicza *Encyklopedii Katolickiej* (1948); Badań nad Żywotem św. Stanisława Biskupa (1951); Badań nad Dziejami Warmii i Mazur (1952); Badań nad Literaturą Katolicką (1952); Regionalna Lubelska (1953); Pedagogiczna (1954); Badań nad Początkami Chrześcijaństwa w Polsce (1964); Psychologiczna (1964);

Filozofii Przyrody (1965); Badań nad Historią Teologii i Filozofii w Średniowieczu (1966); Badań nad Antykiem Chrześcijańskim (1972); Badań nad Religią (1976); Jacquesa Maritaina (1994); Naukoznawstwa i Kulturoznawstwa (2009). Utworzono Instytut Antropologiczno-Socjologiczny (1945), a także Instytut Geografii Historycznej Kościoła w Polsce (1957; w 1969 r. przeniesiony na KUL i dotąd działający). Poczęto organizować posiedzenia naukowe, konferencje, sesje naukowe, a także serie wykładów publicznych, które gromadziły audytorium również spoza środowiska uniwersyteckiego. Spośród licznych Komisji i Instytutów naukowych kilka wykazuje trwałą i wyjątkową aktywność, np. Komisja Badań nad Antykiem Chrześcijańskim.

W dziejach Towarzystwa były okresy większej i mniejszej aktywności naukowej, co wiązało się m.in. z narzucaniem ideologii marksistowskiej. Wyróżnić należy lata pięćdziesiąte, gdy środowisko KUL, ograniczane z zewnątrz, było zmuszone do szukania nowych możliwości działalności naukowej. Podejmowano wiele inicjatyw, których celem było utrzymanie katolickiego profilu i niezafałszowanego obrazu dziejów polskiej kultury.

Największy rozwój działalności Towarzystwa nastąpił w dziedzinie wydawniczej. Do 1939 r. zostało opublikowanych łącznie ok. 60 pozycji. Podobnie było po wojnie. W kolejnych latach, gdy zmniejszały się trudności zewnętrzne, następował stopniowy wzrost liczby wydawanych czasopism i publikacji książkowych – do ok. 70 pozycji w latach dziewięćdziesiątych i ok. 100 pozycji obecnie. Łącznie wydano dotąd ponad 3 tys. publikacji.

ZARZĄD

Zarząd, który tworzą prezes, wiceprezes, sekretarz generalny, skarbnik, referent ds. wydawniczych, dwaj członkowie Zarządu, jest wybierany przez Walne Zebranie na 3-letnią kadencję. W skład Zarządu wchodzi również przewodniczący Wydziałów Towarzystwa. Zarząd pełni funkcję kierowniczą i wykonawczą. Nad całością prac TN KUL czuwa prezes. Dla zapewnienia ścisłego związku i współpracy z Uniwersytetem prezesem był wybierany rektor KUL. Od tego zwyczaju odstąpiono w 1981 r., kiedy prezesem został Zygmunt Sułowski (w latach 1983-1989 prezesem był urzędujący rektor, bp Piotr Hempterek); od 1989 r. na stałe urząd prezesa pełnią profesorowie nie-sprawujący funkcji rektora.

Dotychczasowi prezesi: ks. Antoni Szymański (1934-1939), ks. Antoni Słomkowski (1944-1952), ks. Józef Iwanicki (1952-1957), ks. Marian Rechowicz (1957-1963), ks. Wincenty Granat (1963-1970), Mieczysław Albert Krąpiec OP (1970-1981), Zygmunt Sułowski (1981-1983), bp Piotr Hempterek (1983-1989), Stefan Sawicki (1989-1998), Andrzej Bronk SVD (1998-2001), ks. Janusz Mariański (2001-2004), ks. Augustyn Eckmann (2004-).

Obecny Zarząd: prezes – ks. Augustyn Eckmann (od 2004 r.), wiceprezes – ks. Józef Krukowski, sekretarz generalny – Ewa Ziółek, skarbnik – ks. Czesław Krakowiak, referent ds. wydawniczych – Stanisław Kiczuk, członkowie: Jadwiga Kuczyńska, ks. Tadeusz Guz.

Politykę Zarządu realizuje dyrektor administracyjny TN KUL. Obecnie (od 1 sierpnia 2014 r.) funkcję tę pełni Alina Żuk.

CZŁONKOWIE

Początkowo członkami Towarzystwa byli tylko pracownicy naukowci KUL. Z czasem dołączali do nich przedstawiciele innych ośrodków naukowych w Polsce i za granicą, uczeni, eksperci znani w swoich dziedzinach. W latach 1934-1939 TN KUL liczyło 42 członków, w 1944 r. – 74, w 1959 r. – 229. W następnych latach liczba członków systematycznie rosła, w 2017 r. osiągając liczbę 771 członków (czynnych, korespondentów i współpracowników). Zgodnie ze Statutem Towarzystwo nadaje godność członka honorowego, którą dotąd otrzymali: Zygmunt Sułowski, Stefan Sawicki, Aleksandra Witkowska OSU, Krystyna Stawecka, Stanisław Majdański, Andrzej Paluchowski, Stanisław Kiczuk.

Członkiem TN KUL przez pół wieku (od 1955 r.) był ks. Karol Wojtyła – papież Jan Paweł II, święty Kościoła katolickiego, a także kandydaci na ołtarze: ks. Wincenty Granat, kard. Stefan Wyszyński, Jacek Woroniecki OP.

WYDZIAŁY

Poszczególne Wydziały Towarzystwa oprócz działalności naukowej (konferencje, sesje, odczyty), wydają specjalistyczne „Roczniki”. Nazwy Wydziałów, tytuły czasopism, a także częstotliwość ich ukazywania się ulegały modyfikacji. Od roku 2009 współwydawcą czasopism wydawanych przez Towarzystwo jest KUL (na podstawie corocznie zawieranych umów).

Wydział Teologii – liczy 192 członków. Pierwszy przewodniczący: Jan Roth SJ (1934-1939), obecnie – Kazimierz Pek MIC. Od 1949 r. Wydział wydaje „Roczniki” – pierwotnie „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, od 1991 „Roczniki Teologiczne” (obecnie 13 zeszytów: Praca socjalna; Teologia dogmatyczna; Teologia moralna; Historia Kościoła; Teologia duchowości; Teologia pastoralna; Teologia ekumeniczna; Liturgika; Teologia fundamentalna i religiologia, Nauki o rodzinie; Katechetyka; Homiletyka; Muzykologia) oraz *Studia liturgiczne*. Wydział opublikował ponad 700 woluminów czasopism i książek, odbył ponad 450 posiedzeń naukowych.

Wydział Nauk Społecznych – liczy 147 członków. Pierwszy przewodniczący: Witold Krzyżanowski (1934-1939), obecnie – ks. Edward Walewander. Od 1949 r. Wydział wydaje „Roczniki”, obecnie: „Roczniki Ekonomii i Zarządzania”, „Roczniki Nauk Społecznych”, „Roczniki Pedagogiczne”, „Roczniki Psychologiczne”, a także „Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration”. Journal for Mental Changes. Wydział opublikował ponad 450 woluminów czasopism i książek, odbył ponad 240 posiedzeń naukowych.

Wydział Historyczno-Filologiczny – liczy 195 członków. Pierwszy przewodniczący: Henryk Jakubanis (1934-1939), obecnie Urszula Paprocka-Piotrowska. Od 1949 r. Wydział wydaje „Roczniki Humanistyczne” (obecnie 11 zeszytów: Literatura polska; Historia; Filologia klasyczna; Historia sztuki; Neofilologia; Językoznawstwo; Słowianoznawstwo; Lingwistyka korpusowa i translatoryka; Sinologia; Glottodydaktyka; Anglica), a aktualnie także ukazujące się od 1976 r. – „Studia Polonijne” i od 1983 – „Studia Norwidiana”. Wydział opublikował ok. 1000 woluminów czasopism i książek, odbył ok. 600 zebrań naukowych.

Wydział Filozoficzny – liczy 118 członków. Pierwszy przewodniczący: ks. Józef Pastuszka (marzec 1952 – listopad 1952), obecnie – Zbigniew Wróblewski. Od 1948 r. wydaje „Roczniki Filozoficzne”, a od 2010 r. także „Roczniki Kulturoznawcze”. Wydział opublikował 450 woluminów czasopism i książek, odbył ponad 350 posiedzeń naukowych.

Wydział Nauk Prawnych – liczy 114 członków. Pierwszy i obecny przewodniczący: ks. Józef Krukowski (1990-). Od 1991 r. Wydział wydaje „Roczniki Nauk Prawnych”, które wyodrębniły się z „Roczników Teologiczno-Kanonicznych”, oraz „Kościół i Prawo”. Wydział opublikował 150 woluminów czasopism i książek, odbył 42 posiedzenia naukowe, zorganizował 27 konferencji naukowych.

W 2001 r. został powołany Wydział Matematyczno-Przyrodniczy (przewodniczący: Ryszard Szyszka; liczy 5 członków), opublikował 6 książek.

W latach 2012-2016 funkcjonował Wydział Zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL. Przewodniczącym był ks. Tadeusz Guz. Wydział publikował „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” (11 tomów).

Paleta okładek „Roczników”
wydawanych przez poszczególne Wydziały TN KUL

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I NAGRODY

W działalności Towarzystwa bardzo ważną rolę odegrała Komisja Wykładów Uniwersyteckich, powstała w 1945 r. (jej pierwszym przewodniczącym był Juliusz Kleiner), w ramach której odbywały się, dwa razy w roku, oryginalne i na wysokim poziomie wykłady publiczne. Ten sposób popularyzacji wiedzy był doceniany w środowisku naukowym, gdy dostęp do najnowszych wyników badań był utrudniony.

Do najcenniejszych inicjatyw naukowych Towarzystwa należy organizowanie sympozjów i sesji związanych z uczczeniem jubileuszy wybitnych postaci, których materiały publikowane były w specjalnych księgach (np. *Mikołaj Kopernik. Studia i materiały Sesji Kopernikowskiej w KUL 18-19 II 1972* – dla uczczenia 500. rocznicy urodzin Kopernika; *Saint Thomas d'Aquin pour le septième centenaire de sa mort. Essais d'actualisation de sa philosophie* – dla uczczenia 700-lecia śmierci Tomasza z Akwinu). Innym nurtem naukowym było czczenie rocznic narodowych i publikowanie opra-

cowań syntetycznych (np. *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce* (cz. 1-3); *Millénaire du catholicisme en Pologne – Poland's Millennium of Catholicism*; *Wkład Polaków do kultury świata*).

Do 1994 r. w ramach Komisji Wykładów Uniwersyteckich (przekształconej w 1977 r. w Referat Wykładów Uniwersyteckich i Sympozjów) zorganizowano ok. 120 cykli wykładów publicznych, m.in.: *Ziemie Odzyskane* (1947); *Z filozofii przyrody* (ku czci Mikołaja Kopernika) (1953); *W setną rocznicę powstania styczniowego* (1963); *Stefan Żeromski. W setną rocznicę urodzin* (1964); *25. rocznica śmierci gen. W. Sikorskiego* (1969); *100-lecie urodzin Einsteina* (1978); *60-lecie odzyskania niepodległości* (1978); *O Katyniu* (1990); *O Konstytucji 3 Maja* (1991); *75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* (1993).

Od 1995 r. działalność naukowa prowadzona jest głównie pod patronatem Zarządu, wspomagana nadal przez Wydziały i Komisje. W latach 1995-2017 zorganizowano łącznie 72 sympozja, konferencje i sesje naukowe (wiele o zasięgu międzynarodowym), m.in.: „Colloquia Norwidiana”; „Europa: zbliżenia – kontrowersje – perspektywy”; „Kultura i prawo”; „Bliżej emocji”; „Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców”; „Życie i twórczość Bolesława Prusa z perspektywy 100 lat”.

Znacząca w historii Towarzystwa była Komisja Wydawnicza Encyklopedii Katolickiej, powstała w 1948 r. (przewodniczącym został ks. Antoni Słomkowski). Jej celem było opracowanie projektu *Encyklopedii Katolickiej*, zainicjowanego w 1945 r. przez Stefana Wyszyńskiego, wówczas biskupa lubelskiego. W 1969 r. Komisja została przekształcona w Komitet Redakcyjny Encyklopedii Katolickiej, który następnie włączono do Międzywydziałowego Zakładu Leksykograficznego KUL (1970; od 2006 – Instytut Leksykograficzny, od 2009 – Instytut Leksykografii), pozostawiając Towarzystwu opiekę merytoryczną i wydawanie *Encyklopedii*. Rozpoczęte przed kilkudziesięciami laty przedsięwzięcie edytorskie zostało w 2014 r. zakończone w swojej zasadniczej części publikacją XX tomu *Encyklopedii*.

Ważną formę działalności naukowej stanowi realizowanie projektów badawczych (od 1991 r.), przyznawanych niegdyś przez Komitet Badań Naukowych (do 2004 r.), obecnie zaś przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Narodowe Centrum Nauki, Senat RP, w których uczestniczyło wielu członków Towarzystwa i naukowców z innych środowisk naukowych. Do 2017 r. TN KUL zrealizowało i realizuje łącznie 164 projekty z różnych dziedzin naukowych, m.in.: „Leksykon kultury polskiej na emigracji”; „Leksykon filozofii klasycznej”; „Teoria sztuki w pismach

świętego Augustyna”; „Corpus operum Marsilii de Inghen”; „Tragedie Ajschylosa: *Persowie*, *Siedmiu przeciw Tebom*, *Blagalnice* i *Prometeusz w okowach*”; „Dokończenie edycji 20-tomowej *Encyklopedii Katolickiej*”; obecnie są kontynuowane: „Źródła doktrynalne *ars vetus* na Uniwersytecie Krakowskim w I połowie XV wieku”; „Tajna policja polityczna w Prusach wobec mniejszości polskiej 1871-1932”; „Metodologiczne podstawy wnioskowań w badaniach prowadzonych metodami mieszanymi”; „Edycja krytyczna tomu I, XII, XIII, XIV, XVIII *Dzieł wszystkich C. Norwida*”; „Rozszerzona kontynuacja serii wydawniczej ‘Staropolski dramat religijny’: ‘Staropolski dramat i dialog religijny’” i inne.

Od 1974 r. Zarząd Towarzystwa przyznaje corocznie Nagrodę im. Księdza Idziego Radziszewskiego, założyciela i pierwszego rektora KUL, „za wybitne osiągnięcia naukowe w duchu humanizmu chrześcijańskiego”. Pierwszym laureatem Nagrody był Władysław Tatarkiewicz. W ramach tej Nagrody przyznawana jest również nagroda za książkę roku, której laureatami zostali w 1983 r. – Waław Hryniewicz OMI, za książkę *Chrystus nasza Pascha*; w 1989 – Janusz Zawodny za książkę *Katyń*; w 2017 – Henryk Podbielski za książkę *Trzy greckie stylistyki i dwa traktaty retoryczne z okresu Cesarstwa Rzymskiego* (oprac. i tłum).

Uroczystość wręczenia dorocznej Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego „za wybitne osiągnięcia naukowe w duchu humanizmu chrześcijańskiego”
– Laureatka s. prof. Zofia J. Zdybicka

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Jednym z celów Towarzystwa jest publikowanie dorobku naukowego członków TN KUL, a także prac innych autorów, książek i czasopism naukowych, książek popularnonaukowych, monografii, opracowań syntetycznych, materiałów źródłowych, podręczników. Publikacji wydawane są w języku polskim i w językach obcych

Przez ponad 80 lat opublikowano wiele ważnych dla nauki polskiej prac, wiele unikatowych monografii, w tym tak fundamentalne dzieła, jak 20-tomowa *Encyklopedia katolicka*; praca Juliusza Kleinera *Mickiewicz*; pięcioletni zbiór prac Karola Wojtyły z zakresu etyki (m.in. *Miłość i odpowiedzialność*); prace zbiorowe o charakterze ksiąg pamiątkowych, ofiarowane osobom zasłużonym dla kultury i nauki chrześcijańskiej w Polsce (m.in. *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej*, ofiarowana kard. Stefanowi Wyszyńskiemu); pierwsze wydanie najważniejszych dzieł Mieczysława A. Krąpca (m.in. *Ja – człowiek*; *Metafizyka*; *Człowiek i prawo naturalne*); *Chrystus nasza Pascha* (t. I-III) Wacława Hryniewicza OMI; tomy serii „Religijne tradycje literatury polskiej” (red. Stefan Sawicki); wiele prac ks. Wincentego Granata (m.in. *Dogmatyka katolicka*, t. I-IX; *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie* (t. I-II)); *Dzieje teologii katolickiej w Polsce* (t. I-III); prace zebrane ks. Stanisława Kamińskiego i ks. Mariana Kurdziałka; publikacje Romana Dzwonkowskiego SAC na temat losów i martyrologii duchowieństwa polskiego w ZSRS od 1917 r.; tomy serii „Staropolski dramat religijny” (red. Julian Lewański); *Słownik filozofii klasycznej* (red. ks. Józef Herbut); *Sztuka Europy łacińskiej od IV do IX wieku* Piotra Skubiszewskiego; 5-tomowe *Dzieła zebrane* Tadeusza Stycznia SDS; publikacje pod redakcją Henryka Podbielskiego (m.in. *Literatura Grecji starożytnej* i Hermogenes. *Sztuka retoryczna*); przekłady arcydzieł starogreckiej tragedii Roberta R. Chodkowskiego (tragedie Sofoklesa, Ajschylosa, Eurypidesa). Towarzystwo (wspólnie z Biblioteką Narodową) realizuje pierwszą w pełni krytyczną edycję *Dzieł wszystkich* Cypriana Norwida pod redakcją Stefana Sawickiego.

TN KUL jest też wydawcą wielu serii wydawniczych, takich, jak: Źródła i monografie (459 tomów); Wykłady i przemówienia (68 tomów) – Nagroda im. Księdza Idziego Radziszewskiego; a także prace poszczególnych Wydziałów: Prace Wydziału Teologii (179 tomów); Prace Wydziału Historyczno-Filologicznego (190 tomów); Prace Wydziału Nauk Społecznych (172 tomy); Prace Wydziału Filozoficznego (118 tomów); Prace Wydziału Nauk Prawnych (70 tomów); Prace Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego

(6 tomów). Inne serie to: Geografia historyczna Kościoła w Polsce, red. Henryk Gapski; Literacki wymiar kultury, red. Ryszard Zajączkowski; Literatura współczesna – pisarze i problemy; Moralność chrześcijańska w kontekście ekumenicznym, red. Sławomir Nowosad; Prace z dziejów szkolnictwa i opieki społecznej w Polsce, red. Marian Surdacki; Pracownia Literatury Polsko-Żydowskiej KUL. Studia pod redakcją Sławomira Jacka Żurka; Staropolski dramat i dialog religijny, red. Justyna Dąbkowska-Kujko; Studia i monografie, red. Stefan Sawicki, Józef F. Fert, Piotr Chlebowski; Studia nad sztuką renesansu i baroku, red. Irena Rolska; Studia liturgiczne, red. Waldemar Pałęcki MSF, ks. Andrzej Megger; Studia z polonistycznej teorii kształcenia, red. Sławomir Jacek Żurek.

Oprócz wspomnianych wcześniej „Roczników” wydawanych przez poszczególne Wydziały TN KUL w Towarzystwie ukazuje się „Przegląd Psychologiczny” (od 1999 r.; wspólnie z Polskim Towarzystwem Psychologicznym). Łącznie TN KUL wydaje 63 woluminy czasopism. Od 1945 r. Zarząd TN KUL publikuje informacje dotyczące działalności Towarzystwa w „Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lubliniensis Ioannis Pauli II” (wcześniej: „Sprawozdania z Czynności Wydawniczych i Posiedzeń Naukowych Towarzystwa Naukowego KUL”; „Summarium. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL”).

Działalność Towarzystwa jest wspierana przez KUL i inne instytucje, m.in. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Urząd Miasta Lublin. Osobnym źródłem są wpływy ze sprzedaży własnych publikacji.

Towarzystwo w swojej ponad 80-letniej działalności kieruje się dewizą *Scientia Veritas* oraz dewizą KUL *Deo et Patriae*. Wypełniało i wypełnia określone przez Założycieli cele. Zachowując profil katolicki i ściśle współpracując z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, wnosi istotny wkład do nauki polskiej. Skupia w swym gronie pracowników nauki zarówno z macierzystego Uniwersytetu, jak i z innych ośrodków, umożli-

wiając wymianę myśli, konfrontację poglądów, bez których niemożliwy jest rozwój nauki. Rozwija i pogłębia nurt nauki opartej na wartościach kultury polskiej, a także uwzględnia dorobek kultury ogólnochrześcijańskiej, mającej za sobą ponad dwutysiącletnią historię.

PRACOWNICY

W okresie przedwojennym sprawy biurowe TN KUL prowadziła Kancelaria Rektorska KUL, a sprzedaż wydawnictw – Biuro Wydawnictw Towarzystwa Wiedzy Chrześcijańskiej lub wybrane księgarnie, do których oddawano książki na zasadzie składu głównego. Po wojnie zorganizowano samodzielne biuro, redakcję, stopniowo zwiększając liczbę etatowych pracowników. Obecnie Towarzystwo zatrudnia 14 pracowników. Znacząca liczba wydanych publikacji (ponad 3 tysiące) to też zasługa dawnych i obecnych redaktorów (wśród nich: † Maria Rybczyk, † Anna Markiewicz, Anna Czabaj, Jadwiga Kaliszuk, Anna i Andrzej Podgórcy, Zofia Kiczuk, Alicja Penar, Barbara Grodzieńska, Stanisław Sarek).

Pracownicy TN KUL z wieloletnim prezesem, prof. Stefanem Sawickim, w salonach rektorskich po wręczeniu Profesorowi Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego (2000 r.)

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Protokoły posiedzeń Zarządu TN KUL (1934-).

Regulamin Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego.

„Sprawozdania z Czynności Wydawniczej i Posiedzeń Naukowych oraz Kronika Towarzystwa Naukowego KUL” (1945-) (obecnie: „Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lubliniensis Ioannis Pauli II”).

Statut TNKUL 1934 (mps) i 1974 (druk).

LITERATURA

KAROLEWICZ G., WIŚNIEWSKI E., *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1969, s. 269-286.

KOSTEK J., ZONIK A., *Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 19, Lublin 2013, kol. 935-937.

STYK J., *Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego KUL*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów Uczelni*, red. G. Karolewicz, ks. M. Zahajkiewicz, ks. Z. Zieliński, Lublin 1992, s. 254-262.

IRENA WODZIANOWSKA

KSIĄDZ IDZI RADZISZEWSKI W SŁUŻBIE BOGU I OJCZYŹNIE*

Powstanie pierwszej uczelni wyższej w Lublinie oraz pierwszego w Europie środkowo-wschodniej katolickiego uniwersytetu zawdzięczamy idei jednego człowieka – ks. Idziego Radziszewskiego (1871-1922)¹. U podstaw tej wizji legły studia ks. Radziszewskiego oraz zapoznanie się z funkcjonowaniem katolickich szkół wyższych we Francji, Włoszech, Belgii. Swą drogę naukową przyszły rektor rozpoczął od studiów filozoficzno-teologicznych w Seminarium Duchownym we Włocławku. Po jego ukończeniu władze kościelne skierowały zdolnego kleryka na dalszą naukę do Akademii Duchownej w Petersburgu.

Akademia była wówczas jedyną uczelnią teologiczną, w której mogli pogłębiać swe studia kapłani z Królestwa Polskiego i Imperium Rosyjskiego. Głównym celem jej działania, według założeń władz carskich, było kształtowanie elity duchowieństwa katolickiego lojalnego przede wszystkim wobec Rosji. Zagrożenie to od początku dostrzegali zarówno jej rektorzy, jak

Dr hab. IRENA WODZIANOWSKA – adiunkt Katedry Historii i Historiografii Europy Wschodniej w Instytucie Historii KUL; kierownik Pracowni Badań nad Dziejami KUL.

* Niniejszy artykuł jest skróconą i zmienioną wersją tekstu pt. *Deo et Patriae. Rektor Idzi Radziszewski (1918-1922) – uczone i dzieło* (49 ss.), który ukaże się drukiem w książce *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1918-2018*, t. I: *1918-1944*, red. G. Bujak, Lublin 2019.

¹ Dzieje życia ks. I. Radziszewskiego przedstawili: G. KAROLEWICZ, *Idzi Radziszewski*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXX, Kraków 1987, s. 120-121; TAŹ, *Ksiądz Idzi Radziszewski i jego dzieło – Katolicki Uniwersytet Lubelski*, Lublin 2000; P. KREMER, *Śp. Ks. Idzi Radziszewski, rektor i założyciel Uniwersytetu Katolickiego w Lublinie*, Włocławek 1922; A. WOJTKOWSKI, *Ks. Idzi Radziszewski (1871-1922)*, „Roczniki Filozoficzne” 1 (1948), s. 228-249.

Fotografia ks. I. Radziszewskiego na tej stronie za <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/foto/ksiazd-idzi-radziszewski#text> – Poczłtówka wydana około 1928 r., udostępniona przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Lublinie.

i arcybiskupi mohylewscy, starając się przeciwdziałać tendencjom rządowym i kształtować ducha kościelnego w swych wychowankach. Ze względu na swą rolę ustawicznemu dozorowi ze strony urzędników ministerstw spraw wewnętrznych, zagranicznych i oświaty poddawane były takie sprawy, jak program studiów, dobór podręczników, zatrudnianie profesorów, organizacja wewnętrzna, finansowanie. W efekcie zderzenia oczekiwań sfery rządowej i kościelnej Akademia nie budziła zaufania władz carskich i spotykała się z szykanami w postaci zwalniania wykładowców, ograniczania przedmiotów teologicznych, zmniejszania liczby studiujących, odmowy finansowania m.in. zakupu nowych książek do biblioteki itp.² Posunięcia rządu rosyjskiego powodowały obniżenie poziomu studiów, mimo prób reform, które podejmowali poszczególni rektorzy w drugiej połowie XIX wieku. Owe ograniczenia odczuwał z pewnością młody i inteligentny ks. I. Radziszewski, który w czerwcu 1897 r. uzyskał w Petersburgu stopień magistra teologii. Pracę pisał pod kierownictwem wybitnego bibliisty i reformatora uczelni – rektora Franciszka Albina Symona (1841-1918), który starał się zaznajamiać studentów z wynikami najnowszych badań naukowych, rozbudzać w nich zainteresowania i zamiłowanie do samodzielnego kształcenia się. Z jego też rąk ks. I. Radziszewski przyjął świecenia kapłańskie.

Po zakończeniu studiów w Akademii ks. I. Radziszewski na krótko podjął pracę duszpasterską w Kaliszu. Na życzenie władz diecezjalnych już w 1898 r. wyjechał do Katolickiego Uniwersytetu w Louvain, gdzie pod kierunkiem wybitnego profesora, ks. Désirégo Josepha Merciera (1851-1926), późniejszego kardynała i prymasa Belgii, podjął studia nad ewolucją poglądów filozoficznych Karola Darwina (1809-1882) i Herberta Spencera (1820-1903). Problematyka ewolucji była wówczas popularnym tematem dyskusji w szerokich kręgach naukowych i w publicystyce. Dokonywane w tym okresie liczne odkrycia w dziedzinie nauk przyrodniczych oraz ich interpretacje w wymiarze biologicznym i kulturowym sprzyjały upowszechnianiu deterministycznego obrazu rzeczywistości. Obroniony w 1900 r. doktorat pt. *De ideae religionis genesi in evolutionismo Darvino-Spenceriano* znalazł uznanie zarówno promotora, jak i środowiska akademickiego³. Ks. D. Mercier nazwał jej autora swoim najzdolniejszego uczniem, „odznaczającym się pracowitością,

² O działalności Akademii Duchownej zob. szerzej w: I. WODZIANOWSKA, *Rzymskokatolicka Akademia Duchowna w Petersburgu. 1842-1918*, Lublin 2007.

³ Praca wydana w języku polskim: I. B. RADZISZEWSKI, *Geneza idei religii w ewolucjonizmie Darwina i Spencera*, wydał i wstępem opatrzył M.M. Maciołek, Lublin 2012. Zbiór wszystkich drukowanych prac ks. I. Radziszewskiego ukazał się w edycji zbiorczej: I.B. RADZISZEWSKI, *Pisma*, red. S. Janeczek, M. Maciołek, R. Charzyński, Lublin 2009, ss. 575 + ilustracje.

inteligencją i nieprzeciętnymi zdolnościami”⁴. Nie tylko cenił wysoko swego ucznia w czasie studiów belgijskich, ale także utrzymywał z nim kontakt listowny nieprzerwanie aż do śmierci ks. I. Radziszewskiego⁵.

Ośrodek w Louvain odegrał szczególną rolę w życiu ks. I. Radziszewskiego. Po pełnej ograniczeń atmosfery w zaborze rosyjskim młody uczony znalazł się w środowisku, które wywierało wpływ na europejskie życie naukowe. Studiując w Louvain, ks. I. Radziszewski przyswajał nowe metody pracy nad kształtowaniem światopoglądu chrześcijańskiego wśród inteligencji. Upowszechnienie się w XIX wieku wśród znacznej części inteligencji poglądu o sprzeczności między nauką a wiarą, prowadziło do powstawania antyreligijnych i antychrześcijańskich idei. Dlatego w środowiskach katolickich pojawiła się „pilna potrzeba przeciwstawienia się owej ideologii, sprzecznej z nauką Kościoła. Myśliciele katolicyści skoncentrowali wówczas uwagę na filozofii scholastycznej, a zwłaszcza na tomizmie, by w nim szukać odpowiedzi, zgodnie z sugestią Leona XIII, wyrażoną zwłaszcza w encyklice *Aeterni Patris* z 1879 r., na bardzo złożone problemy epoki. Wysłunięty został program wzbogacenia chrześcijańskiej filozofii średniowiecznej przez rozwijające się w szybkim tempie nauki szczegółowe”⁶.

Tego typu badania intensywnie rozwijały się właśnie w Katolickim Uniwersytecie w Louvain. Ks. D. Mercier, wybitny filozof i znawca nowych idei, w 1889 r. zorganizował Wyższy Instytut Filozoficzny, ukierunkowany na badania nad scholastyką oraz nowymi kierunkami filozoficznymi. Celem Instytutu było prowadzenie badań nie tylko nad filozofią, szczególnie tomistyczną, ale także naukami szczegółowymi⁷. „Obie dziedziny miały się nawzajem ubogacać i uzupełniać. W Instytucie panował zatem duch szacunku dla wiedzy tradycyjnej wraz z uznaniem dla najnowszych wyników badań nauk szczegółowych”⁸. Analizowano więc osiągnięcia nauk biologicznych, matematycznych, socjologii i innych. „Celem tych wszechstronnych badań miało być pogodzenie filozofii scholastycznej z najnowszymi osiągnięciami naukowymi tego czasu, zaakceptowanie i przyjęcie tego, co było w nich wartościowe. Ta

⁴ J. ZIĘBA, *Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Narodziny uczelni*, Lublin 2008, s. 7.

⁵ Por. G. KAROLEWICZ, *Lowanium w życiu i działalności ks. Idziego Radziszewskiego*, „Ateneum Kapłańskie” 72 (1980), t. 94, z. 1 (426), s. 76.

⁶ G. KAROLEWICZ, *Nauczyciele akademicy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, t. I, Lublin 1996, s. 20-21.

⁷ Program studiów ks. I. Radziszewskiego w Instytucie obejmował m.in. fizykę, chemię, ekonomię, anatomię, jak też teodyceę, kryteriologię, ontologię, historię filozofii. Por. A. WOJTKOWSKI, *Ks. Idzi Radziszewski (1871-1922)*, s. 228-229.

⁸ G. KAROLEWICZ, *Lowanium w życiu i działalności ks. Idziego Radziszewskiego*, s. 75.

asymilacja miała prowadzić do uzasadnienia tezy, że nauka i wiara nie pozostają ze sobą w sprzeczności, a zatem człowiek uczony może i powinien być wierzący⁹. Ks. D. Mercier uważał „odizolowanie katolików od nauki za rzecz bardzo szkodliwą, umacniającą przesąd, że między nauką a wiarą istnieje sprzeczność”¹⁰. Instytut był silnym ośrodkiem ruchu neotomistycznego, promieniującym na Francję, Szwajcarię, Niemcy, Włochy i Polskę.

Pobyty w Belgii stały się dla ks. I. Radziszewskiego inspiracją do podejmowania wielu inicjatyw na powierzonych mu stanowiskach kierowniczych: w Seminarium Duchownym we Włocławku i Akademii Duchownej w Petersburgu, choć ze względu na postawę władz carskich w ograniczonym zakresie. Zaważył także na realizowaniu kilkanaście lat później idei katolickiego uniwersytetu w Polsce. Potrzebę bowiem tego typu wyższej uczelni na ziemiach polskich ks. I. Radziszewski podkreślał już w wydanej w 1908 r. pracy na temat Uniwersytetu w Lowanium (*Wsztechnica katolicka w Lowanium (Louvain)*), gdzie ze smutkiem stwierdzał: „Nieszczęściem dla nas jest, że wyższej własnej katolickiej uczelni w kraju nie posiadamy...”¹¹.

We Włocławku jako rektor Seminarium (od 1908 r.) przystąpił do reorganizacji programu nauczania, podnoszenia poziomu wykładów, w tym celu organizował odczyty dla wszystkich chętnych słuchaczy, również świeckich¹². Z jego inicjatywy powołano we Włocławku w 1909 r. miesięcznik „Ateneum Kapłańskie”. Pismo to, ukazujące się do dziś, zostało poświęcone sprawom nauki teologicznej i filozofii. „Kształcenie i wychowanie kadry kapłańskiej traktował jako jeden z najistotniejszych elementów zmierzających do zreformowania Kościoła, aby był on zdolny do dialogu ze współczesnym światem”¹³.

Podobne działania podjął po przeniesieniu się do Petersburga. Jako rektor wyższej uczelni teologicznej napisał nowy statut i przesłał go zarówno biskupom w Imperium Rosyjskim i w Królestwie Polskim, jak i do Stolicy Apostolskiej, by zapoznać się z ich zdaniem. Przeprowadzona w 1915 r. reforma Akademii Duchownej pozwoliła na wprowadzenie nowych podręczników i przedmiotów, m.in. katolickiej nauki społecznej. Zreformowano strukturę uczelni, w której funkcjonowało po reformie 12 katedr. W trosce o rozwój specjalizacji zaplanowano utworzenie, obok sekcji teologicznej, także sekcji moralno-

⁹ TAŻ, *Nauczyciele akademicy*, t. I, s. 21.

¹⁰ G. KAROLEWICZ, *Lowanium w życiu i działalności ks. Idziego Radziszewskiego*, s. 75.

¹¹ I. RADZISZEWSKI, *Wsztechnica katolicka w Lowanium (Louvain)*, Warszawa 1908, s. 25.

¹² Zob. szerzej: A. WOJTKOWSKI, *Ks. Idzi Radziszewski (1871-1922)*, s. 229-233.

¹³ G. KAROLEWICZ, *Ksiądz Idzi Radziszewski. 1871-1922*, Lublin 1998, s. 59.

-prawnej, biblijno-teologicznej oraz filozofii chrześcijańskiej. Wprowadzono egzaminy semestralne, zaostrzono wymagania w stosunku do magistrantów i doktorantów, uchwalono tryb nadawania stopni naukowych eksternistom. Wprowadzana reforma pozwalała w większym stopniu na samodzielną pracę naukową zarówno kadry nauczającej, jak i studentów.

Ks. I. Radziszewski zaangażował się także w życie petersburskiej Polonii. W stolicy carów przebywało w 1910 r. około 65 tys. Polaków¹⁴. Stworzyli oni kilkanaście różnego rodzaju towarzystw dobroczynnych i organizacji kulturalno-oświatowych, skupiających się głównie wokół parafii katolickich. Działały polskie biblioteki i czytelnie, szkoły, księgarnie, wydawano czasopisma i gazety¹⁵. Wraz z napływem uchodźców po rozpoczęciu I wojny światowej liczba Polonii znacząco wzrosła. W odpowiedzi na potrzeby polskiej społeczności powołano Towarzystwo Pomocy Ofiarom Wojny. Organizowano ochronki dla dzieci, biura pośrednictwa pracy, kuchnie. Ks. I. Radziszewski czynnie uczestniczył w życiu społecznym i politycznym stolicy, m.in. pracował w Głównym Komitecie Towarzystwa Pomocy Ofiarom Wojny, angażował się w spotkania duchowieństwa petersburskiego, brał udział w zjeździe Demokracji Chrześcijańskiej. Jego rola w życiu miejscowego Kościoła była na tyle znacząca, że brano pod uwagę jego kandydaturę na stanowisku przyszłego metropolity mohylewskiego¹⁶.

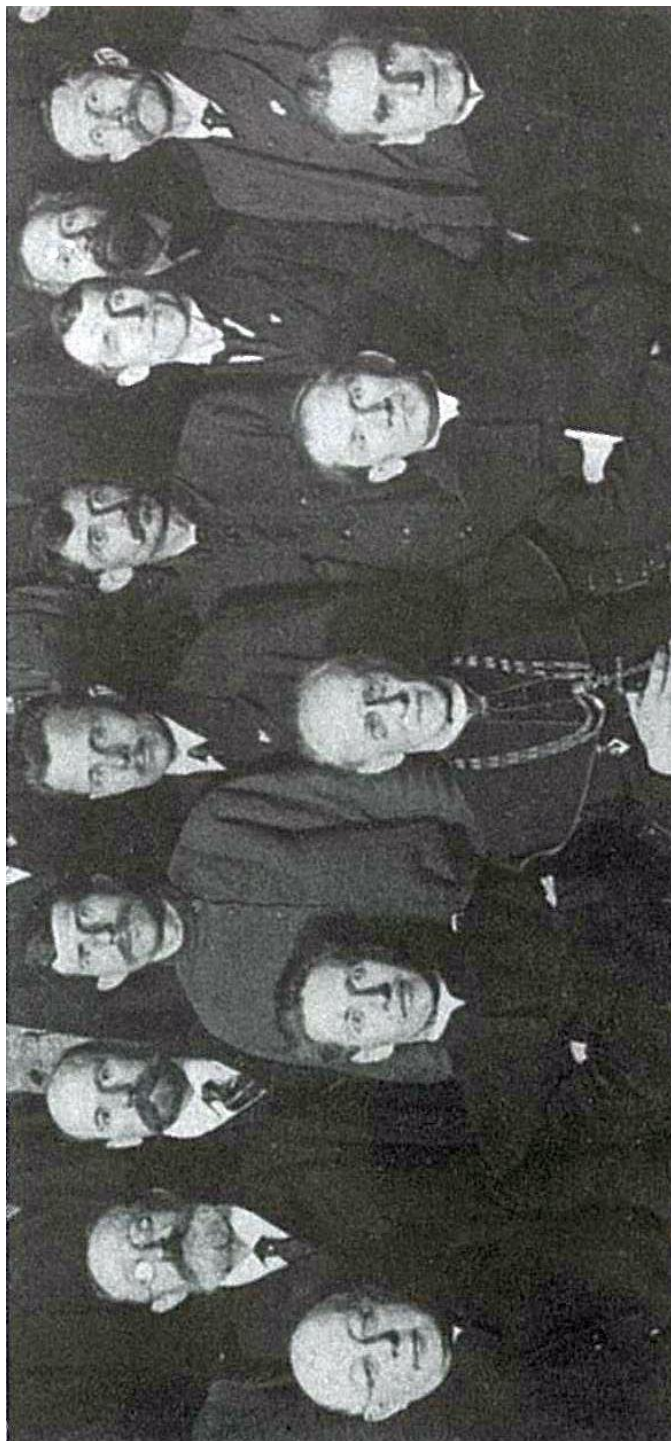
W nadnewskiej stolicy Książd Rektor najaktywniej angażował się w działalność oświatowo-wychowawczą. Poza wykładami i rekolekcjami w murach Akademii i Seminarium Duchownego uczestniczył w pracy towarzystw naukowych. Powołany został na przewodniczącego Towarzystwa Miłośników Historii i Literatury Polskiej. Celem tego Towarzystwa było organizowanie odczytów i prelekcji na temat dziejów i kultury polskiej. Odczyty te cieszyły się tak dużym powodzeniem, że skłoniło to zarząd do organizowania stałych wykładów i powołania Wyższych Kursów Polskich na poziomie uniwersyteckim¹⁷. Uroczystego otwarcia Kursów dokonano we wrześniu 1916 r.

¹⁴ B. GARCZYK, *Wielonarodowy Petersburg. Nierosyjska historia miasta. 1703-1917*, Poznań 2015, s. 31.

¹⁵ O życiu Polonii zob. szerzej: *Petersburg i Polska*, red. D. Konstantynow, Kraków 2016.

¹⁶ Zob. Biblioteka Uniwersytecka KUL (dalej: BU KUL), Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rkps 585, k. 10v.

¹⁷ Por. B. NYKIEL, *Wyższe Kursy Polskie (WKP)*, <http://www.polskipetersburg.pl/hasla/wyzsze-kursy-polskie> [dostęp: 2.10.2017]. Wspomnienia słuchaczki Kursów: M. STRAWIŃSKA, *Wyższe Kursy Polskie w Petersburgu 1916-1918. Uniwersytet Lubelski. Polonistyka. Romanistyka. Pedagogika. 1921-1926*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów z lat 1918-1925*, wstęp i red. G. Karolewicz, Lublin 1978, s. 55-60.

Spotkanie Rzymskokatolickiego Towarzystwa Dobroczynności, Petersburg 1917 r. W pierwszym rzędzie od lewej siedzą: ks. prał. Konstanty Budkiewicz (1867-1923) – proboszcz parafii św. Katarzyny, Sługa Boży, ks. Zygmunt Łoziński (1870-1932) – profesor Akademii Duchownej, późniejszy biskup miński i piński, Sługa Boży, abp mohylewski Edward Ropp (1851-1939), ks. Idzi Radziszewski (1871-1922) – rektor Akademii, ks. prałat. Antoni Malecki (1861-1935) – organizator tzw. Zakładów Maleckiego dla sierot i biednych dzieci, późniejszy biskup pomocniczy mohylewski, Sługa Boży (przedruk za: „Nasz Kraj. Magazyn historyczny”, wydawany przez parafię św. Stanisława w Sankt Petersburgu, nr 26-27 (2007), s. 11).

w sali Gimnazjum Męskiego, działającego przy kościele Św. Katarzyny. Proboszcz parafii, ks. Konstanty Budkiewicz (1867-1923), użyczył bowiem pomieszczenia dla tej inicjatywy. Naukę rozpoczęło wówczas trzysta osób. Ks. I. Radziszewski stanął na czele Rady Pedagogicznej Kursów oraz prowadził wykłady. Na Kursach Polskich wykładali głównie profesorowie uniwersyteccy, tacy jak: filolog klasyczny Tadeusz Zieliński (1859-1944), historyk Stanisław Ptaszycki (1853-1933), wybitny językoznawca Jan Baudouin de Courtenay (1845-1929), filolog i filozof Marian Zdziechowski (1861-1938), oraz z Akademii Duchownej: Aleksander Wóycicki (1878-1954), Adam Szymański (1880-1956). Kapelanem został ks. Czesław Falkowski (1887-1969).

Właśnie praca w tych dwóch instytucjach – Towarzystwie Pomocy Ofiarom Wojny oraz Wyższych Kursach – pozwoliła na urzeczywistnienie projektu powołania nowego polskiego uniwersytetu. Rozwój sytuacji politycznej oraz informacje o powołaniu Legionów, ogłoszenie w imieniu cesarzy Niemiec i Austro-Węgier przez generał-gubernatorów aktu o utworzeniu samodzielnego państwa polskiego na ziemiach odebranych Rosjanom, rodziły nadzieję na odzyskanie niepodległości. Obalenie caratu i powołanie Rządu Tymczasowego tylko je wzmocniły. Nowy rząd przystąpił do zmiany sytuacji prawnej Kościoła katolickiego w Rosji. Rozpoczęto rozmowy z przedstawicielami duchowieństwa na temat organizacji Kościoła. W skład powołanej w maju 1917 r. Komisji ds. Kościoła katolickiego w Rosji, pod przewodnictwem prof. Siergieja A. Kotlarewskiego (1873-1940), obok bpa Jana Cieplaka (1857-1926) wszedł także ks. I. Radziszewski oraz znawca prawa ks. Bronisław Żongołowicz (1870-1944). Wynikiem prac tej Komisji było nowe prawodawstwo rosyjskie, które przede wszystkim znosiło kontrolę urzędów państwowych nad strukturami Kościoła, pozwoliło na powołanie Episkopatu Rosji i zagwarantowało zwrot majątków kościelnych. Nowe ustawy zapewniały oczekiwaną swobodę działalności naukowej także dla Akademii Duchownej, pozbawionej uciążliwej „opieki” ministerialnej. W myśl nowej ustawy Akademia podlegała Ministerstwu Oświaty jako uczelnia wyższa, ale program studiów i dobór przedmiotów, zatwierdzenie kadry profesorskiej zostały powierzone Senatowi uczelni. Bezpośredni zaś nadzór nad jej działalnością oddano metropolicie mohylewskiemu. W tej sytuacji, zapewniający nowe regulacje prawne i wdrożywszy już reformę studiów, ks. I. Radziszewski mógł zostawić swą Alma Mater następcom oraz całkowicie zaangażować się w tworzenie katolickiej uczelni na ziemiach polskich.

W tym dynamicznym okresie przemian należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden szczegół, który umacniał przekonanie ks. Radziszewskiego o potrzebie kształ-

cenia młodzieży polskiej w duchu chrześcijańskim. Ksiądz Rektor, ze względu na szerokie kontakty z Rosjanami, był wówczas dobrze zorientowany w sytuacji Kościoła prawosławnego w Rosji oraz w przygotowywanych reformach w tym środowisku. Właśnie w liberalnym Piotrogradzie¹⁸ ujawniała się potrzeba istnienia prawosławnej inteligencji, zaangażowanej w pracę na rzecz swego kraju. Środowiska Cerkwi prawosławnej i „działających w nim aktywnie osób świeckich, również już postulowały odnowę moralną, zainteresowanie się filozofią chrześcijańską, pogłębieniem wiedzy religijnej rodzimej inteligencji”¹⁹.

Jeszcze na początku swej pracy duszpasterskiej w Kaliszu ks. I. Radzi-szewski zauważył trudności światopoglądowe młodzieży i rozpoczął do-kształcanie jej w zakresie filozofii. „Już wówczas akcentował konieczność przygotowania młodych ludzi do samodzielnego myślenia”²⁰. Te same pro-blemy widział, stykając się z młodzieżą różnych narodowości w Piotro-gradzie. W sytuacji przemian politycznych na spotkaniach katolickiego duchowieństwa piotrogrodzkiego stale przewijał się temat wychowania reli-gijnego. W latach 1916-1917 kapłani prowadzili lekcje religii w około 100 szkołach na terenie miasta i w bezpośredniej jego okolicy. Katecheza od-bywała się zarówno w zakładach państwowych, jak i prywatnych, na wszy-stkich poziomach od szkół podstawowych po Smolny Instytut Szlachetnie Urodzonych Panien czy Korpus Kadetów²¹. Doświadczenia ze stolicy ogrom-nego kraju, świadomość różnego rodzaju zagrożeń i walk politycznych, a także zachodzące zmiany społeczne utwierdzały Księdza Rektora w po-trzebie kształcenia inteligencji katolickiej, która „była by w stanie zachować system i świat wartości chrześcijańskich, znaleźć równowagę pomiędzy nau-ką i wiarą oraz uczciwie pracować”²² dla dobra odradzającego się Kraju.

¹⁸ Petersburg został przemianowany na Piotrogród 31 sierpnia 1914 r. i taką nazwę nosił do 26 stycznia 1924 r., kiedy stał się Leningradem. 6 września 1991 r. miastu przywrócono dawną nazwę Petersburg (wariantywnie Sankt Petersburg).

¹⁹ I. WODZIANOWSKA, *Petersburskie korzenie Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2009, nr 4 (208), s. 100.

²⁰ G. KAROLEWICZ, *Geneza Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów Uczelni*, red. G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński, Lublin 1992, s. 51.

²¹ W schematyzmie archidiecezji mohylewskiej na rok 1917 wymieniono 94 szkoły, do których należy dodać nieuwzględnione tu wszystkie szkoły elementarne Polskiej Macierzy Szkolnej poza Petersburgiem. Wykaz szkół: *Directorium Divini Officii et Missarum pro Archidiecepsi Mohiloviensi nec non pro Dioecesi Mincensi in Annum Domini 1917*, Petropoli 1916, s. 148-150.

²² I. WODZIANOWSKA, *Petersburskie korzenie Katolickiego Uniwersytetu*, s. 100.

Już w pierwszych miesiącach 1917 r. ks. I. Radziszewski rozpoczął tworzenie planów katolickiego uniwersytetu w Polsce²³, która jak stanowczo twierdził „powstaje i będzie”²⁴. Dyskusje nad projektem prowadził zarówno w kraju²⁵, jak i w Piotrogradzie. Wydarzenia polityczne jesieni 1917 r. i rozporządzenia bolszewików, pozbawiające związki wyznaniowe osobowości prawnej, nacjonalizacja świątyń, pozbawienie instytucji religijnych prawa nauczania tylko przyspieszyły dyskusje nad kształtem i organizacją uniwersytetu katolickiego, które odbywały się w murach Akademii. W lutym 1918 r. powołano Komitet Organizacyjny Katolickiego Uniwersytetu. W jego skład weszli: Karol Jaroszyński (1878-1929) jako przewodniczący, inżynier Franciszek Skąpski (1881-1966) jako skarbnik oraz profesorowie duchowni Akademii: Idzi Radziszewski jako wiceprezes Komitetu, Czesław Falkowski jako sekretarz, Piotr Kremer (1878-1951) i Bronisław Żongołłowicz. Mimo że dyskusje nad programem czy finansowaniem uczelni odbywały się w wąskim gronie członków Komitetu, krąg dyskutantów był poszerzany w zależności od tematyki zagadnień podejmowanych na poszczególnych spotkaniach. Brali w nich udział m.in. profesor Akademii ks. Błażej Czesnys (1884–1944), prof. S. Ptaszycki, „w kilku ostatnich posiedzeniach poświęconych organizacji naukowej KUL”²⁶ także Piotr Bańkowski (1885-1976) i Klemens Jędrzejewski (1891-1981).

Na realizację tego projektu pozwoliły głównie środki finansowe i przekonanie do tej idei Karola Jaroszyńskiego, jednego z najbogatszych Polaków w Piotrogradzie. Jaroszyński znany był ze swej działalności dobroczynnej, gdyż m.in. przeznaczał duże sumy na zakup książek do bibliotek polskich, stypendia dla młodzieży, prezenty gwiazdkowe itp. Niewątpliwie pomnikowym dziełem Jaroszyńskiego w nadnewskiej stolicy była inwestycja na rzecz polskich studentów. W Piotrogradzie kupił on dawny maneż i stajnie Połowcowów. Po wyremontowaniu budynków funkcjonował tu dom akademicki pod nazwą „Zgoda”, który stał się „w tym czasie epicentrum życia polskiego w mieście”²⁷. Kolejnym pomysłem magnata było otwarcie sieci domów towarowych „Jar”, z których dochodów miał zamiar finansować domy stu-

²³ Por. BU KUL, Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rkps 585, k. 7.

²⁴ Cyt. za: BU KUL, Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rkps 1139, k. 32.

²⁵ Trudno ustalić krąg osób, z którymi ks. I. Radziszewski omawiał powstanie katolickiego uniwersytetu w Polsce. Z pewnością należeli do niego kapłani z rodzimej diecezji włocławskiej. Por. BU KUL, Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rkps 1139, k. 35.

²⁶ Tamże, k. 41.

²⁷ B. NYKIEL, *Karol Łucjan Jan Jaroszyński (1878-1929)*, <http://www.polskipetersburg.pl/hasla/jaroszynski-karol-lucjan-jan> (dostęp 11.10.2017).

denckie. W celu opracowania struktury tych domów Jaroszyński pragnął zorganizować komisję złożoną z polskich profesorów, na której czele stałby duchowny katolicki. Jako godnego kandydata na to stanowisko wskazano mu ks. I. Radziszewskiego. W ten sposób obaj przyszli twórcy uczelni katolickiej spotkali się na zaaranżowanym obiedzie u pani Jadwigi Żukowskiej. Chociaż ks. I. Radziszewski odmówił uczestniczenia w nowej inicjatywie Jaroszyńskiego, myśląc przede wszystkim o uniwersytecie, a Jaroszyński początkowo odmówił finansowania wyższej uczelni, to wzajemny podziw dla pracy zbliżył ich w kolejnych miesiącach. Początkowo po zaprzestaniu dotowania przez bolszewików Akademii Duchownej Jaroszyński wspomagał materialnie jej funkcjonowanie. W dalszej kolejności zobowiązał się do pomocy finansowej dla tworzonej przez Radziszewskiego nowej uczelni na etapie jej organizacji oraz utrzymanie, przez pierwsze lata, wykładowców. To z jego środków miał zostać wybudowany i wyposażony gmach uniwersytetu oraz biblioteka. Innym dobroczyńcą przyszłego uniwersytetu stał się inżynier Franciszek Skąpski, współwłaściciel Towarzystwa Akcyjnego „Stroitiel”, znany społecznik, współtwórca harcerstwa w Piotrogradzie, komendant Polskiej Organizacji Wojskowej w stolicy Rosji, naczelnik „Sokoła”²⁸.

Po uzyskaniu zabezpieczenia finansowego Komitet Organizacyjny Katolickiego Uniwersytetu rozpoczął pozyskiwanie kadry naukowej. Piotrogród stanowił największy rosyjski ośrodek akademicki. Tu działała też najliczniejsza polska grupa studentów poza granicami kraju, a polscy profesorowie byli wykładowcami szkół wyższych. Zaangażowano 14 profesorów wykładających na uniwersytetach oraz w ramach Wyższych Kursów Polskich i w Akademii Duchownej. Kursy Polskie późniejszy profesor Piotr Bańkowski nazwał „założkiem i prekursorem KUL”²⁹, gdyż przede wszystkim zaangażowani tam wykładowcy dostrzegali potrzebę kształcenia polskiej inteligencji, która kształtowałaby przyszłość kraju.

Na potrzeby nowej uczelni gromadzono także księgozbiór. W pozyskiwanie książek zaangażowały się zarówno osoby świeckie, jak i duchowni. Swoje zbiory ofiarowywali działacze petersburskiej Polonii: profesorowie Stanisław Ptaszycki (8 tys. tomów), Stanisław Zalewski, senatorowie Józef Karnicki i Władysław Żukowski. Zakupywano całe biblioteki od profesorów uczelni piotrogrodzkich, m.in. historyka i filologa Wasilija Łatyszewa, Jaku-

²⁸ Szerzej zob. *Franciszek Skąpski 1881-1966. Fundator i współorganizator Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Materiały do biografii zgromadziła i przygotowała do druku G. Karolewicz, Warszawa 1996.

²⁹ BU KUL, Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rkps 1139, k. 11.

ba Barskowa i innych³⁰. Nabywano także książki w księgarniach i antykwariatach. W ciągu kilku miesięcy w ten sposób pozyskano około 40 tys. tomów³¹. W dalszej kolejności przystąpiono do opracowania księgozbioru zgromadzonego w gmachu Akademii Duchownej, powierzając te prace w kwietniu 1918 r. Emilii Szeliga-Szeligowskiej (1878-1954), słuchaczce Wyższych Kursów Polskich.

Równolegle z pozyskiwaniem kadry i zbiorów na posiedzeniach Komitetu przygotowywano kilka projektów statutu uniwersytetu, dyskutowano nad jego kształtem, liczbą wydziałów, programami poszczególnych wydziałów, utworzeniem w ramach Uniwersytetu Instytutu Pedagogicznego i Instytutu Narodowego w celu kształcenia nauczycieli i prowadzenia wykładów otwartych. Osobne zagadnienie stanowiła lokalizacja przyszłej uczelni. Proponowano kilka miast. Pod uwagę brano dobrze znany ks. I. Radziszewskiemu Włocławek, Kalisz, z którym był związany więzami rodzinnymi F. Skąpski, oraz drogie K. Jaroszyńskiemu miasta kresowe. Debatowano nad Krzemieńcem, Żytomierzem, Łuckiem, Równym, Grodnem lub Zamościem. Istnieją sprzeczne wersje co do osoby, która jako pierwsza zgłosiła lokalizację uniwersytetu w Lublinie. Ks. Piotr Kremer wskazuje na ks. I. Radziszewskiego³². Z pewnością Lublin szybko uzyskał akceptację Komitetu. Za tą lokalizacją szkoły wyższej przemawiała bogata historia miasta, tradycje Akademii Zamojskiej oraz wciąż niejasny przebieg wschodniej granicy państwa polskiego. W sytuacji zgłoszenia aspiracji państwowotwórczych przez Ukraińców, Białorusinów, Litwinów, Estończyków i Łotyszy tworzenie uczelni w pobliżu niepewnej wschodniej granicy państwa mogło w przyszłości rodzić liczne problemy. Lublin zaś leżał blisko drogich K. Jaroszyńskiemu Kresów i mógł promieniować na ten poddany szczególnym represjom religijnym i narodowym teren. Istotnym argumentem był również fakt, że Lublin był miastem spokojnym, co umożliwiało skupienie niezbędne dla studiów³³. Z drugiej zaś strony w samym mieście prężnie działały towarzystwa naukowo-kulturalne i tylko kwestią

³⁰ O zakupach i katalogowaniu biblioteki zob. D. DZIERKOWSKA, *Biblioteka Główna KUL 1918-1939*, „Achiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 8 (1964), s. 194-197.

³¹ W piśmie skierowanym do Stolicy Apostolskiej w sprawie erekcji uczelni w 1919 r. księgozbiór jest oceniany na 50 tys. woluminów. Możliwe, że zaliczono do tej liczby książki już nabyte w Lublinie. Archivum Secretum Vaticanum (dalej: ASV), Nunz. Varsavia, 217, p. 22.

³² P. KREMER, *Ks. Rektor Idzi Radziszewski*, „Wiadomości Towarzystwa Uniwersytetu Lubelskiego” 1 (1923), z. 1, s. 38. J. Zięba przypuszcza, że był to ks. Cz. Falkowski (J. ZIĘBA, *Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II*, s. 14). K. Jędrzejewski pisze w swych wspomnieniach, że to on wymienił Lublin: „Duże miasto, jest centrum przemysłu cukrowniczego i blisko Kresów” (BU KUL, Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rkps 1139, k. 39).

³³ Por. BKUL, Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rkps 1139, k. 13-14.

czasu było, jak przewidywał ks. I. Radziszewski, otwarcie w nim szkoły wyższej. Rektor pisał: „Lublin tęskni do uniwersytetu i jest rzeczą prawie pewną, że tuż po wojnie zostanie tam otwarta wszechnica państwowa. Gdyby się tak stało, założenie uniwersytetu katolickiego [...] nie tylko w tym mieście, ale w ogóle w Polsce byłoby na czas bardzo długi, a może na zawsze unicestwione”³⁴. Jak wspomina ks. P. Kremer: „Jeden z profesorów zdobył zaraz z którejś biblioteki duży plan Lublina, badaliśmy go skwapliwie i tak przywykaliśmy stopniowo do swego nowego siedliska”³⁵.

W tych trudnych czasach po przewrocie bolszewickim, w sytuacji głodu, niepewności dnia jutrzejszego, wcielano w życie ideę budowania podwalin niezależnej Polski, silnej wolą, intelektem i wiarą jej licznych twórców. Trudy dnia codziennego okraszano zaś humorem. Pierwsza kierowniczką biblioteki lubelskiego uniwersytetu E. Szeliga-Szeligowska wspominała, jak w trakcie przenoszenia stosów książek po korytarzach Akademii prof. Konstanty Chyliński (1881-1939), przyszedł wicerektor lubelskiej uczelni, opowiadał różne „anegdotki”, aby umilić ciężką pracę. Opowiadał m.in. o tym, jak ze swym kolegą „targali” stół przez całą długość Newskiego Prospektu i niebacznie w porannej mgle weszli na tory tramwajowe. Tramwajarz w porę wyhamował, a zdziwieni pasażerowie, rozpoznając w tragarzach znanych wykładowców uniwersyteckich, żartowali, że „profesorowie na tragarzy nie nadają się”³⁶. A czy pomysł zrealizowania uczelni w jeszcze nieistniejącym kraju, w okupowanym przez Austriaków Lublinie, bez zgody władz, bez budynków, nadawał się do realizacji? Tymczasem profesorowie „targali” książki, organizowali życie Polonii, bronili swych praw do marzeń i wolności.

W stolicy Rosji rozpoczęły się bratobójcze walki uliczne, pogarszała się atmosfera także w samej Akademii, gdyż na odgłos strzałów za jej murami odzywały się pomruki walk. „Tylko takt, sprawiedliwość i powaga Rektora potrafił wśród ogólnego zdenerwowania utrzymać młodzież w równowadze, wtłoczyć objawy antypolskich tendencji w pewne ramy, utrzymać je pod powierzchnią życia akademickiego”³⁷. Dla ks. Radziszewskiego był to okres wzmożonej pracy. Z jednej strony ciążyła niepewność sytuacji politycznej, troska o przyszłość Akademii i problemy dnia codziennego w postaci budowy barykad, by uchronić się przed napaściami, brak pieniędzy, koniecz-

³⁴ Archiwum Uniwersyteckie KUL, rep. 124/I, k. 60. Cyt. także w: G. KAROLEWICZ, *Geneza Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 56.

³⁵ P. KREMER, *Ks. Rektor Idzi Radziszewski*, s. 38.

³⁶ BU KUL, Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rkps 585, k. 12.

³⁷ P. KREMER, *Ks. Rektor Idzi Radziszewski*, s. 35-36.

ność studzenia rozgorączkowanych głów alumnów, prowadzenie wykładów, uczestniczenie w naradach duchowieństwa stolicy, działalność w kilku towarzystwach i pomoc dla ludności polskiej, z drugiej strony – dyskusje nad programem nowej uczelni, jej godłem i przyszłością już zatrudnionych w niej wykładowców.

Ostatecznie ze względu na ciągle pogarszającą się sytuację polityczną arcybiskup mohylewski Edward Ropp zawiesił w kwietniu 1918 r. zajęcia w Akademii. Wykłady planowano wznowić po unormowaniu się sytuacji³⁸. Tymczasem rozpoczęto przygotowania do wyjazdu z Piotrogradu. Miasto opuszczali zarówno profesorowie, jak i ludność polska. Pod koniec czerwca rosyjsko-niemiecką linię demarkacyjną przekroczyli m.in. prof. P. Bańkowski z żoną, prof. S. Ptaszycki, ks. Cz. Falkowski, ks. B. Żongołłowicz i inni. Na początku lipca wyjechał do Warszawy także ks. I. Radziszewski. Na 26 i 27 lipca zwołano konferencję Episkopatu Królestwa Polskiego w Warszawie i Ksiądz Rektor chciał zapoznać biskupów z projektem utworzenia katolickiej szkoły wyższej w kraju. Ks. I. Radziszewski zabrał ze sobą dokumenty wypracowane przez Komitet oraz listy dwóch fundatorów³⁹.

Projekt utworzenia katolickiego uniwersytetu przedstawiony na konferencji biskupów nie wzbudził początkowo entuzjazmu. Ks. I. Radziszewski odpierał różnego rodzaju zarzuty, takie jak brak konieczności istnienia kolejnego wydziału teologicznego, finansowe obciążenie dla odbudowującego się po zniszczeniach wojennych kraju itp.⁴⁰ Przekonując swych kolegów, gdyż biskupi Antoni Nowowiejski, Marian Ryx, Augustyn Łosiński, Zygmunt Łoziński byli absolwentami Akademii, a arcybiskup Aleksander Kakowski jej rektorem, mówił: „Właśnie teraz jest możliwość wyciągnięcia z obcego środowiska polskich uczonych, z konieczności dla obcej nam kultury pracujących, że obecnie jest wielka łatwość zdobycia w Rosji olbrzymiej ilości książek do biblioteki wyższej uczelni, – zważywszy te i innych wiele okoliczności, uważam sobie za święty obowiązek obywatela umożli-

³⁸ Opinie co do dalszej działalności Akademii w Petersburgu były podzielone. Abp E. Ropp początkowo postulował przeniesienie jej do innego miasta (A. KOZYRSKA, *Arcybiskup Edward Ropp. Życie i działalność (1851-1939)*, Lublin 2004, s. 154-155). W 1926 r. pisał jednak, że nie zrezygnowano z „istnienia Akademii, seminarium i innych zakładów duchownych w Petersburgu i zamierzamy je wznowić, gdy tylko będzie możliwe”. Por. BU KUL, Dział Rękopisów, Zbiór ks. Ussasa, rkps 792, k. 126.

³⁹ Listy datowane są na 29 czerwca 1918 (K. Jaroszyński) i 1 lipca 1918 r. (F. Skąpski). Przekład listów odpowiednio w: G. KAROLEWICZ, *Karol Jaroszyński (1877-1929). Fundator Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, wyd. 2 uzup., Lublin 2000, s. 33-34 oraz *Franciszek Skąpski 1881-1966. Fundator i współorganizator*, s. 15.

⁴⁰ Zob. także: A. WOJTKOWSKI, *Ks. Idzi Radziszewski (1871-1922)*, s. 244-245.

wić Narodowi Polskiemu założenie uniwersytetu katolickiego, który by mógł rozpocząć swe zajęcia już jesienią roku bieżącego”⁴¹. Ks. I. Radziszewski wierzył, że pomimo wszelkich trudności właśnie ten przełomowy moment dziejów „dla naszego narodu, budzący nowe siły, aspiracje i zapał najbardziej nadaje się do tworzenia dzieł nieprzeciętnych”⁴².

Ideę powołania uczelni katolickiej w zdecydowany sposób poparł wizytator Stolicy Apostolskiej abp Achilles Ratti, późniejszy papież Pius XI. Po dyskusji i zapewnieniach ks. I. Radziszewskiego, że w przyszłości sprawami materialnymi uniwersytetu będzie zajmowało się specjalnie powołane towarzystwo, Episkopat zaakceptował projekt utworzenia uczelni⁴³.

Tymczasem pod koniec sierpnia przybył do Lublina, prawdopodobnie po raz pierwszy, inżynier F. Skąpski, by zapoznać się z miejscowymi warunkami i zapewnić odpowiednie lokum dla uczelni. Po otrzymaniu pozwolenia na założenie uniwersytetu od Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przy Radzie Regencyjnej (6 września 1918 r.) rozpoczęto rekrutację. Zapisy przyjmowano w kilku punktach: w kancelarii uniwersytetu, mieszczącej się w Lublinie przy Krakowskim Przedmieściu 14 (budynek Dyrekcji Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego), w Warszawie (ul. Wierzbowa 2) i Piotrogradzie, w gmachu Akademii Duchownej (Wasiljewskij Ostrow, 1 Linia, d. 52), gdzie utworzono oddziały kancelarii uniwersytetu. W Akademii prawdopodobnie rekrutację prowadził ks. P. Kremer, który pod nieobecność rektora sprawował nad nią pieczę.

Ks. I. Radziszewski z kolei dwukrotnie podjął się ryzykownej podróży do rewolucyjnego Piotrogradu w sprawie Akademii oraz biblioteki przyszłego uniwersytetu. Tam w ciągu lata trwało przygotowywanie i pakowanie księgozbioru do transportu. Tymczasem do gmachu Akademii wkraczali nowi właściciele. Władze bolszewickie zamknęły kaplicę w budynku uczelni. W ówczesnej sytuacji politycznej – bez środków finansowych, a przede wszystkim bez zgody nowych rządców Rosji na funkcjonowanie Akademii – nie było nadziei na rozpoczęcie kolejnego roku akademickiego. Nielegalnie utworzono seminarium duchowne, by zapewnić ciągłość posługi duszpasterskiej po wyjeździe i aresztowaniach części duchowieństwa. W przypadku zaś Akademii należało ratować resztę środków finansowych, wyposażenie kaplicy, zabezpieczyć archiwum i księgozbiór. Z ogromnym trudem i naraża-

⁴¹ Cyt. za: BU KUL, Zbiór Tymczasowy, rkps 820, k. 2.

⁴² Tamże.

⁴³ Charakterystyka ówczesnego episkopatu: S. WILK, *Episkopat Polski a Katolicki Uniwersytet Lubelski w okresie II Rzeczypospolitej*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów Uczelni*, s. 71-94.

niem życia ks. I. Radziszewski przedostał się do Piotrogradu, by uporządkować i zamknąć sprawy Akademii. „Powracał przez lasy Finlandii z małą walizką – nocował pod drzewami”⁴⁴. W połowie listopada 1918 r. odbył ostatnią podróż do rosyjskiej stolicy. „Była chwila, że bolszewicy za Pskowem grozili ks. R.[adziszewskiemu] rozstrzelaniem, ale się jakoś wytłumaczył i po wielu jeszcze przygodach do Petersburga przybył”⁴⁵. Powrót do Polski był również trudny, ale udało się przywieźć do Lublina walizkę carskich banknotów, które jeszcze nie straciły na wartości i mogły stanowić wsparcie w pracach organizacyjnych uniwersytetu.

Ze względu na skomplikowaną sytuację polityczną i trudności w dotarciu do Lublina części profesorów rozpoczęcie roku akademickiego kilkakrotnie przesuwano. Ostatecznie ogłoszono rozpoczęcie wykładów na wszystkich wydziałach w dniu 9 grudnia⁴⁶. W przeddzień, 8 grudnia, w uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP, po Mszy św. w kościele seminaryjnym Ksiądz Rektor wraz z profesorami przebywającymi w Lublinie rozpoczął posiedzenie, na którym wyłoniono kandydatów na stanowisko prorektora oraz dziekanów i komisji pomocniczych senatu. Po dokonanych wyborach rozpoczął pracę Senat uczelni. Pracowała także Komisja Immatrykulacyjna, która kompletowała spisy studentów. W jej skład wchodził Rektor i dziekani poszczególnych wydziałów. Równocześnie rozstrzygano jeszcze wiele spraw dotyczących programów nauczania, liczby osób na poszczególnych wydziałach, kwestie mieszkaniowe. Marzenie się ziściło. Uniwersytet rozpoczął działalność.

Uroczyste rozpoczęcie roku akademickiego odbyło się 9 grudnia. Mszy św. przewodniczył nowo powołany biskup lubelski Marian Fulman. W tym byłym absolwencie Akademii Duchownej w Petersburgu ks. I. Radziszewski znalazł wsparcie i pomoc w tworzeniu nowej katolickiej uczelni. Wyrazem tego poparcia były m.in. list pasterski biskupa i jego homilia wygłoszona w czasie Mszy św. inauguracyjnej pierwszy rok akademicki. Na inaugurację przybyli nie tylko studenci i profesorowie, ale także przedstawiciele duchowieństwa, władz miejskich, wojska, ziemian, prasy i inteligencja miasta. Po Mszy św., w sali wykładowej, Ksiądz Rektor wygłosił przemówienie, w którym uzasadniał powołanie uczelni, mówiąc m.in., że w momencie odzyskania niepodległości „naród winien wydobyć całą swą energię i wyczerzyć wszystkie swe siły, by odbudować państwowość Polski na zdrowych i silnych podwalinach, by odrodzonej Ojczyźnie zapewnić wszechstronny rozwój

⁴⁴ BU KUL, Zbiór Tymczasowy, rkps 585, k. 22.

⁴⁵ P. KREMER, *Ks. Rektor Idzi Radziszewski*, s. 40.

⁴⁶ „Głos Lubelski” nr 335 z 6 grudnia 1918, strona tytułowa.

i dobrobyt. Jedną z takich podwalin jest oświata w najlepszym tego wyrazu znaczeniu, słusznie bowiem za pewnik uważane jest twierdzenie, że o wartości, znaczeniu, roli i losie każdego narodu decydują ostatecznie zawsze szkoły, jakie ten naród posiada”⁴⁷. W dalszej części wystąpienia ks. I. Radziszewski porównywał sytuację w Polsce z innymi krajami. Obliczając ludność na ziemiach trzech zaborów na około 22 miliony, co razem z Polakami rozproszonymi na świecie dawało w sumie około 26 milionów, argumentował, że tak liczny naród musi posiadać więcej uczelni wyższych, by móc się rozwijać. W tym celu przywoływał statystyki ze Szwajcarii, Niemiec, Holandii a nawet Rumunii i Bułgarii. Te same zresztą argumenty ks. I. Radziszewski przedstawił kilka miesięcy wcześniej w Warszawie na konferencji Episkopatu, jak i później w piśmie skierowanym do Kongregacji Seminariów i Studiów Uniwersyteckich do Rzymu (kwiecień 1919)⁴⁸.

Pierwsza inauguracja roku akademickiego w Uniwersytecie Lubelskim
(http://www.kul.pl/powstanie-universytetu,art_49407.html)

⁴⁷ Cyt. za: *Otwarcie Wszechnicy Lubelskiej*, „Ziemia Lubelska” z 10 grudnia 1918, s. 1.

⁴⁸ ASV, Nunz. Varsavia, 217, s. 10-11. Tekst w języku francuskim. Te same statystyki podał ks. I. Radziszewski 8 stycznia 1922 r. w przemówieniu z okazji otwarcia nowego gmachu uczelni. Tekst przemówienia w: „Wiadomości Towarzystwa Uniwersytetu Lubelskiego” 1 (1923), z. 1, s. 9-24 (przedruk w: I.B. RADZISZEWSKI, *Pisma*, s. 372-383).

Studenci rozpoczęli zajęcia na czterech wydziałach: Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych, Prawa i Nauk Społeczno-ekonomicznych, Nauk Humanistycznych oraz Teologii. Pierwsze posiedzenia poszczególnych rad wydziałów odbywały się już w styczniu-lutym 1919 r. To na tych posiedzeniach precyzowano liczbę godzin wykładanych przedmiotów, podział katedr, specjalizacje oraz dalsze zmiany w *ratio studiorum* wydziałów. Struktury wydziałów w początkowym okresie ulegały przeobrażeniom. U początków kształtowania się uniwersytetu nie wszystkie posiadały sekcje, umożliwiające specjalizację w określonych dziedzinach, niektóre dzieliły się tylko na katedry, w ramach których były prowadzone zajęcia.

W pierwszym roku obsada wydziałów była szczupła. Pracę podjęło 25 uczonych. Na przykład na Wydziale Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych kadrę stanowiły trzy osoby: B. Żongołłowicz, Cz. Falkowski i S. Szymański, w drugim półroczu dodatkowo został zaangażowany ks. J. Florczak. Ogółem wykłady prowadziło sześć osób (oprócz wymienionych także ks. P. Kremer i J. Woroniecki OP)⁴⁹. Wielu profesorów prowadziło zajęcia na kilku wydziałach. Jak wspomina jedna z pierwszych studentek: „Katedr nie było jeszcze za wiele, ale gospodarowano nimi umiejętnie, dając wskazówki odnośnie obowiązkowych zajęć tak, że już pierwszy rok studiów nie był błędzeniem po omacku i mógł stanowić podwaliny pod dalsze studia, rozbudzić np. zamiłowanie antyku i renesansu”⁵⁰. Stopniowo powiększała się liczba zatrudnionych profesorów. W następnym roku pracowało ich już 33, w roku akademickim 1920/1921 – 41, a w 1921/1922 – 44. Skompletowanie zespołu z wieloma wybitnymi uczonymi było z pewnością wielką zasługą ks. I. Radziszewskiego, biorąc pod uwagę fakt, że w odrodzonym kraju organizujące się na nowo uniwersytety i szkoły wyższe poszukiwały specjalistów, oferując znacznie korzystniejsze warunki niż te w Lublinie⁵¹.

Choć grono profesorskie nie zawsze podzielało idee Rektora, prezentując odmienne stanowisko światopoglądowe, należy podkreślić zaangażowanie profesorów w dzieło odbudowy Polski poprzez kształcenie przyszłych elit intelektualnych kraju oraz szacunek dla idei katolickiej uczelni⁵². Na wy-

⁴⁹ A. PETRANI, *Wydział Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i jego działalność dydaktyczno-naukowa w ciągu ubiegłego pięćdziesięciolecia*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 15 (1968), z. 5, s. 79.

⁵⁰ J. DOŁĘGA, *Historia 1918-1922*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów*, s. 115.

⁵¹ Por. G. KAROLEWICZ, *Geneza Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 65.

⁵² Odbiciem tego było chociażby zaangażowanie pięciu profesorów wykładających w Lublinie również w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie (J. Baudouin de Courtenay, T. Hilarowicz, B. Jasinowski, J. Lewiński, S. Srebrny).

kładach przekazywali swą wiedzę, dzielili się dorobkiem myśli europejskiej. Kształtowali w studentach szacunek dla poglądów innych i uczyli merytorycznej dyskusji. Utrzymując kontakty ze swymi dawnymi uczelniami, zapoznawali studentów na bieżąco z najnowszymi publikacjami, wynikami badań, a „pośrednio z kulturą i nauką w skali europejskiej”⁵³. Stworzyli oni, już w pierwszych latach, podwaliny do ukształtowania na uniwersytecie ośrodka rozwoju nauk biblijnych (J. Archutowski), moralnych (J. Woroniecki) i filozoficznych (I. Radziszewski). Powstał tu pierwszy w Polsce Wydział Prawa Kanonicznego, a opracowany program studiów był wzorem dla Stolicy Apostolskiej do tworzenia podobnych ośrodków w całym Kościele powszechnym. Lublin stał się również ważnym ośrodkiem rozwoju katolickiej nauki społecznej (A. Wóycicki, A. Szymański)⁵⁴.

Wzrastała też liczba studentów. Na pierwszy rok studiów zapisało się – od października do grudnia 1918 r. – 350 osób, choć ze względu na trwającą wojnę nie wszyscy rozpoczęli rok akademicki⁵⁵. Studia podjęli duchowni i świeccy – kobiety i mężczyźni uznani za niezdolnych do służby wojskowej. Niestety już w trakcie inauguracji minutą ciszy uczczono pamięć poległego w czasie walk studenta pierwszego roku – Rudolfa Kundowskiego. W kolejnych latach liczba studiujących sięgnęła ponad 1000 osób.

Na wzór Lowanium ks. I. Radziszewski obok nauki stawiał także na odpoczynek i integrację środowiska. Sam zresztą inicjował formy odpoczynku – wycieczki i spacery. Wraz ze studentami jeździł do Nałęczowa, Puław, Kazimierza nad Wisłą, Świdnika, Zamościa, Karczmisk, Czesławic czy na grzyby do lasu. „Był on zawsze z nami. Zarówno przy naszych pracach i sporach, jak i przy zabawach. Nie żałował czasu na udział w wieczorkach i balach. Co więcej, sam inicjował niektóre dziedziny naszego życia towarzyskiego”⁵⁶. Mimo słabego zdrowia znosił dzielnie podróże drabiniastymi wozami, by móc być z młodzieżą, rozmawiać, dyskutować. „W ten sposób

⁵³ G. KAROLEWICZ, *Wstęp*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów*, s. 30.

⁵⁴ Por. G. KAROLEWICZ, *Czy w okresie międzywojennym Katolicki Uniwersytet Lubelski miał charakter tylko regionalny?*, „Summarium” 37 (57) 2008, s. 37-45. Ocena wykształcenia i kompetencji kadry profesorskiej zob. TAŻ, *Wstęp*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów*, s. 27-30; TAŻ, *Nauczyciele akademicy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, t. I, Lublin 1996.

⁵⁵ Liczba studentów w pierwszym semestrze rosła, gdyż wpisy trwały do końca pierwszego półrocza – 22 marca 1919 r., w pierwszym więc roku kształciło się ogółem 399 osób. G. KAROLEWICZ, *Wstęp*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów*, s. 31.

⁵⁶ L. MIKETTA, *Prawo 1919-1923*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów*, s. 133.

nawiązywała się między nami i ks. rektorem rzeczywiście, bliska zażyłość. On rozumiał nas, a my poznawaliśmy w bezpośredniej rozmowie jego poglądy i kierunki myśli. Mimo woli braliśmy je pod uwagę w naszych pracach”⁵⁷.

Nie wszystkie projekty udało się jednak Księdzu Rektorowi wprowadzić w życie. Od początków funkcjonowania Uniwersytetu planowano utworzenie Wydziału Filozofii, gdyż filozofia w uczelni katolickiej z założenia miała stanowić fundament kształcenia młodzieży i ważny czynnik w formowaniu światopoglądu. W kolejnych latach miały powstać wydziały matematyczno-przyrodniczy, rolniczy oraz medyczny. W celu utworzenia wydziału rolniczego został nawet wydzierżawiony na 12 lat majątek rolny w Piotrkowie (450 morgów). Plan ten zrealizowano tylko częściowo w późniejszym okresie. Nie zrealizowano natomiast zapowiedzi o powstaniu Instytutu Narodowego, którego zadaniem było „wychowanie działaczy narodowych, którzy by nieustannie potęgowali nasze życie zbiorowe i umieli budzić w społeczeństwie polskim zdolność do rozwiązywania zagadnień naszego bytu”⁵⁸.

W 1920 r. udało się natomiast uruchomić dwuletni Instytut Pedagogiczny, o którego powstanie zabiegał jeszcze w Piotrogradzie inżynier F. Skąpski⁵⁹. W liście do Episkopatu pisał: „Przyszłość naszej Ojczyzny zawisa od szkoły polskiej, ta zaś zależy od pedagogicznego przygotowania uczących. Toteż bezwzględnym warunkiem prosperowania szkoły naszej jest założenie instytutu pedagogicznego, który byłby rozsądnikiem wzorowych, miłujących swój zawód, teoretycznie i praktycznie przygotowanych nauczycieli – wychowawców”⁶⁰.

Okres rektoratu ks. I. Radziszewskiego był czasem rozwoju „wszechstronnych inicjatyw. W tych pierwszych latach istnienia Uniwersytetu podjęta zostaje działalność we wszystkich dziedzinach życia naukowego i wykształcają się główne jej formy: organizowane są zebrania naukowe wykładowców, powstaje Biblioteka Uniwersytetu Lubelskiego, zainicjowane zostają Powszechno-Wykłady Uniwersyteckie i *publica*”⁶¹. Należy dodać, że inicjatywy te rozwijają się w sytuacji, gdy Uniwersytet nie ma pewnych źródeł

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Cyt. za: A. WOJTKOWSKI, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918-1944*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski, Lublin 1969, s. 26.

⁵⁹ *Spis wykładów i wykaz instytucji uniwersyteckich. Półrocze zimowe 1920/1921*, Lublin 1920, s. 33-34.

⁶⁰ Cyt. za: *Franciszek Skąpski 1881-1966. Fundator i współorganizator*, s. 15.

⁶¹ A. STANOWSKI, *Działalność naukowa, wydawnicza i popularyzatorska na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim przed powstaniem Towarzystwa Naukowego KUL (1918-1934)*, „Summarius” 2 (22) (1973), s. 48.

finansowania i własnego gmachu. W licznych trudnych chwilach ks. I. Radziszewski pocieszał swych pracowników słowami: „wszystko zmieni się na lepsze, niech tylko każdy z nas – z wysiłkiem, ale odważnie trwa na stanowisku, dorzucając swoją cegiełkę do całości – montujemy razem gmach wielkiej użyteczności społecznej”⁶².

Ksiądz Rektor dotrwał na swym stanowisku do końca i mógł zobaczyć widoczny rezultat pracy. 8 stycznia 1922 r. nastąpiło długo oczekiwane uroczyste poświęcenie siedziby uniwersytetu. W tym dniu młodzież akademicka mogła przekroczyć próg nowego gmachu swej Alma Mater. Zawdzięczała to nieugiętemu charakterowi ks. I. Radziszewskiego i wierze w Opatrzność Bożą. W książce jednego ze studentów ks. I. Radziszewski pozostawił następujący wpis: „Lata spędzone w Uniwersytecie należą do najważniejszych w życiu. Kto z nich skorzysta, nie będzie trutniem społecznym, lecz dzielnym pracownikiem w służbie Bogu i Ojczyźnie”⁶³. Ta dewiza: „Bogu i Ojczyźnie” – *Deo et Patriae* przyświecała całej działalności Założyciela naszego Uniwersytetu.

Pomnik ks. Idziego Radziszewskiego, Założyciela i pierwszego Rektora KUL przy skwerze abpa J. Życińskiego w Lublinie, odsłonięty w 100-lecie istnienia Uczelni

⁶² BU KUL, Zbiór Tymczasowy, rkps 585, k. 28v.

⁶³ BU KUL, Zbiór Tymczasowy, rkps 208, k. 147.

STANISŁAW MAJDAŃSKI

BENEDYKT (BEN) TOFIL (1929-2017)
– TWÓRCA CHRZEŚCIJAŃSKI, ARTYSTA PLASTYK
I MISTRZ PROSTOTY SUBTELNEJ

Tak się złożyło, że piszący te słowa był wielorako związany z Benedyktem (Benem) Tofilem oraz jego żoną Hanną, jak i z kręgiem tych osób i idei, które były im bliskie. Dlatego wspomnienie niniejsze – obok odnotowania niektórych suchych faktów – ma charakter w sporej mierze dość zaangażowany i subiektywny. Formalnym jednak tytułem do tego, że głos tu zabieram, jest fakt, że w swoim czasie Benedykt Tofil przysłużył się swym artystycznym naszemu Uniwersytetowi i Towarzystwu Naukowemu KUL.

Benedykt Symeon Tofil pochodził z ziemi mazowieckiej i całe twórcze życie związał z Warszawą. Urodził się 18 lutego 1929 r. w Józefowie (obecnie Pruszków). Rodzice, Mieczysław i Anna z domu Kowalska, zadbali o wychowanie katolickie i patriotyczne swych dzieci. Ben miał czworo rodzeństwa: trzy siostry i brata (który właśnie kończy tekst poświęcony Benowi, na razie dostępny w rodzinnym archiwum). Rodzice w późnym wieku zajęli się sztuką – rzeźbą w charakterystycznym dla nich ludowym stylu (twórczość rozproszona po świecie). Syn więc artystyczne zamiłowania i zdolności po nich odziedziczył i swoiście rozwinął, służąc – wraz ze swą żoną Hanną – Kościołowi i Ojczyźnie, ofiarnie, bezinteresownie.

Tofilów poznałem dawno temu, chyba poprzez środowisko Instytutu Studiów nad Rodziną, który założył abp Kazimierz Majdański. Była z nimi związana cała moja rodzina, także rodzice Walenty i Regina. Na niwie artystycznej i w ogóle kościelno-narodowej współpracowali oni z wieloma osobami i środowiskami, które były mi znane również skądinąd. Należeliśmy poniekąd do tej samej wspólnoty osób i idei. Stąd naturalna niemal łączność między nami i dodatkowy tytuł do niniejszego świadectwa.

Benedykt Tofil całe swoje życie spędził zanurzony w kontekście, jak się rzekło, kościelnym i patriotycznym, służąc swą sztuką bezinteresownie, choć

podejmował także różne prace, by zaradzić potrzebom (skromnym) życia codziennego i dzięki temu poświęcać swoje siły najważniejszym dla niego sprawom – Kościoła w Polsce. Służył mu – by użyć tu sformułowania ks. Stanisława Tworowskiego – „na każde wezwanie”, na miarę swoich możliwości, a nawet powyżej, zawsze zapracowany, ofiarny, zawsze zajęty, w niedoczasie twórczym.

Benedykt Tofil osiągnął wysokiej próby mistrzostwo w zakresie religijnej sztuki, powiedzmy, „użytkowej”, „usługowej”. Tu znać było jego pogłębioną formację religijną. Jego artyzm to wyraz głębokiej duchowości chrześcijańskiej, katolickiej. Daleko mu było do wszelkiej rutyny i sztampy. Jego twórczość oryginalną charakteryzuje owa szlachetna i subtelna prostota, gdy chodzi o środki artystycznego wyrazu. W tym trudnym połączeniu świetnie się odnajdywał w ramach własnego stylu, służąc Kościołowi swym artyzmem nie do podrobienia. Był przy tym ofiarnie czynny i bezinteresowny, a wezwania do służby nierzadko prowokował. W swej posłudze artystycznej oddziaływał głównie dwojako: jako projektant miejsc kultu religijnego oraz w zakresie artystyczno-wydawniczym. Wielu hierarchom Kościoła opracował ich herby. Znane są kaplice, których wystrój jest jego projektu. Wiele ksiązek zawdzięcza swe piękno jego opracowaniu graficznemu i ilustracjom.

Zaczęło się to wszystko – w większej skali – od Częstochowy, od Jasnej Góry, gdzie w 1955 r. Benedykt Tofil i Hanna Cholińska zawarli związek małżeński, rozpoczynając długie harmonijne życie i wspólną pracę. Tu zrodziła się ich więź z Księdzem Prymasem Stefanem Wyszyńskim i jego najbliższym otoczeniem. Tu umacniali swoją wiarę, czerpiąc siłę do codziennego życia i twórczości. Tu też umieszczony został przepisany pięknie ręką młodego artysty prymasowski tekst Jasnogórskich Ślubowań Narodu. Z okazji zaś Millenium na Cudownym Obrazie umieszczone zostały korony z grzebieniem w kształcie lilii, projektu Bena Tofila, poświęcone przez Prymasa Polski, ze współudziałem abp. Karola Wojtyły, 3 maja 1966 r.

Szczególne więzy współpracy i przyjaźni łączyły go – artystycznie, gdy chodzi o różne projekty, w tym wydawnicze – z dwoma zgromadzeniami zakonnymi: z siostrami urszulankami szarymi (tymi „od” św. Urszuli Ledóchowskiej) oraz z loretankami (założonymi przez ks. Ignacego Kłopotowskiego) i z ich wydawnictwem – tu szczególnie współpracował z czynną do dziś wieloletnią dyrektorką, siostrą Andrzeją Białą. Wiele o tym słyszałem od państwa Tofilów, jak i ze świadectw sióstr obu zasłużonych dla Kościoła w Polsce zgromadzeń zakonnych.

U urszulanek w Warszawie na Powiślu zatrzymywał się ks. Karol Wojtyła. Jest tam pamiątkowa tablica, projektu właśnie Benedykta Tofila. Pamiętam, jak z pełną miednicą konwalii wybrała się do Watykanu nasza siostra profesor Zofia Zdybicka, która była z nowo wybranym papieżem, Ojcem Świętym zaprzyjaźniona. Jest ona autorką ciekawych tekstów o Papieżu Polaku, filozofie, teologu, dziś świętym Kościoła katolickiego.

Z siostrami loretankami trwała przez długie lata współpraca w zakresie wydawniczym. Właśnie mamy w rękę ostatnie wydawnictwo: modlitewnik ilustrowany przez Bena, który otrzymaliśmy od Hani Tofil podczas naszego wspólnego przebywania na Boże Narodzenie w Instytucie Świętej Rodziny w Łomiankach pod Warszawą. Tofilowie od lat spędzali święta lub wakacje w domu sióstr loretanek w Loretto w pobliżu Kamieńczyka nad Bugiem (za sprawą ich onegdaj kapelana, ks. Włodzimierza Mozolewskiego, przyjaciela moich rodziców; mój ojciec tam bywał, wygłaszając różne prelekcje).

Wraz z żoną był szczególnie związany, jak wspomniałem, z Księdzem Prymasem i jego otoczeniem, z kard. Karolem Wojtyłą, abp. Kazimierzem Majdańskim i środowiskiem Instytutu Studiów nad Rodziną (obecnie Wydział Nauk o Rodzinie Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego) i Instytutu Świętej Rodziny – obie struktury założone przez abp. Kazimierza Majdańskiego, dziś bardziej się rozdzieliły. Mamy tutaj liczne ślady działalności artystycznej Benedykta Tofila, a w jakiejś mierze obojga Tofilów.

W jednej z kaplic, tej mniejszej, znajduje się w krypcie piękny sarkofag abp. Kazimierza Majdańskiego, wykonany w białym marmurze według projektu Benedykta Tofila przez mistrza kamieniarskiego Jana Oklesińskiego. Jest to dzieło odpowiadające ideałowi, któremu Ben hołdował: subtelnej prostoty i motywacji głęboko chrześcijańskiej – tę charakterystykę sylwetki Artysty zawarliśmy w tytule tego wspomnienia.

Gdy chodzi o dzieła zagraniczne, trzeba wspomnieć przepiękną i wstrząsającą w swej wymowie tablicę umieszczoną na zewnętrznej ścianie Kaplicy Śmiertelnego Lęku Pana Jezusa na terenie obozu w Dachau¹. Inny istotny wkład wniósł w urządzenie, zorganizowanej staraniem bp. Kazimierza Majdańskiego w 1980 r., wystawy z okazji Synodu Biskupów w Rzymie, poświęconej nauce Kościoła na temat małżeństwa i rodziny. Tamto wydarzenie upamiętnia załączona fotografia.

¹ Reprodukcję tej tablicy, jako element projektu okładki do książki abp. Kazimierza Majdańskiego *Będziecie moimi świadkami* (wyd. III, Fundacja Pomoc Rodzinie, Łomianki 1999), poświęconej męczeństwu Polaków w latach 1939-1945, zamieszczamy wśród ilustracji do niniejszego tekstu.

Osobna sprawa i tytuł, z którego powodu zamieszczam niniejsze wspomnienie, to prace Benedykta Tofila dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i związanego z nim, choć formalnie odrębnego, Towarzystwa Naukowego KUL, do którego należał również Papież, wiele lat pracujący w naszej Uczelni jako kierownik Katedry i Zakładu Etyki, po Feliksie Wojciechu Bednarskim OP (jako ciekawostkę dodam, że na spotkaniu w Castel Gandolfo naszego Instytutu Jana Pawła II, w obecności Ojca Świętego, powiedziałem w swobodniejszej rozmowie podczas posiłku, że Ojciec Święty nadal należy do naszego Towarzystwa Naukowego, mimo że profesorem przestał być, tyle że zalega ze składkami – co wzbudziło pewne poruszenie).

Dla naszego Uniwersytetu Benedykt Tofil wykonał dwa projekty uniwersyteckiego godła o zastosowaniu przede wszystkim do uroczystej pieczęci, ale i innych pochodnych zastosowań. Pierwsze z nich, w gipsie, z tradycyjnym napisem „Deo et Patriae” i krzyżem nad wizerunkiem orła w koronie, przy czym jest on wystylizowany po jagiellońsku. Drugi z nich jest też jagielloński (w nawiązaniu do Unii Lubelskiej), ale oprócz dewizy „Deo et Patriae” zawiera jeszcze napis „Veritas in caritate”. Na obwodzie napis „Katolicki Uniwersytet Lubelski” i u dołu, pośrodku „1918”, czyli data założenia Uniwersytetu (jakże znamienna w obliczu stulecia – aż dziw, że na okładce wydanej niedawno encyklopedii uniwersytetu tej daty nie ma, zresztą i godło jest tam inne). Słowem, jest w godle bogactwo motywów i wysocce dekoracyjny orzeł, z czym musiał się Benedykt Tofil – skłonny do ideału owej szlachetnej prostoty – jakoś uporać. I zrobił to doskonale.

Nie wiem, jak się to ostatecznie stało, że użytkowany przez jakiś czas projekt Tofila, mimo że najbardziej dotąd udany, nie został przez Uniwersytet zatwierdzony jako oficjalny. Tak czy owak, wszystkie inne projekty wykonane później, aż po obowiązujący do dziś (nie mówimy o „logo”), szły za projektem Tofila, naśladowały go, mniej lub bardziej udanie (raczej to pierwsze), a przyjął się ten bez „1918”, akurat pod stulecie, jubileusz (!).

Jeszcze jedna uwaga dotycząca tej sprawy, w którą byłem zaangażowany swego czasu jako delegat rektora KUL. Wydawało mi się wtedy, że obie wspomniane dewizy jakoś się ze sobą kłóć, że ta druga modernizuje niejako pierwszą, uznana za nazbyt tradycyjną, ale nie do mnie należało dyskutować na ten temat. Dziś widzę je łącznie, jako wzajemne dopełnienie, komplementaryzację. Czytane razem dają wiele mówiącą, dwuczłonową frazę: „Bogu i Ojczyźnie Prawda w Miłości”.

Wiedziałem od początku – a jeszcze lepiej wiedzieli to czcigodni moi zleceniodawcy – że ta druga formuła pochodzi od św. Pawła: „Veritatem

facientes in caritate” (Ef 4, 15)². Od Księdza Prymasa Wyszyńskiego, protektora naszego Uniwersytetu (był on jako biskup lubelski Wielkim Kanclerzem KUL-u, a potem w dalszym ciągu szczególnie dbał o uniwersytet jako przewodniczący Komisji Episkopatu ds. KUL), sam słyszałem te Pawłowe słowa, dedykowane Uniwersytetowi w czasie inauguracji. Ksiądz Prymas zawsze starał się na inauguracjach w KUL bywać. Witały go wtedy tłumy pracowników, studentów i ludzi z miasta, a także obserwatorzy raczej niepowołani. Ksiądz Prymas występował zawsze w duchu „Deo et Patriae”, a nawiązanie do formuły Pawłowej w żadnej mierze nie mogło być powodem do posądzania go o jakiś „modernizm”.

Nie miejsce tu na rozwijanie tematu godła-herbu (nie „logo”) Uniwersytetu i tego, co z tym związane. Interesująca jest sprawa uzyskania przez KUL, w okresie PRL (!), prawa do standardowej pieczęci państwowej z mienicy (miałbym nawet pewne wspomnienie w tej sprawie).

Gdy chodzi o Towarzystwo Naukowe KUL, jest Benedykt Tofil autorem projektu dwu okładek: dla „Roczników” (obecnie współwydawanych z uniwersytetem) i dla „Summariów” (tak zaczęły się nazywać, za radą Danuty Szumskiej, „Sprawozdania TN KUL” w czasie ich melioracji przez Mariana Maciejewskiego, Stanisława Celestyna Napiórkowskiego OFMConv i piszącego te słowa). Piękna okładka dla „Roczników” była pierwotnie „obwolutowa” (na co jako delegowany do tej sprawy naciskałem), ale niestety skrzydełka obcięto z racji ówczesnych możliwości ekonomiczno-technicznych. Nota bene, oprócz tych dwóch projektów okładek Benedykt Tofil opracował bardzo prostą w swym artystycznym wyrazie okładkę dla „Zeszytów Naukowych KUL”. I jeszcze jedno: projektu Benedykta Tofila jest znany znaczek TN KUL – metalowy do wpinania, a także używany jako nowy znak wydawniczy, wykonany w konwencji prostego literowego skrótu.

Benedykt Tofil był rad ze swej pracy dla KUL i TN KUL. Ubolewał tylko, że pochodne jego projektu w postaci godła uniwersytetu i inne nie były z nim konsultowane. Szczególnie zastrzeżenia budził w nim listownik, na którym wkomponowano zminiaturyzowany komputerowo jego projekt pieczęci. Zastosowanie to wymagało, jego zdaniem, przeprojektowania przez autora lub kogoś w porozumieniu z nim, by obraz stał się klarowny. Nie wystarczała mechaniczna zminiaturyzacja, która czyniła całość nieczytelną. Niestety do tego nie doszło. Być może przyczyniło się to po trosze do rezygnacji z Tofilowego projektu.

² Dokładna łacińska wersja według Wulgaty: „veritatem autem facientes in caritate”. W oryginale greckim: „ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ”.

Tyle tego wybiórczego i nader subiektywnego wspomnienia, raczej szkicu.

Po wojnie Benedykt Tofil, prawy człowiek, chrześcijanin, Polak i początkujący artysta, miał niełatwe życie. Należał do Szarych Szeregów i AK. Miał trudności z dostaniem się na studia, co musiał jakoś nadrabiać drogą – powiedzmy – okólną. Wiele istotnych informacji i szczegółów pomiąłem, także tych zasłyszanych niegdyś, jak i odświeżonych teraz, które można by przytoczyć w tym wspomnieniu.

Benedykt Symeon Tofil zmarł 12 marca 2017 r. Wciąż czeka na swojego biografę, który w całej pełni ukaże tę piękną postać, idee, którym służył, i niepowtarzalny urok jego artystycznej twórczości.

LITERATURA

- BOCHENEK Małgorzata, *Boży plastyk*, „Nasz Dziennik” 2017, nr 60 (5813), s. 11.
- BAZYLUK Danuta, MIERNIK Małgorzata, *Piękno go zachwycalo*, „Nasz Dziennik” 2017, nr 61 (5814), s. 11.
- MAJDAŃSKI Stanisław, *O godło godne uniwersytetu. Projekty heraldyczne Benedykta Tofila*, „Summarius” 33 (2004), s. 157-166.
- PAWELEC Marek, *Herb Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Historia rozwoju idei*, „Przegląd Uniwersytecki” [KUL], 15 (2003), nr 2, s. 22-23.
- PAWELEC Marek, *Godło Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, „Przegląd Uniwersytecki” [KUL], wydanie specjalne 8-9 czerwca 2018, Światowy zjazd absolwentów, s. 13-17
- PAWELEC Marek, *Herb KUL Jana Pawła II*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, Lublin 2018, s. 317-318

Benedykt Tofil (2012 r.)

Benedykt Tofil w 1966 r. na Jasnej Górze

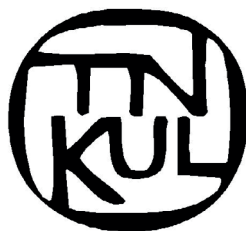
Hanna i Benedykt Tofilowie w Watykanie w 1980 r.
Oprowadzanie Ojca Świętego Jana Pawła II po wystawie
obrazującej naukę II Soboru Watykańskiego o małżeństwie i rodzinie

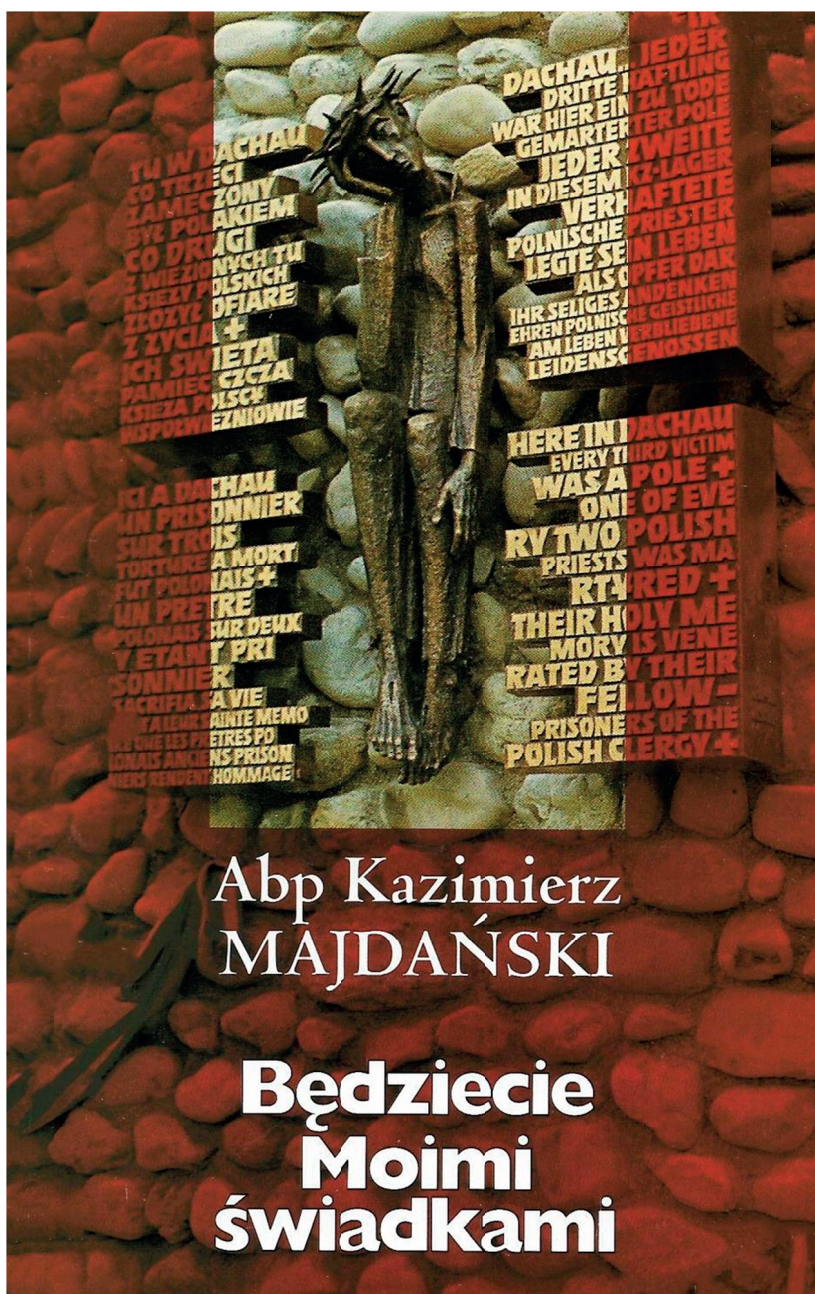
Hanna i Benedykt Tofilowie w 2012 r. z wizytą u brata Janusza

Okładki czasopism według projektów Benedykta Tofila

Znaczek, w tym logo wydawnicze, TN KUL według projektu Benedykta Tofila

Zaprojektowana przez Benedykta Tofila okładka do książki abp. Kazimierza Majdańskiego poświęconej współwięźniom KL Dachau. Widnieje na niej tablica-pomnik, projektu Benedykta Tofila, umieszczona na zewnętrznej ścianie Kaplicy Śmiertelnego Łęku Chrystusa w Dachau, upamiętniająca męczeństwo Polaków w latach 1939-1945

Sarkofag abp. Kazimierza Majdańskiego
w Instytucie Świętej Rodziny w Łomiankach, wykonany według projektu Benedykta Tofila
przez mistrza kamieniarskiego Jana Oklesińskiego

Korony z grzebieniem w kształcie lilii i sukienki milenijne, autorstwa Benedykta Tofila, na obrazie Matki Bożej Jasnogórskiej

KAZIMIERZ PRZYBYŁKO

BIBLIOTECÆ UNIVERSITATIS NOSTRÆ CUSTOS EXIMIUS
– FRANCISZEK WINCENY CHWALEWSKI (1932-2018)

6 września 2018 roku zmarł w Lublinie mgr Franciszek Chwalewski, długoletni kustosz Biblioteki Uniwersyteckiej KUL (BU KUL), historyk, bibliofil, przez 37 lat kierownik Czytelni Głównej BU KUL. Jako starszy kustosz dyplomowany pełnił w BU KUL wiele innych znaczących funkcji, w tym kierownika Sekcji Wymiany Krajowej Zbiorów oraz Sekcji Akcesji Oddziału Gromadzenia i Uzupelnienia Zbiorów. Pracował także w Oddziale Czasopism i był kierownikiem Oddziału Magazynów. Nieformalnie był intendentem biblioteki. Nieoficjalnie przez trzy kadencje pełnił też obowiązki dyrektora administracyjnego biblioteki. Był dokumentalistą BU KUL oraz współorganizatorem przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie adaptacji i rozbudowy jej gmachu. Należał do Zespołu kierowników odpowiedzialnych za organizację warsztatu pracy naukowej.

Franciszek Winceny Chwalewski urodził się 7 października 1932 r. w Łomazach w powiecie białskim w rodzinie rolniczej. Tu przeżył swoje dzieciństwo oraz lata nauki w szkole powszechnej, doświadczył też tragicznych skutków II wojny światowej: najazdu i okupacji niemieckiej oraz sowieckiej.

Po ukończeniu szkoły powszechnej w 1945 r. podjął naukę w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w klasie matematyczno-przyrodniczej. Mieszkał wówczas w internacie. Kiedy był w klasie maturalnej, został usunięty z bursy przez aktyw szkolny

KAZIMIERZ PRZYBYŁKO – emerytowany pracownik Poradni Leczenia Bólu przy II Klinice Anestezjologii i Intensywnej Terapii Uniwersytetu Medycznego w Lublinie (kierownik prof. dr hab. med. Krzysztof Przesmycki); członek współpracownik Wydziału Nauk Społecznych TN KUL.

(Związek Młodzieży Polskiej) za niewłaściwe pochodzenie (kułackie) i związki z Kościołem. Po zdaniu egzaminu maturalnego w 1951 r. podjął studia historyczne w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie w 1955 r. otrzymał tytuł magistra na podstawie pracy *Karol Krysiński i jego udział w powstaniu styczniowym*, napisanej pod kierunkiem prof. Aleksandra Kosowskiego. Podczas studiów Franciszek Chwalewski był słuchaczem wykładów wielu znakomitych historyków, profesorów KUL: L. Bieńkowskiego, J. Dobrzańskiego, J. Kłoczowskiego, S. Łosia, J. Łukaszewskiego, M. Pollakówny, Z. Sułowskiego, A. Wojtkowskiego, H. Zinsa, M. Żywczyńskiego i innych. Przez cały okres studiów był członkiem Chóru Akademickiego KUL, występując z nim na wielu koncertach w Lublinie i poza miastem.

Franciszek Chwalewski całe swoje dorosłe życie związał z Katolickim Uniwersyteckim Lubelskim – najpierw jako student, a następnie pracownik Biblioteki Głównej KUL. Warto zauważyć, że w BU KUL został zatrudniony tuż po zakończeniu studiów przez rektora KUL, ks. prof. Józefa Iwanickiego, na wniosek dyrektora BU KUL, doc. Romualda Gustawa OFM. W 1955 r. rozpoczął pracę etatową, kolejno w Oddziale Czasopism, Sekcji Akcesji Oddziału Gromadzenia i Uzupełnienia Zbiorów oraz Sekcji Wymiany Krajowej. W latach 1956-1964 był zatrudniony w Sekcji Czytelnii Głównej – dziale Udostępnienia Zbiorów, gdzie w latach 1958-64 pełnił funkcję kierownika. W 1965 r. został kierownikiem Sekcji Wymiany Krajowej, a w 1966 – Oddziału Magazynów. Do 1992 r. pełnił również funkcję intendenta BU KUL. W latach 1967-1997 był kierownikiem Sekcji Czytelnii Głównej.

W BU KUL przeszedł wszystkie szczeble kariery zawodowej – do starszego kustosa dyplomowanego włącznie. Dzięki temu znał wszystkie meandry bibliotecznej pracy. Tu czuł się spełniony, gdyż realizował swoją życiową pasję. Mówił później: „Spotkałem wielu mądrych ludzi na mojej drodze życia, którym dużo zawdzięczam”¹¹. Jego działalność nie ograniczała się tylko do pracy zawodowej – uczestniczył również w pracach społecznych. Był współorganizatorem i komisarzem wielu dużych wystaw. Bez jego udziału merytorycznego, a przede wszystkim organizacyjnego nie odbyła się żadna wystawa na Uniwersytecie przygotowywana z udziałem bibliotekarzy, a tym bardziej żadne wydarzenie w bibliotece: konferencje, sympozja, spotkania, czy wizyty ważnych osób z kraju i zagranicy. Można powiedzieć, że Franciszek Chwalewski znał wszystkie arkana, metodologiczne i techniczne,

¹¹ K. PRZYBYŁKO, *Franciszek Chwalewski. „Bene Meritus” dla Biblioteki i Uniwersytetu*, „Summarium” 39 (59) (2010), s. 119-126.

związane z funkcjonowaniem biblioteki. W BU KUL przepracował 49 lat i był *spiritus movens* wielu dokonań i ulepszeń. Najważniejszą z nich była inicjatywa rozbudowy biblioteki, w której wykazał szczególną aktywność, pomagając w jej organizacji i realizacji tego przedsięwzięcia. To dzięki jego aktywności BU KUL odzyskała teren bezprawnie zabrany w latach 50. przez władze administracyjne, na którym dobudowane zostało nowe skrzydło, co zwiększyło powierzchnię użytkową o 10 000 m². Można powiedzieć, że w latach 1965-1990 Franciszek Chwalewski był współtwórcą i współorganizatorem przedsięwzięć inwestycyjnych realizowanych w BU KUL w zakresie adaptacji i rozbudowy gmachu przy ul. Chopina 27. Analiza kopii dokumentów archiwalnych i notatek dotyczących biblioteki rzuca wiele światła na podejmowane wówczas decyzje i towarzyszące im wydarzenia. Chopina. Na ich podstawie Franciszek Chwalewski, z dociekliwością historyka i dokumentalisty, przygotował artykuł pt. *Budowa Biblioteki Uniwersyteckiej i Domu Profesorów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przy ul. Chopina w latach 1947-1950*, opublikowany w 2017 r. w tomie 108 periodyku „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (s. 443-462), a będący jego wkładem do obchodów 100-lecia KUL i jego biblioteki. Franciszek Chwalewski był również autorem *Wspomnienia o Ojcu Romualdzie Gustawie OFM Bern. Dyrektorze Biblioteki Uniwersyteckiej KUL w latach 1950-1976* („Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 106 (2016), s. 443-462) oraz artykułu *Sekcja Czytelnia* („Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 23 (1971), s. 120-132)².

Celem podwyższania kwalifikacji zawodowych Franciszek Chwalewski przebywał w 1987 r. na miesięcznym stypendium bibliotekarskim w Rzymie. Dwakroć brał udział w Wakacyjnym Seminarium Bibliotekarskim organizowanym przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w Jarocinie, a w 1970 r. uczestniczył w Gdańsku w Konferencji naukowej poświęconej problemom nowoczesnego budownictwa bibliotecznego.

Franciszek Chwalewski był człowiekiem skromnym, uczynnym, delikatnym, skrupulatnym i życzliwym dla ludzi, a w tym wszystkim, co robił, był perfekcjonistą. Wyznawał ideały, w tym postawę patriotyczną, właściwe katolickiej uczelni, którą świadomie wybrał i traktował jako kontynuację wychowania w domu rodzinnym. Jego związki uczuciowe z katolicką uczelnią były wyjątkowe i niepowtarzalne tak w relacjach osobowych, jak i społecznych. Mówi się, że nie ma ludzi niezastąpionych, w tym jednak wypadku

² B. ZEŻULA, *Postać zawsze kojarzona z Biblioteką KUL*, „Przegląd Uniwersytecki” 30 (2018), nr 6 (176), s. 66.

pewnych cech i zachowań ludzkich nie da się zastąpić. To człowiek wielkiej wrażliwości, skromności, życzliwości, empatii i kultury.

Franciszek Chwalewski, jako przedstawiciel komisji nadzwyczajnej Sejmu RP do rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o bibliotekach, uczestniczył w pracach Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i innych organizacji społeczno-kulturalnych. Zasiadał w Zarządzie Związku Nauczycielstwa Polskiego Oddziału Uczelnianego KUL w sekcji socjalnej. Mimo przejścia na emeryturę 1 października 1997 r. pracował w Bibliotece KUL do 2002 r. w ramach godzin zleconych. W 1998 r. otrzymał nagrodę Rektora KUL, a w 2009 roku Senat Akademicki KUL za długoletnią nienaganną pracę wyróżnił go medalem za Zasługi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

KAZIMIERZ PRZYBYŁKO

UNIVERSITATIS NOSTRÆ ALUMNA DECORA
– KRYSZYNA MARSZAŁEK-MŁYŃCZYK (1930-2007),
DZIAŁACZKA POLITYCZNA I SPOŁECZNA,
ROMANISTKA, DZIENNIKARKA

Krystyna Marszałek urodziła się 9 kwietnia 1930 r. w Białymstoku. Przyszła na świat w rodzinie patriotycznej i religijnej, nastawionej na czynienie dobra innym. Była córką Anny, z domu Zdunko, i Józefa Marszałków. Ojciec pochodził z Markłowic w powiecie cieszyńskim i był uczestnikiem I powstania śląskiego w 1919 r. W dzieciństwie Krystyna przeżyła dwie okupacje: sowiecką (1939-1941), której skutkiem była m.in. rusyfikacja w szkole, oraz niemiecką (1941-1944), w której wyniku Białystok włączono do Okręgu Ost-Preusen.

Szkołę średnią – Państwowe Żeńskie Gimnazjum i Liceum nr 2 (dawniej im. Księżnej Anny z Sapiehów Jabłońskiej) – ukończyła w 1950 r. w Białymstoku. Grono pedagogiczne tej szkoły tworzyli doświadczeni nauczyciele. W szkole obowiązywały dobre przedwojenne zwyczaje co do wychowania, stroju ucznia i jego zachowania, codziennych apeli i modlitwy w klasie przed i po zakończeniu lekcji – w klasach humanistycznych odmawiano po łacinie „Pater noster”. Młodzież co niedziela pod nadzorem nauczyciela udawała się do kościoła. Dewizą szkoły była łacińska sentencja: „Non solum nobis nati sumus” („Nie tylko dla nas samych się urodziliśmy”). Szkoła ta dawała poprzez edukację i wychowanie solidne podstawy intelektualne, ale również patriotyczne.

Po zdaniu w 1950 r. matury Krystyna Marszałek ubiegała się o przyjęcie na Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Mimo zdania egzaminu

KAZIMIERZ PRZYBYŁKO – emerytowany pracownik Poradni Leczenia Bólu przy II Klinice Anestezjologii i Intensywnej Terapii Uniwersytetu Medycznego w Lublinie (kierownik prof. dr hab. med. Krzysztof Przesmycki); członek współpracownik Wydziału Nauk Społecznych TN KUL.

wstępnego nie została jednak na studia przyjęta. Jedną z przyczyn było to, że rodzice pracowali w zakonnym Ośrodku Pomocy Społecznej „Dobrego Pasterza”, a poza tym ojciec był organistą. Kandydatka na prawnika nie uzyskała też poparcia Związku Młodzieży Polskiej, od którego działacze otrzymała etykietę klerykałki. W tej sprawie nie pomogła nawet interwencja Ministra Sprawiedliwości prof. Henryka Świątkowskiego, który zaproponował Krystynie roczną szkołę prokuratorów im. Duracza, co ona zdecydowanie odrzuciła.

Krystyna Marszałek wraz z dwiema koleżankami z ławy szkolnej, H. Kownacką i A. Tarasiewicz, przyjechała więc do Lublina, gdzie została przyjęta na Wydział Nauk Humanistycznych KUL, podejmując studia na filologii romańskiej.

W czasie studiów Krystyna wykazywała wielką aktywność naukową i społeczną. Szczególnie angażowała się w pracy na rzecz Stowarzyszenia „Chór Akademicki” studentów KUL, którego była prezesem. Chór Akademicki w tym czasie był swoistą wizytówką uczelni jako jedyna organizacja studencka, która mogła względnie swobodnie pokazywać się na zewnątrz. Chór występował w większości lubelskich kościołów, dając koncerty kolęd w okresie Bożego Narodzenia oraz pieśni pasyjnych w Wielkim Poście. W ten sposób odwdzięczał się społeczności za ofiary składane na rzecz KUL, który utrzymywał się ze składek społeczności wiernych.

Chór był wówczas znaczącą organizacją kulturalną, skupiającą młodzież. W repertuarze miał wiele utworów należących do klasyki zarówno polskiej, jak i obcej. Koncertował na uczelni i poza nią, m.in. w Filharmonii Lubelskiej (dyrygent i kierownik artystyczny Olgierd Straszyński). Koncert Chóru KUL był również nagrywany przez Polskie Radio – program III dla zagranicy. Chór organizował na uczelni dwa wielkie koncerty w roku: koncert kolęd po świętach Bożego Narodzenia, na ogół w drugiej połowie stycznia, często z udziałem solistów, m.in. ociemniałego barytona Ryszarda Gruszczyńskiego, przy akompaniamencie prof. Jerzego Sokorskiego. Drugi koncert, tym razem pieśni polskich, organizowany był w maju na zakończenie roku akademickiego. W tym koncercie występowali z chórem znani polscy artyści operowi: Maria Fołtyn, Andrzej Hiolski i Bernard Ładysz. Chór był wszelako aktywny przez cały rok akademicki. W okresie wiosennym Chór dwukrotnie wyjeżdżał na tournée do Puław i Kazimierza Dolnego nad Wisłą na zaproszenie tamtejszych księży proboszczów. W Puławach Chór śpiewał w kościele Garnizonowym, w Świątyni Sybilli i w parafii Włostowice. Następnie statkiem „Marzanna” członkowie Chóru udali się do Kazimierza,

gdzie koncertowali w kazimierskiej Farze, znanej z wyjątkowej architektury, wystroju i organów o wyjątkowym brzmieniu, a także w kościele Ojców Reformatów „na Górcie”. W czasie rejsu po Wiśle zaprezentował się kwartet męski w składzie: Stanisław Jamróz, Gustaw Kania, Edmund Markowicz i Kazimierz Przybyłko. Zespół przygotował dyrygent Czesław Domański.

W wyprawie Chóru uczestniczyli duszpasterze akademicki: ks. Dałeczko, jezuita, ks. Stefan Baretta, późniejszy biskup częstochowski, i ks. Kazimierz Król. Przygotowanie i opracowanie programu koncertu było dziełem dyrygentów: ks. prof. Tadeusza Miazgi i mgra Czesława Domańskiego, który był również organistą w kościele Akademickim. Wszystko to było możliwe dzięki zaangażowaniu, sprawności i umiejętnościom organizacyjnym Krystyny Marszałek. Trzeba tu przypomnieć, że lata 1950-1958 to dla uczelni okres szczególny – czas izolacji, ostrych restrykcji i prześladowań. Równocześnie jednak czas największej integracji wewnętrznej, w której realizowała się idea *universitas* jako *communitas* nauczających i studentów. Zarząd Stowarzyszenia Chór Akademicki KUL¹ celem poszerzenia wiedzy muzycznej zapraszał wówczas z prelekcjami wielu znanych muzykologów i kompozytorów, m.in. W. Lutosławskiego, S. Kisielewskiego i B. Rutkowskiego.

Krystyna Marszałek, mimo wielu aktywności, nie zaniedbywała studiów romanistycznych. Pracę dyplomową na temat *Kobiety w powieściach Juliusza i Edmunda Goncourtów* napisała pod kierunkiem prof. Kaliksta Morawskiego. Magisterium uzyskała 19 lutego 1955 r. W tym czasie otrzymała od prof. Morawskiego propozycję pracy na uczelni, ze względu jednak na specyficzne warunki materialne i rodzinne tej propozycji nie przyjęła i powróciła do Białegostoku.

W mieście rodzinnym w latach 1955-1968 pracowała jako dziennikarka w prasie codziennej i społeczno-kulturalnej („Życie Białostockie”, „Życie Warszawy”, „Gazeta Białostocka”), zajmując się głównie publicystyką kulturalną, oświatową, społeczną oraz krytyką teatralną. W latach 1968-1974 była redaktorem naczelnym białostockiego miesięcznika społeczno-kulturalnego „Kontrasty”.

Od 1965 do 1985 była posłem na Sejm (IV-VIII kadencji) z ramienia Stronnictwa Demokratycznego², członkiem Sejmowej Komisji Pracy i Spraw Socjalnych, Kultury i Sztuki oraz Komisji Spraw Zagranicznych, w VII kadencji zastępcą przewodniczącego tej Komisji, a w VIII kadencji Sejmu –

¹ Zarząd stanowili: Krystyna Marszałek – prezes, Bolesław Baniuk – I wiceprezes, Kazimierz Przybyłko – II wiceprezes organizacyjny, Danuta Wojtczak – sekretarz.

² Bliższe informacje na temat związków z SD i działalności w tym stronnictwie zob. dalej.

przewodniczącą Komisji Kultury i Sztuki. W Sejmie VII kadencji była też wiceprzewodniczącą Zarządu Polskiej Grupy Unii Międzyparlamentarnej.

Od 1984 do 1986 r. była Radcą Kulturalną Ambasady i dyrektorem Instytutu Polskiego w Paryżu.

W latach 1986-1990 była Podsekretarzem Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki, a w latach 1980-1983 członkiem, z ramienia SD, Rady Państwa do spraw Komisji Rad Narodowych, ratyfikacyjnych i odznaczeń państwowych.

Jak już wspomniano, od 1955 r. Krystyna Marszałek pracowała w prasie codziennej w Białymstoku. W tym czasie była systematycznie wzywana przez władze zwierzchnie do określenia swojego światopoglądu ideologicznego i politycznego w PRL jako warunek *sine qua non* dalszej pracy. Mimo wyznawania chrześcijańskich zasad, których nie ukrywała, w 1959 r. wstąpiła do Stronnictwa Demokratycznego. Stronnictwo to było, w jej ocenie, mniej angażujące ideologicznie i politycznie. W tej organizacji jako sprawna intelektualistka została powołana do pełnienia szeregu odpowiedzialnych funkcji: w latach 1965-1973 i 1976-1981 była członkiem Centralnego Komitetu SD, w okresie 1976-1981 sekretarzem i członkiem Prezydium CK SD, w latach 1959-1976 członkiem Prezydium Komitetu Wojewódzkiego SD w Białymstoku, a od 1974 do 1976 r. jego sekretarzem.

Działała w wielu organizacjach społecznych i stowarzyszeniach kulturalnych. Była członkiem Zarządu Głównego Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, Zarządu Głównego Ligi Kobiet, wiceprzewodniczącą Rady Towarzystw Regionalnych i Lokalnych przy ministrze Kultury i Sztuki, członkiem Prezydium Rady Naczelnej Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” oraz Zarządu Głównego Rady do spraw Rodziny.

W 1991 r. Krystyna Marszałek formalnie przeszła na emeryturę, ale kontynuowała pracę społeczną. Od 1990 r. była prezydentem Rady Fundacji Pamięci Ofiar Obozu Zagłady Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, a od 1994 r. redaktorem naczelnym pisma „Pro Memoria” wydawanego przez Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau.

Była aktywnym członkiem Towarzystwa Miłośników Ciechanowa, Stowarzyszenie Parlamentarzystów Polskich, a także francuskiego Association de L'Ordre des Palmes Académiques i polskiego oddziału Stowarzyszenie Kultury Europejskiej (SEC). Za swoją pracę i działalność społeczną otrzymała Złoty Krzyż Zasługi, Krzyże Kawalerski i Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, a także francuskie Chevalier de L'Ordre des Palmes Académiques oraz inne odznaczenia honorowe polskie i zagraniczne, w tym odznaki „Zasłużonemu Działaczowi Stronnictwa Demokratycznego” i „Zasłużony Działacz Kultury”. Była honorowym obywatelem Ciechanowca.

Była autorką książek i innych publikacji, które wydawała pod swoim nazwiskiem, jako Krystyna Marszałek, lub pod pseudonimem Maryna Kryńska. Jej ważniejsze prace publicystyczne, translatorskie i edytorskie to w sumie 39 pozycji, m.in. *A Polska śpi na pośmiewisko mądrej Europy* (1992; o ks. Janie Krzysztofie Kluku), *Rady i przesłania księdza Krzysztofa Kluka* (2004), *Paryski sen o sławie* (2005; biografia malarza Mirosława Jana Mireckiego). W 2006 r. opublikowano jej wspomnienia pod tytułem *Czas odległy a jednak bliski*, w których opisała swe życie od dzieciństwa aż po połowę lat siedemdziesiątych.

Krystyna Marszałek zmarła po ciężkiej chorobie 22 grudnia 2007 r. w Warszawie. Pogrzbek odbył się na Cmentarzu Miejskim w Białymstoku

BIBLIOGRAFIA

Akta uniwersyteckie KUL.

MARSZAŁEK K., *Czas odległy, a jednak bliski*, Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, Białystok 2002.

PRZYBYŁKO K., *Krystyna Marszałek (1930-2007)*, „Przegląd Uniwersytecki” (KUL) 22 (2010), nr 1 (123) styczeń-luty, s. 23.

PRZYBYŁKO K., *Krystyna Marszałek (1930-2007) jaką utrwaliłem w mojej pamięci – choć odległej, to jednak bliskiej*, „Bibliotekarz Podlaski” 2010, nr 20, s. 96.

RAJEWSKI A., SPYCHAŁSKI W.W., *Nasi przedstawiciele. Noty biograficzne posłów SD w Sejmie PRL w kadencjach V, VI, VII*, Wydawnictwo Epoka, Warszawa 1980.

**TEKSTY WYGŁOSZONE
I ZAMÓWIONE**

KS. STANISŁAW KAMIŃSKI

KANTA UJĘCIE PRZEDMIOTU LOGIKI FORMALNEJ*

Uprawiający jakąkolwiek dyscyplinę naukową uważa jakby za swój pierwszy obowiązek, czym się w niej zajmuje. Atoli niekiedy odpowiedź na to – jakby się zdawało – proste i niewinne pytanie nastrocza poważne trudności. Rodzi nawet osobną problematykę. Tak dzieje się szczególnie w odniesieniu do nauk zwanych formalnymi. Logika i dyscypliny matematyczne, mimo wspaniałego rozwoju, niezaprzeczalnych walorów precyzji oraz kunsztownych, lecz jednoznacznie wskazanych struktur, a co ważniejsze – mimo tylu owocnych zastosowań – nie posiadają jednolicie określanego przedmiotu ontycznego, który badają. Nie chodzi tu oczywiście o ogólne wskazanie, czym te dyscypliny się zajmują (tzw. przedmiot materialny nauki), ale o dokładne określenie aspektu dziedziny ontycznej, będącej przedmiotem ich zainteresowania (tzw. przedmiot formalny nauki). Ta niezwykła sytuacja zachęca filozofów i metodologów nauk formalnych do stałego podejmowania prób dającego się ogólnie przyjąć wyświeślenia osobiwej zagadki przedmiotu logiki i dyscyplin matematycznych. Do tej problematyki nawiązują również poniższe uwagi. Opisanie tego, co Kant nazywał przedmiotem logiki formalnej oraz ocena roli ujęcia kantowskiego w dziejach filozofii nauk formalnych pozwoli wszechstronniej ująć różne typy stanowisk. Wybrano osobę królewieckiego myśliciela dlatego, że stanowi on ważną, niemal centralną postać w historii nowożytnego sporu empiryzmu z aprioryzmem. Określenie zaś udziału doświadczenia i rozumu w poznaniu logikalnym jest sprawą zasadniczej wagi. Odegrał też Kant w teorii logiki godną podkreślenia rolę w kształtowaniu się formalizmu i w walce z psychologizmem oraz w utorowaniu drogi ontologizmów¹.

* Tekst pochodzący z okresu logicznoformalnych zainteresowań autora, który dziś jest znany raczej jako metodolog ogólny nauk i filozofii oraz współtwórca tzw. lubelskiej szkoły filozofii klasycznej. Praca została zaprezentowana na posiedzeniu Wydziału Filozoficznego TN KUL 11 grudnia 1959 r. i opublikowana w „Sprawozdaniach z Czynności Wydawniczej i Posiedzeń Naukowych oraz Kronice Towarzystwa Naukowego KUL” 10 (1959), s. 185-190. Kopia w Bibliotece Cyfrowej BU KUL (<http://dlibra.kul.pl>).

¹ Por. R. BAYER, *Epistemologie et Logique depuis Kant jusque à nos jours*, Paris 1954; H.R. SMART, *Two views on Kant and formal logic*, „Philosophy and Phenomenological Research”

Filozofowi badającemu dzieje logiki i jej teorii narzuca się myśl wyróżnienia pięciu głównych kierunków w wyznaczaniu przedmiotu logiki:

1. stawianie tezy o bezprzedmiotowości logiki (np. dawniej Wittgenstein i Carnap);

2. umieszczenie przedmiotu logiki w dziedzinie czysto językowej, wskazując czy to na pewne rodzaje wyrażen, względnie pewnego typu język, czy też na pewne związki międzywyrażeniowe;

3. związanie przedmiotu logiki z konkretnymi czynnościami myślowymi lub abstrakcyjnie wziętymi procesami myślowymi jak np. ze względu na ich strukturę formalną;

4. wyodrębnienie przedmiotu logiki formalnej jako pewnego przedmiotu myśli;

5. utożsamienie przedmiotu logiki z rzeczywistością pozamyślową tylko wziętą w bardzo ogólnym aspekcie.

Wszystkie te ujęcia nie są tylko innymi sformułowaniami tej samej rzeczowo myśli. Najlepiej ilustruje to historia teorii logiki.

Starożytni Grecy nie mieli trudności w określeniu przedmiotu logiki, jeśli chodzi o wybór między bytem a myślą. Identyfikowali myśl i jej wyrażenie (przykładem pojęcie Logos; por. również Platona *Sofista*, 263 E). Problemem pozostało jednak zdecydowanie się, czy w logice bierze się pod uwagę również rzeczywistość pozamyślową. Skoro Arystoteles pojął zdanie jako wyrażenie posiadającą wartość logiczną, to *implicite* trzeba było uwzględnić odniesienie się zdania-myśli do desygnatu tej myśli, a więc zależność przedmiotu logiki od rzeczywistości pozamyślowej i pozajęzykowej. Konsekwencji tej jednak nie uwyrażniano, traktując logikę w zasadzie jako narzędzie poznania naukowego, a nie samo poznanie naukowe. Jeżeli stoicy mniemali inaczej, to znajdowali jeszcze wyjście z konsekwencji tej sytuacji, korzystając z utożsamienia myśli i słowa. Tak więc posługując się pojęciami: porządek logiczny i porządek ontyczny, można z uproszczeniem powiedzieć, że w starożytności oddzielano na ogół porządek logiczny od porządku ontycznego, choć uznawano zależność jednego od drugiego.

Inną sprawą, dotyczącą już bardziej natury logiki, było dla Greków ustalenie władzy poznawczej zaangażowanej w tworzeniu praw logiki. W zasadzie i tu godzono się, że nie doświadczenie, lecz rozum odgrywa jeśli nie wyłączną, to przynajmniej decydującą rolę.

16 (1955), s. 155-171; H.J. PATON, *Formal and transcendental logic*, „Kant Studien” 49 (1957-1958), s. 245-263.

Niedające się zlikwidować rozbieżności w ujmowaniu przedmiotu logiki pojawiły się dopiero później. W średniowieczu opracowanie teorii intencji poznawczych pozwoliło krótko odpowiedzieć, że przedmiotem logiki są „drugie intencje”. Ale z czasem zaczęto przedmiot logiki umieszczać w dziedzinie językowej (nominaliści zwani terministami). Na początku czasów nowożytnych natomiast zrodziły się tendencje ontologistyczne i psychologistyczne w ujęciu tego, czym ma zajmować się logika. Ontologistyczne traktowanie przedmiotu logiki formalnej najdobitniej przejawia się u Spinozy. Jego powiedzenie, że „ordo et connexio idearum idem est ac ordo et connexio rerum” (*Ethica*, II, prop.7) stanowi przykład wyraźnego utożsamienia porządku logicznego i ontycznego. Napisana w duchu Kartezjusza *La Logique de Port-Royal*, a potem ujęcie Locke’a zapoczątkowały identyfikowanie porządku logicznego z częścią porządku ontycznego, a mianowicie z konkretnymi procesami myślenia. To ostatnie stanowisko dopełniono nadto tezą o empirycznym, a nie apriorycznym charakterze praw logiki.

Kant przeciwstawił się utożsamianiu porządku logicznego zarówno z całym porządkiem ontycznym, jak i jego częścią, czyli czynnościami myślenia. Pojął jednak tę odrębność radykalnie i swoiście. Przede wszystkim wskazał wyraźnie na różnicę przedmiotów faktycznie uprawianej logiki, uważał za konieczne wyodrębnić samą logikę formalną od rozdziałów należących do psychologii, metodologii nauk, teorii poznania czy metafizyki. Logika formalna jako „ogólna” i „czysta logika”, zwana też „logiką elementarną”, stanowi naukę zamkniętą i wykończoną (przedmowa do 2 wydania *Kritik der reinen Vernunft* [Kr.d.r.V.]). Dowodem tego są jej dzieje (od Arystotelesa nie uczyniła ani kroku naprzód) oraz jej ograniczony przedmiot, a mianowicie myślenie wzięte od strony czysto formalnej, a niezależnie od tego, „czy jest ono aprio ryczne czy empiryczne, jakie jest jego źródło i przedmiot”. w lo gice intelekt nie ma do czynienia z niczym innym jak tylko z sobą samym i z swoją formą (Kr.d.r.V., B IX). Logika formalna staje się przeto nauką o zasadach intelektu w ogóle (Kr.d.r.V., B 76), a nawet krótko – czystą nauką o rozumie, elementarną nauką o intelekcie (Kr.d.r.V., B 78). Kant nawiązał również do tradycyjnego sporu o empiryczny albo aprioryczny charakter logiki. Logika czysta zajmuje się intelektem i rozumem całkowicie *a priori*, stąd jej prawa stanowią kanon intelektu i rozumu jedynie co do formalnych momentów ich używania, zupełnie natomiast nie zależy od jakiegokolwiek doświadczenia (por. Kr.d.r.V., B 77 oraz B 174 i 175).

Jeśli weźmie się pod uwagę rozróżnienie treści i formy, to logika czysta zajmuje się wyłącznie tylko samą formą myśli (Kr.d.r.V., B 78). Można po-

wiedzieć, że kieruje swą uwagę na sposób, w jaki poznajemy, myślimy, i to sposób nie związany ani z przedmiotem (materią poznania), ani z jego treścią. Logika rozważa tylko aprioryczną i abstrakcyjną formę poznań w ich wzajemnym stosunku do siebie, tj. formę myślenia w ogóle (por. Kr.d.r.V., B 79 i B 77).

Tak więc porządek czysto logiczny u Kanta stanowią aprioryczne formy rozumu albo inaczej – aprioryczny, subiektywny, samorzutny wpływ umysłu ludzkiego. Wy wpływ ten pozbawiony jest wszelkiego elementu przedmiotowego, empirycznego i treściowego oraz ma całkowitą autonomię. Takie ujęcie przedmiotu logiki formalnej było nowe i przełomowe. Wprawdzie już u Leibniza i Hume’a występowało oddzielenie zdań o faktach od zdań o ideach, co zakładało dwa zasadniczo różne i niezależne od siebie porządki, ale nie było to związane z ontyczną dziedziną badaną w logice. Metodolog matematyki Nieuwentyt (1654-1718) podkreślił, że czysta matematyka zajmuje się (nie wychodząc z doświadczenia) czystymi ideami i ich relacjami, a nie czymś realnym. Atoli stanowisko królewieckiego filozofa radykalniej ujmowało to przeciwstawienie i dawało mu bardziej aprioryczne i subiektywistyczne podstawy, a co najważniejsze – czyniło je popularnym. Kanta ujęcie przedmiotu logiki formalnej wpłynęło wyraźnie na późniejsze stanowiska w tej sprawie. Niejednoznaczne sformułowania i niedopowiedzenia tak wpływowego filozofa dały pole do popisu wielu filozofom logiki. Charakterystyczne jest to, że nawet przeciwnicy autora *Krytyki* byli kontynuatorami pewnych fragmentów jego ujęcia.

Kant oderwał zupełnie porządek logiczny od ontycznego; przedmiot logiki formalnej nie miał nic wspólnego z przedmiotami realnymi ani nawet, ściśle mówiąc, z konstrukcjami umysłu. Teoretycznie pozbawił przez to wartości logikę, gdy chodzi o użycie jej w poznaniu świata. To wywołało reakcję Fichtego, a zwłaszcza Hegla. Ten ostatni przeciwstawił się kantowskiej opozycji między formą a treścią, zupełnej odrębności porządku logicznego i ontycznego tak dalece, że utożsamił formę z treścią (formy same są treścią, a nie dopiero dla treści), pojęcie z bytem (logika jest ontologią). Zachował jednak aprioryzm Kanta oraz absolutne pierwszeństwo formy i porządku logicznego przed treścią i porządkiem ontycznym

Bolzano przeciwstawił się subiektywizmowi filozofa królewieckiego w ujmowaniu przedmiotu logiki formalnej, ale kontynuował – mimo innych pozorów – jego oderwanie porządku logicznego od porządku ontycznego. Był więc w tej sprawie bardziej przeciwnikiem Hegla niż Kanta. Podobnie dałoby się powiedzieć o całym prawie kierunku zapoczątkowanym przez

Brentanę. Można zaryzykować twierdzenie, że kontynuatorzy Bolzana i Brentany próbowali arystotelesowskie ujęcie przedmiotu logiki formalnej opracować, korzystając z powodzeń i niepowodzeń Kanta w tej dziedzinie.

Nie koniec na tym. Formalizm w filozofii nauk formalnych miał w kantyzmie swe źródła zarówno co do aprioryzmu, jak i co do przyjmowania za najbardziej podstawowy i ogólny element poznawczy czystych form myśli. Formalizm kontynuował wykopaną przez Kanta przepaść między czystą logiką a światem; dodał tylko pod wpływem dziewiętnastowiecznych metodologów matematyki językowy aspekt traktowania przedmiotu logiki (aspekt ten objawiał się zresztą w różnych postaciach i wcześniej – Rajmund Lulé, Hobbes, Leibniz, Locke, Condillac).

Filozof królewiecki zaatakował wprost psychologizm. Z tego powodu jednak tylko na bardzo krótko zahamował jego rozwój. Subiektywne podejście Kanta oraz zbyt radykalne oderwanie przedmiotu logiki formalnej od rzeczywistości okazało się na dalszą metę sprzymierzeńcem psychologizmu. Subiektywizm kontynuowano, a aprioryzm wywołał gwałtowne reakcje w postaci empiryzmu.

Nowoczesny empiryzm, choć przeciwstawił się kantorskiej koncepcji zdania syntetycznego *a priori*, to jednak w ujmowaniu przedmiotu logiki formalnej niedaleki był poprzez formalizm od wielu idei kantyzmu (por. np. osobliwe połączenie tak dobrze wyrażone w nazwie „logikalny empiryzm”). Nietrudno również dopatrzeć się źródeł intuicjonistycznej filozofii matematyki w ujęciach królewieckiego filozofa.

Szkicowy przegląd dziejowej roli kantowskiego ujęcia przedmiotu logiki formalnej pozwala wyciągnąć pewne wnioski o charakterze systematycznym.

Filozofia nauk formalnych łączy się z ogólną teorią bytu, a w szczególności z nauką o różnych kategoriach bytu. Najczęściej przedmiot logiki formalnej bywa upatrywany (przeciw Heglowi) w dziedzinie odrębnej od bytu, jak i odrębnej od pewnego typu bytów konkretnych (przeciw psychologizmowi). Nie ma jednak zgody co do tego, jak daleko tę odrębność posunąć, oraz co do tego, jak powiązać te odrębne dziedziny. Z jednej strony można bronić zupełnej niezależności od świata realnego dziedziny będącej przedmiotem logiki, i to bądź jako apriorycznych form intelektu i rozumu (kantyzm), bądź jako mniej lub więcej konwencjonalnych form języka (formalizm). Z drugiej strony można próbować identyfikować przedmiot logiki formalnej z pewnym aspektem świata realnego, a mianowicie z najogólniejszymi rysami tej rzeczywistości (logicy marksistowscy, Kokoszyńska, Grzegorzcyk). Między tymi krańcami mieści się duży wachlarz stanowisk, we-

dług których przedmiotem logiki formalnej są jakieś przedmioty myśli, począwszy od czystych struktur myślowych poprzez byty idealne (jak np. wartości logiczne), byty intencjonalne, drugie intencje, aż do najogólniejszych abstrakcji zakresowych czy też abstrakcyjnie wziętych relacji.

Co się zaś tyczy charakteru związku między dziedziną badaną przez logikę formalną a dziedziną będącą przedmiotem nauk empirycznych, jeśli te dziedziny traktuje się jako zupełnie odrębne, to trzeba je objąć jakąś jedną teorią bytu. Inaczej nie wytłumaczy się tego, jakie są podstawy stosowności logiki w naukach. Przyjęcie jedynie odpowiedniości między porządkami logicznym i ontycznym (idoneizm Gonsetha) nie wystarczy.

ZENON E. ROSKAL

ZASADY INDYWIDUACJI PARTYKULARIÓW MAKROSKOPOWYCH – PRELIMINARIA*

Pojęcie zasady indywiduacji (*principium individuationis*), pochodzące z języka filozoficznego, mimo że obecne w dyskursie filozoficznym od średniowiecza (w ujęciu dyrektywalnym i opisowym) nie było wystarczająco wyraźne w nowożytnej filozofii¹. Jest to swoisty paradoks, gdyż to sama zasada indywiduacji służy do tego, by odróżnić dany przedmiot od każdego innego przedmiotu. Michał Głowala, objaśniając pojęcie zasady indywiduacji, wprowadza termin „pojedynczość” – synonimiczny do terminu „zasada indywiduacji”. „Pojedynczość jest ważnym rysem rzeczy – i stąd zasadne jest pytanie o to, na czym się ona w samej rzeczy *zasadza*, na czym polega; jest to właśnie pytanie o zasadę indywiduacji (domostw, dachówek, ludzi, ich czynów); zasada indywiduacji to zasada *pojedynczości*, to coś w danej rzeczy, na czym *zasadza* się jej pojedynczość”². Od tak wyeksplikowanej zasady indywiduacji Głowala odróżnia zespoły problemów w różnym stopniu związane z indywidualnością. Wśród tych kompleksów problemowych wymienia zestaw „epistemologicznych pytań dotyczących sposobu, w jaki rozpoznajemy indywidua, gdy je wskazujemy, liczymy albo gdy identyfikujemy to samo indywiduum po pewnym czasie”³.

We współczesnej filozofii analitycznej kryteria identityczności utożsamia się jednak z zasadami indywiduacji, mieszając kwestie epistemologiczne i ontologiczne. Na gruncie tzw. silnego kryterializmu Quine’a twierdzi się,

Prof. dr hab. ZENON E. ROSKAL – profesor Katedry Filozofii Przyrody w Instytucie Filozofii KUL; członek korespondent Wydziału Filozofii TN KUL.

* Odczyt wygłoszony na posiedzeniu Komisji Filozofii Przyrody TN KUL 23 maja 2018 r.

¹ K. BARBER, J. GRACIA, *Individuation and Identity in Early Modern Philosophy: Descartes to Kant*, New York: State of University of New York Press 1994 (passim). Por. także M. KRAPIEC, *Zagadnienie jednostkownienia bytów materialnych*, „Roczniki Filozoficzne” 6 (1958), s. 97-148.

² M. GŁOWAŁA, *Pojedynczość. Spór o zasadę indywiduacji w scholastyce*, Wrocław: Oficyna Naukowa Polskiego Forum Filozoficznego 2012, s. 7.

³ Tamże, s. 12.

że „[...] możemy poprawnie identyfikować przedmioty tylko wtedy, gdy posiadamy kryteria identyczności”⁴. Przyjmując ten punkt widzenia, mam zamiar wstępnie zarysować perspektywę badawczą, w której epistemologicznie rozumiane procedury indywidualizacyjne są odnoszone do pewnej kategorii obiektów świata przyrody określanych jako partykularia makroskopowe. Zasady indywidualizacji nie mogą być odnoszone do obiektów mikroskopowych, gdyż w świecie mikroskopowym nie ma identyczności numerycznej!

Partykularia – za Peterem Strawsonem (1919-2006) – są definiowane jako jednostkowe, czasoprzestrzenne, stosunkowo trwałe przedmioty zachowujące swoją tożsamość, gdy postrzega się ich rozmaite aspekty⁵. W ujęciu Strawsona partykularia są wtórne względem uniwersaliów, które są dla nich zasadą identyczności (jakościowej). Problemem jest jednak podanie zasady identyczności numerycznej dla partykulariów makroskopowych. Korzystając z bogatej tradycji filozoficznej, można wskazać na materię jako zasadę indywidualizacji partykulariów makroskopowych. Mieczysław A. Krąpiec, poszukując materialnej dyspozycji zawartej w konkretnych bytach materialnych (partykulariach makroskopowych), na którą oddziałuje inny byt materialny (czynnik działający, przyczyna sprawcza), wskazuje na zaktualizowaną i uporządkowaną (zilościowaną) materię jako zasadę jednostkowania⁶.

Współczesna nauka dysponuje także kryteriami identyfikacji (zasadami indywidualizacji) partykulariów makroskopowych, które jednak w najbardziej ogólnym ujęciu zgodne są z rozwiązaniami wypracowanymi w ramach tomistycznej filozofii przyrody. W ujęciu preliminaryjnym można wskazać na odmienne procedury indywidualizacyjne stosowane w różnych naukach przyrodniczych. Szereg dobrych egzemplifikacji tych procedur dostarcza współczesna astronomia, która pozwala na szybką i stosunkowo prostą identyfikację indywidualnych obiektów z klasy planetoid. Uzyskiwane za pomocą, nawet amatorskiego, instrumentarium astronomicznego tzw. krzywe blasku planetoid pozwalają na – niezależną od metody wyznaczania indywidualnej

⁴ A. ANDRZEJEWSKI, *Kryteria identyczności a procedury indywidualizacyjne*, „Filozofia Nauki” 17 (2009), 25.

⁵ G. BESLER, *Petera Frederica Strawsona koncepcja indywidualiów: rodzaje, charakterystyka i metoda badań*, „Filo-Sofija” 23 (2013/14), s. 192.

⁶ „[...] to właśnie materia, o ile jest zilościowaną, jest tą „zasadą jednostkowania”. Bez zorganizowanej materii w żaden sposób nie mogłoby nastąpić zaistnienie nowych jednostek. A zatem materia jako czynnik ograniczający i jednostkujący, jednostkuje rzeczywiście o tyle, o ile jest materią pozostającą pod pewnym i dyspozycjami ilościowymi”. M. KRĄPIEC, *Zagadnienie jednostkowania bytów materialnych*, „Roczniki Filozoficzne” 6 (1958), s. 147.

orbity – indywidualizację w tej klasie obiektów. Z kolei analiza spektralna połączona z metodami astrometrycznymi pozwala na jednoznaczną indywidualizację obiektów w kategorii gwiazd i kwazarów. Analiza materiału genetycznego przedstawicieli świata flory i fauny pozwala natomiast na wypracowanie efektywnych procedur indywidualizacyjnych dla obiektów przyrody ożywionej.

Przykłady te pokazują, że we współczesnej nauce może być użyteczne pojęcie indywiduum wypracowane w (scholastycznej) tradycji filozoficznej. Zgodnie z tą tradycją cechą indywiduum jest wewnętrzna niepodzielność (*in se indivisum*) i oddzielenie od innych (*ab aliis divisum*) indywiduów. Wewnętrzna niepodzielność, interpretowana jako nieegzemplifikowalność, może odpowiadać charakterystykom spektralnym ciał niebieskich, oddzielenie, interpretowane jako trafne wyodrębnianie, może być utożsamiane z procedurami wyznaczania orbit dla takich obiektów jak planety, komety i planetoidy.

WOJCIECH DASZKIEWICZ

DOLE I NIEDOLE WSPÓŁCZESNEJ KULTURY, CZYLI WOBEC POSTMODERNIZMU

Współcześnie „kultura” jest odmieniana przez wszystkie przypadki, stawiana jest na pierwszym planie w debatach na tematy społeczne, co zdaje się być konsekwencją tzw. zwrotu kulturowego (*cultural turn*) w naukach humanistycznych i społecznych¹. Stąd możemy przeczytać że: „kultura jest sprawą życia i śmierci” (M. Mamdani)², „kultura jest wszędzie” (U. Hannerz)³, kultura „przesądza prawie o wszystkim” (D. Landes)⁴, kultura „jest na ustach wszystkich” (M. Sahlins)⁵, z kulturą „trzeba się liczyć” (S. Huntington), kultury „nie sposób przecenić” (L. Harrison)⁶. Jednocześnie charakterystyczne jest to, że współcześnie kultura zdaje się określać naturę

Dr WOJCIECH DASZKIEWICZ – adiunkt Katedry Retoryki w Instytucie Kulturoznawstwa KUL, członek współpracownik Wydziału Filozoficznego TN KUL.

¹ Zob. np. F. JAMESON, *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern 1983-1998*, London–New York: Verso 1998; TENŹE, *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*, Durham: Duke University Press 1991. Por. G. STEINMETZ, *State/Culture: State-Formation after the Cultural Turn*, New York: Cornell University Press 1999; M. JACOBS, L. SPILLMAN, *Cultural sociology at the crossroads of the discipline*, „Poetics. Journal of Empirical Research on Culture, the Media and the Arts” (2005) 33, s. 1-14; V.E. BONNELL, L. HUNT, *Beyond the Cultural Turn*, Berkeley: Univ. of California Press 1999; D. BACHMAN-MEDDICK, *Cultural turns: nowe kierunki w badaniach o kulturze*, przeł. K. Krzemieniowa, Warszawa: Oficyna Naukowa 2012.

² M. MAMDANI, *Beyond Rights Talk and Culture Talk: Comparative Essays on the Politics and Rights and Culture*, New York: Cape Town, Philip 2000, s. 54.

³ U. HANNERZ, *When Culture is Everywhere: Reflections on a Favourite Concept*, w: TENŹE, *Transnational Connections: Culture, People, Places*, London and New York: Routledge 1996, s. 30-43.

⁴ D. LANDES, *Kultura przesądza prawie o wszystkim*, w: *Kultura ma znaczenie – jak wartości wpływają na rozwój społeczeństw*, red. L. Harrison, S. Ph. Huntington, przeł. S. Dymczyk, Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo 2000.

⁵ M. SAHLINS, M. SAHLINS, *Coodbye to Triste Tropes: Ethnography in the Context of Modern World History*, „Journal of Modern History” (1993) nr 65, s. 19; artykuł ten można znaleźć także w wyborze pism Sahlinsa: *Culture in Practice. Selected Essays*, New York: Zone Books 2000, s. 471–500.

⁶ L.E. HARRISON, *Dlaczego kultury nie sposób przecenić*, w: *Kultura ma znaczenie*, s. 30.

człowieka, nie jest nabudowana na obiektywnej naturze ludzkiej, bo czegoś takiego po prostu nie ma⁷. W efekcie człowiek dostaje do ręki potężne narzędzie (szeroko rozumiana kultura) kreowania siebie (swego ciała, tożsamości) niejako bez instrukcji obsługi, tzn. bez odniesienia do fundamentów opartych na obiektywnej teorii poznania.

Taki stan rzeczy ma miejsce w ponowoczesności, która w pewnym sensie jest antropocentryczna, uznaje bowiem człowieka i bezwzględną wolność jednostki za naczelne wartości kultury lub domaga się stworzenia odpowiednich warunków (równych praw) dla wszechstronnego rozwoju ludzkich możliwości. Równocześnie jednak należy pamiętać, że postmodernizm, odrzucając koncepcję człowieka jako racjonalnego i autonomicznego podmiotu i widząc w nim wypadkową biologicznej ewolucji albo niedających się kontrolować procesów podświadomych, jest w tym sensie nurtem apersonalistycznym⁸.

POSTMODERNIZM A KULTURA

Zjawiska, które opisuje termin „postmodernizm”, doczekały się już gruntownych badań: literatura obcojęzyczna wciąż się powiększa⁹, także w języku polskim znajdziemy wiele rzetelnych publikacji opisujących oraz wyjaśniających od strony filozoficznej czy, szerzej, kulturowo-społecznej fenomen postmodernizmu¹⁰. Poprzestaniemy na stwierdzeniu, że nurt ten łączony jest zwy-

⁷ Zob. C. GEERTZ, *Wpływ koncepcji kultury na koncepcję człowieka*, w: TENŻE, *Interpretacja kultur. Wybrane eseje*, przeł. M.M. Piechaczek, Kraków: Wydawnictwo UJ 2005, s. 51-74.

⁸ Zob. A. BRONK, *Krajobraz postmodernistyczny*, „Ethos” (1996), nr 33-34, s. 91.

⁹ Zob. *Postmodernism: A Bibliography 1926-1994*, red. D.L. Madsen, Amsterdam-Atlanta: Rodopi 1995; J. PRZYCHODZEN, *Discourses of Postmodernism. Multilingual Bibliography Part (1951-1993)*, University of Massachusetts, Amherst: American Comparative Literature Association Net 2000, https://www.researchgate.net/profile/Janusz_Przychodzen/publication/326586983_Multilingual_and_International_Bibliography_of_Postmodernism_Part_1951-1993/data/5b57f1f70f7e9bc79a60a621/multilingual-bibliography-postmodernism-janusz-przychodzen.pdf (dostęp: 01.02.2019).

¹⁰ Zob. np. K. WIKOSZEWSKA, *Wariacje na postmodernizm*, Kraków: Universitas 2000; A. BRONK, *Zrozumieć świat współczesny*, Lublin: TN KUL 1998; *Wobec postmodernizmu*, „Ethos” 1996, nr 33-34 (numer monograficzny); *Postmodernizm a filozofia. Wybór tekstów*, red. S. Czerniak, A. Szahaj, Waeszawa: Wydawnictwo IFIS PAN 1996; *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. T. Nycz, Kraków: Wydawnictwo Baran i Suszczyński 1997; W. Welsh, *Nasza postmodernistyczna moderna*, przeł. R. Kubicki, A. Zeidler-Janiszewska, Warszawa: Oficyna Akademska 1998; A. SZAHAJ, *Postmodernizm w kulturze współczesnej*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Wers 2001; TENŻE, *Zniewalająca moc kultury. Artykuły i szkice z filozofii kultury, poznania i polityki*, Toruń: Wydawnictwo UMK 2004.

kle z ponowoczesnością, pojmowaną jako odrębna epoka w dziejach cywilizacji zachodniej. Początki ponowoczesności datuje się najczęściej na lata sześćdziesiąte XX wieku i wiąże z powstaniem społeczeństwa postindustrialnego (D. Bell)¹¹, w ramach którego, przy wsparciu technik informatycznych, dokonano się przeniesienie ciężkości z produkcji przemysłowej na sektor usług.

Przejście od nowoczesności do ponowoczesności często rozpatruje się także przy użyciu schematu przejścia od fordyzmu do postfordyzmu¹². Fordyzm odnosił się do systemu organizacji produkcji, w którym pracę dzielono na drobne, proste składniki (fragmentaryzacja pracy), ściśle przestrzegano jej podziału, od pracowników zaś wymagano stosunkowo ograniczonej i niezmiennej wiedzy zawodowej, zakładano, że wyuczenie się jednego zawodu zagwarantuje wykonywanie pracy przez całe życie. Postfordyzm oznacza odejście od wąskiej specjalizacji na rzecz umiejętności opanowywania wciąż nowych umiejętności zawodowych w zależności od zapotrzebowania danej firmy czy rynku pracy. Akcentuje się tu elastyczność zawodową, mobilność geograficzną i giętkość intelektualną, a więc dochodzi do odrzucenia starego systemu stabilności i bezpieczeństwa zatrudnienia na rzecz elastycznego dostosowywania się do potrzeb rynku – chodzi o zdolność firm do dokonywania szybkich przekształceń i błyskawicznego reagowania na owe potrzeby, jak i ich kreowania¹³. Rodzący się, nowy typ ładu społecznego, wyznaczony przez wskazane wyżej procesy, skłania niektórych teoretyków do postawienia tezy, że żyjemy coraz bardziej w „społeczeństwie ryzyka”¹⁴ czy „społeczeństwie niepewności”¹⁵, że fragmentaryczność, epizodyczność naszego istnienia splata się z poczuciem ambiwalencji i niepewności naszych wyborów życiowych¹⁶, względność, niepewność i zwątpienie wiążą się z przyspieszeniem tempa życia¹⁷.

¹¹ Zob. D. BELL, *The Coming of the Post-Industrial Society*, New York: Basic Books 1973; TENŻE, *Kulturowe sprzeczności kapitalizmu*, przeł. S. Amsterdamski, Warszawa 1998, s. 88 nn.

¹² Zob. A. SZAHAJ, *Postmodernizm*, w: *Słownik społeczny*, red. B. Szlachta i in., Kraków: WAM 2004, s. 936.

¹³ Zob. np. D. RIESMAN, *Samotny tłum*, przeł. J. Strzelecki, Warszawa: PWN 1971, s. 161-202; Z. BAUMAN, *Szanse etyki w zglobalizowanym świecie*, przeł. J. Konieczny, Kraków: Znak 2007, s. 140.

¹⁴ Zob. U. BECK, *Społeczeństwo ryzyka*, przeł. S. Cieśla, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar” 2002

¹⁵ Zob. A. GIDDENS, *Życie w społeczeństwie posttradycyjnym*, w: U. BECK, A. GIDDENS, S. LASH, *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 82–83.

¹⁶ Zob. Z. BAUMAN, *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*, Warszawa: Instytut Kultury 1994, s. 7; TENŻE, *Wieloznaczność nowoczesna, nowoczesność wieloznaczna*, przeł. J. Bauman, Warszawa: PWN 1995; TENŻE, *Płynna nowoczesność*, przeł. T. Kunz, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2006, s. 308-315; TENŻE, *Szanse etyki w zglobalizowanym świecie*.

¹⁷ W efekcie, jak zauważył R. Kapuściński, „piszący o współczesności ma [...] do czynienia

Ponowoczesność należy ujmować w kontekście globalizacji, która jest wielością gospodarczych, politycznych oraz społeczno-kulturowych wzajemnych i wielostronnych powiązań i relacji, tworzących pewne przejawy istnienia systemu światowego¹⁸. Najbardziej wyraźną formą globalizacji jest proces coraz ściślejszego powiązania z sobą gospodarek państw narodowych siecią wzajemnych zależności oraz dominacja na rynku światowym mobilnego kapitału o charakterze ponadnarodowym, który dzięki swobodzie przemieszczania się może mieć decydujący wpływ na losy poszczególnych podmiotów gospodarczych. Poza aspektem gospodarczym globalizacja ma wszelako swoje oblicze polityczne oraz kulturowe¹⁹.

Ponowoczesność można scharakteryzować, zwracając uwagę na następujące procesy o charakterze kulturowym²⁰:

1) odejście od paradygmatu produkcji na rzecz paradygmatu konsumpcji oraz dominacji światopoglądu konsumpcjonistycznego, przejawiającego się w dążeniu do osiągnięcia życiowego zadowolenia w drodze gromadzenia dóbr, wrażeń, doświadczeń, symboli oraz przeżywania związanych z tym stanów satysfakcji²¹;

2) deterytorializacja kultur, której znamionami są m.in. nowy diasporizm, hiperprzestrzenie oraz tzw. etnokrajobrazy²²;

z domem wariatów, w którym rozpoczął się bunt pacjentów, wybuchł pożar, zalało piwnicę, a sytuacja zmienia się co pięć minut”. R. KAPUŚCIŃSKI, *Autoportret reportera*, Kraków: Wydawnictwo Żnak 2003, s. 10.

¹⁸ Zob. M. GOLKA, *Cywilizacja współczesna i globalne problemy*, Warszawa: Oficyna Naukowa 2012, s. 126.

¹⁹ Zob. G. RITZER, *Mcdonaldyzacja społeczeństwa*, przeł. S. Magała, Warszawa: Muza 1997; A. APPADURAI, *Nowoczesność bez granic. Kulturowe wymiary globalizacji*, przeł. Z. Pucek, Kraków: Universitas 2005; T.L. FRIEDMAN, *Lexus i drzewo oliwne. Zrozumieć globalizację*, przeł. T. Hornowski, Poznań: Rebis 2001; J. URRY, *Globalne układy złożone*, w: *Kultura w czasach globalizacji*, red. M. Jacyno, A. Jawłowska, M. Kempny, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN, s. 165-178.

²⁰ Zob. A. SZAHAJ, *Postmodernizm*, s. 935-927.

²¹ Zob. J. BAUDRILLARD, *Spoleczeństwo konsumpcyjne, jego mity i struktury*, przeł. S. Królak, Warszawa: Sic! 2006; M. FEATHERSTONE, *Consumer, Culture and Postmodernism*, London: Sage 1991; por. R.H. ROBBINS, *Globalne problemy a kultura kapitalizmu*, przeł. S. Dymczyk, Poznań: Pro Publico, s. 44; B.R. BARBER, *Dżihad kontra Mcświat*, przeł. H. Jankowska, Warszawa: Muza 1997, s. 23;

²² Zob. M. KEARNEY, *The Local and the Global: the Anthropology of Globalization and Transnationalism*, „Annual Review of Anthropology” 3 (1995), s. 547-565, tu s. 553; A. APPADURAI, *Global Ethnoscapes. Notes and Queries for a Transnational Anthropology*, w: *Recapturing Anthropology. Working in the Present*, red. R. Fox, Santa Fe: School of American Research Press, s. 191-210; TENŽE, *Putting Hierarchy in this Place*, „Cultural Anthropology” 3 (1988),

3) wzrastające zróżnicowanie stylów życia, pluralizm przekonań i światopoglądów, ich prywatyzacja i subiektywizacja, synkretyzm akceptowanych przekonań, „trybalizm”²³;

4) estetyzacja życia czyli traktowanie własnego życia jako obszaru eksperymentu i autokreacji, prowadzące często do świadomego manipulowania swoją tożsamością, nieustannego jej konstruowania, a także akcent na estetyzację przestrzeni i otoczenia, w jakim się żyje²⁴;

5) tolerancja dla odmienności, życzliwe zainteresowanie innością²⁵;

6) propagowanie wielokulturowości jako ideologii nawołującej do pielęgnowania odmienności, pozytywnie waloryzującej różnice kulturowe: etniczne, językowe i wyznaniowe²⁶;

7) ujawniająca się dominująca pozycja Internetu i innych mediów oraz kreowanie przez nie wizji świata. Szybkość i zmienność komunikatów kulturowych²⁷ które odrywają się od jakiegokolwiek rzeczywistości stając się

s. 36-49; A. ONG, *On the Edge of Empires: Flexible Citizenship Among Chinese in Diaspora*, „Positions” 1 (1993), s. 745-778.

²³ Zob. M. MAFESSOLI, *Times od the Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*, London: Sage 1996, s. 66 nn.; A. SZAHAJ, *Ponowoczesność i postmodernizm a religia*, w: TENŻE, *Zniewalająca moc kultury. Artykuły i szkice z filozofii kultury, poznania i polityki*, Toruń: Wydawnictwo UMK 2004, s. 32-44; P. BERGER, B. BERGER, H. KELLNER, *The Homeless Mind. Modernization and Consciousness*, New York: Random House 1972, s. 80 i nast.

²⁴ Zob. M. FEATHERSTONE, *Undoing Culture: Globalization, Postmodernism and Identity*, London–Newbury Park, CA: Sage 1995. Por. np. G. SIMMEL, *Filozofia mody*, przeł. S. Magla, w: *Socjologia. Lektury*, red. P. Sztompka, M. Kucia, Kraków: Znak 2005, s. 274-276; T. SZLENDAK, K. PIETROWICZ, *Moda, wolność i kultura konsumpcji*, [w:] T. SZLENDAK, K. PIETROWICZ, *Rozkoszna zaraza. O rządach mody i kulturze konsumpcji*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2007, s. 10-13; T. KOZŁOWSKI, *Wykichana kultura. Wirusy, pandemie, mody*, [w:] T. SZLENDAK, K. PIETROWICZ, *Rozkoszna zaraza.*, s. 31; G. RITZER, *Makdonaldyzacja społeczeństwa. Wydanie na nowy wiek*, przeł. L. Stawowy, Warszawa 2003, s. 243; A. MAALOUF, *Zabójcze tożsamości*, przeł. H. Lisowska-Chehab, Warszawa: PIW 2002, s. 31 nn.; G. MARTHEWS, *Supermarket kultury. Kultura globalna a tożsamość jednostki*, przeł. E. Klekot, Warszawa: PIW 2005, s. 43 nn.

²⁵ Por. E. GELLER, *Słowa i rzeczy*, Warszawa 1984, s. 226; Z. BAUMAN, *Wieloznaczność nowoczesna, nowoczesność wieloznaczna*, s. 294.

²⁶ Zob. A. SZAHAJ, *E Pluribus Unum? Dylematy wielokulturowości i politycznej poprawności*, Kraków: Universitas 2010; P. McLAREN, *White Terror and Oppositional Agency: Towards a Critical Multiculturalism*, w: *Multiculturalism: A Critical Reader*, red. D. T. Goldberg, Oxford: Blackwell, s. 45-74.

²⁷ Zob. M. CASTELS, *Spoleczeństwo sieci*, przeł. M. Marody i in. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2007; por. J.B. THOMPSON, *Media i nowoczesność. Społeczna teoria mediów*, przeł. I. Mielnik, Wrocław: Astrum 2001, s. 29 nn.; P. VIRILIO, *Bomba Informacyjna*, przeł. S. Królak, Warszawa: Sic! 2006; A. FINKIELKRAUT, *Zagubione człowieczeństwo. Esej o XX wieku*, przeł. M. Fabjanowski, Warszawa: PIW 1999, s. 114 nn.

symulakrami: znakami bez odniesienia, kopiami bez oryginału, mapami bez terytorium; kreują one hiperrzeczywistość – świat kultury ponowoczesnej²⁸;

8) niespójność wewnętrzna (zachodniej) kultury współczesnej, przyrównywanej do tkaniny o mozaikowym wzorze czy wręcz do patchworku; kultury pozbawionej określonego standardu jednoczącego i dominującego motywu, wyraźnego centrum aksjologicznego czy światopoglądowego²⁹.

POSTMODERNIZM A FILOZOFIA

W kontekście filozoficznym postmodernizm łączy się zwykle z krytyką dominacji oświeceniowego i pozytywistycznego kultu rozumu i nauki, antyscjentyzmem, sprzeciwem wobec dominacji „rozumu instrumentalnego”³⁰, owocującego eksploratorskim podejściem do przyrody oraz ograniczeniem wolności człowieka, nieufnością wobec – pojmowanej w duchu oświeceniowym – kategorii postępu, wobec wszelkich uniwersalistycznych utopii społecznych i politycznych³¹. Przedstawiciele postmodernizmu³² prezentują konglomerat poglądów i postaw intelektualnych, który z wielkim trudem da

²⁸ Zob. R.N. BELLAH, R. MADSEN, W. M. SULLIVAN, A. SWINDLER, S.M. TIPTON, *Sklonność serca. Indywidualizm i zaangażowanie po amerykańsku*, przeł. D. Stasiak i in., Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2007, s. 437-438; J. BAUDRILLARD, *The Exstasy of Communication*, New York: Semotext(e) 1988; tenże, *Symulakry i symulacja*, przeł. S. Królak, Warszawa: Sic! 2005; U. ECO, *Semiologia życia codziennego*, przeł. J. Ugniewska, P. Salwa, Warszawa: Czytelnik 1996, s. 53-63.

²⁹ Zob. J. BAUDRILLARD, *Gra resztkami* (wywiad przeprowadzony przez M. Titmarsh i S. Mele), przeł. A. Szahaj, w: *Postmodernizm i filozofia. Wybór tekstów*, red. S. Czerniak, A. Szahaj, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 1996, s. 203-228. Zob. A. MAALOUF, *Zabójcze tożsamości*, przeł. H. Lisowska-Chehab, Warszawa: PIW 2002, s. 144 nn.; por. M. MAFFESOLI, *Czas plemion. Schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, przeł. M. Bucholc, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2008.

³⁰ Zob. np. M. HORKHEIMER, *Krytyka instrumentalnego rozumu*, przeł. H. Walentowicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar” 2007; M. HORKHEIMER, Th.W. ADORNO, *Dialektyka oświecenia. Fragmenty filozoficzne*, Warszawa: Wydawnictwo IFIS PAN 1969, s. 227; A. Szahaj, *Teoria krytyczna szkoły frankfurckiej*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2008.

³¹ Zob. J. HABERMAS, *Modernizm – nie dokończony projekt*, przeł. D. Domagała, w: *Postmodernizm a filozofia. Wybór tekstów*, red. S. Czerniak, A. Szahaj, s. 273-295; A. SZAHAJ, *Postmodernizm a scjentyzm*, w: TENŻE, *Zniewalająca moc kultury*, s. 15-31;

³² Do przedstawicieli tego nurtu zalicza się m.in. Jean-François Lyotarda, Gilles’a Deleuza, Felixa Guattariego, Richarda Rorty’ego, Gianniego Vattimo, Paula Virilio, Wolfganga Welscha, Haydena White’a, Franklina Ankersmita, a czasami także Jacques’a Derridę, Michela Foucaulta, Odo Marquarda, Jeana Baudrillarda i Zygmunta Baumana.

się ująć w jakiś spójny obraz. Uwagę tę można odnieść także do całego postmodernizmu, co wiąże się m.in. z tym, że nie stanowi on szkoły myślowej czy wyraźnie skryształowanego obozu ideowego z niekwestionowanym przywódcą i spójną wizją świata³³.

Do patronów ideowych filozofii postmodernistycznej zalicza się najczęściej „mistrzów podejrzeń”, a więc Fryderyka Nietzschego, Karola Marksa oraz Zygmunta Freuda³⁴, Martina Heideggera, Emmanuela Levinasa, czasem Ludwiga Wittgensteina (z późnego okresu jego twórczości filozoficznej), socjologów wiedzy (głównie z kręgu tzw. szkoły edynburskiej)³⁵.

Postmoderniści podkreślają znaczenie pluralizmu stanowisk filozoficznych i światopoglądowych wizji świata, występują przeciwko dominacji ideologii Rozumu pojmowanego na modłę oświeceniową³⁶. W kontekście epistemologicznym oraz politycznym zajmują stanowisko antyfundamentalistyczne oraz prezentują nastawienie antymetafizyczne³⁷.

W odniesieniu do kwestii poznawczych można wskazać na kilka punktów charakterystycznych dla postmodernizmu:

1. Konstruktywizm, ukazujący kulturowy (społeczny) charakter zarówno przedmiotów, jak i metod poznania filozoficznego i naukowego³⁸. Wszelkie poznanie jest określone kulturowo, bowiem w tle znajdują się

³³ Zob. R. TARNAS, *Dzieje umysłowości zachodniej. Idee, które ukształtowały nasz światopogląd*, przeł. M. Filipczuk, J. Ruszkowski, Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka 2002, s. 465; A. WIERZBICKI, *Postmodernizm, czyli kłopoty z moderną*, „Ethos” 1996, nr 1-2, s. 116; I. ZIEMIŃSKI, *Postmodernizm a dylematy człowieka*, tamże, s. 141; A. BRONK, *Krajobraz postmodernistyczny*, tamże, s. 80, 92; por. H. KIEREŚ, *Postmodernizm. Rzeczywistość jako kreacja*, w: TENŻE, *Personalizm czy socjalizm? U podstaw życia społecznego*, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne 2001, s. 29.

³⁴ Zob. P. RICOEUR, *O interpretacji. Esej o Freudzie*, przeł. M. Falski, Warszawa: Wydawnictwo KR 2008; M.L. GĄSIOROWSKI, „Mistrzowie podejrzeń” wg Ricoeura, „Edukacja Filozoficzna” 57 (2014), s. 85-98.

³⁵ Zob. A. SZAHAI, *Kultura i poznanie. O tak zwanym mocnym programie socjologii wiedzy szkoły edynburskiej*, w: TENŻE, *Zniewalająca moc kultury*, s. 187-206.

³⁶ Epifenomenem rozumu oświeceniowego jest podmiot oświeceniowy, który opiera się na „koncepcji osoby ludzkiej jako w pełni zrównoważonej, jednolitej jednostki, obdarzonej przymiotami rozumu, świadomości i umiejętności działania, której «centrum» stanowi pewien wewnętrzny rdzeń [...] Zasadniczym centrum osoby jest jej tożsamość”. S. HALL, *The Question of Cultural Identity*, w: *Modernity and its Futures*, red. S. Hall, D. Held, T. McGrew, Cambridge: Polity Press 1992, s. 273-325, tu s. 275.

³⁷ Zob. M. HEIDEGGER, *Das Ende der Philosophie die Aufgabe des Denkens*, w: TENŻE, *Zur Sache des Denkens*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag 1969, s. 61-80; G. DELEUZE, *Różnica i powtórzenie*, przeł. B. Banasiak, K. Matuszewski, Warszawa: Wydawnictwo KR 1997.

³⁸ Zob. A. ZYBERTOWICZ, *Przemoc i poznanie. Wstęp do nie-klasycznej socjologii wiedzy*, Toruń: Wydawnictwo UMK 1995, s. 22, 101.

przesądzenia określające, co uchodzi w danej doemi poznania za istniejące. Stąd przekonanie, że rzeczywistość poznania jest względna wobec przyjętych z góry założeń, a więc jest kulturowo konstruowana, albo jest rzeczywistością wewnętrzną względem przyjętych wcześniej założeń³⁹.

2. Antyrepresentacjonizm, nakazujący traktować język w kategoriach aktywnego czynnika kreacji rzeczywistości oraz narzędzie działań społecznych, nie zaś w kategoriach zwierciadła, w którym miałyby się odbijać niezależny od języka, leżący na zewnątrz świat⁴⁰: „[...] poznanie – wyjaśnia Szahaj – z punktu widzenia postmodernizmu ma charakter na wskroś kulturowy, kontekstowy, historyczny, konwencjonalistyczny i antyesencjalistyczny [...] jest postrzegane przez filozofów postmodernistycznych jako rozgrywające się w obrębie wspólnoty ludzkiej i kultury, modernistyczna (wertykalna) zaś relacja podmiot-przedmiot jest zastępowana relacją podmiot-podmiot”⁴¹. To co jawi się nam jako obiektywnie istniejąca rzeczywistość jest tylko polem martwych metafor (które „umarły na dosłowność”), i które bierzemy za obiektywnie istniejącą „twardą” rzeczywistość”⁴².

3. Intertekstualizm i antylogocentryzm (Jacques Derrida)⁴³, implikujące pojmowanie kultury jako ciągłego procesu majsterkowania zastanymi znaczeniami i tekstami, prowadzącego do ich multiplikacji nie owocującej jednak dotarciem do jakiejś rzeczywistości sytuującej się poza tekstem, poza kulturą (Richard Rorty)⁴⁴,

4. Antybinaryzm, a więc niechęć do tradycyjnych opozycji filozoficznych, takich jak: logos – mythos, idealne – realne, podmiotowe – przedmiotowe, istotowo konieczne – przygodne, fakt – teoria, rozumowe – zmysłowe, świat – tekst, dosłowne – obrazowe, natura – kultura, tekst literacki –

³⁹ Zob. H. PUTNAM, *Realism with Human Face*, Cambridge: Harvard University Press 1992, s. 113; „Już sam fakt posiadania przekonań – wyjaśnia Andrzej Bronk – jest traktowany przez postmodernistyczną kulturę jako wyraz fundamentalizmu i totalitarnych zakusów”. A. BRONK, *Krajobraz oistmodernistyczny*, s. 88.

⁴⁰ Zob. R. RORTY, *Filozofia jako zwierciadło natury*, przeł. M. Szczubińska, Warszawa: Wydawnictwo KR 2013, TENŻE, *Przygodność, ironia i solidarność*, przeł. W.J. Popowski, Warszawa: Fundacja Aletheia 1996; TENŻE, *Konsekwencje pragmatyzmu*, przeł. Cz. Karkowski, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 1998.

⁴¹ A. SAHAJ, *Co to jest postmodernizm?*, s. 73.

⁴² R. RORTY, *Contingency, Irony, and Solidarity*, Cambridge: Cambridge University Press 1989, s. 18.

⁴³ Zob. J. DERRIDA, *Pismo filozofii*, wybrał i przedmową opatrzył B. Banasiak, przeł. B. Banasiak, K. Matuszewski, P. Pieniążek, Kraków: Inter Esse 1993.

⁴⁴ Zob. R. RORTY, *Filozofia a zwierciadło natury*, przeł. M. Szczubińska, Warszawa: Fundacja Aletheia 1994, s. 335 nn.

tekst filozoficzny, logika – retoryka, filozofia – nauka, perswazja – do-
wodzenie⁴⁵,

5. Nieufność wobec korespondencyjnej koncepcji prawdy oraz tradycji filozoficznej stawiającej kwestie epistemologiczne na pierwszym miejscu. (sceptycyzm poznawczy idzie tu z reguły w parze z podkreślaniem niebezpieczeństw aksjologicznych i politycznych roszczenia sobie przez jakąś myśl posiadania całej Prawdy)⁴⁶,

6. Stronniczość i względność każdego myślenia, jego każdorazowe zaangażowanie etyczne i polityczne⁴⁷.

CZŁOWIEK PONOWOCZESNY

Zakładając, że określona wizja rzeczywistości i rozumienie człowieka rzutują na rozumienie kultury, warto przyjrzeć się poglądom postmodernistów na naturę rzeczywistości i bytu ludzkiego.

Wizję świata w epoce nowoczesności oddaje statyzm ontologiczny, zgodnie z którym to, co rzeczywiście rzeczywiste, jest związane z niezmiennością i tożsamością zawartą w ideach (pojęciach)⁴⁸, świat ujmowany w poznaniu spontanicznym jako zmienny i konkretny jawi się jako niższy ontologicznie. Ów dualizm można przezwyciężyć, upodabniając niższy świat do świata prawdziwego, dzięki temu można wydobyć człowieka ze świata cieni i pozorów prawdy (Platon)⁴⁹. Wizja świata lansowana w postmodernizmie ma także charakter dualistyczny. Mamy więc świat rzeczywiście rzeczywisty oraz pozorny, receptą zaś na szczęście człowieka jest wydobyć się z okowów świata pozornego poprzez naśladowanie i roztopienie się w rze-

⁴⁵ Zob. A. BRONK, *Krajobraz postmodernistyczny*, s. 89.

⁴⁶ Zob. J.-F. LYOTARD, *Kondycja ponowoczesna. Raport o stanie wiedzy*, przeł. M. Kowalska, J. Migasiński, Warszawa: Fundacja Aletheia 1997, s. 131, 169 nn.; R. RORTY, *Przygodność, ironia i solidarność*, s. 21-27

⁴⁷ Zob. M. FOUCAULT, *Powers/Knowledge: Selected Interviews & Other Writings 1972-1977 by Michel Foucault*, red. C. Gordon, transl. C. Gordon, L. Marshall, J. Mephram, K. Sopher, Brington: Harvester Press 1986; TENŻE, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, przeł. T. Komendant, Warszawa: Aletheia-Spacja 1993; TENŻE, *Historia seksualności*, przeł. B. Banasiak, T. Komendant, K. Matuszewski, Warszawa: Czytelnik 1995.

⁴⁸ Zob. H. KIEREŚ, *Postmodernizm. Rzeczywistość jako kreacja*, w: TENŻE, *Personalizm czy socjalizm? U podstaw życia społecznego*, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne 2001, s. 39.

⁴⁹ TENŻE, *Kultura klasyczna wobec postmodernizmu*, w: TENŻE, *Personalizm czy socjalizm? U podstaw życia społecznego*, s. 52.

czywistości rzeczywistej. Tylko tutaj „prawdziwy byt” wiązany jest z takimi cechami, jak ruch-zmiana-nieokreśloność (wariabilizm, resp. mobilizm ontologiczny). Świat naturalnego doświadczenia, który jawi się jako uporządkowany i racjonalny, jest światem pozornym, z czego wynika, że aby podnieść życie ludzkie na poziom autentycznej egzystencji, należy naśladować świat czystej, bezinteresownej zmiany i nieokreśloności, co wyraża się wyłącznie w porządku woli. Człowiek autentyczny jest zatem wolnością, kultura zaś, którą tworzy, jest „polem ekspresji wolności: autoteliczną kreacją możliwości, grą gier”⁵⁰.

Zasadnicza różnica między modernizmem a postmodernizmem w kontekście rozumienia człowieka polega na tym, że o ile w epoce nowoczesności zakłada się istnienie trwałego podmiotu, jaźni tożsamej z sobą w każdym ludzkim działaniu, to człowiek w epoce ponowoczesności właściwie nie jest podmiotem. Richard Rorty przekonuje, że „nieodpowiednia jest próba umieszczenia rozumu i wiedzy w centrum naszej kultury i wiązania ich z naszym rozumieniem tego, czym jest istota ludzka”⁵¹. W innym miejscu stwierdza: „osoba ludzka jest układem nieustannie splatającym się w typowy sposób, nie poprzez odniesienie do ogólnych kryteriów, ale metodą prób i błędów, dzięki której komórki przystosowują się, aby sprostac presji środowiska”⁵².

Postmoderniści rezygnują z takich pojęć, jak „jaźń”, „wewnętrzna natura człowieka”, „istota”, „dusza”, „podmiot”⁵³. Stronią od pisania o podmiocie, który poznaje i odczuwa rzeczywistość, chętnie piszą o przedmiocie, który plasuje się w grach komunikacyjnych, albowiem – jak pisze Jean-François Lyotard – „problem więzi społecznej jako problem jest grą językową, grą zapytywania”⁵⁴. Inni autorzy, np. Roland Barthes czy Michel Foucault wieszczą „śmierć autora”⁵⁵, który rozpląnął się w intertekstualnych grach, tym samym został zakwestionowany status samej rzeczywistości jako bytu obiektywnego i niezmiennego przed i poza przedstawieniem. Intertekstualne gry pozostają w epistemologicznej nieprzejrzystości oraz ontologicznej niepewności. Ten problem został podjęty także przez Richarda Rorty’ego, który

⁵⁰ H. KIEREŚ, *Postmodernizm. Rzeczywistość jako kreacja*, s. 39.

⁵¹ R. RORTY, *Emancypacja naszej kultury*, w: *Habermas, Rorty, Kołakowski: Stan filozofii współczesnej*, przeł. J. Niżnik, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN 1996, s. 44.

⁵² TENŻE, *Postmodernistyczny, mieszczański liberalizm*, w: TENŻE, *Obiektywność, relatywizm i prawda*, przeł. J. Migasiński, Warszawa: Fundacja Aletheia 1999, s. 296.

⁵³ TENŻE, *Przygodność, ironia i solidarność*, s. 104.

⁵⁴ J.F. LYOTARD, *Kondycja ponowoczesna. Raport o stanie wiedzy*, s. 61.

⁵⁵ M. FOUCAULT, *What is an Author?*, w: *Textual Strategies. Perspectives in Poststructuralist Criticism*, red. J. Harari, Ithaca: Cornell University Press 1981, s. 141-160.

pisze o uczestnikach gier językowych, określanych przez wybrane słowniki finalne. Proces poznawania siebie, stawiania czoła własnej przygodności, tropienia swych przyczyn jest tożsamy z procesem wynajdywania nowego języka, a więc wymyślania nowych metafor⁵⁶. Podmiotowość, rozumiana jako trwałe i immanentne w swych działaniach „ja”, stała się podejrzana, ponieważ wiązała się z metafizycznym uprawianiem filozofii, stanowiła impuls do podjęcia walki o „prawdziwe” racje, co do jedyne i słusznego wizerunku człowieka⁵⁷.

Postmodernizm raczej aprobuje odślanianie wszelkich „pęknięć” i „rys” w skomplikowanym i eufemerycznym „ja”, podmiot ludzki jest skrajnie nieprzejrzysty, wymykający się poznaniu, ujawniają się w nim bowiem często takie czynniki, jak „inność”, „nieobecność”, „przypadkowość”⁵⁸. Postmoderniści dochodzą do wniosku, że nie ma czegoś takiego, jak koherentne stałe „ja”, które trwa w toku życia, które jest gwarantem naszych poczynań. Nie ma też sensu pytać o naturę człowieka jako takiego, gdy sprowadzamy dyskurs uniwersalizmu na grunt pragmatyki. Możemy, co najwyżej, opisywać praktyczne działania człowieka w grach językowych, moralnych, społecznych. I ten sposób argumentacji występuje nie tylko u Rorty’ego, ale i u Baumana, który opisuje nasze procedury radzenia sobie z wieloznacznością, poróżnieniem⁵⁹. „Albo więc ten sam człowiek znajduje się w punkcie, gdzie udaje mu się dokonać wyłomu, albo pogrąża się w stanie depresyjnym, z którego wydobywa się poprzez resentyment (który Deleuze nazywa «paranoją»)”⁶⁰.

Człowiek postmodernistyczny jest skazany na pesymistyczną niemoc, grę wątkami, radosną zabawę, nieufność wobec „ja”, brak nadziei na znalezienie wyjścia z tej sytuacji. Albo akcent pada na radość czy neutralną konstatację różnorodności kultury, albo na przerażenie z powodu unifikacji. Ponieważ tożsamość jest niejednoznaczna, fragmentaryczna, trudno ją uchwycić: „Stwarza to [...] szansę na opis człowieka «w» – tożsamość rozpada się na detale, elementy. Rozsypane doświadczenie tożsamości bliskie jest doświadczeniu własnej granicy tego, czym się nie jest, i całości, której nie ma. W tym

⁵⁶ R. RORTY, *Przygodność, ironia i solidarność*, s. 51

⁵⁷ Tamże, s. 45-71.

⁵⁸ J. DERRIDA, *Psyché...*, w: *Postmodernizm. Antologia*, s. 81-107.

⁵⁹ Z. BAUMAN, *Wieloznaczność nowoczesna, nowoczesność wieloznaczna*; D. BRZEZIŃSKI, *Redukcja i polifercja wieloznaczności: teoria kultury Zygmunta Baumana w polskim okresie jego twórczości*, „Studia Socjologiczne” 2017, nr 1, s. 29-56.

⁶⁰ V. DESCOMBES, *To samo i inne. Czterdzieści pięć lat filozofii francuskiej (1933-1978)*, przeł. B. Baniasiak, K. Matuszewski, Warszawa: Spacja 1996, s. 215.

sensie naprowadza na pewne przekraczanie siebie, ale nie w pozie egzystencjalnej, ale w całej niemożności transgresywnej, w swej banalności”⁶¹.

Człowiek staje się zatem wypadkową sił i tendencji, żyje w wiecznym „teraz” albo – jak pisał Zygmunt Bauman – w wiecznej epizodyczności. Jako konsument-turysta kieruje się tzw. opcjami, zgodnie z zasadą pożytku i przyjemności, ale jednocześnie jest skazany na wolność, która staje się koniecznością nieustannego budowania nowych, zawsze odwoływalnych projektów bytowania⁶². Moralność postmodernistyczna jest autentyczna i równocześnie heroiczna, skazuje człowieka na całkowicie indywidualne wybory, pozbawione oparcia w obiektywnym porządku rzeczywistości, stąd Z. Bauman konstatuje: „Nie wiemy już dokąd idziemy, nie wiemy nawet, czy postępujemy w prostej linii, czy też kręcimy się w kółko”⁶³.

KULTURA JAKO UWODZENIE

Kultura nabudowana na wskazanych wyżej podstawach ontologicznych i antropologicznych staje się paletą opcji kreowania tożsamości, konsumowania symboli, tworzenia nowoplemion, jej funkcją nie jest uszlachetnianie czy uprawa, ale namnażanie potrzeb, pragnień i zachcianek. Kultura nie jest dopełnieniem natury ludzkiej, ale narzędziem jej kreowania⁶⁴, „[...] przeobraża się dzisiaj w jeden z departamentów gigantycznego domu towarowego, jakim stał się świat przeżywany przez ludzi przeobrażonych, po pierwsze i po ostatnie, w konsumentów. [...] kultura płynnej nowoczesności nie posiada «ludu» do oświecania i uszlachetniania; posiada natomiast klientów do uwodzenia. Uwodzenie, w odróżnieniu od oświecania czy uszlachetniania, nie jest zadaniem do jednorazowego, raz-na-zawsze spełnienia, lecz niekończącą się czynnością. Funkcją kultury nie jest zaspokajanie istniejących potrzeb, ale stwarzanie nowych – przy równoczesnym utrzymaniu potrzeb już wprzód zakorzenionych czy posiadanych w stanie per-

⁶¹ A. KUNCE, *Doświadczenie tożsamości w perspektywie postmodernizmu*, Katowice: Wydawnictwo UŚ 2000, s. 155.

⁶² Zob. Z. BAUMAN, *O tarapatach tożsamości w ciasnym świecie*, „ER(R)GO Teoria-Literatura-Kultura” 6 (2003), nr 1, s. 9-25; por. I. ZIEMIŃSKI, *Postmodernizm a dylematy człowieka*, „Ethos” 1996, nr. 1-2, s. 146.

⁶³ Z. BAUMAN, *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*, s. 72.

⁶⁴ Zob. P. JAROSZYŃSKI, *Filozofia kultury: między metafizyką a teologią*, w: *Co to jest filozofia kultury?*, red. Z. Rosińska, J. Michalik, Warszawa: Wydawnictwo UW 2006, s. 150-152; *Kultura*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 6, red. A. Maryniarczyk, Lublin: PTTA 2005, s. 139.

manentnego niezaspokojenia. Jej troską naczelną jest zapobieganie satysfakcji jej byłych wychowanków/podopiecznych, teraz w klientów przedzierzgniętych, a już szczególnie przeciwdziałanie ich kompletnej i ostatecznej, niewymagającej dalszych uzupełnień satysfakcji, jaka nie pozostawiłaby miejsca dla dalszych, nowych i jeszcze niezaspokojonych pożądań i zachcianek”⁶⁵.

Kultura zwykle pozbawiona jest „głębokiej” wartości, jest „skrojona” na miarę możliwości człowieka – zewnątrzsterownego, wyszkolonego konsumenta. Wartość w takiej kulturze jest ustalana na drodze wymiany znaczeń symbolicznych, „towary” – przedmiot pożądania konsumenckiego nie są po prostu rzeczami posiadającymi użytkową wartość, ale raczej są one znakami, które odrywają się od realnych przedmiotów, można je wykorzystywać w rozmaitych konfiguracjach, można nimi majsterkować, oraz konsumować. Stąd „konsumpcji [...] nie należy rozumieć jako konsumpcji wartości użytkowej, przydatności materialnej, ale w pierwszym rzędzie jako konsumpcję znaków”⁶⁶. Taka konsumpcja nigdy się nie kończy, a ponieważ rynek utrzymuje konsumentów w stanie permanentnego napięcia i nieustannej gotowości do przyjmowania nowych tożsamości, człowiek jest skazany na ciągłe projektowanie siebie ale tylko w ramach oferty oferowanej przez rynek.

U podstaw takiego rozumienia kultury leży wariabilizm, który nie ujmuje adekwatnie ani świata i sytuacji człowieka. Przekłada się to na empiryzm oraz nominalizm, który może przybrać formę relatywizmu, resp. konwencjonalizmu. Należy odnotować, że postmodernizm był słuszną reakcją na błędy modernizmu, który w warstwie ontologicznej był statyzmem, o jego zaś specyfice decydował racjonalizm, który w teorii społecznej przełożył się na aprioryzm (resp. totalitaryzm) i teleologizm⁶⁷. Niemniej zaowocował redukcjonistyczną wizją człowieka, co przełożyło się na rozumienie kultury, która „pomaga jedynie przepędzić pytanie o sens życia z umysłu. Przekształciwszy szlak życiowy w niekończącą się serię egzotycznych zabiegów, czyniąc z każdego kolejno przeżywanego opizodu wstęp do następnego odcinka serii, nie daje okazji do zastanowienia się nad kierunkiem lub sensem życia jako takiego. Kiedy taka okazja się w końcu nadarzy [...] jest już na ogół za późno na wpływ refleksji na kształt życia własnego i innych wokół”⁶⁸.

⁶⁵ Z. BAUMAN, *Kultura w płynnej nowoczesności*, Warszawa: Agora 2011, s. 30-31.

⁶⁶ M. FEATHERSTONE, *Consumer, Culture and Postmodernism*, s. 85.

⁶⁷ Zob. H. KIEREŚ, *Postmodernizm. Rzeczywistość jako kreacja*, s. 40.

⁶⁸ Z. BAUMAN, *Kultura w płynnej nowoczesności*, s. 45.

STANISŁAW LEDÓCHOWSKI

O SOBIE SAMYM

Na prośbę kilku osób podjąłem próbę powrotu do lat minionych, szukając w pamięci wydarzeń może nie najważniejszych, lecz w mojej świadomości utrwalonych.

Zaczynam banalnie: urodziłem się 15 sierpnia 1932 r. w Warszawie, w dniu, który pozostawił na małym chłopcu swoiste piętno – rocznica „cudu” nad Wisłą, Święto Żołnierza, uroczystość Wniebowstąpienia Najświętszej Maryi Panny...

Moja Matka, Helena z Bügelmayerów (1903-1988), jako młoda panna była pensjonariuszką Instytutu Smolnego w Petersburgu, którego opiekunką była cesarzowa. Po wybuchu rewolucji Smolny został zajęty przez Lenina, toteż wodza rewolucji „poznała” osobiście. Mama przywiązywała wielką wagę do moich i siostry lektur, sama będąc miłośniczką polskiej i rosyjskiej poezji, uzupełnianej grą na fortepianie. Miłość do książek zawdzięczam zresztą obojgu Rodzicom.

Przemózny wpływ miał na mnie mój Ojciec, Edward (1905-1944), oficer I. Pułku Szwoleżerów Józefa Piłsudskiego, jeden z prezesów Akcji Katolickiej. Podobną rolę w moim życiu odegrał Dziadek, Stanisław Antoni (1874-1940), twórca pierwszego w Polsce Muzeum Morskiego (w Warszawie!), jeden z pionierów przemysłu metalowego. Marzyłem, aby pójść w Ich ślady.

W naszym domu żywa też była pamięć rodzinnych tradycji związanych z Kościołem: świętej Urszuli, błogosławionej Marii Teresy „Matki Afryki”, kardynała Mieczysława – prymasa i prefekta Kongregacji Rozkrzewiania Wiary (Congregatio de Propaganda Fide), a wreszcie ojca Włodzimierza TJ, generała Zakonu Jezuitów. Ojciec mój pozostawał w bliskim kontakcie z „Matuchną”, otrzymując Jej publikacje.

STANISŁAW LEDÓCHOWSKI był gościem na zebraniu naukowo-administracyjnym Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL 10 stycznia 2018 r., podczas którego wygłosił odczyt pt. *Słowo i obraz. O roli języka w poezji.*

Z lat międzywojennych pamiętam... powstańców 1863 r. W granatowych surdutach z pąsowymi wyłogami uczestniczyli w defiladzie 11 listopada. Było ich jeszcze kilkunastu, każdy z Krzyżem Walecznych i jedną gwiazdką podporucznika. Ale największe uroczystości towarzyszyły kanonizacji i sprowadzeniu do Polski relikwii świętego Andrzeja Boboli, które można porównać jedynie z pogrzebem marszałka Józefa Piłsudskiego. Mój Ojciec był ich koordynatorem, toteż mieliśmy dobre miejsca na balkonie przy ulicy Marszałkowskiej.

Z okazji piątych urodzin otrzymałem regulaminowy mundurek szwoleżerski, z którym wiążą się liczne wspomnienia. Pewnego dnia Ojciec, wracając z pułkiem do koszar, zatrzymał się przy pomniku Jana III, biorąc mnie przed siebie na siodło. I tak jechaliśmy wśród oklasków, pogrążeni w szczęściu. Myślałem o tym, oglądając film Nikity Michałkowa *Spaleni w słońcu*. W tym niezwykłym filmie widzimy podobną scenę.

Wybuch wojny zastał mnie wraz z Matką i Siostrą w pensjonacie Pani Szuchowej w Białej Górze, w pobliżu Skierniewic. Od razu włożyłem mundur, udając się do pobliskiego lasu, gdzie zatrzymał się pułk naszej artylerii. Wracałem przez polanę, na którą wjechał znienacka odkryty samochód z polskimi oficerami, lecz tak przedziwnie umundurowanymi, że natychmiast zorientowałem się, że są to przebierańcy. Dywersanci, bo z pewnością nimi byli, na mój widok gwałtownie zawrócili, znikając w leśnych duktach. Powiadomiłem o tym moich artylerzystów, lecz po nieproszonych gościach śladu już nie było. I tak zakończył się udział siedmioletniego szwoleżera w tej wojnie.

Całą okupację, łącznie z Powstaniem, przeżyłem w Warszawie, w mieście Or-Ota i Lechonia, Wierzyńskiego i Słonimskiego, którego *Popiół i wiatr* czytam nieomal jak własne wspomnienia. Tamtej Warszawy już nie ma.

W Powstaniu chciałem wstąpić do Harcerstwa, ale po śmieci Ojca (7 sierpnia) moja Matka zdecydowanie się temu sprzeciwiła. Pamiętam natomiast audycje radiowe z Londynu, słuchane z nadzieją pomocy. Na zakończenie grano *Z dymem pożarów...*

Kiedy 12 września 1944 r. Niemcy opanowali naszą dzielnicę, dołączyliśmy do niekończącego się korowodu wygnańców. W powietrzu wypełnionym spalenizną i niesionymi wiatrem strzępami pogorzeliśk prowadzono nas do Pruszkowa, gdzie w pofabrycznych halach padaliśmy z wyczerpania i zmęczenia. Przejmującą ciszę przerywały jedynie jęki rannych i głos obłąkanej z rozpaczki matki. Polskiej Niobe.

Po wyjściu z obozu, dzięki pomocy znajomych sanitariuszek, zamieszkaliśmy u siostry naszego Ojca w Podkowie Leśnej, gdzie już na początku 1945 r. wstąpiłem do wymarzonego Harcerstwa i Sodalicji Mariańskiej. W 1948 r. przenieśliśmy się do Gimnazjum Księża Marianów na Bielanach, uczestnicząc w niezwykłym wydarzeniu. Otóż 24 października 1948 r. odbył się w Warszawie uroczysty pogrzeb księdza prymasa Augusta Hlonda. Cała nasza szkoła (już wówczas państwowa) wzięła udział w pogrzebie, bez zgody dyrektora. Celebrantem pogrzebu był sędziwy ksiądz kardynał Adam Sapieha, metropolita krakowski. Przypomniały mi się wówczas słowa z *Wesela*: „A to Polska właśnie”. W konsekwencji tej niesubordynacji szkole groziło rozwiązanie, które udało się odwlec, chociaż nie na długo. Po zamknięciu internatu u księży marianów, przenieśliśmy się do Liceum im. Stefana Batorego w Warszawie, zdając w 1951 r. maturę, w ostatnim roku istnienia „Batorego”. Była to doskonała szkoła, w której międzywojenne tradycje i pamięć *Kamieni na szaniec* jeszcze nie do końca zdołano zastąpić *Krótką historią WKPb*. Wśród nauczycieli był między innymi Jerzy Dowiat, profesor UW, autor fundamentalnych prac dotyczących chrztu Polski.

Wkrótce po maturze zostałem aresztowany pod nigdy mi nie ujawnionym zarzutem i spędziłem wakacje w kazamatach Pałacu Mostowskich. Wielosobowa cela z piętrowymi łózkami wypełniona była całkowicie. Wśród nas był także bohater AK, major Józef Gumowski, którego w 1952 r. zamordowano na Rakowieckiej. Codziennie śpiewaliśmy *Kiedy ranne wstają zorze* i *Wszystkie nasze dzienne sprawy*. To już 66 lat, a jakby dopiero wczoraj...

Nie należąc do ZMP, nie mogłem nawet marzyć o studiach. Chcąc zmylić pogonię, rozpocząłem prace kamieniarza-przekuwacza w Pracowni Konserwacji Architektury Monumentalnej KAM w Warszawie.

W 1952 r. zdałem na Wydział Historii Sztuki UJ w Krakowie z wynikiem bardzo dobrym, lecz nie zostałem przyjęty „z braku miejsc”. W rezultacie wcielono mnie do Batalionów Górniczych LWP z przydziałem do kopalni węgla „Prezydent” w Chorzowie. Tam też, w konspiracji, świętowaliśmy w 1953 r. śmierć Józefa Wissarionowicza, chorążego pokoju.

Pobyty w kopalni stał się dla mnie szkołą przetrwania, a zarazem próbą przeciwstawienia zbrodniczej ideologii wartości wyniesionych z domu. Ku ogólnemu zdziwieniu próba sił wypadła na naszą korzyść – naszą, albowiem od razu odnaleźliśmy się wszyscy podobnie myślący, powołując „Uniwersytet”, na którym przekazywaliśmy swoją skromną wiedzę – ja z historii sztuki. Za otrzymywane pieniądze (płacono nam połowę górniczych zarob-

ków) kupowałem w Katowicach (wówczas Stalinogrodzie) książki, wysyłając je regularnie do domu.

W ciągu tych dwóch lat przeszedłem prawie przez wszystkie stanowiska pracy, między innymi obsługę taśmociągu. W miejscu tym znajdowało się drewniane przepierzenie, na którym rozwiesiłem reprodukcje dawnego malarstwa rosyjskiego, wydarte z tygodnika „Ogoniok” (ros. „Огонёк”), stale znajdującego się w naszej świetlicy. Efekt zbliżony był do tąpnięcia lub innej górniczej katastrofy. Dozór kopalniany jednak skapitulował i tak stałem się twórcą i właścicielem jedynej w dziejach górnictwa podziemnej galerii sztuki. Po latach wystawiennictwo stanie się moją pasją.

Dopiero po wyjściu z wojska, jako kamieniarz i żołnierz-górnik, zostałem w 1954 r. przyjęty na Wydział Rzeźby ASP w Warszawie. Wychowawcza rola Partii okazała się niepodważalna. Niestety, obowiązujący nadal „socjalistyczny realizm” uniemożliwił niepoprawnemu zwolennikowi kosmopolitycznej sztuki Zachodu ukończenie studiów. Po „polskim październiku” 1956 r. sytuacja zmieniła się na tyle, że mogłem zapisać się do Stowarzyszenia Dziennikarzy jako niezależny krytyk sztuki i publicysta. Rozpocząłem wówczas współpracę z wieloma czasopismami społeczno-kulturalnymi: „Kierunkami”, „Przeglądem Kulturalnym”, „Kulturą”, „Nową Kulturą”, „Poezją”, Redakcją Kulturalną Polskiego Radia... Samodzielnie redagowałem miesięcznik „Kolekcjoner Polski” w Wydawnictwie „Epoka”. Ze szczególnym sentymentem wspominam „Współczesność”, której byłem współzałożycielem.

Prawdziwą przyjemność sprawiały mi teksty do albumów fotograficznych Mirosława Wiśniewskiego, ukazujących piękno dworskiej architektury na tle rodzimego krajobrazu: *Polska – dwory, dworki* (1995), *Polska – dwory, dworki, pałace* (2000), *Polska – dwory, dziedzictwo Historii* (2003), wydanych Oficynie Wydawniczej Youmar. Moje zainteresowania sztuką przyniosły także albumy poświęcone twórczości niektórych malarzy: *Władysław Gościmski, malarstwo batalistyczne* (Wydawnictwo MON, 1983), *Konie w twórczości Andrzeja Novaka-Zemplińskiego* (Krajowa Agencja Wydawnicza 1987) oraz *Ludwik Maciąg* (1997). W serii miniatur Krajowej Agencji Wydawniczej ukazał się mój *Tadeusz Makowski* (1984).

Obszarem, na którym poezja i malarstwo spotkały się z urodą konia, były wybory wierszy z ilustracjami Bogusława Luśtyka i moim przedśłowiem: *O ty piękno konia* (Wydawnictwa Radia i Telewizji, 1987) i *Tylko koni żal* (Sport i Turystyka, 1986).

Działalność publicystyczną dzieliłem wówczas z owocną współpracą z Muzeum Archidiecezji Warszawskiej. W jej wyniku otworzyliśmy w wieży Kościoła Akademickiego św. Anny Dział Militariów, gdzie w drugiej połowie lat 80. urządzaliśmy wystawy, ukazujące tradycje oręża polskiego z podtekstem patriotyczno-religijnym, adresowanym do młodzieży akademickiej.

Niecodziennym wyzwaniem okazała się wystawa w Muzeum Historycznym m. st. Warszawy „Ród Ledóchowskich Ojczyźnie i Bogu”, której towarzyszył obszerny katalog z moim komentarzem (2008). Zakończyłem go słowami psalmisty, uwiecznionymi na elewacji Kaplicy Zygmuntowskiej: „Non nobis, Domine, non nobis, sed Nomini Tuo da gloriam” (Ps 115,1).

Osobnym rozdziałem w moim życiu była praca dekoratora wnętrz, głównie w filmach Andrzeja Żuławskiego realizowanych w Polsce (w tym *Trzecia część nocy*) oraz w filmie Andrzeja Trzos-Rastawieckiego o Stefanie Starzyńskim *Gdziekolwiek jesteś, panie prezydencie*. Swoje ideały piękna staram się urzeczywistniać także we własnym domu, upamiętniając go jednocześnie w moich wierszach.

Przez całe dorosłe życie piszę więc wiersze, chociaż momentem przełomowym było ukazanie się poematu *Niobe* Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego (Czytelnik, 1951) i *Wierszy wybranych* Bolesława Leśmiana z przedmową Mieczysława Jastruna (Czytelnik, 1955). Zrozumiałem wówczas, że to także mój świat.

Trudno mi było jednak wówczas publikować, skoro poza Leśmianem, tworzyli jeszcze nieomal wszyscy najwięksi poeci polscy XX wieku, zarówno w Kraju, jak i na emigracji, kiedy wielu z nich znałem i spotykałem przy różnych okazjach. Dziś tej decyzji żałuję, szkoda, że zabrakło mi pewności siebie i odwagi. A może zgubił mnie dobry gust? To także namiastka sukcesu.

Jednego jestem pewien. Oni wszyscy pozostawili wspólny testament, którego przesłanie wyjawiał Antoni Słonimski:

Czyś już tren zapomniał, że w młodości lata,
wiersz pisany po polsku, był sumieniem świata?

Nie zapomniałem. Jedynym bowiem tytułem, który warto posiadać, jest SEMPER FIDELIS. Jak tamto miasto.

Pierwsze wydanie moich wierszy ukazało się dopiero w 2013 r. nakładem Towarzystwa Bibliofilów Polskich, którego jestem długoletnim członkiem. Jest to wybór wierszy związanych z Krakowem, zatytułowany *Liście od Krakowa*, z ilustracjami profesora ASP w Warszawie Rosława Szaybo,

wybitnego grafika i plakacisty. Książka spotkała się z życzliwym przyjęciem czytelników i całkowitym milczeniem krytyki. Szata graficzna uzyskała jednak oficjalne uznanie, *Liście...* zostały bowiem nominowane do nagrody najpiękniejszej książki roku.

W 70. rocznicę powrotu mieszkańców do swojego miasta „Stolica” zamieściła mój wiersz *Nieujarzmieni* (2015, nr 1-2). Wśród powracających szła także nasza Matka, zawsze piękna i młoda.

Na zalegające po horyzont gruzowiska
wspinają się pochyleni pod ciężarem ludzie,
aby pograżyć się jak fala morska
w głębokich rozpadlinach.
„Min nie ma”.
To tutaj.

Powracają do Warszawy
podobni swojemu miastu – nieujarzmieni,
idą zaparci, prawie na kolanach...
Od pogorzeliśk popiół opada
na popękane z pragnienia usta.

Trwa niczym niezamącona cisza
(ptaki się jeszcze nie wylęły),
wokół leżącego na bruku Chrystusa
topnieje śnieg od ich oddechu.

Gdy zmarł Grzegorz Miecugow, redaktor „Szkła kontaktowego”, ukazał się w „Skarpie Warszawskiej” (2017, nr 10) inny mój wiersz, zatytułowany *Czarnego poloneza, korowód drugi*, będący parafrazą utworu Kazimierza Wierzyńskiego o podobnym tytule. To wszystko. W tym samym miesięczniku zamieszczam od czasu do czasu moje eseje i artykuły. Uczestniczę także w wieczorach autorskich, które miałem w Warszawie, Krakowie, w Sandomierzu, jak też w Muzeum Juliusza Słowackiego w Krzemieńcu i w Ambasadzie Polskiej w Paryżu. W Sandomierzu jeden z uczestników zapytał mnie wprost: „Jak się Pan uchwiał?”. No właśnie.

W Podkowie Leśnej, gdzie zamieszkałem ponownie, nabyłem w 1997 r. dom, wzniesiony w 1926 r. według projektu Stanisława Futasewicza, który rozbudowałem nadając mu charakter neoklasycystycznego polskiego dworu. Moje starania w tym zakresie zyskały uznanie w formie przyjęcia do Stowarzyszenia „Domus Polonorum”, zrzeszającego właścicieli obiektów zabytkowych.

Z moją wieloletnią działalnością kolekcjonerską związany jest zbiór *Krzemieniec, wołyńskie Ateny, miasto Juliusza Słowackiego*, eksponowany

dotychczas w Muzeum im. Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów w Stawisku, w Muzeum Romantyzmu w Opinogórze i w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Na początku przyszłego roku gościć będzie w Muzeum Zamkowym w Dzikowie, gdzie pozostanie zapewne już na zawsze.

Kontynuacją mojego życia będą moje dzieci: Magdalena (ur. 7 września 1969 r.) i Franciszek (ur. 1 sierpnia 1981 r.), oboje po studiach w tej samej warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych. Franciszek jest w swoim malarstwie podobnie wierny sobie, jak ja starałem się nie zaprzeczyć odziedziczonej duchowej spuściznie.

POSTSCRIPTUM

W tym specyficznym *curriculum vitae* pomijam prace z dziedziny historii sztuki i bronioznawstwa, jak również wystawy z tego zakresu, mogące odwrócić uwagę od moich życiowych perypetii i literackich zainteresowań.

W uzupełnieniu noty biograficznej chciałbym dodać, że jestem członkiem Rady Muzeum Romantyzmu w Opinogórze oraz Muzeum Łowiectwa i Jeździectwa w Warszawie, jak też prezesem Koła Weteranów i Rodzin 1 Pułku Szwoleżerów Józefa Piłsudskiego.

Poza odznaczeniami państwowymi otrzymałem w 2015 r. tytuł „Zasłużonego dla Kultury Polskiej”, a w 2016 doroczną Nagrodę im. Zygmunta Krasińskiego, przyznawaną przez Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, gdzie staram się stworzyć Sanktuarium Szwoleżerów, poczynawszy od 1807 r., wokół krypty gen. Wincentego Krasińskiego, dowódcy sławnego Regimentu.

Statuetka z popiersiem Poety stoi w mojej bibliotece, dodając mi otuchy.

HENRYK PIERSA

KWANTOWANIE POLA ELEKTROMAGNETYCZNEGO – FOTONY I FALE*

Fale elektromagnetyczne znane są już uczniom szkoły średniej. Licealiści wiedzą, że stanowią one zmienne, w przestrzeni i czasie pole elektryczne \vec{E} i magnetyczne \vec{H} , że posiadają określoną długość fali λ , częstość ν (lub ω), że w próżni poruszają się z prędkością światła c , a także mogą się odbijać od przeszkody, załamywać, uginać, interferować i polaryzować. Te wiadomości zakłada się u Czytelnika.

1. RÓWNANIA MAXWELLA I NIEKTÓRE ICH KONSEKWENCJE

W tym celu odwołujemy się do kilku praw elektrodynamiki klasycznej, sformułowanych na poziomie akademickim. Będą one stanowiły punkt wyjścia do elektrodynamiki kwantowej. Wymienione wektory \vec{E} i \vec{H} występują w równaniach Maxwella¹:

$$\operatorname{rot} \vec{E} + \frac{1}{c} \frac{\partial \vec{H}}{\partial t} = 0, \quad (1)$$

$$\operatorname{div} \vec{H} = 0, \quad (2)$$

$$\operatorname{rot} \vec{H} - \frac{1}{c} \frac{\partial \vec{E}}{\partial t} = \frac{4\pi}{c} \vec{i}, \quad (3)$$

$$\operatorname{div} \vec{E} = 4\pi\rho. \quad (4)$$

Skróty ‘rot’, ‘div’, ‘grad’ oznaczają operatory różniczkowe, działające na funkcje wektorowe $\vec{E}(x, y, z, t)$ i $\vec{H}(x, y, z, t)$. Ich postać analityczna będzie

Prof. dr hab. HENRYK PIERSA – emerytowany profesor KUL, członek czynny i wiceprzewodniczący Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego TN KUL.

* Odczyt wygłoszony na posiedzeniu Komisji Filozofii Przyrody TN KUL.

¹ W. HEITLER, *Kwantowa teoria promieniowania*, Warszawa 1959, s. 15

podana na końcu artykułu. Natomiast ρ oznacza gęstość ładunku elektrycznego, a $\vec{i} = \rho\vec{v}$ - gęstość prądu elektrycznego.

Oprócz przytoczonych równań, wprowadza się równości-potencjały²:
wektorowy

$$\vec{H} = \text{rot } \vec{A} \quad (5)$$

i skalarny

$$\vec{E} + \frac{1}{c} \frac{\partial \vec{A}}{\partial t} = -\text{grad } U \quad (6)$$

W dalszych rozważaniach przyjmuje się, że pole elektromagnetyczne jest bezźródłowe ($\rho = 0$ i $\vec{i} = 0$), że bok sześcianu L , zawierające pole, jest bardzo duży w porównaniu z długością fali, przemieszczającej się w nim. Ponadto zakładamy, że pole jest charakteryzowane przez potencjał $\vec{A}(\vec{r}, t)$, zaś $U(\vec{r}, t) = 0$ (tzw. Cechowanie Coulomba)³.

Dla swobodnego pola elektromagnetycznego w przedstawieniu Hamiltona równanie falowe dla wektora $\vec{A}(\vec{r}, t)$ jest

$$\Delta \vec{A} - \frac{1}{c^2} \frac{\partial^2 \vec{A}}{\partial t^2} = 0. \quad (7)$$

Do tego równania dodana jest równość⁴

$$\text{div } \vec{A} = 0 \quad (8)$$

oraz warunek: na przeciwległych ścianach sześcianu o boku L z polem $\vec{A}(\vec{r}, t)$, funkcja ta jest okresowa to znaczy

$$\vec{A}(\vec{r} + L, t) = \vec{A}(\vec{r}, t). \quad (9)$$

Całka z równania (7) jest funkcją⁵

$$\vec{A}(\vec{r}, t) = \sum \vec{a}_k e^{i\vec{k}\cdot\vec{r}} + \vec{a}_k^* e^{-i\vec{k}\cdot\vec{r}}. \quad (10)$$

Gdzie $\vec{a}_k = \vec{a}_0 e^{-i\omega_k t}$, zaś \vec{a}_k^* jest funkcją z nią sprzężoną.

Dowolny k -ty składnik sumy (10) przedstawia falę stojącą w kierunku wyznaczonym przez wektor falowy \vec{k} .

² Tamże, s. 16

³ Tamże, s. 18

⁴ Tamże, s. 59

⁵ Tamże, s. 70

2. WPROWADZANIE WSPÓŁRZĘDNYCH KANONICZNYCH

Przy przejściu od opisu falowego do opisu fotonowego, dokonuje się przekształcenia zmiennych \vec{a}_k i \vec{a}_k^* na zmienne kanoniczne \vec{Q}_k , \vec{P}_k :

$$\vec{Q}_k = C(\vec{a}_k + \vec{a}_k^*), \quad \vec{P}_k = -i\omega_k C(\vec{a}_k - \vec{a}_k^*), \quad (11)$$

Gdzie C jest stałą normalizacji.

Za pomocą zmiennych \vec{Q}_k i \vec{P}_k hamiltonian k -tej fali stojącej przyjmuje kształt

$$H_k = \frac{1}{2}(P_k^2 + \omega_k^2 Q_k^2). \quad (12)$$

Wektory \vec{Q}_k i \vec{P}_k są prostopadłe do wektora falowego \vec{k} .

Można wykazać, że równanie ruchu k -tej fali stojącej ma postać⁶:

$$\ddot{Q}_k + \omega_k^2 Q_k^2 = 0. \quad (13)$$

K -tą falę stojącą można traktować jako oscylator harmoniczny, natomiast sumę składników (13) można interpretować jako nieskończony lecz uporządkowany zbiór niezależnych, jednowymiarowych oscylatorów harmonicznych.

Dowodzi się, że energia pola elektromagnetycznego w komorze L^3 wyraża się wzorem

$$E = H = \sum_k H_k = \sum_k \frac{1}{2}(P_k^2 + \omega_k^2 Q_k^2). \quad (14)$$

Każda z wielkości Q_k, P_k posiada dwie składniowe $j = 1, 2$, określające kierunek polaryzacji k -tego oscylatora. Wobec tego każdą ze zmiennych Q_k, P_k , występujących we wzorach (12) i (14), należy zaopatrzyć nadto we wskaźnik j : Q_{kj}, P_{kj} .

Powyższe rozważania odnoszą się do dowolnych pól elektromagnetycznych, pod warunkiem że długość fal stojących jest bardzo mała w porównaniu z rozmiarami liniowymi sześcianu. H. Weyl wskazał, że uzyskane wyniki pozostają także ważne dla wnętrza dowolnego kształtu, jeżeli tylko jej rozmiary są bardzo duże w porównaniu z długością fali.

⁶ L.D. LANDAU, E.M. LIFSZIC, *Krótki kurs fizyki teoretycznej*, t. 1, Warszawa 1980, s. 255

3. KWANTYZACJA POLA ELEKTROMAGNETYCZNEGO

Formalnie, przejście od fal stojących do oscylatorów skwantowanego pola, dokonuje się przez zmianę współrzędnych Q_{kj} i pędów P_{kj} na operatory \hat{Q}_{kj} , \hat{P}_{kj} , z następującymi regułami komutacji:

$$[\hat{Q}_{kj}, \hat{P}_{kj}] = -i\hbar \quad (15)$$

dla takich samych k, j

$$[\hat{Q}_{kj}, \hat{P}_{kj}] = 0 \quad (16)$$

i dla różnych k, j .

W konsekwencji hamiltonian (12) staje się operatorem

$$\hat{H}_{kj} = \frac{1}{2}(\hat{P}_{kj}^2 + \omega_{kj}^2 \hat{Q}_{kj}^2) \quad (17)$$

a także

$$\hat{H} = \sum_{kj} \hat{H}_{kj}. \quad (18)$$

Wartości własne operatora \hat{H}_{kj} są takie same, jak wartości własne oscylatora⁷:

$$E_{kj} = n_{kj} \omega_k \hbar. \quad (19)$$

Energię całego pola wyraża się wzorem

$$E = \sum_{kj} n_{kj} \omega_k \hbar, \quad (20)$$

Natomiast całkowity pęd

$$\vec{P} = \sum_{kj} n_{kj} \vec{k} \hbar \quad (21)$$

Poddane kwantyzacji pole elektromagnetyczne jest nieskończonym, ale przeliczalnym zbiorem fotonów o określonych równością (20) energiach i przez wzór (21) pędach.

⁷ W. Heitler uzupełnia wzór (17) o iloczyn $-\frac{1}{2}\hbar\nu_\lambda$, opisujący drgania zerowe. Choć we wzorze na energię, tego składnika nie uwzględnia (s. 71). Landau i Lifszic w drugim tomie *Krótkiego kursu fizyki teoretycznej*, hamiltonianu – odpowiednikiem wzoru (17) nie wzbogacając o omawiany składnik (s. 225). Trzy strony dalej uwzględniając go we wzorze na energię.

4. FOTONOWY I FALOWY CHARAKTER POLA ELEKTROMAGNETYCZNEGO

Z ostatnich rozważań wypada wnosić, że pole elektromagnetyczne ma charakter dyskretny, stanowi zbiór fotonów.

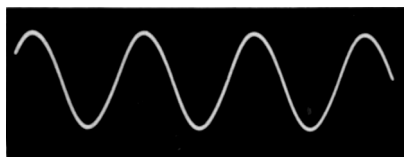
Zanim ustosunkujemy do tego stwierdzenia, podamy kilka danych, odnośnie do energii fotonów o różnych częstościach. Wykorzystując wzór Plancka $E = h\nu$, znajdujemy: dla $\nu = 10^{20}$ Hz (promieniowanie gamma) $E = 7 \cdot 10^{-14}$ J, dla $\nu = 3 \cdot 10^{18}$ Hz (promieniowanie rentgenowskie) $E = 2 \cdot 10^{-15}$ J, dla $\nu = 3 \cdot 10^{16}$ Hz (nadfiolet) $E = 2 \cdot 10^{-17}$ J, dla $\nu = 3 \cdot 10^{10}$ Hz (mikrofale) $E = 2 \cdot 10^{-23}$ J, dla $\nu = 3 \cdot 10^8$ Hz (fale ultrakrótkie) $E = 2 \cdot 10^{-29}$ J, dla $\nu = 3 \cdot 10^4$ Hz (fale długie) $E = 2 \cdot 10^{-29}$ J⁸.

Jak widać z przytoczonych danych, rozpiętość energii kwantowej promieniowania elektromagnetycznego, dla przytoczonego przedziału częstości, jest niewyobrażalnie duża. W związku z tym, o ile uzasadnione jest mówienie o fotonach promieniowania gamma, Röntgena, promieniowaniu nadfioletowym, a nawet krótkofalowego widzialnego, trudno jest używać tej nazwy do fal radiowych czy długich.

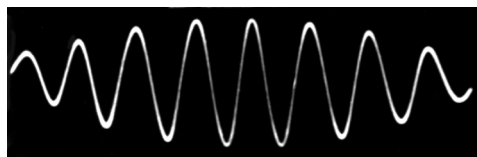
Fotony pojmowane jako przestrzennie niewyobrażalnie małe mikroobiekty, w próżni przemieszczają się z prędkością światła c .

Fale elektromagnetyczne zajmują przestrzennie duże obszary i w próżni przemieszczają się także z prędkością światła.

Na fotografii z rysunku 1 zamieszczono domknięty fragment fali harmoniczej. Można na niej dostrzec długość fali i jej podwójną amplitudę.

Rys. 1

Rys. 2

Na fotografii z rysunku 2 pokazano ograniczony 'pakiet' fal⁹ prawie sinusoidalnej fali o modulowanej amplitudzie, propagującej się wzdłuż osi według wzoru¹⁰:

⁸ *Słownik Fizyczny*, Warszawa 1984, s. 118; G. FEINBERG, *Światło*, w: *Światło*, Biblioteka problemów, t. 179, Warszawa 1973, ryc. 16.

⁹ A.H. PIEKARA, *Elektryczność, magnetyzm i promieniowanie*, Warszawa 1987, s. 221

¹⁰ F.C. GRAWFORD, *Fale*, Warszawa 1972, s. 286

$$A_m(z,t) = 2A \cos(\omega_m t - k_m z), \quad (22)$$

Gdzie litera m przy funkcji A_m , częstości ω_m i liczbie falowej k_m jest skrótem przymiotnika ‘maksymalna’. Żadnej z tych fal nie można utożsamić z cząstką – fotonem. Dodać należy, że obydwie krzywe z rysunków są powatarzalne.

Między falami i fotonami występują i cechy wspólne: w przestrzeni rozchodzą się z taką samą prędkością, przenoszą energię i pęd. Fale jednak przenoszą je w sposób ciągły, fotony – w sposób dyskretny: każdy foton przenosi określoną porcję energii $\hbar\omega$ i pędu $\hbar k$.

Do ‘pogodzenia’ falowej natury promieniowania wykorzystuje się prawa statystyki matematycznej.

Jednym z ważnych pojęć statystyki jest pojęcie fluktuacji, czyli chwiejności, niestabilności w zastosowaniu do badanych obiektów.

W 1909 r. G.I. Tylor¹¹ utrwalił na kliszy fotograficznej ślady pojedynczych fotonów ugiętych na główce szpilki. Doświadczenie trwało 3 miesiące. W efekcie na kliszy utworzył się obraz.

Około 40 lat później S.I. Wawilow, wraz z uczniami, obserwował od 200 do 400 fotonów światła o długości fali 5250 \AA ¹². W czasach późniejszych opracowano odpowiednią aparaturę (lasery, urządzenia do zliczania i rejestracji), która pozwoliła rejestrować i zliczać ślady poszczególnych fotonów.

R.L. Pfleeger i L. Mandel z Uniwersytetu w Rochester ustalili, „że każdy foton osiąga zupełnie przypadkowe miejsce w detektorze”¹³.

A więc fotony, ale i inne cząstki (np. elektrony), podobnie jak cząstki gazu, wykazują fluktuacje. I można do nich stosować teorie statystyczne. Nas interesować będą trzy rozkłady statystyczne:

– Rozkład Wiena

$$\rho_\nu d\nu = \frac{8h\pi}{c^3} e^{-\frac{h\nu}{kT}} \nu^3 d\nu, \quad (23)$$

– Rozkład Rayleigha-Jeansa

$$\rho_\nu d\nu = \frac{8\pi\nu^2}{c^3} kT d\nu, \quad (24)$$

– Rozkład Plancka

$$\rho_\nu d\nu = \frac{8h\pi\nu^3 d\nu}{c^3} \frac{1}{e^{\frac{h\nu}{kT}} - 1}. \quad (25)$$

¹¹ E.H. WICHMANN, *Fizyka stomowa*, Warszawa 1973, s. 190

¹² B. JAWORSKI, A. DETŁAW, *Kurs fizyki*, t. 3: *Procesy falowe, optyka, fizyka atomowa i jądrowa*, Warszawa 1969, s. 332

¹³ G. FEINBERG, *Światło*, s. 27

We wzorach (23)-(25) ρ_ν jest widmową gęstością energii ν – częstości promieniowania, k – stałą Boltzmana, h – stałą Plancka, T – temperaturą w skali bezwzględnej, c – prędkością światła i e – stałą matematyczną, podstawą logarytmów naturalnych.

Na podstawie rozkładu Gibbsa wyprowadza się wzór na średnią kwadratu fluksji energii pola elektromagnetycznego $\overline{\mathcal{E}^2}$ ¹⁴

$$\overline{\mathcal{E}^2} = kT \frac{d\overline{E}}{dt}, \quad (26)$$

Gdzie $\overline{E} = V\rho_\nu d\nu$, V – objętość przestrzeni, w której istnieje pole elektromagnetyczne.

Wykorzystując definicję wielkości \overline{E} i stosując równość (26) do rozkładów (23)-(25), wyprowadza się średnią kwadratów fluksji energii pola promieniowania:

– dla wzoru Wiena

$$\overline{\mathcal{E}^2} = h\nu\overline{E}, \quad (27)$$

– dla Rayleigha-Jeansa

$$\overline{\mathcal{E}^2} = \frac{c^3\overline{E^2}}{8\pi V\nu^2 d\nu} \quad (28)$$

– i dla Plancka¹⁵

$$\overline{\mathcal{E}^2} = h\nu\overline{E} + \frac{c^3\overline{E^2}}{8\pi V\nu^2 d\nu}. \quad (29)$$

Pierwszy składnik równości (29) jest identyczny ze wzorem (27) i odnosi się do fal krótkich, drugi jest identyczny z równością (28) i stosuje się do fal długich.

Prawo Plancka opisuje więc całe widmo fal elektromagnetycznych. Można powiedzieć, że prawo to łączy dwie teorie: elektrodynamikę kwantową z Maxwella elektrodynamiką klasyczną. Prawo Wiena opisuje fotony, natomiast prawo Rayleigha-Jeansa – fale. Po połączeniu fotonów z falami pozostaje określenie granicy między nimi.

Spróbujemy dokonać tego, wykorzystując zjawisko fotoelektryczne. Obecnie to zjawisko omawiane jest w podręcznikach licealnych¹⁶.

¹⁴ E. SZPOLSKI, *Fizyka atomowa*, t. I, Warszawa 1953, s. 324 i uzupełnienie IV.

¹⁵ Tamże, s. 325-326.

¹⁶ Por. J. GINTER, *Fizyka podręcznik dla liceum ogólnokształcącego klasa 3*, Warszawa 1990.

Zjawisko fotoelektryczne pozwala wyznaczyć długość fali przypisywanej fotonowi danego promieniowania. Zmierzone dla różnych metali i różnych rodzajów długości fal promieniowania, pozwoli określić granicę między fotonami i falami.

Jak wiadomo, zjawisko fotoelektryczne wyjaśnił A. Einstein, podając następującą równość:

$$E_k = h\nu - W, \# \quad (30)$$

Gdzie E_k jest energią kinetyczną wybitego elektronu z metalu przez foton o energii $h\nu$, zaś W – pracą wyjścia. Gdy $h\nu > W$, wybity elektron uzyskuje energię E_k . Jeżeli $h\nu_0 = W$, elektron opuściłby metal z zerową energią. Częstość ν_0 nazywana jest częstością progową.

Częstość progowa dla różnych metali jest inna. Dla platyny wynosi $1,4 \cdot 10^{-15}$ Hz, dla wolframu – ok. 10^{-15} Hz, dla cezu – $0,4 \cdot 10^{-15}$ Hz. Przy długości fal mniejszych od 2500 Å, wszystkie metale wykazują zjawisko fotoelektryczne.

Na zakończenie dodajmy, że oprócz normalnego zjawiska fotoelektrycznego, występuje tzw. selektywne zjawisko fotoelektryczne. Występuje ono wtedy, gdy na płytkę metalową padają fotony pod różnym od zera kątem α do normalnej względem powierzchni płytki.

W klasycznej optyce falowej, płaszczyzna w której leży wektor \vec{E} (wektor świetlny), musi być prostopadła do płaszczyzny padania. Tylko wtedy wektor \vec{E} posiada składową prostopadłą do powierzchni płytki¹⁷. Warunek ten jest spełniony w selektywnym zjawisku fotoelektrycznym.

A więc fotonom należy przypisać nie tylko nazwę ‘fala o długości λ ’, ale ‘fala poprzeczna o długości λ ’.

¹⁷ Por. np. S. Pieńkowski, Fizyka doświadczalna, t. 3, Warszawa 1955, s. 318. Sz. Szczeniowski, Fizyka doświadczalna, t. V, cz. 1, Fizyka atomowa, Warszawa 1959, s. 52-53

DODATEK:

PEWNE INFORMACJE Z MATEMATYKI

Wszystkie funkcje podane w tym dodatku są funkcjami ciągłymi.
Pierwszą pochodnią funkcji $f(x)$ zapisujemy

$$y' = \frac{df(x)}{dx}, \quad \text{I}$$

Jej druga pochodna jest

$$y'' = \frac{d^2 f(x)}{dx^2}. \quad \text{II}$$

Gdy zmienną niezależną jest czas t , I-sza i II-ga pochodnia są oznaczane przez fizyków punktami

$$\dot{y} = \frac{df(t)}{dt} \quad \text{i} \quad \ddot{y} = \frac{d^2 f(t)}{dt^2}. \quad \text{III}$$

Dla funkcji 3-ch zmiennych $f(x,y,z)$ pochodne cząsteczkowe są zapisywane:

$$\frac{\partial f(x,y,z)}{\partial x}, \quad \frac{\partial f(x,y,z)}{\partial y}, \quad \frac{\partial f(x,y,z)}{\partial z}. \quad \text{IV}$$

Drugie pochodne cząsteczkowe, zapisuje się:

$$\frac{\partial^2 f(x,y,z)}{\partial x^2}, \quad \frac{\partial^2 f(x,y,z)}{\partial y^2}, \quad \frac{\partial^2 f(x,y,z)}{\partial z^2}. \quad \text{V}$$

Operatorami prostymi są:

$$\frac{d}{dx}, \frac{d^2}{dx^2}, \frac{\partial}{\partial x}, \frac{\partial}{\partial y}, \frac{\partial}{\partial z}, \frac{\partial^2}{\partial x^2}, \frac{\partial^2}{\partial y^2}, \frac{\partial^2}{\partial z^2}. \quad \text{VI}$$

Dadajmy jeszcze operatory rzutów pędu na osie x, y, z :

$$\hat{p}_x = -\frac{\hbar}{i} \frac{\partial}{\partial x}, \quad \hat{p}_y = -\frac{\hbar}{i} \frac{\partial}{\partial y}, \quad \hat{p}_z = -\frac{\hbar}{i} \frac{\partial}{\partial z}. \quad \text{VII}$$

Przytoczymy niektóre operatory złożone. Niech $\vec{a}_x, \vec{a}_y, \vec{a}_z$ oznaczają jednostkowe wektory (wersory) na osiach x, y i z układu kartezjańskiego. Definiujemy złożony operator Hamiltona (inaczej operator nabra):

$$\nabla = \vec{a}_x \frac{\partial}{\partial x} + \vec{a}_y \frac{\partial}{\partial y} + \vec{a}_z \frac{\partial}{\partial z}. \quad \text{VIII}$$

Za jego pomocą wprowadzamy grad $F(x,y,z)$:

$$\nabla F = \vec{a}_x \frac{\partial F}{\partial x} + \vec{a}_y \frac{\partial F}{\partial y} + \vec{a}_z \frac{\partial F}{\partial z} = \text{grad } F. \quad \text{IX}$$

Działając operatorem nabra na pole wektorowe $\vec{A}(x,y,z)$, otrzymujemy dywergencję \vec{A} :

$$\nabla \cdot \vec{A} = \text{div } \vec{A} = \frac{\partial A_x}{\partial x} + \frac{\partial A_y}{\partial y} + \frac{\partial A_z}{\partial z} \quad \text{X}$$

Mnożąc wektorowo ∇ przez wektor \vec{A} , dostajemy rotację pola wektorowego:

$$\nabla \times \vec{A} = \text{rot } \vec{A}. \quad \text{XI}$$

Wreszcie działając operatorem ∇ na gradient pola skalarnego $F(x,y,z)$, otrzymujemy operator Laplace'a:

$$\nabla(\nabla F) = \nabla^2 F = \Delta F = \frac{\partial^2 F}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 F}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 F}{\partial z^2}. \quad \text{XII}$$

Podobnie jak π , liczbą niewymierną jest liczba $e = 2,72$.

W fizyce często wykorzystuje się funkcje $f(x) = e^{ix}$, gdzie x jest zmienną, a $i = \sqrt{-1}$. e^{-ix} jest funkcją sprzężoną z funkcją e^{ix} .

Warto zauważyć, że energie $E = h\nu$ jest ekwiwalentna do energii $E = \hbar\omega$, gdzie $\hbar = \frac{h}{2\pi}$, przez przyrównanie i podzielenie przez h , otrzymuje się: $\mu = \frac{\omega}{2\pi}$.

KS. EDWARD WALEWANDER

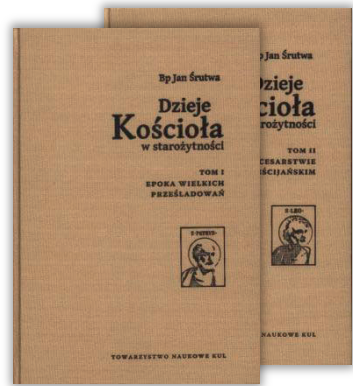
KOŚCIÓŁ W STAROŻYTNOŚCI NA NOWO OPISANY PREZENTACJA KSIĄŻKI BISKUPA JANA ŚRUTWY¹

Nauki teologiczne, do których zalicza się historię Kościoła, zostały wzbogacone niedawno przez dzieło niezwykle. Jest nim obszerna, dwutomowa rozprawa autorstwa bp. prof. Jana Śrutwy pt. *Dzieje Kościoła w starożytności*. Książka została bardzo starannie wydana przez Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Dzieje Kościoła w starożytności to rozprawa trudna do oceny, nawet gdyby ktoś podjął się jej bardzo dokładnej lektury. Jest to potężna publikacja, licząca ponad 900 stron. Z pewnością nie w tym rzecz, by wyszukać w niej jakiegoś potknięcia. W dziele zawierającym taki ogrom wiedzy szczegółowej mogą się zdarzyć miejsca może nieco kontrowersyjne. Nie one jednak stanowią kryterium, na którym można by budować opinię o tej rozprawie, przygotowanej z benedyktyńską dokładnością.

Dzieło to jest swoistym remanentem w dziedzinie badań historyków nie tylko polskich, zajmujących się *stricte* przeszłością Kościoła w starożytności. Dotychczasowi badacze nie mieli aż takiej ambicji, aby przedstawić korzenie biblijne czy też ukazać podstawowe kategorie tej dziedziny wiedzy historycznej na bardzo szerokim tle społeczno-historycznym, jak to ma miejsce w dziele bp. prof. Jana Śrutwy.

Książka *Dzieje Kościoła w starożytności* to rezultat olbrzymiej i wnikliwej kwerendy. Liczne źródła i bogata literatura przedmiotu świadczą

Prof. dr hab. EDWARD WALEWANDER – kierownik Katedry Pedagogiki Porównawczej i Filozofii Wychowania w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych KUL; członek czynny i przewodniczący Wydziału Nauk Społecznych KUL.

¹ Bp JAN ŚRUTWA, *Dzieje Kościoła w starożytności*, t. I: *Epoka wielkich prześladowań*, ss. 456; t. II: *Kościół w cesarstwie chrześcijańskim*, ss. 448, TN KUL, Lublin 2018, mapy, indeksy.

o perfekcyjności autora w manifestowaniu swej erudycji. W tym przypadku jest to także świadectwo o tworzywie naukowym wykorzystanym faktycznie w trakcie powstawania i pisania dzieła. Treść rozprawy nie pozostawia co do tego żadnych wątpliwości. Dociekliwość badawcza podyktowana była z pewnością tym, że rodziły się coraz to nowe pytania, które bp prof. Jan Śrutwa zbierał w ciągu swej wieloletniej kariery naukowej i dydaktycznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Nie chciał ich ani zbyć, ani tym bardziej pozostawić bez odpowiedzi.

Inna sprawa to fakt, że bp prof. Jan Śrutwa nie zaniedbał żadnej okazji, by wniknąć w sedno wielu zagadnień, które gdzie indziej zostały potraktowane pobieżnie. Stąd też sporo u Autora uzupełnień w wykorzystanej literaturze przedmiotu. Czasami są to jedynie sprostowania lub uzupełnienia szczegółów, ale przecież taka dokładność świadczy o ogromnej rzetelności i o zaufaniu, jakie budzą wyniki właśnie takich wieloletnich skrupulatnych dociekań naukowych.

Powyższe uwagi powstały w czasie lektury opasłego dzieła. Rodziło się też niekiedy pytanie, czy aż tyle trzeba było odgrzebywać śladów, by wyrobić sobie sąd o trudnych dziejach i rozwoju Kościoła w starożytności.

Tekst opracowania zdaje się rozwiewać te wątpliwości, dowodzi bowiem, że właśnie w poszerzeniu bazy materiałowej tkwi istota odniesionego sukcesu. Autor potrafił powiedzieć zdecydowanie więcej o ludziach badanego okresu dziejów i o ówczesnych zdarzeniach niż wielu autorów piszących przed nim na ten temat.

Struktura dzieła jest problemowa, choć chronologia omawianych zagadnień sama zgłaszała roszczenia, by potraktować je przynajmniej równolegle.

Tom pierwszy omawia *Epokę wielkich prześladowań*. Składa się z dwóch części, obejmujących dziewięć rozdziałów. Tom prezentuje najważniejsze fakty z dziejów Kościoła, które zaistniały od jego założenia aż po początkowe lata IV wieku. Czas ten został nazwany „epoką wielkich prześladowań” i wedle Autora określenie to rzeczywiście dobrze identyfikuje trudne początki chrześcijaństwa – od jego zaistnienia aż po edykt tolerancyjny rzymskiego cesarza Galeriusza z 311 r. W tej epoce chrześcijaństwo było wyznaniem nielegalnym (*religio illicita*), a więc też często prześladowanym, z apogeum prześladowań na początku IV stulecia, zanim nie zyskało statusu religii prawnie dozwolonej.

Również tom drugi, *Kościół w cesarstwie chrześcijańskim*, ma dwie części, składające się też z dziewięciu rozdziałów. Przedstawione są w nim z kolei najpierw najważniejsze wątki historyczne IV wieku pomiędzy dwoma

tw. edyktami mediolańskimi, które wyznaczyły stopniowe przechodzenie Kościoła od statusu wyznania dozwolonego do pozycji religii panującej w cesarstwie już chrześcijańskim. Druga jego część natomiast prezentuje zmagania Kościoła, w obliczu rozpadu państwa na cesarstwo łacińskie i greckie, o własną jedność wewnętrzną oraz stałą gotowość na przyjęcie doń przez chrzest tych narodów, które znalazły się w granicach cesarstwa w wyniku Wędrówki Ludów. Ostatni punkt tego tomu zaznajamia czytelnika z bardzo ważnym zagadnieniem, zatytułowanym *Leon Wielki – papież na trudne czasy*.

Poza tym to dwutomowe wydawnictwo w twardej oprawie oprócz interesujących map zostało też opatrzone dwoma indeksami (osób i geograficznym), co znacznie ułatwia korzystanie z tego kompendium wiedzy o Kościele w starożytności. Praca została również wyposażona w cennie rozmieszczone marginalia tytułowe, pozwalające – obok zwykłego podziału na części i rozdziały – na lepszą orientację w treści, co dodatkowo ułatwia lekturę.

Podsumowując powyższe uwagi, można jeszcze dodać, że praca bp. prof. Jana Śrutwy zasługuje na wielkie uznanie z wielu powodów. Niektóre już wybrzmiały. Jeden wszakże wydaje mi się szczególnie ważny, albowiem autor pisał na temat już dość często eksploatowany. Okazało się jednak, że potrafił powiedzieć jeszcze bardzo wiele nowego. Powiem więcej: potrafił sprostować niemało niezbyt trafnych poglądów zadomowionych dotąd w historiografii. Jestem przekonany, że fakt ten może być najlepszą z możliwych rekomendacji tej ogromnie ciekawej rozprawy do lektury.

Najbardziej bodaj budzącą podziw cechą książki bp. prof. Jana Śrutwy jest jej styl – fakt, że została ona doskonale napisana. To naprawdę przykład dobrej literatury, niekiedy gdy trzeba nawet gawędziarskiej, kiedy indziej precyzyjnie intelektualnie-emocjonalnej, a w każdym z tych wariantów refleksyjnej. Rozprawa napisana została w stylu, za którym wdychamy, czytając najlepszych historyków. Kto zaczął już czytać książkę o Kościele w starożytności, ten jej szybko nie odłoży. Czytelnika wciąga właśnie ten merytoryczny, potoczny, lekki i barwny styl tej rozprawy naukowej. Śmiało można powiedzieć, że jest to *opus vitae* bp. prof. Jana Śrutwy.

Warto dodać jeszcze jedno ważne, może nieco osobiste dopowiedzenie i ważną zachętę. Biskup Jan Śrutwa jest nie tylko uznanym mówcą. To słynący z dobrego pióra historyk, który nie ucieka od tematów niewygodnych i trudnych. Zawsze uważał, jak Go pamiętam z naszej wspólnej pracy w lubelskim Seminarium Duchownym, że ważny jest zwykły człowiek. Dlatego szuka go w trudnych dziejach Kościoła w starożytności. Biskup Jan

uważa historię nie tylko za sztukę odkrywania prawdy, ale przede wszystkim za drogę docierania do konkretnego człowieka, który żył przed nami.

Zawsze chętnie słuchałem jego egzort głoszonych do alumnów w lubelskim kościele Seminarijnym. Często posługiwał się w nich przykładami z historii chrześcijaństwa. Myślę, że chciał, by przyszli kapłani uświadomili sobie, że Kościół nie zaczyna się od nich i wchodzi w rzeczywistość, która na Lubelszczyźnie trwa już wiele stuleci.

Dzięki prezentowanym naukowym wywodom w tym tak ciekawym dziele pt. *Dzieje Kościoła w starożytności* czytelnik może wybrać się z razem z Autorem w daleką, ale bardzo pożyteczną podróż, w poszukiwaniu człowieka starożytności chrześcijańskiej, by przekonać się, od kogo mógłby uczyć się głębokiej wiary oraz rzetelnej współpracy ponad wszelkimi podziałami.

Rozprawa bp. prof. Jana Śrutwy znajdzie z całą pewnością wielu czytelników, ponieważ bez poznania przeszłości nie można zrozumieć tego, co dzieje się współcześnie.

**SOCIETATIS SOLEMNITATES
INESTINÆ**

STANISŁAW SAREK

LAUDACJA Z OKAZJI JUBILEUSZU 50-LECIA KAPŁAŃSTWA
KS. PROF. CZESŁAWA KRAKOWIAKA,
SKARBNIKA TN KUL

16 czerwca 2018 r. jubileusz 50-lecia swoich święceń kapłańskich obchodził przewielebny ks. prof. dr hab. Czesław Krakowiak, wybitny liturgista, emerytowany profesor KUL, skarbnik TN KUL. Jak mówią liturgiści, *ipsa die*, czyli 16 czerwca, z tej okazji uroczystą Mszę św. dziękczynną z Jubilatami odprawił w katedrze lubelskiej arcybiskup metropolita lubelski Stanisław Budzik. W Eucharystii uczestniczyła również delegacja pracowników TN KUL pospołu z prezesem ks. prof. dr hab. Augustynem Eckmannem. Kilka dni później, mianowicie 20 czerwca, w siedzibie TN KUL odbyło się spotkanie dla uczczenia przewielebnego Jubilata. W trakcie tegoż spotkania, którego gościem honorowym był Ksiądz Jubilat, a uczestniczyli w nim członkowie Zarządu i pracownicy TN KUL, została wygłoszona laudacja Jubilata, przygotowana i zaprezentowana po łacinie przez redaktora Stanisława Sarka. Poniżej zamieszczany jest jej tekst w oryginale łacińskim, a dalej – *Latine ignorantibus* – w polskim przekładzie, podobnie jak to odbyło się na wspomnianym spotkaniu. Po wygłoszeniu tekst laudacji, zamknięty w specjalnej tubie, został przekazany, *ad rei memoriam*, Jubilatowi.

ie XVI mensis Iunii a.D. MMXVIII **Reverendissimus Dominus Dominus CESLAUS KRAKOWIAK**, Catholicae Universitatis Lublinensis Ioannis Pauli II Professor Emeritus, Societatis Scientiarum eiusdem Universitatis Socius nobilissimus ac Thesaurarius vel Camerarius, id est pecuniarum aliarumque eius divitiarum custos prudentissimus, nonnolorum etiam librorum, qui in officina editoria huiusce Societis divulgati sunt, Auctor eximius, splendidissimum iubilæum decem lustrorum, id est quinquaginta annorum, suæ ordinationis sacerdotalis solemniter celebravit. Ipsa die in ecclesia cathedrali Lublinensi archiepiscopus metropolita Lublinensis Stanislaus Budzik una cum episcopis suis auxiliaribus atque excel-

lentissimis Iubilatis aliisque sacerdotibus et populo, in quo etiam nostra fuit delegatio, Missam sollemnem concelebravit. Omnes ab imo corde Deo omnipotenti gratias egerunt pro universis donis in Iubilatorum vita et ministerio eorum sacerdotali.

Ceslaus Krakowiak natus est die XVI mensis Iunii a.D. MCMXLIV Xiezomiriæ (regio vel districtus Krasnicensis, diœcesis Lublinensis), ubi etiam primordium ludum frequentavit. Scholam autem mediam vel lycæum in Krasnik absolvit, examine maturitatis a.D. MCMLXII peracto. Vocationem Dei consecutus ipse anno alumnus factus est Seminarii Maioris Lublinensis, ubi sex per annos, ut ipse dicit, solidam impetravit formationem philosophicam, theologicam, spritualem pastoraalemque. Ad magistri gradum in theologia morali etiam promotus est in Facultate Theologiæ Universitatis Catholicæ Lublinensis (opus: «De hominis specie morali ac forma secundum Plutarchi scripta», cura et regimine Rev. Prof. Dr. hab. S.Th. Stanisłai Witek). Hoc modo ad sacra ministeria satis præparatus die XVI mensis Iunii a.D. MCMLXVIII (die suo natali!) presbyter fuit ordinatus ab episcopo Lublinensi Petro Kałwa. Quoniam omnis presbyter ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, duos per annos vicarius parochialis fuit primum Zamosciæ in parochia Sancti Thomæ Apostoli, deinde Lublini in parochia Sanctæ Teresiæ ab Infante Iesu, cotidie Christifidelibus serviens apud altare et in confessionali. Ab anno MCMLXX ad annum MCMLXXIII in Instituto Theologiæ Pastoralis C.U.L. studiis specialibus (liturgica) incubuit et a.D. MCMLXXIII, ostensa dissertatione «De Sacramento Confirmationis secundum Apostolicæ Sedis documenta recentissima» (cura et regimine Rev. Prof. Dr. hab. S.Th. Venceslai Schenk) examinibusque peractis, ad licentiati gradum in theologia pastoralis promotus est. A.D. MCMLXXVIII proposuit dissertationem «De Sacramenti Unctionis Infirmorum theologia secundum *Ordinem Unctionis Infirmorum* de anno MCMLXXII» (cura et regimine Rev. Prof. Dr. hab. S.Th. Adami Ludovici Szafranski) et doctoris sanctæ theologiæ gradum dignitatemque assecutus est. Die autem XXIV mensis Iunii a.D. MMIII Consilium Facultatis Theologiæ C.U.L., examinata disputatione «De catechumenatu baptismali adultorum in Ecclesia postconciliari» et omnia alia eius opera ac studia, in numerum doctorum sanctæ theologiæ habilitatorum eum cooptavit et Summa Commissio pro Gradibus ac Titulis Scientialibus hanc decisionem comprobavit die XXIV mensis Novembris ipsius anni. Senatus Academici sententia die XXIX mensis Novembris a.D. MMIV constitutus est professor C.U.L. Emanata autem eius monographia «De Sacramento Confirmationis in

liturgica reformatione Concilii Vaticani Secundi» decisione Præsidentis Reipublicæ Polonorum die IX mensis Septembris a.D. MMXIII professoris titulum obtinuit. Per omnes hos annos theologiæ disciplinas ad sacram liturgiam spectantes accurate docuit et in multis suis libris illustravit.

Reverendissimus Dominus Dominus Professor Ceslaus Krakowiak omnes per annos ministerii sui sacerdotalis cum peculiari dilectione hanc partem vitæ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tractavit quæ liturgia (a Græco λειτουργία) nuncupatur et quæ a Concilio Vaticano Secundo ut fons et culmen totius vitæ Christianæ describitur. Sacræ liturgiæ mysteria profunde cognovit et contemplatus est, contemplata vero aliis semper voluit tradere tam in lectionibus suis academicis, non solum in Polonia, sed etiam in Slavia et Ucraina, quam in multis libris a se divulgatis, in quibus præsertim sacramentorum Ecclesiæ materiam et formam perfecte explanavit.

Gratias agimus tibi quam maximas, Reverendissime Domine Domine Professor! Benedicat tibi Dominus et custodiat te! Illuminet faciem suam super te et misereatur tui! Ducat te ad fontem et in culminem! Plurimos faustosque annos!

Supra scripta Latine composuit et in amitali inter pocula conventiculo, ad honorandum colendumque nobilissimum Iubilatum comparato, Lublini die XX mensis Iunii a.D. MMXVIII, nomine Societatis sociorum cooperantiumque eius, coram Iubilato et publico præsentavit Stanislaus Sarek

POLSKI PRZEKŁAD

nia 16 czerwca roku Pańskiego 2018 **Przewielebny Ksiądz Profesor CZESŁAW KRAKOWIAK**, emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, członek nobliwy Towarzystwa Naukowego tegoż Uniwersytetu i jego skarbnik, czyli finansów i innych dóbr strażnik roztropny, a także wyśmienity autor wielu książek, które zostały wydane w wydawnictwie tegoż Towarzystwa, uroczyście obchodził wspaniały Jubileusz pięćdziesięciolecia swoich święceń kapłańskich. Tego dnia w lubelskim kościele katedralnym arcybiskup metropolita lubelski Stanisław Budzik razem ze swoimi biskupami pomocniczymi tudzież dostojnymi Jubilatami i innymi księżmi oraz ludem Bożym, pośród którego była także nasza delegacja, koncelebrował uroczystą Mszę św. Wszyscy z głębi serca dziękowali Bogu wszechmogącemu za wszelkie dary w życiu i posłudze kapłańskiej Jubilatów.

Czesław Krakowiak urodził się 16 czerwca 1944 roku w Księżomierzu (powiat kraśnicki, diecezja lubelska), gdzie również uczęszczał do szkoły podstawowej. Szkołę zaś średnią, czyli liceum, ukończył w Kraśniku, zdając tam w 1952 roku egzamin dojrzałości. Idąc za Bożym powołaniem, tego samego roku został alumnem Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie, gdzie przez sześć lat, jak sam mówi, otrzymał solidną

formację filozoficzną, teologiczną, duchową i pastoralną. Został też promowany do stopnia magistra teologii moralnej na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (praca: «Ideał moralny człowieka na podstawie pism Plutarcha», promotor ks. prof. dr. hab. Stanisław Witek). Tym sposobem odpowiednio przygotowany do świętych posług 16 czerwca 1968 roku (w swoje urodziny!) przyjął święcenia prezbiteratu z rąk biskupa lubelskiego Piotra Kałwy. Ponieważ każdy prezbiter z ludzi brany dla ludzi jest ustanawiany w tym, co dotyczy Boga, przez dwa lata był wikariuszem parafialnym najpierw w Zamościu w parafii św. Tomasza Apostoła, następnie w Lublinie w parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus, codziennie służąc wiernym przy ołtarzu i w konfesjonale. Od 1970 do 1973 roku odbywał studia specjalistyczne z liturgiki w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL i w 1973 roku, na podstawie pracy «Sakrament bierzmowania według najnowszych dokumentów Stolicy Apostolskiej 1963-1972» (promotor ks. prof. dr. hab. Wacław Schenk) i zdanych egzaminów, uzyskał licencjat z teologii pastoralnej. W 1978 roku przedstawił dysertację «Teologia sakramentu namaszczenia chorych według *Ordo Unctionis Infirmorum* z 1972» (promotor ks. prof. dr. hab. Adam Ludwik Szafrąński) i uzyskał stopień oraz godność doktora teologii. 24 czerwca 2003 roku Rada Wydziału Teologii KUL na podstawie rozprawy «Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym» i dorobku naukowego włączyła go do grona doktorów habilitowanych teologii, a Centralna Komisja do spraw Stopni i Tytułów Naukowych zatwierdziła tę decyzję 24 listopada tegoż roku. Uchwałą Senatu Akademickiego KUL 29 listopada 2004 roku został powołany na stanowisko profesora KUL. Po ukazaniu się zaś jego monografii « Sakrament bierzmowania w reformie II Soboru Watykańskiego» decyzją Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 9 września 2013 roku otrzymał tytuł profesora. Przez wszystkie te lata akuratnie wykładał dyscypliny teologiczne dotyczące liturgii i wydawał książki udatnie tę problematykę ilustrujące.

Ksiądz Profesor Czesław Krakowiak przez wszystkie lata swojej posługi kapłańskiej ze szczególną predylekcją traktował tę część życia Świętego Kościoła Rzymskiego, która zwie się liturgią (po grecku λειτουργία), a przez Sobór Watykański II opisywana jest jako źródło i szczyt całego życia chrześcijańskiego. Misteria świętej liturgii do głębi poznał i przekontemplował, przekontemplowane zaś starał się zawsze innym przekazać tak w swoich wykładach akademickich, nie tylko w Polsce, ale również na Słowacji i Ukrainie, jak też w wielu wydanych przez siebie książkach, w których doskonale wyjaśnił zwłaszcza materię i formę sakramentów Kościoła.

Dziękujemy Ci wielce, Księżo Profesorze! Niech Bóg Ci błogosławi i niech Cię strzeże! Niech rozpromienia swoje oblicze nad Tobą! Niech Cię prowadzi i do źródła, i na szczyt! Wielu jeszcze lat w szczęściu i pomyślności!

To, co powyżej zapisano, po łacinie skomponował i na przyjacielskim zakrapianym spotkaniu, zorganizowanym dla uczczenia i uhonorowania Jubilata 20 czerwca 2018 roku, w imieniu członków Towarzystwa i jego pracowników przedstawił wobec Jubilata i publiki Stanisław Sarek

STANISŁAW SAREK

ORATIO GRATULATORIA ET OPTATIONES
DLA KSIĘDZA PREZESA AUGUSTYNA ECKMANNA
Z OKAZJI IMIENIN

Jak co roku 28 sierpnia, we wspomnienie św. Augustyna z Hippony, swoje imieniny obchodził prezes TN KUL ks. prof. dr hab. Augustyn Eckmann. Zgodnie ze zwyczajem pracownicy TN KUL złożyli tego dnia życzenia Solenizantowi, choć tym razem w trochę poszerzonym gronie, gdyż gwoli uczczenia Księdza Prezesa obecni byli także niektórzy członkowie Zarządu TN KUL. Ponieważ Ksiądz Profesor jest uznanym augustynologiem i latynistą biegłym w słowie i piśmie, postanowiono uczcić i Solenizanta, i jego Patrona małą oracją w języku łacińskim. Przygotował ją i wygłosił redaktor Stanisław Sarek. Poniżej zamieszczany jest jej tekst w oryginale łacińskim, a dalej – *Latine ignorantibus* – także w polskim przekładzie.

Quoniam hodie, id est ante diem V Calendas Septembres anno Domini MMXVIII, Sancta Romana Ecclesia sanctum commemorat Augustinum, nobilissimum filium suum, qui titulis gaudet patris Ecclesiae et eius doctoris, unius ceterum quattuor primorum, olim episcopum Hipponae in Africa, nos per hanc occasionem Reverendissimi Domini Domini Professoris Augustini Eckmann, Societatis Scientiarum C.U.L. praesidis dignissimi atque benefactoris et, ut opiniamur, amici nostri, diem nominalem ex imo corde celebrare velimus.

Dies nominalis memoria est tamquam secundae nativitatis nostrae. Ter enim, ita dici potest, nos Christiani nascimur. Primum mundo solis lucique mater nos genuit. Iterum Ecclesiae nascimur, id est communitati Christianae, cum baptizamur. Tertium autem, ut speremus, caelis nascemur, cum die supremo e terra obierimus. Tunc in Deo requiem inveniemus, qui fecit nos ad se et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in eo (cf. Augustini *Confessiones* 1.1.1). Per baptismatis, id est ipsius secundae nativitatis nostrae, una cum nomine sanctum etiam obtinemus patronum, ut nos protegat et intercessor atque exemplum vitae nobis sit.

Benedictus vero qui, sicut amicus noster Reverendissimus Dominus Professor Augustinus, talem habet patronum ut sanctus Augustinus. Aurelius Augustinus, satis iam constat, Tagaste in Africa anno CCCLIV natus, adulescentiam doctrinis et moribus inquietam transegit, donec Mediolani in Italia ad fidem Christianam conversus, opera præsertim matris suæ sanctæ Monicæ, quæ pro eius conversione multas lacrimas et preces fudit, anno CCCLXXXVII ab episcopo Ambrosio baptizatus est, nam fieri non potuit, ut filius istarum lacrimarum pereret (cf. rursus Augustini *Confessiones* 3.12. 21). In patriam reversus vitam asceticam professus est et episcopus Hippo-nensis electus per triginta quattuor annos forma gregis factus illum erudivit sermonibus et scriptis copiosis, quibus etiam strenue contra errores sui temporis dimicavit vel fidem et philosophiam Christianam erudite illustravit. Mortuus est anno CDXXX.

Reverendissimus Dominus Dominus Professor Augustinus non solum eodem ut eius patronus nomine vocatur, sed etiam multos per annos nobilis est eius æmulator, qui per profundissimam sui patroni scriptorum, quæ semper tollit et legit, notionem, ut Sanctæ Romanæ Ecclesiæ sacerdos optimus et præcipue litterarum Latinarum professor egregius, eodem spiritu repletus, quo sanctus Augustinus est imbutus, etiam veræ sapientiæ fontem sitit et superni amoris quærit auctorem. Scripto, sermone vitæque suæ exemplo sancti Augustini doctrinam propagat, præcipue sententiam huius proclamationis eius quod hæc sit vera dilectio, ut inhærentes veritati iuste vivamus (cf. nunc Augustini *De Trinitate* 8.7.10). Pro his omnibus grati atque pro multis per annos cura rerum Societatis Scientiarum et nostrarum etiam rerum tutela, optare Reverendissimo Domino Professore desideramus, ut sancti Augustini intercessione Dominus Deus protegat eum atque in sanitate et securitate conservet Ecclesiæ suæ et Societatis nostræ bono continuo atque etiam prosperitati nostræ. Utinam Deo favente omnia tua, Reverendissime Domine Domine Professor Augustine, felicia, fausta fortunataque sint et, paululum nomen omen, augeant plurimos annos!

POLSKI PRZEKŁAD

Ponieważ dzisiaj, to jest 28 sierpnia roku Pańskiego 2018, Święty Kościół Rzymski wspomina świętego Augustyna, wielce szlachetnego swego syna, który cieszy się tytułami Ojca Kościoła i jego Doktora, zresztą jednego z czterech pierwszych, niegdyś biskupa Hippony w Afryce, my z tej okazji chcielibyśmy celebrować imieniny Księdza Profesora Augustyna Eckmanna, czcigodnego prezesa Towarzystwa Naukowego KUL, a także naszego dobrodzieja i – jak mamy nadzieję – przyjaciela.

Imieniny są jakby wspomnieniem naszych drugich narodzin. Trzy bowiem razy, rzecz można, my chrześcijanie się rodzimy. Pierwszy raz dla świata i światła słońca matka nas rodzi. Drugi raz rodzimy się dla Kościoła, czyli wspólnoty chrześcijańskiej, gdy jesteśmy chrzczeni. Trzeci raz zaś, jak się spodziewamy, narodzimy się dla nieba, gdy ostatniego dnia z ziemi odejdziemy. Wtedy znajdziemy odpoczynek w Bogu, który stworzył nas dla siebie i niespokojne jest nasze serce, dopóki w nim nie spocznie (por. Augustyna *Wyznania* 1.1.1). Podczas chrztu, owych drugich narodzin, razem z imieniem otrzymujemy także świętego patrona, aby nas strzegł i był dla nas pośrednikiem i przykładem życia.

Błogosławiony zaś ten, kto – tak jak nasz przyjaciel Ksiądz Profesor Augustyn – ma takiego patrona jak święty Augustyn. Aureliusz Augustyn, jak wiadomo, urodził się w Tagaście w Afryce w 354 roku. Młodość, gdy chodzi o naukę i obyczaje, miał niespokojną, aż w Mediolanie w Italii nie nawrócił się na wiarę chrześcijańską, za staraniem zwłaszcza swojej matki świętej Moniki, która w intencji jego nawrócenia wiele łez wylała i modlitw zaniosała, i w 387 roku został ochrzczony przez biskupa Ambrożego, bo nie mogło się zdarzyć, aby syn takich łez zginął (por. znowu Augustyna *Wyznania* 3.12.21). Wróciwszy do ojczyzny, ślubował życie ascetyczne, a wybrany biskupem Hippony przez trzydzieści cztery lata kształcił powierzoną sobie wspólnotę poprzez kazania i rozliczne pisma, w których także zwalczał stanowczo błędy swego czasu albo objaśniał erudycyjnie zasady wiary i filozofii chrześcijańskiej. Zmarł w 430 roku.

Ksiądz Profesor Augustyn nie tylko nosi to samo co jego patron imię, lecz jest także przez wiele lat jego szlachetnym naśladowcą, który przez pogłębioną znajomość pism swego patrona, które wciąż ma w rękę i czyta, jako dobry kapłan świętego Kościoła rzymskiego, a zwłaszcza wytrawny profesor literatury łacińskiej, napełniony tym samym duchem, który ożywiał świętego Augustyna, także pragnie źródła prawdziwej mądrości i szuka autora owej z nieba pochodzącej miłości. Pismem, słowem i przykładem swego życia propaguje naukę świętego Augustyna, zwłaszcza sens tej jego proklamacji, że na tym polega miłość, abyśmy trzymając się prawdy sprawiedliwie żyli (tu por. Augustyna *O Trójcy świętej* 8.7.10). Wdzięczni za to wszystko i za wieloletnią troskę o sprawy Towarzystwa Naukowego, jak też nasze, pragniemy życzyć Księdzu Profesorowi, aby za wstawiennictwem świętego Augustyna Pan Bóg strzegł Go i zachował w zdrowiu i bezpieczeństwie dla nieustającego dobra swojego Kościoła i naszego Towarzystwa, a także naszego powodzenia. Oby za sprawą Boga wszystkie Twoje sprawy, Księżo Profesorze Augustynie, układały się szczęśliwie, sprzyjająco i pomyślnie oraz, nawiązując nieco do łacińskiej etymologii imienia¹, rosły mocno w górę przez wiele jeszcze lat!

¹ Gra słów: *Augustinus* – *augeo* ‘rosnąć, powiększać się, przyrastać, rozszerzać, wzmacniać’.

SYLWETKI UCZONYCH

L A U R E A C I N A G R O D Y IM. KSIĘDZA IDZIEGO RADZISZEWSKIEGO

S u m m a r i u m
47 (67) – 2018

STANISŁAW SAREK

CHRZEŚCIJAŃSKI HUMANISTA INTEGRALNY NAGRODA IM. KSIĘDZA IDZIEGO RADZISZEWSKIEGO DLA PROFESORA WOJCIECHA ROSZKOWSKIEGO

Już po raz 43 Towarzystwo Naukowe KUL wręczyło 5 czerwca 2018 r. Nagrodę im. Księdza Idziego Radziszewskiego, przyznawaną przez Zarząd TN KUL corocznie (od 1974 r.) „za wybitne osiągnięcia naukowe w duchu humanizmu chrześcijańskiego”. Jej Laureatem za rok 2017 został prof. dr hab. Wojciech Roszkowski, z wykształcenia ekonomista, były opozycjonista, znany jednak bardziej jako wybitny historyk, specjalizujący się zwłaszcza w najnowszej historii Polski, oraz konserwatywny polityk i były europoseł.

Zgodnie ze zwyczajem uroczystość stanowiła główną część dorocznego publicznego zebrania TN KUL, któremu przewodniczył jego Prezes, ks. prof. dr hab. Augustyn Eckmann. Po przywitaniu Laureata i pozostałych Gości, licznie zgromadzonych w auli 1031 Collegium Joannis Pauli II KUL, Ksiądz Prezes przekazał głos prof. Ewie Ziółek, Sekretarzowi Generalnemu TN KUL, która przedstawiła (skrócone) sprawozdanie z działalności Towarzystwa w 2017 r. Po załatwieniu formalności przystąpiono do sedna spotkania, prosząc najpierw o wygłoszenie laudacji dra Pawła Ukielskiego z PAN.

Laudator skrupulatnie zaprezentował Laureata, przeprowadzając klasyczny dowód naukowy, z którego wprost wynikało, że twierdzenie, iż prof. Wojciech Roszkowski w każdym swoim wcieleniu zasłużył na Nagrodę im. Księdza Idziego Radziszewskiego, jest prawdziwe. Kwintesencją laudacji mogą zaś być słowa, które o Laureacie napisał – jak zasygnalizował dr P. Ukielski – pewien wybitny humanista, przedstawiciel polskiej nauki, we wstępie do jednej z książek prof. Roszkowskiego: „Autor tej książki nie jest narodowcem ani piłsudczykiem, ludowcem czy socjalistą, nie chciałby też być definiowany jako antykomunista. Stara się szanować wszelkie poglądy

nie godzące w zasady moralne i godność ludzką. Jest chrześcijaninem. Wyznaje konserwatyzm w przekonaniu o trwałości wartości, lecz opowiada się za przemianami społecznymi w duchu sprawiedliwości. Jest demokratą, gdy uważa, że podstawą zdrowego społeczeństwa jest wolny wybór, lecz daleki jest od skrajnego liberalizmu. Totalitaryzm to dlań dominacja obowiązku nad prawami, liberalny anarchizm – praw nad obowiązkami. Tymczasem w społeczeństwie idealnym, które nie istniało i nie będzie istnieć, prawa i obowiązki winny być zrównane tak w płaszczyźnie jednostkowej, jak i społecznej. Można i należy się jedynie starać, by istniejące systemy poprawiać w tym duchu. Pomimo wszystkich narosłych wokół tego określenia chorobliwych komplikacji, autor jest polskim patriotą. Polacy, jak każdy inny naród, mają prawo do własnej tożsamości, godności i samodzielności i nie musi być w tym ani taniej uczuciowości, ani narodowego szowinizmu. Patriotę od nacjonalisty można odróżnić dość prosto: patriota wyznaje zasadę «Nie czyn drugiemu, co tobie niemiłe», a więc uznaje priorytet wartości moralnych nad więzami krwi oraz prawo innych narodów do równej godności. Narodowość to, zdaniem autora, jedna z głównych więzi społecznych, choć nie można jej stawiać ponad wartościami. Innymi słowy: najpierw jesteśmy ludźmi, a dopiero potem Polakami”. Okazało się, że napisał je sam autor, czyli prof. W. Roszkowski, poddając się autoanalizie i samoocenie we wstępie do *Najnowszej historii Polski*, a zrobił to, uznając, że uczciwiej jest jasno określić, kim jest autor książki historycznej, jakie ma przekonania i jakim systemem wartości się kieruje, niż udawać całkowity obiektywizm, bezstronność i „wypreparowanie” historii z sądów, interpretacji oraz ocen. Jest to stanowisko w pełni zgodne z wyznawaną przez Laureata zasadą: „Powiedz mi, jak rozumiesz historię, a powiem ci, kim jesteś”.

Po wręczeniu dyplomu i statuetki Nagrody wyraz swoim przekonaniom i preferowanemu systemowi wartości, z odniesieniami tak do historii, jak i tego, co ma być, dał sam prof. W. Roszkowski, prezentując wykład „Dechrystianizacja współczesnej Europy”. Według Profesora chrześcijaństwo to nie jest tylko tradycja. To jest przede wszystkim fundament naszej tożsamości europejskiej i polskiej. Tymczasem erozja chrześcijaństwa w Europie Zachodniej posunęła się tak daleko, że trudno sobie nawet czasami wyobrazić, że to się może cofnąć. Na szczęście Polska jest w tej sytuacji, że chyba jeszcze możemy zatrzymać ten proces. Wymaga to jednak głębokiego namysłu nad tym, co się dzieje w szkołach, na uczelniach, w mediach, jakiego rodzaju programy premiuujemy, jakie treści są przekazywane młodemu pokoleniu. Ogromną rolę do odegrania ma przy tym polski Kościół, który

jest tutaj wręcz niezastąpiony. Zdaniem Profesora nasz Kościół przeszedł w historii bardzo wiele różnych trudnych doświadczeń, ale wydaje się, że ta dzisiejsza jest zupełnie nowa, bo to nie jest oblężenie Kościoła jakieś bardzo gwałtowne, ale niebezpieczeństwo erozji społeczności kościelnej – i wiernych, i duchownych – od środka. Kościół powinien przyglądać się temu bardzo bacznie, jakiego rodzaju mechanizmy tu działają, i starać się im przeciwdziałać, bo mamy do czynienia nie tylko z nową, ale z bardzo groźną sytuacją.

Pełny tekst wykładu prof. W. Roszkowskiego, poprzedzony laudacją dr. Pawła Ukielskiego, ukaże się niebawem nakładem TN KUL w serii „Wykłady i przemówienia”.

PAWEŁ UKIELSKI

PROFESOR WOJCIECH ROSZKOWSKI

Tekst laudacji wygłoszonej 5 czerwca 2018 roku
na dorocznym publicznym zebraniu TN KUL
z okazji wręczenia prof. dr. hab. Wojciechowi Roszkowskiemu
Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego

Magnificencjo, Czcigodny Księżę Rektorze,
Czcigodny Księżę Profesorze, Prezesie Towarzystwa Naukowego KUL,
Panie Profesorze, Dostojny Laureacie,
Szanowni Zgromadzeni!

Zebraliśmy się tu dzisiaj, aby uhonorować Pana Profesora Wojciecha Roszkowskiego nagrodą im. Księdza Idziego Radziszewskiego za wybitne osiągnięcia naukowe w duchu humanizmu chrześcijańskiego. Tak liczne i zacne grono gości biorących udział w dzisiejszej uroczystości podkreśla rangę wydarzenia, które jest niezwykle istotne nie tylko dla Laureata i środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ale całego świata nauki i myśli chrześcijańskiej. Jako jednemu z wielu uczniów Pana Profesora przypadł mi w udziale niezwykle zaszczyt, ale również olbrzymia przyjemność zaprezentowania pracy, osiągnięć, ale i w pewnym stopniu drogi życiowej Profesora Wojciecha Roszkowskiego.

Ponieważ jest to nagroda za osiągnięcia naukowe, przyznawana przez szacowne Towarzystwo Naukowe, wydaje się oczywiste, że i laudacja powinna mieć charakter naukowy. Biorąc z kolei pod uwagę, że jest to nagroda za humanizm chrześcijański, równie oczywiste zdaje się, że powinna mieć również taki charakter, to znaczy w duchu chrześcijańskiego miłosierdzia i humanistycznej empatii wobec słuchaczy, powinna unikać monotonnego wymieniania zasług i dzieł laureata, być wolna od przymuszania i usypiania audytorium. Biorąc pod uwagę te założenia początkowe, podjąłem decyzję,

żeby miała ona charakter dowodu naukowego. W kolejnych etapach postaram się ponad wszelką wątpliwość udowodnić, że na nagrodę im. Księdza Idziego Radziszewskiego zasługuje nie jeden Wojciech Roszkowski, a pięciu Wojciechów Roszkowskich. Na początek jednak dwa zdania o młodszych latach Laureata.

Wojciech Stefan Roszkowski urodził się 20 czerwca 1947 r. w Warszawie w rodzinie od pokoleń związanej ze stolicą. Ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Władysława IV, a następnie w 1971 r. studia na Wydziale Handlu Zagranicznego Szkoły Głównej Planowania i Statystyki. Po krótkim epizodzie pracy w handlu zagranicznym powrócił do nauki – w 1974 r. rozpoczął pracę jako asystent na swojej macierzystej uczelni w Katedrze Historii Gospodarczej.

2. WOJCIECH ROSZKOWSKI – OPOZYCJONISTA

W 1978 r. obronił doktorat na podstawie pracy *Kształtowanie się podstaw polskiej gospodarki państwowej w przemyśle i bankowości 1918-1924* i w tym samym roku rozpoczął współpracę z Polskim Porozumieniem Niepodległościowym (PPN), pierwszą organizacją opozycyjną, która za cel postawiła sobie nie ewolucyjne zmiany systemu komunistycznego i poluzowanie sowieckiego gorsetu, lecz pełną niepodległość Polski – całkowite uniezależnienie się od ZSRR, wyjście z Układu Warszawskiego, wprowadzenie ustroju demokratycznego i swobód obywatelskich, zniesienie cenzury, przywrócenie wolności słowa i stowarzyszania się, dopuszczenie sektora prywatnego do swobodnej działalności gospodarczej. Celem PPN, bliskim sercu Profesora Roszkowskiego było również wsparcie niepodległości pozostałych krajów Europy Środkowej.

W podziemiu publikował pod nazwiskiem Andrzej Albert, co dziś jest faktem powszechnie znanym. Ukazało się wówczas kilka wydań Jego *Najnowszej historii Polski*, a także *Wschodnie granice Polski*”. Mniej znany jest fakt, że jest również autorem książki *Dramat narodów bałtyckich* pod pseudonimem Jan Korzeń. Z dzisiejszej perspektywy należy zauważyć, że był wyjątkowo sprawnym konspiratorem – walkę o niepodległość Polski (wszak bój toczony ostrym piórem był w drugiej połowie lat 80. wyjątkowo istotny wobec społecznej apatii po rozjechaniu czołgami karnawału Soli-

darności przez Wojciecha Jaruzelskiego) łączył z pracą naukową na SGPiS, gdzie w 1987 r. uzyskał habilitację. Gdyby padł choćby cień podejrzeń o działalność wywrotową, z pewnością nasz dzisiejszy bohater mógłby się pożegnać nie tylko z myślą o habilitacji, ale także z pracą lub nawet wolnością. W tym samym czasie wszak Zdzisław Najder, lider PPN, był zaocznie skazany na karę śmierci.

Wojciech Roszkowski pozostał jednak Andrzejem Albertem do upadku komunizmu, a nawet dłużej, bo pod tym pseudonimem jego książki wychodziły jeszcze w pierwszych latach wolnej Polski. Publiczne ujawnienie Jego tożsamości było olbrzymim zaskoczeniem – wśród czytelników podziemnych wydań Jego książek krążyły różne podejrzania, kim naprawdę jest Andrzej Albert, na swoistej „gieldzie nazwisk” nie pojawiał się jednak Wojciech Roszkowski. Sam byłem świadkiem, jak jeszcze kilkanaście lat później prezydent Lech Kaczyński wspominał swoje zaskoczenie, gdy poznał prawdę.

2. WOJCIECH ROSZKOWSKI – HISTORYK

Na wydawanej początkowo w podziemiu, a następnie wielokrotnie uzupełnianej i wznawianej w wolnej Polsce *Najnowszej historii Polski* pióra Profesora Wojciech Roszkowskiego wychowały się już pokolenia. To niezwykle ważne stwierdzenie, gdyż Laureat wielką wagę przywiązywał zawsze do kształtowania kolejnych generacji. Oprócz działalności dydaktycznej oraz publikacji naukowych skierowanych do studentów, wspólnie z Anną Radziwiłł przygotował cykl podręczników licealnych z historii najnowszej.

Było to możliwe dzięki wyjątkowej lekkości pióra oraz umiejętności syntezy i budowy wielkich narracji. Nie są to cechy częste w polskiej historiografii, bazującej na szkole niemieckiej. Profesor Roszkowski potrafi łączyć to, co najlepsze z obu szkół – z niemieckiej szacunek do dogłębnych badań i analiz połączony z pietyzmem w przytaczaniu faktografii, z anglosaskiej – swadę w opowiadaniu historii i dobre pióro. Dzięki temu powstała nie tylko wspomniana już wielokrotnie wznawiana *Najnowsza historia Polski*, ale także takie dzieła jak *Półwiecze*, brawurowo przedstawiające dzieje świata po II wojnie światowej, czy *East Central Europe: A Concise History*, prezentująca historię regionu, w którym „wydarzenia historyczne cechują się niewielką ciągłością oraz niepewną tożsamością wywodzącą się z konfliktu pomiędzy aspiracjami a realiami”.

Europa Środkowa stanowi szczególne pole badawcze dzisiejszego Lau-

reata. Od chwili powstania Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk (ISP PAN), którego jest jednym z Ojców-Założycieli i wieloletnim dyrektorem, kieruje w nim Zakładem Europy Środkowo-Wschodniej. W ramach jego prac powstało wiele dzieł, wielopłaszczyznowo podejmujących tematykę regionalną, poddających analizie rozmaite aspekty przemian po 1989 r. w połączeniu z historią wcześniejszą. W ISP PAN wreszcie powstał ciekawy zespół, który rozwinął się dzięki umiejętnej stymulacji intelektualnej Profesora Roszkowskiego i Profesora Jana Kofmana.

Zespół ten, pod kierownictwem obu Profesorów, opracował jedno z najważniejszych dzieł poświęconych naszemu regionowi – *Słownik biograficzny Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku*. Słownik ten mógł powstać jedynie dzięki pomysłowi, determinacji oraz wielkiej systematyczności pracy naszego dzisiejszego Laureata – na ponad 1300 stronach zgromadzono ponad 2000 pogłębionych biogramów, w trwające zaś kilka lat pracę zaangażowanych było kilkudziesięciu wybitnych fachowców. Fundamentalne znaczenie *Słownika* zostało dostrzeżone również za Oceanem – kilka lat po polskiej premierze w Stanach Zjednoczonych wyszła anglojęzyczna jego wersja. Nie ukrywam zresztą, że jest to projekt szczególnie bliski mojemu sercu, ponieważ zaraz po przyjeździe do ISP PAN jako bardzo młody asystent zostałem nieformalnym sekretarzem *Słownika*, z którym zżyłem się przez kolejnych sześć lat.

Największe dzieło, swoiste *opus magnum*, które powstawało niemal pięćdziesiąt lat, dotyczy jednak zupełnie innego okresu niż większość pozostałych prac Laureata. Jest nim trzytomowe opracowanie *Świat Chrystusa*, ukazujące szeroką panoramę praktycznie całego świata z okresu życia Zbawiciela. Napisany z wielkim rozmachem fresk historyczny powstał z poczucia braku. Braku podobnej książki na rynku, książki, „która by wciągała czytelnika w tamten świat, taki jaki on był. Żeby właśnie pochodzić po tamtym świecie, popatrzeć na świątynie, na wydarzenie, na wyrocznie, na zapasy w gimnazjonie, na walki gladiatorów, na to, co dzieje się na Palatynie, po to, żeby przybliżyć czas, w którym na świat przyszedł Jezus Chrystus, Syn Boży”.

W przedmowie do tego dzieła wyłożył Profesor Wojciech Roszkowski swoje *credo* o relacji nauki i wiary, odwołując się do twierdzenia Kurta Gödla, że w ramach każdego systemu myślowego da się udowodnić jedynie to, co tkwi w jego założeniach. Kontynuując tę myśl, nasz Laureat stwierdza zatem: „Na początku każdego badania stoi więc akt wiary. Może to być wiara w przesłanki szczegółowe lub rzeczy ostateczne. Można wierzyć, że Boga nie ma, a nawet umieszczać podobne hasła na autobusach. Nie zmieni

to jednak faktu, że mamy problem z istnieniem świata i ludzi. Nie uciekniemy od pytań o to, co kryje się poza światem, jakiego doświadczamy, jaka jest jego natura oraz jaki był jego początek, gdyż, czy zdajemy sobie z tego sprawę, czy nie, wszystkie nasze wybory zależą od przyjęcia jakiejś wersji odpowiedzi na pytanie: czy Bóg istnieje”.

Podobnie jak wszystkie książki napisane przez Profesora Roszkowskiego, również *Świat Chrystusa*, mimo że jest dziełem naukowym, został napisany w sposób przystępny dla szerokiego odbiorcy. Jak bowiem sam zauważa: „Zwykły człowiek nie jest często przygotowany do podobnych debat. Zwodzony jest współczesnym chaosem myśli. Trochę jak dwa tysiące lat temu, gdy wśród tysięcy zdarzeń wydawać mu się mogło, że życie jest jakąś niewytłumaczalną gmatwaniną. Aż pojawił się Ktoś, kto swym życiem, nauką, śmiercią i zmartwychwstaniem wskazał sens i dał nadzieję. Ktoś, kto tę nadzieję daje stale”.

W historii znajduje więc Profesor źródło wartości, na których należy budować więzy społeczne jak na dobrych fundamentach. Nieodłącznie wiąże się ona dla Niego z pamięcią zbiorową, kształtującą postrzeganie przeszłości, a co za tym idzie – tożsamość i strukturę społeczną. Najkrócej wyłożył to w opublikowanej przez Muzeum Powstania Warszawskiego książce *W cieniu Jalty*: „Pamięć historyczna jest ważna, gdyż stanowi fundament wartości. Innymi słowy: powiedz mi, jak rozumiesz historię, a powiem ci, kim jesteś”. Z kolei we wstępie do *Najnowszej historii Polski* zauważał: „Narodowi lub społeczeństwu, które nie rozumie samo siebie, które nie wie, skąd pochodzi i nie umie docenić własnych walorów oraz słabości, grozi upadek. Świadomość historycznej wspólnoty jest bowiem jedną z najważniejszych więzi społecznych”.

Profesor Roszkowski doskonale pamięta instrumentalizację historii przez komunistycznych władców Polski z sowieckiego nadania. Zdawał sobie więc sprawę z niebezpieczeństw, jakie może nieść za sobą jej podporządkowywanie do niegodnych celów politycznych, jednocześnie však broniąc polityki historycznej jako ważnego narzędzia demokratycznego państwa. Ta wrażliwość pozwoliła mu w 2005 r. sformułować niemalże profetyczne słowa pod adresem Władimira Putina i prowadzonej przez niego polityki neostalinowskiej reinterpretacji II wojny światowej i konferencji jałtańskiej: „Kiedy polityk zaczyna straszyć historyków, wkrótce może straszyć całe narody”. Każdy z nas mógł sobie przypomnieć te słowa w 2008 r. podczas rosyjskiej agresji na Gruzję i w 2014 r. w trakcie najazdu na Ukrainę.

3. WOJCIECH ROSZKOWSKI – EKONOMISTA

Jako ekonomista prof. Roszkowski nigdy nie uległ mamiącemu czarowi liczb, mających rzekomo nadzwyczajną moc tłumaczenia wszystkiego w mechanizmach gospodarczych. Zachował humanistyczne spojrzenie na ekonomię jako naukę społeczną, w której metody ilościowe są jedynie pożytecznym narzędziem, nie zaś celem samym w sobie i wartością nadrzędną. W czasach, gdy wielu zdążyło o tym zapomnieć, próbując wepchnąć ekonomię w sztywny, ekonometryczny gorset, nie jest to tak oczywiste i łatwe, podobnie jak podkreślanie znaczenia wartości w procesach ekonomicznych w świecie, gdzie pełen odniesień etycznych i moralnych liberalizm Adama Smitha jest prawem kaduka utożsamiany z darwinizmem ekonomicznym rodem z Hobbesa.

Tak więc Profesor Roszkowski raczej próbował zrozumieć mechanizmy kierujące procesami gospodarczymi i ludzkimi decyzjami w tej sferze, niż jedynie opisać je statystycznie i matematycznie. Działo się tak zarówno we wcześniejszych pracach, poświęconych II Rzeczpospolitej, jak i późniejszych, poświęconych polskiej i środkowoeuropejskiej transformacji po 1989 r. (tu wymienić należy przede wszystkim książkę *Transformacja i postkomunizm*, napisaną na dziesięciolecie wolnej Polski wspólnie z Profesorem Janem Kofmanem). Z kolei wydana dziesięć lat temu publikacja poświęcona wzrostowi i upadkowi systemu nakazowo-rozdzielczego pokazuje nie tylko głębokie zrozumienie procesów zachodzących w komunistycznym państwie oraz jego antyhumanizm (wbrew oficjalnej ideologii), lecz również znakomity słuch językowy i wycucie subtelnej ironii autora. Tytuł *Gospodraka*, powstały jako niezamierzona, banalna literówka z „Życia Warszawy” z 1970 r., zachwyił Profesora jako „najlepsze, syntetyczne określenie systemu gospodarki nakazowo-rozdzielczej”.

4. WOJCIECH ROSZKOWSKI – UCZESTNIK ŻYCIA PUBLICZNEGO I POLITYK

Chrześcijański humanizm Profesora nie zamyka się jedynie w działalności naukowej, edukacyjnej czy popularyzatorskiej – dotyczy całości Jego działalności publicznej, można powiedzieć, że jest humanistą integralnym. Przywołać tu należy epizod politycznej aktywności naszego dzisiejszego Laureata. W 2004 r. został posłem do Parlamentu Europejskiego. Była to

pierwsza kadencja, w której uczestniczyli polscy eurodeputowani. W trakcie prac w Parlamencie wielokrotnie odwoływał się do wartości chrześcijańskich, powoływał się na korzenie Europy głęboko w judeochrześcijańskiej rzeczywistości oraz wygłaszał apologię wolności, kontrastując ją z totalitarnym zniewoleniem z XX wieku. Nieraz argumentacja ta służyła Mu do polemizowania z postmodernistycznymi i relatywistycznymi projektami pojawiającymi się na forum Parlamentu oraz w krajach członkowskich (należy tu wspomnieć ważny i zdecydowany protest przeciw powołaniu do życia partii pedofilskiej w Holandii).

Głównym celem wystąpień Profesora Roszkowskiego w Parlamencie Europejskim była walka o życie nienarodzonych. Wielokrotnie ścierał się na jego forum w tej sprawie, wykazując hipokryzję i niekonsekwencję środowisk wspierających prawo do zabijania dzieci, nieraz w sposób drastyczny. Przytoczę tu fragment wystąpienia na temat funduszu ludnościowego ONZ, dofinansowywanego przez Unię Europejską: „Mając usta pełne frazesów o prawach takich czy innych mniejszości, większość posłów europejskich wobec tego jest zdania, że można finansować ze wspólnej unijnej kasy takie działania, jak przymusowa aborcja w Chinach, gdzie kobiety z ponadplanową ciążą wywleka się z domu i pozbawia nawet 9-miesięcznego płodu wbrew ich woli. Rok temu prasa zachodnia podała szereg drastycznych przykładów tego rodzaju działań i gdzie byli wówczas obrońcy praw człowieka, praw kobiet? [...] Jeżeli Unia Europejska ignoruje prawo kobiet do posiadania dzieci poza granicami Unii, to jak ma bronić praw człowieka w jej granicach? To jest Mount Everest hipokryzji. Liberalna demokracja za przymusem, brawo”.

Wielokrotnie podkreślał związek kryzysu demograficznego z prawem do aborcji i upadkiem wartości rodzinnych. Podczas debaty o kryzysie demograficznym zauważył: „Mówi się o bezpłodności, a nie mówi się o tym, że głównym powodem spadku liczby ludności w Europie jest aborcja. W ostatnim półwieczu dokonano w 27 krajach członkowskich około 75 milionów aborcji. Gdyby nie to, ludność Unii Europejskiej byłaby o 15% wyższa i nie mielibyśmy kryzysu”. Dyskutując zaś o pogodzeniu życia rodzinnego ze studiami, mówił: „Społeczeństwa europejskie nigdy nie były tak bogate jak dziś i nigdy nie rodziły tak mało dzieci. Rodzicielstwo napotyka więc przeszkody nie tylko obiektywne, ale przede wszystkim subiektywne. Rodzina zeszła na dalszy plan w hierarchii celów życiowych, liczy się praca i rozrywka. Liczy się przyjemność, ale bez zobowiązań. Nie wie się, po co się żyje, więc nie wie się, po co się ma dzieci. Nad taką Europą widać już dzisiaj napis *mane, tekel, fares*”.

W walce o podstawowe wartości oraz elementarne poszanowanie praw natury nie wahał się przed użyciem ostrej jak brzytwa ironii. W ramach dyskusji o równości mężczyzn i kobiet złożył pisemne pytanie: „W związku z powtarzającymi się deklaracjami i rezolucjami różnych instytucji Unii Europejskiej, dotyczącymi równych praw kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach – takimi jak np. rozdział III Karty Praw Podstawowych UE oraz 1014 innych dokumentów UE wymieniających zasadę równości płci zarejestrowanych w Eur-lex – jakie są zamiary Komisji co do wprowadzenia w życie tych deklaracji i rezolucji w odniesieniu do równego prawa do rodzenia dzieci? W związku z powyższym: jak interpretuje Komisja źródło pochodzenia wspomnianych tu równych praw — czy wynikają one z prawa natury, czy też są częścią prawa stanowionego?”

5. WOJCIECH ROSZKOWSKI – PRZEDMIOT ANALIZY

Na zakończenie tej laudacji pragnę przytoczyć parę słów, które o naszym dzisiejszym laureacie napisał pewien wybitny humanista, przedstawiciel polskiej nauki, we wstępie do jednej z książek Profesora Roszkowskiego: „Autor tej książki nie jest narodowcem ani piłsudczykiem, ludowcem czy socjalistą, nie chciałby też być definiowany jako antykomunista. Stara się szanować wszelkie poglądy nie godzące w zasady moralne i godność ludzką. Jest chrześcijaninem. Wyznaje konserwatyzm w przekonaniu o trwałości wartości, lecz opowiada się za przemianami społecznymi w duchu sprawiedliwości. Jest demokratą, gdy uważa, że podstawą zdrowego społeczeństwa jest wolny wybór, lecz daleki jest od skrajnego liberalizmu. Totalitaryzm to dlań dominacja obowiązku nad prawami, liberalny anarchizm – praw nad obowiązkami. Tymczasem w społeczeństwie idealnym, które nie istniało i nie będzie istnieć, prawa i obowiązki winny być zrównane tak w płaszczyźnie jednostkowej, jak i społecznej. Można i należy się jedynie starać, by istniejące systemy poprawiać w tym duchu.

Pomimo wszystkich narosłych wokół tego określenia chorobliwych komplikacji, autor jest polskim patriotą. Polacy, jak każdy inny naród, mają prawo do własnej tożsamości, godności i samodzielności i nie musi być w tym ani taniej uczuciowości, ani narodowego szowinizmu. Patriotę od nacjonalisty można odróżnić dość prosto: patriotę wyznaje zasadę „Nie czyn drugiemu, co tobie niemiłe”, a więc uznaje priorytet wartości moralnych nad więzami krwi oraz prawo innych narodów do równej godności. Narodowość

to, zdaniem autora, jedna z głównych więzi społecznych, choć nie można jej stawiać ponad wartościami. Innymi słowy: najpierw jesteśmy ludźmi, a dopiero potem Polakami.”

Kto jest autorem tych słów, tak trafnie opisujących chrześcijańskiego humanistę integralnego? Napisał je sam Autor, czyli Profesor Roszkowski, poddając się autoanalizie i samoocenie we wstępie do *Najnowszej historii Polski*. Zrobił to, wiedząc, że uczciwiej jest jasno określić, kim jest autor książki historycznej, jakie ma przekonania i jakim systemem wartości się kieruje, niż udawać całkowity obiektywizm, bezstronność i „wypreparowanie” historii z sądów, interpretacji oraz ocen. Jest to stanowisko w pełni zgodne z wyznawaną przez Laureata przytoczoną już wcześniej zasadą: „powiedz mi, jak rozumiesz historię, a powiem ci, kim jesteś”.

Z przeprowadzonego powyżej dowodu wprost, wynika, że twierdzenie, iż Profesor Wojciech Roszkowski w każdym swoim wcieleniu zasłużył na nagrodę im. Księdza Idziego Radziszewskiego, jest prawdziwe. *Quod erat demonstrandum*.

Szanowny Panie Profesorze!

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, w uznaniu dla Pańskich zasług na gruncie chrześcijańskiego humanizmu, postanowiło wyróżnić Pana prestiżową Nagrodą im. Księdza Idziego Radziszewskiego. Dołączył Pan do grona postaci wybitnych, które ten honor spotkał w latach poprzednich. Mam ten zaszczyt, że w imieniu własnym, ale także pozostałych uczniów i wychowanków, czytelników i słuchaczy, a także zgromadzonych tutaj gości mogę publicznie złożyć Panu najserdeczniejsze gratulacje oraz wyrazy głębokiego uznania i szczerzej wdzięczności za wybitne osiągnięcia naukowe, służbę prawdzie i ludziom.

PROF. DR HAB. ZOFIA WŁODEK

19 lutego 2018 r. w Krakowie zmarła prof. dr hab. Zofia Włodek, historyk filozofii i teologii, mediewistka, absolwentka KUL, długoletni pracownik Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, członek czynny Wydziału Filozoficznego TN KUL.

Zofia Albina Włodek urodziła się 30 sierpnia 1925 r. w Krakowie. Jej ojcem był prof. Jan Włodek (1885-1940), żołnierz Legionów Polskich, uczony agronom, wykładowca na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego, właściciel majątku ziemskiego w Dąbrowicy koło Bochni. Także matka Zofia (1890-1981), pochodząca ze znanej rodziny piwowarów Götzów-Okocimskich, miała szerokie zainteresowania intelektualne – była doktorem filozofii, zajmowała się św. Tomaszem i była tłumaczką jego pism. Była również redaktorem i wydawcą „Wiadomości Katolickich”. W 1949 r. Zofia Włodek ukończyła Studium Spółdzielcze na Wydziale Rolniczym UJ, uzyskując stopień magistra, i była tam krótko wykładowcą. Przez rok studiowała też na Wydziale Filozoficznym UJ, gdzie jej wykładowcami byli m.in. Roman Ingarden, Władysław Heinrich oraz Izydora Dąmbska. Potem przenieśli się na Katolicki Uniwersytet Lubelski, gdzie w 1955 r. na Wydziale Filozofii otrzymała dyplom magistra nauk humanistycznych. Tu też w 1959 r. obroniła pracę doktorską, specjalizując się w filozofii średniowiecznej. Wśród jej nauczycieli na KUL był m.in. Stefan Swieżawski. W latach 1959-1961 na KUL prowadziła zajęcia z kodykologii (wprowadzenie do badań nad rękopisami średniowiecznymi). Od 1961 r. była pracownikiem Zakładu Historii i Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Instytutu Filozofii i Socjologii (IFiS) PAN w Warszawie, z którym współpracowała od 1956 r. W 1969 r. habilitowała się, w 1980 r. otrzymała tytuł profesora nadzwyczajnego, w 1991 r. zaś tytuł profesora zwyczajnego nauk humanistycznych. W latach 1967-1987 wykładała także w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, a w latach 1983-2002 w Kolegium Ojców Dominikanów w Krakowie. Stale współpracowała z KUL, zwłaszcza z Międzywydziałowym Zakładem Historii

Kultury w Średniowieczu, brała udział w przewodach doktorskich i habilitacyjnych. W 1995 r. przeszła na emeryturę.

Była edytorem i tłumaczem średniowiecznych tekstów filozoficznych. Przełożyła m.in. *Kwestię o duszy* (1996 – z W. Zegą) i *Summa contra gentiles* (tom 1 – 2003, tom 2 – 2007, z W. Zegą) Tomasza z Akwinu, *Satyre na herezje Jana Falkenberga* (1973 – w „Mediaevalia Philosophica Polonorum”). Opublikowała także książkę *Filozofia bytu* (Ossolineum 1977). W 2011 r. w Krakowie wydano tom jej prac zebranych *Z dziejów filozofii i teologii na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku. Sylwetki, teksty, studia*, będący ukoronowaniem jej badań nad przeszłością Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wydobyła w nim z zapomnienia wiele osób wykładających na Uniwersytecie Krakowskim w okresie średniowiecza oraz opublikowała z rękopisów ich teksty.

Była członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego KUL, członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem Société internationale pour l'étude de la philosophie médiévale (w latach 1987-1992 jego wiceprezesem), Komisji Filozoficznej Krakowskiego Oddziału PAN, Komisji Neolatynistycznej Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN, Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Filozoficznego.

Zofia Włodek była osobą głęboko wierzącą. Angażowała się również w wiele dzieł dobroczynnych. Jej ambicją było także przypominanie o zasługach ziemiaństwa polskiego. Wraz z bratem była w 2001 r. współfundatorką Fundacji im. Jana i Zofii Włodeków, zajmującej się finansowaniem nauki młodzieży, gromadzeniem dzieł z zakresu rolnictwa i udostępnianiem ich, tworzeniem Muzeum Ziemiaństwa Polskiego oraz wspieraniem inicjatyw związanych z kultywowaniem tradycji ziemiańskich.

Została uhonorowana licznymi odznaczeniami, w tym jako działaczka charytatywna i społeczna.

Pogrzeb, poprzedzony Mszą św. żałobną, odbył się na cmentarzu Rakowickim w Krakowie 2 marca 2018 r.

Na podstawie materiałów internetowych
opracował Stanisław Sarek*

* <https://krakow.gosc.pl/doc/4535020.Pogrzeb-prof-Zofii-Wlodek>; http://www.kul.pl/z-glebokim-zalem-zegnamy-prof-zofie-wlodek,art_79403.html; https://pl.wikipedia.org/wiki/Zofia_W%C5%82odek

DR FRANCISZEK BUJAK

28 stycznia 2018 w Lublinie zmarł dr Franciszek Bujak, psycholog, były pracownik naukowo-dydaktyczny KUL, działacz NSZZ „Solidarność”, członek współpracownik Wydziału Filozoficznego TN KUL.

Franciszek Bujak urodził się 16 listopada 1946 r. w Pleśnej koło Tarnowa. W 1970 r. uzyskał magisterium z psychologii w KUL, gdzie też w latach 1970-1975 był pracownikiem naukowo-dydaktycznym. W 1974 r. obronił pracę doktorską. W latach 1973-1977 pracował jako psycholog w Powiatowej Poradni Wychowawczo-Zawodowej w Lubartowie, a od 1977 r. był adiunktem w Instytucie Medycyny Pracy i Higieny Wsi (od 1984 r. Instytut Medycyny Wsi) w Lublinie.

11 marca 1968 r. był uczestnikiem manifestacji studenckiej w Lublinie, został zatrzymany przez milicję i 12 marca 1968 r. skazany przez kolegium ds. wykroczeń na trzy miesiące aresztu z zamianą na grzywnę. Po kilkunastu dniach został zwolniony.

Od września 1980 r. należał do „Solidarności”. Był członkiem Komisji Zakładowej w Instytucie Medycyny Pracy i Higieny Wsi. W latach 1983-1985 był hurtowym kolporterem wydawnictw podziemnych (takich jak m.in. „Informator «Solidarność». Region Środkowo-Wschodni”, „Solidarność Nauczycielska”, „Tygodnik Mazowsze” oraz książek). 10 lipca 1985 r. został aresztowany wraz z Waławem Wasilewskim i był przetrzymywany w Areszcie Śledczym w Lublinie, a 27 XII 1985 r. wyrokiem Sądu Rejonowego w Lublinie skazany na dwa lata więzienia w zawieszeniu na cztery lata. Był przewodniczącym (1989-1993), a potem wiceprzewodniczącym (1993-1997) Komisji Zakładowej „Solidarności” w Instytucie Medycyny Wsi w Lublinie. W latach 2002-2010 był delegatem na kolejne Walne Zebrania Delegatów Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność”.

W latach 1985-1989 był rozpracowywany przez Wydział III WUSW w Lublinie w ramach sprawy operacyjnego sprawdzenia (SOS) kryptonim Lis-tonosz.

Jest autorem około 100 artykułów w pismach naukowych i pracach zbiorowych z zakresu ergonomii, psychologii pracy i psychologii społecznej.

Wyróżniony m.in. odznaką Zasłużony Działacz Kultury (1999).

Uroczystości pogrzebowe, rozpoczęte Mszą św. w kaplicy cmentarnej, odbyły się na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie 2 lutego 2018 r.

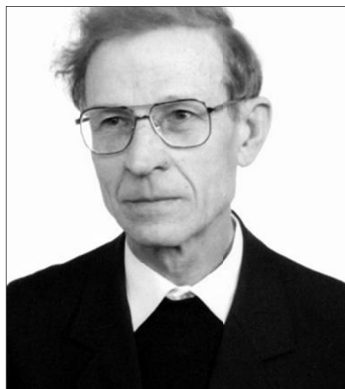
Na podstawie tekstu Marcina Dąbrowskiego
opracował Stanisław Sarek*

* Encyklopedia Solidarności – http://www.encysol.pl/wiki/Franciszek_Bujak

KS. PROF. DR HAB. JÓZEF HERBUT

8 marca 2018 r. w Nysie zmarł ks. prof. dr hab. Józef Herbut, filozof, specjalista w zakresie logiki języka religijnego, metodologii filozofii i metodologii nauk, przedstawiciel lubelskiej szkoły filozoficznej, członek czynny Wydziału Filozoficznego TN KUL.

Józef Herbut urodził się 1 listopada 1933 r. w Baryszczu (powiat buczacki, województwo tarnopolskie). II wojnę światową spędził w Buczaczu. Po zakończeniu wojny w 1945 r. wraz z całą rodziną został przesiedlony do Krzywiczyn w powiecie kluczborskim, gdzie rodzice otrzymali niewielkie gospodarstwo rolne. Tam ukończył szkołę podstawową, a potem gimnazjum i liceum w Kluczborku, gdzie w 1952 r. zdał egzamin dojrzałości. Po maturze wstąpił do WSD Śląska Opolskiego w Nysie-Opolu, gdzie odbył studia filozoficzno-teologiczne i w 1957 r. przyjął święcenia kapłańskie. W tym samym roku rozpoczął pełne studia filozoficzne na KUL, uwieńczone w 1962 r. doktoratem *O formalnym ujęciu analogii metafizycznej*, napisanym pod kierunkiem ks. S. Kamińskiego. Od 1962 r. wykładał logikę, teorię poznania i metodologię nauk w WSD w Nysie-Opolu. W 1976 r. uzyskał habilitację na podstawie rozprawy *Hipotezy w filozofii bytu* i został zatrudniony w Katedrze Metodologii Nauk KUL. Prowadził wykłady z metodologii filozofii i logiki języka religijnego. W 1992 r. otrzymał stanowisko profesora zwyczajnego i objął kierownictwo nowo utworzonej Katedry Metodologii Filozofii KUL. W 1994 r. objął Katedrę Filozofii Systematycznej i Historii Filozofii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego (UO). W 2004 r. zakończył pracę dydaktyczną na UO. W 2007 r. przeszedł na

emeryturę, ale na KUL prowadził wykłady i udzielał się naukowo i organizacyjnie aż do 2010 r.

Pełnił rozliczne funkcje, m.in. sekretarza Sekcji Wykładowców Filozofii w Uczelniach Kościelnych w Polsce (1974-1996), członka Redakcji *Encyklopedii katolickiej* (1998-2003), redaktora „Zeszytów Naukowych KUL” (2001-2003).

Był członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Societas Ethica, Towarzystwa Naukowego KUL i Lubelskiego Towarzystwa Naukowego.

W 2005 r. został odznaczony Krzyż Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Główne prace: *Hipoteza w filozofii bytu* (Lublin 1978), *Metoda transcendentalna w metafizyce* (Opole 1987), *Elementy metodologii filozofii* (Lublin 2004, wyd. 2 – 2007), *Podróż sentymentalna* (Bolesławiec 2007), *Artykuły i szkice. Z metodologii i teorii metafizyki, filozoficznej analizy języka religii oraz etyki i metaetyki* (Opole 2008), *M.J. Bocheńskiego nowa wersja teorii hipotezy religijnej* („Roczniki Filozoficzne” 56 (2008), nr 1, s. 85-99), *O uzasadnianiu przekonań religijnych* („Roczniki Filozoficzne” 56 (2008), nr 2, s. 71-82). Był redaktorem (i autorem większości haseł) *Leksykonu filozofii klasycznej* (Lublin 1997), a także (z Pawłem Kawalcem) *Słownika terminów naukoznawczych. Teoretyczne podstawy naukoznawstwa* (Lublin 2009).

Uczniowie, współpracownicy i przyjaciele ks. J. Herbuta wielokrotnie i w różny sposób starali się uhonorować jego dokonania i niepowtarzalną osobowość akademicką. Ofiarowano mu aż trzy księgi jubileuszowe, kolejno z okazji sześćdziesiątych piątych, siedemdziesiątych i osiemdziesiątych urodzin. Natomiast na siedemdziesiąte piąte urodziny ks. J. Herbuta zebrano i wydano wybór jego prac rozproszonych pt. *Artykuły i szkice. Z metodologii i teorii metafizyki, filozoficznej analizy języka religii oraz etyki i metaetyki* (Opole 2008). Sam ks. J. Herbut wysoko cenił sobie te wyrazy uznania i wdzięczności, lecz podchodził do nich z typowym dla siebie krytycyzmem i autokrytycyzmem.

W ostatnim okresie życia mieszkał w Nysie, w domu księży emerytów diecezji opolskiej. Miał nadzieję, że będzie mu tam dane łączyć aktywny odpoczynek z odrobiną pracy naukowej. Niestety, uciążliwa choroba pokrzyżowała te plany i przyczyniła się do jego śmierci

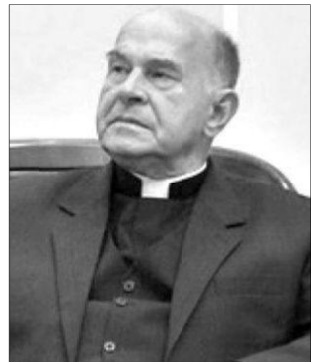
*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* http://www.kul.pl/ks-prof-dr-hab-jozef-herbut-biogram,art_79667.html; <https://opole.gosc.pl/doc/4549984.Zmarl-ks-prof-Jozef-Herbut>; <http://czasopisma.tnkul.pl/index.php/RF/article/view/9778/9837>

KS. PROF. DR HAB. FRANCISZEK DRĄCZKOWSKI

15 marca 2018 r. w Bydgoszczy zmarł ks. prof. dr hab. Franciszek Drączkowski, wybitny patrolog, kierownik Katedry Patrologii Greckiej KUL, pierwszy rektor WSD w Toruniu, członek czynny Wydziału Teologii TN KUL i przewodniczący tegoż Wydziału (1987-1990).

Franciszek Drączkowski urodził się 26 kwietnia 1941 r. w Fordonie (dzisiaj dzielnica Bydgoszczy). Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości wstąpił do WSD w Pelplinie. W 1966 r. przyjął święcenia kapłańskie. W 1968 r. został skierowany na studia specjalistyczne z patrologii w Instytucie Historii Kościoła KUL. Rok później podjął również równoległe regularne studia z filologii klasycznej na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL. W 1970 r. uzyskał licencjat i stopień magistra teologii z zakresu historii Kościoła, w 1973 r. zaś stopień magistra filologii klasycznej. W listopadzie 1973 r. obronił pracę doktorską z patrologii *Formy i zasady pierwszych wspólnot chrześcijańskich na podstawie „Stromatów” Klemensa Aleksandryjskiego*. Skierowany na dalsze studia do Rzymu, w latach 1973-1976 studiował w Institutum Altioris Latinitatis w Università Salesiana. W 1975 r. uzyskał licencjat *ex litteris classicis et christianis*, a w 1976 r. stopień doktora *ex litteris classicis et christianis* na podstawie rozprawy *Qua paideia Clemens Alexandrinus imbutus appareat in animadvertenda falsa gnosi*. Od 1 października 1976 r. podjął pracę w Międzywydziałowym Zakładzie Leksykograficznym KUL – najpierw jako dokumentalista, a od 1978 r. adiunkt. W 1980 r. został mianowany redaktorem działu teologii patrystycznej i patrologii *Encyklopedii katolickiej*. Habilitował się na podstawie rozprawy *Kościół-Agape według Klemensa Aleksandryjskiego* (wyd. Lublin 1983). W 1982 r. zaczął wykładać patrologię (wykład kursoryczny) w WSD w Lublinie oraz sakramentologię patrystyczną w WSD w Pelplinie. W 1983 r. został powołany na stanowisko p.o. kierownika Katedry Patrologii KUL. Powie-

rzono mu wykłady kursoryczne z patrologii na Wydziale Teologii KUL oraz prowadzenie seminarium naukowego. W 1984 r. został zatrudniony w KUL na stanowisku docenta oraz otrzymał nominację na kierownika Katedry Patrologii. W 1992 r. uzyskał stanowisko profesora nadzwyczajnego KUL, a w marcu tegoż roku otrzymał tytuł naukowy profesora nauk teologicznych. W 1997 r. został zatrudniony na stanowisku profesora w Katedrze Patrologii Greckiej KUL. W latach 1994-1997 był pierwszym rektorem WSD w Toruniu.

Pełnił funkcje członka Kolegium Redakcyjnego „Vox Patrum” (od 1981 r.), członka Komisji Rewizyjnej Towarzystwa Przyjaciół KUL (1985-1991), przewodniczącego Wydziału Teologiczno-Kanonicznego Towarzystwa Naukowego KUL (1987-1990), kuratora Koła Filologicznego (od 1987 r.), prodziekana Wydziału Teologicznego (1990-1993), przewodniczącego Ogólnopolskiej Sekcji Patrystycznej przy Komisji Episkopatu ds. Nauki Katolickiej (1990-1996).

W lutym 1988 r. został mianowany kapelanem honorowym (prałatem) Jego Świątobliwości Jana Pawła II, a w 1997 r. kanonikiem honorowym Kapituły Katedralnej Toruńskiej. 18 października 1999 r. otrzymał nagrodę (indywidualną II stopnia) Rektora KUL (A. Szostek) „Za oryginalne i twórcze osiągnięcia naukowe oraz kształcenie kadr naukowych”.

Był autorem 203 prac drukowanych, w tym 25 pozycji książkowych i 94 artykułów w *Encyklopedii katolickiej*, a także promotorem ponad 200 prac magisterskich i 13 rozpraw doktorskich.

Był twórcą tzw. wykresograficznej metody wykładu prawd wiary. Jej podstawą jest figura koła, w które został wpisany trójkąt równoboczny, będący symbolicznym obrazem Boga Jedyne w Trzech Osobach. Rdzeniem i osią metody jest historia zbawienia przedstawiona w 20 wykresach geometrycznych. Zdaniem twórcy tej metody wyłożenie prawd wiary, które jest oparte na elementach wizualnych, koryguje deformacje i błędy, jakie niekiedy mogą się pojawiać w teologii oraz w świadomości wiernych. Dzięki przedstawieniom „geometrycznym” metoda wykładu osiąga „jasność i wyrazistość”, którą postulował Kartezjusz. Ukonkretniony dzięki figurom geometrycznym wykład zyskuje w pewnym sensie ewidentność występującą w naukach ścisłych.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* http://www.kul.pl/s-p-ks-prof-dr-hab-franciszek-draczkowski-1941-1966-2018,art_13622.html;
<https://lublin.gosc.pl/doc/4565235.Zmarl-ks-prof-Franciszek-Draczkowski>

PROF. DR HAB. STANISŁAW OLCZAK

3 września 2018 r. zmarł w Lublinie prof. dr hab. Stanisław Olczak, historyk XVI-XVIII wieku, archiwista, wieloletni wiceprezes Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół KUL, prodziekan Wydziału Nauk Humanistycznych KUL (1993-1999), członek czynny Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL, sekretarz generalny TN KUL (2004-2013), członek jego Komisji Rewizyjnej.

Stanisław Kazimierz Olczak urodził się 4 kwietnia 1936 r. w Olesznie. W 1954 r. uzyskał maturę w Liceum Ogólnokształcącym im. Piusa X we Włocławku. Następnie pracował jako nauczyciel religii w szkołach podstawowych w Budziszawie, Morzycach i Niegibalicach na Kujawach. W latach 1961-1966 studiował historię na KUL. Tytuł magistra uzyskał na podstawie pracy *Parafialne budownictwo kościelne w archidiakonacie kurzelowskim w średniowieczu*, napisanej na seminarium Jerzego Kłoczowskiego. Następnie podjął studia z historii sztuki, z których zrezygnował po zaliczeniu czterech semestrów. W 1966 r. rozpoczął pracę na stanowisku młodszego bibliotekarza w bibliotece Zakładu Historii. W 1971 r. został awansowany na bibliotekarza, a w 1973 r. przeniesiony na stanowisko dokumentalisty w Archiwum Uniwersyteckim KUL. Od 1974 r. prowadził zleczone zajęcia dydaktyczne dla studentów historii. W 1975 r. na UAM w Poznaniu obronił pracę doktorską *Szkolnictwo parafialne w Wielkopolsce w XVII i XVIII w. (w świetle wizytacji kościelnych)* (Lublin 1978), napisaną pod kierunkiem J. Kłoczowskiego, której oficjalnym promotorem był Jerzy Topolski. W 1977 r. awansował na stanowisko starszego dokumentalisty. W latach 1977-1978 pełnił funkcję Delegata Rektora ds. BHP. W 1981 r. został mianowany kierownikiem Archiwum Uniwersyteckiego KUL. Pracując na tym stanowisku, wprowadził przejrzystą strukturę organizacyjną, a w porządkowanie dokumentacji wkładał wiele osobistego wysiłku.

Prowadził zleczone zajęcia przede wszystkim dla studentów specjalizacji archiwalnej. W 1984 r. został zatrudniony w Katedrze Historii Ustroju

i Administracji Polski, kierowanej wówczas przez W. Rostockiego. W 1985 r. awansował na adiunkta. W 1990 r. uzyskał habilitację na podstawie dorobku i książki *Duchowieństwo parafialne diecezji poznańskiej w końcu XVI i pierwszej poł. XVII w.* (Lublin 1990). Od 1991 do 2008 r. pełnił funkcję kierownika Katedry Historii Ustroju i Administracji Polski. W 1993 r. został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego i prodziekana Wydziału Nauk Humanistycznych ds. studenckich (urząd ten sprawował do 1999 r.). W 2006 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. W tym samym roku przeszedł na emeryturę, jednak prowadził zajęcia na KUL do 2013 r. Przebywał na stypendiach zagranicznych: w Instytut Polonais w Paryżu (1976), w Genewie (1981, 1982) oraz Leuven (1985, 1989).

Jego główne kierunki badań obejmowały historię Kościoła w Polsce w XVI-XVIII w., zwłaszcza zagadnienia dotyczące środowiska parafialnego – szkolnictwa, duchowieństwa, budownictwa sakralnego. W jego dorobku są również prace odnoszące się do problematyki kancelaryjno-archiwalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów nowożytnych kancelarii kościelnych. W sumie 4 monografie oraz ponad 160 artykułów i innych publikacji naukowych. Jest także autorem 2 tomików poezji. Był redaktorem naczelnym „Roczników Humanistycznych” z. 2. Należał do Towarzystwa Naukowego KUL (w latach 2004-2013 pełnił funkcję sekretarza generalnego). Był również członkiem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Komisji Historycznej PAN w Lublinie i Towarzystwa Muzealnego w Lubaczowie. Należał do Rady Naukowej Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce oraz Redakcji Naczelnej *Encyklopedii katolickiej* (t. IX-XII), do której napisał 15 haseł.

Wypromował 18 doktorów i ponad 200 magistrów. Jako recenzent był powoływany w 20 przewodach doktorskich oraz 2 habilitacyjnych. Brał udział w sympozjach, konferencjach naukowych, popularyzował naukę w mediach (np. cykl audycji w Radiu Plus), w szkołach, środowiskach związanych z Kościołem.

Był przewodniczącym Komisji Rewizyjnej NSZZ „Solidarność” na KUL, kuratorem NZS, członkiem wielu uczelnianych komisji (m.in. Senackiej Komisji Rozdawnictwa Darów, Senackiej Komisji Finansowo-Gospodarczej), wiceprezesem Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół KUL, długoletnim sekretarzem KIK w Lublinie, członkiem Rady Programowej Radia Lublin S.A., prezesem Akcji Katolickiej we własnej parafii oraz dekanacie Lublin-Południe, członkiem Archidiecezjalnej Rady Synodu Plenarnego.

Został odznaczony: Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2003), Złotym Krzyżem Zasługi (2005), medalem *Lumen Mundi* (2006) oraz Medalem za Zasługi dla KUL (2008). Był także laureatem Nagrody im. Ireny i Franciszka Skowyrów za pracę o szkolnictwie parafialnym.

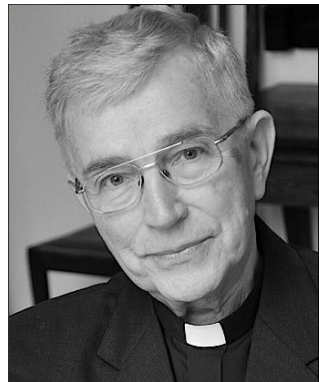
Tomasz Nowicki

KS. PROF. DR HAB. BOGUSŁAW NADOLSKI TChr

20 października 2018 r. w Poznaniu zmarł ks. prof. dr hab. Bogusław Nadolski TChr, wieloletni pracownik Wydziału Teologicznego ATK/UKSW (1982-2003), wybitny teolog liturgii, kierownik Katedry Teologii Liturgii ATK/UKSW, członek czynny Wydziału Teologii TN KUL, laureat Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego za rok 2010.

Bogusław Nadolski urodził się 18 sierpnia 1933 r. w Skrzyszowicach (pow. krakowski). Podstawowe studia filozoficzno-teologiczne odbył w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej w Poznaniu (1951-1957), a następnie studia specjalistyczne na Wydziale Teologicznym KUL (1963-1967) – specjalizacja liturgika (magisterium i licencjat – 1965, doktorat z liturgiki – 1967). Dalsza jego kariera naukowa związana jest z Wydziałem Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (ATK, obecnie UKSW), gdzie najpierw uzyskał tytuł doktora habilitowanego nauk teologicznych w zakresie liturgiki (1980), a później profesora nauk teologicznych (1989). Od 1993 r. był profesorem zwyczajnym. W tej Uczelni pełnił funkcje kierownika Katedry Teologii Liturgii, kierownika Specjalności liturgicznej, redaktora „Biuletynu Liturgicznego”, opiekuna Koła Naukowego Liturgistów, opiekuna studentów Specjalności liturgicznej.

Zainteresowania naukowe B. Nadolskiego dotyczyły głównie teologicznych wymiarów liturgii, traktowanej jako *locus theologicus* („miejsce teologiczne”), co stanowi novum w stosunku do dotychczasowego ujęcia eklezjologii, a także – od strony antropologicznej – relacji do kultury, zakorzenienia liturgiki w kulturze. Szczególną uwagę poświęcał misterium Eucharystii w rozwoju historyczno-teologicznym, a także sakramentowi pokuty i pojednania.

Prowadził wykłady z liturgiki, seminaria magisterskie i doktoranckie, wygłaszał liczne referaty. Był promotorem wielu prac magisterskich i doktorskich. Był recenzentem rozpraw habilitacyjnych i dysertacji doktorskich na KUL-u, ATK, PAT, ChAT i UWM w Olsztynie oraz autorem ocen dorobku naukowego do uzyskania stopnia naukowego profesora. Był też nadzwyczajnym recenzentem Centralnej Komisji Kadr Naukowych.

Jest autorem 31 książek oraz redaktorem ponad dziesięciu pozycji książkowych. Opublikował ponad 150 rozpraw naukowych w polskich i zagranicznych czasopismach teologicznych i ponad 300 popularnonaukowych w miesięcznikach i tygodnikach polskich. Jest autorem wielu haseł w *Encyklopedii katolickiej* oraz wielu recenzji książek, głównie obcojęzycznych.

Dorobek naukowy i działalność dydaktyczna ks. prof. B. Nadolskiego świadczą o jego niekwestionowanym autorytecie w dziedzinie teologii liturgii. Jego czterotomowy podręcznik *Liturgika* jest cenioną pomocą dla wykładowców i studentów teologii w całej Polsce. Wiele jego publikacji książkowych oraz liczne artykuły uwzględniają nie tylko aspekty ściśle teologiczne, ale mają także wymiar ogólnohumanistyczny i kulturowy. W 2006 r. ukazało się monumentalne dzieło Księdza Profesora, jedyne tego rodzaju w opracowaniu jednego autora, nie tylko w języku polskim, *Leksykon Liturgii* (Poznań 2006, ss. 1762).

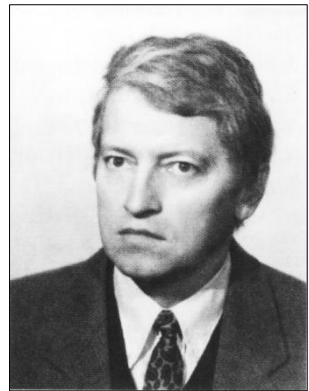
Godna podziwu jest działalność organizacyjna Laureata. Pełnił rozliczne funkcje: kierownika Kursu Homiletyczno-Katechetyczno-Liturgicznego na ATK (1983-1989), opiekuna Koła Naukowego Liturgistów ATK, członka Komisji Episkopatu ds. Seminariów Duchownych (1979-1987), członka Komisji Episkopatu ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego (1990-1995), konsultora Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, przewodniczącego Sekcji Profesorów Liturgiki w Polsce (1981-1986), organizatora corocznych spotkań Profesorów i Wykładowców Liturgiki. Był członkiem Redakcji miesięcznika „Msza Święta” (od 1967 r.), członkiem Arbeitsgemeinschaft Katholischer Liturgikdozenten (od 1974 r.), Societas Liturgica (od 1975 r.), redaktorem Biuletynu Liturgicznego w „Collectanea Theologica” (od 1979 r.), członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego KUL, członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1983 r.).

*Na podstawie tekstu rekomendującego
do Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego*
opracował Stanisław Sarek*

* http://www.kul.pl/laureaci-ks-prof-dr-hab-boguslaw-nadolski,art_30232.html

PROF. DR HAB. JÓZEF JAPOLA

1 listopada 2018 r. w Lublinie zmarł prof. dr hab. Józef Japola, teoretyk literatury, tłumacz, wybitny znawca anglosaskiej teorii literatury i krytyki literackiej, pionier polskich badań nad oralnością i piśmiennością, jednym z najbardziej istotnych współcześnie interdyscyplinarnych nurtów humanistyki i całej kultury, członek korespondent Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL.

Józef Japola urodził się 18 marca 1944 r. w Szczytnej koło Jarosławia. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczęszczał do Małego Seminarium oo. Dominikanów w Jarosławiu, zlikwidowanego przez władze po pięciu latach istnienia. Ponieważ szkoła nie otrzymała wszystkich uprawnień szkoły średniej, egzamin maturalny zdał w 1962 r. eksternistycznie w Poznaniu. Następnie rozpoczął studia polonistyczne na KUL, gdzie w 1968 r. uzyskał magisterium z filologii polskiej na podstawie pracy *Teoria badań literackich I.A. Richardsa. Wokół Richardsa teorii metafory*, napisanej pod kierunkiem prof. Ireny Sławińskiej. Po odbyciu rocznego stażu został zatrudniony na stanowisku asystenta (od 1973 r. starszego asystenta) w Katedrze Teorii Literatury KUL. W latach 1979-1988 pracował na stanowisku adiunkta, a następnie starszego wykładowcy. W 1979 r. doktoryzował się na Uniwersytecie Łódzkim na podstawie dysertacji *Teoria metafory w badaniach anglosaskich XX wieku*, napisanej pod kierunkiem prof. Stefanii Skwarczyńskiej. Stopień doktora habilitowanego uzyskał w 1999 r. na podstawie dorobku naukowego oraz książki *Tekst czy głos? Waltera J. Onga antropologia literatury* (Lublin 1998). W maju 1999 r. objął funkcję kierownika nowo powstałej Katedry Literatury Porównawczej KUL. W 2004 r. został profesorem nadzwyczajnym KUL, a w 2013 otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

Był stypendystą University of Wisconsin (1974) i Katholieke Universiteit Nijmegen (1977). W ramach stypendium Fundacji Fulbrighta w roku akademickim 1983/84 przebywał na Saint Louis University i Washington University, uczestnicząc w wykładach i zapoznając się z badaniami o. Waltera J. Onga TJ. W 1992 r. wykładał w ramach programu „Tempus” na Uniwersytecie Arystotelesa w Salonikach.

Prowadził zajęcia na filologii polskiej, ale wykładał także i kierował seminariami na filologii angielskiej KUL. Uczył także w języku angielskim w Szkole Języka i Kultury Polskiej. Był kuratorem Koła Polonistów Studentów KUL (1980-83). Był także jednym z inicjatorów powstania, głównym redaktorem i tłumaczem „Archiwum Tłumaczeń z Teorii Literatury i Metodologii Badań Literackich”. Wypromował 5 doktorów nauk humanistycznych (4 anglistów i 1 polonistę), 22 magistrów filologii polskiej i 17 magistrów filologii angielskiej.

Zainteresowania Józefa Japoli koncentrowały się na kilku obszarach badawczych: teoria literatury i metodologii badań literackich; problematyka oralności-piśmienności, sygnowana dokonaniem amerykańskiego jezuitę o. W.J. Onga – dokonał przekładu jego fundamentalnej książki *Orality and Literacy (Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii*, Lublin 1992, wyd. 2, Warszawa 2011), przy czym jego edycja korygowała błędy obecne w wydaniach anglojęzycznych; literatura anglojęzyczna (zwłaszcza amerykańska i kanadyjska), gdzie obok ujęć syntetycznych (np. literatura kanadyjska), szczególną uwagę poświęcił związanym z chrześcijaństwem autorem XX wieku (John Updike, Flannery O'Connor, Walker Percy).

Do jego ważniejszych publikacji, oprócz wymienionych wyżej, należą: *Polskie prace o metaforze* („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1990, z. 72, s. 79-116); *Profesorów typologia, czyli o literackich badaniach, podglądaniu i gwiazdach (nie tylko) filmowych* („Teksty Drugie” 2001, nr 1, s. 211-219); *Defending Literature. Polish Studies of the Sacred Versus American Literature-Religion Criticism* (w: *Catholic Universities in the New Europe*, red. C. Garbowski, P. Gutowski, A. Kijewska, Lublin 2005, s. 251-276).

Na podstawie tekstu Adama Fitasa*
opracował Stanisław Sarek

* Japola Józef, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, Lublin 2018, s. 426-427.

DR ANNA BUCZEK

11 listopada 2018 r. w Lublinie zmarła dr Anna Buczek, logik, filozof i matematyk, długoletni wykładowca Wydziału Filozofii KUL, członek współpracownik Wydziału Filozoficznego TN KUL.

Anna Buczek urodziła się 24 lutego 1941 r. w Pionkach. Tam też uczęszczała do liceum ogólnokształcącego. W 1958 r. rozpoczęła studia na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS) w Lublinie, gdzie w 1964 r. uzyskała tytuł magistra matematyki na podstawie pracy *Zastosowanie twierdzenia Banacha o punkcie stałym do rozwiązania zadania Cauchy'ego dla równania o pochodnych cząstkowych I-rzędu przy słabych założeniach*. W latach 1964-1966 pracowała w Zespołowej Katedrze Matematyki UMCS na stanowisku asystenta i prowadziła ćwiczenia ze wstępu do matematyki, analizy matematycznej, funkcji analitycznych. W 1968 r. rozpoczęła studia na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej (ATK, obecnie UKSW) w Warszawie, które ukończyła w 1972 r., uzyskując absolutorium po złożeniu egzaminu *ex universa theologia*. Jednocześnie w latach 1968-1971 prowadziła ćwiczenia z rachunku prawdopodobieństwa i statystyki matematycznej oraz analizy matematycznej i geometrii analitycznej na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej ATK.

W latach 1971-1979 pracowała w Katedrze Logiki na Wydziale Filozofii KUL na stanowisku starszego asystenta. W 1977 r. uzyskała tam stopień doktora filozofii po przedłożeniu rozprawy *Rola analogii w formułowaniu zagadnień matematycznych*, napisanej pod kierunkiem ks. S. Kamińskiego. Od 1 października 1979 do 30 września 1990 r. była w tejże Katedrze adiunktem, a następnie od 1 października 1990 do 30 września 2006 r. starszym wykładowcą. W latach 2006-2011 jako pracownik emerytowany została zatrudniona na pół etatu, a potem podejmowała zajęcia zlecane.

W czasie wieloletniej pracy na KUL prowadziła m.in. następujące zajęcia: ćwiczenia z rachunku prawdopodobieństwa i statystyki (dla psychologów i socjologów), ćwiczenia z metodologii ogólnej (dla humanistów), ćwiczenia z logiki prawniczej, konwersatorium z logiki (dla teologów), a na Wydziale Filozofii ćwiczenia z logiki formalnej, wykład i ćwiczenia z teorii mnogości, wykład i ćwiczenia z teorii systemów dedukcyjnych, wykłady monograficzne z filozofii matematyki, a także wykłady z logiki na Słowacji i we Francji (w ramach studiów eksternistycznych prowadzonych przez WF). Była recenzentem wielu prac magisterskich z logiki i metodologii.

Była członkiem: Societas Ethica (od 1976 r.), Towarzystwa Naukowego KUL (od 1978 r.), Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (od 1979 r.) oraz Societas Humboldtiana Polonorum (od 1990 r.). Odbyła staże naukowe na uniwersytetach w Nijmegen (1973), Monachium (1980-1982) oraz Kolonii (1983-84). Organizowała i kierowała Podyplomowym Studium Filozoficzno-Etycznym na KUL. Była sekretarzem Senackiej Komisji ds. Młodzieży, wiceprezesem Fundacji Rozwoju KUL, kuratorem Koła Filozoficznego Studentów KUL, a także rzeczoznawcą do oceny podręczników szkolnych z filozofii i etyki dla MEN.

W 2009 r. została odznaczona przez prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Kaczyńskiego Medalem Złotym za Długoletnią Służbę. W tym samym roku otrzymała również nagrodę indywidualną I stopnia Rektora KUL.

Jej główne zainteresowania naukowe dotyczyły filozofii matematyki. Najważniejsze publikacje: *Ku określeniu charakteru związku między zdaniem praktycznymi a teoretycznymi* („Roczniki Filozoficzne” [dalej RF] 23 (1971), z. 1, s. 31-45), *O przedmiocie i celu heurystyki* (RF 24 (1976), z. 1, s. 99-112), *Metafora i jej rola w nauce* („Studia Philosophiae Christianae” 13 (1977), z. 1, s. 215-221), *Rola analogii w formułowaniu zagadnień matematycznych* (RF 26(1978), z. 1, s. 161-253), *Rola analogii między skończonością i nieskończonością w stawianiu zagadnień matematycznych* (RF 29(1981), z. 1, s. 65-85), *Nauka – dobrem czy zagrożeniem człowieka?* (w: *Żeby nie ustąpiła wiara. Katolicki Uniwersytet Lubelski przed wizytą Ojca Świętego Jana Pawła II*, Lublin 1989, s. 429-437), *O pewnej koncepcji filozofii matematyki* RF 39-40 (1991-92), z. 1, s. 271-282). Była także m.in. autorką haseł w *Encyklopedii katolickiej* (napisała 15 haseł) i *Powszechnej encyklopedii filozofii* oraz bibliografii prac S. Kamińskiego i L. Borkowskiego.

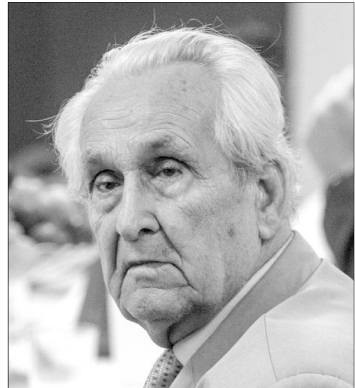
Na podstawie tekstu *Anny Kozaneckiej-Dymek**
opracował Stanisław Sarek

* http://www.kul.pl/dr-anna-buczek,art_83302.html

PROF. DR HAB. JERZY REBETA

11 listopada 2018 r. w Lublinie zmarł prof. dr hab. Jerzy Rebeta, politolog i filozof polityki, historyk polskiej myśli społeczno-politycznej, prekursor politologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, członek czynny Wydziału Nauk Społecznych TN KUL.

Jerzy Rebeta urodził się 14 kwietnia 1932 r. w Częstochowie jako syn Stanisława i Marii z domu Jagoda. W 1951 r. zdał egzamin maturalny w Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza w Częstochowie, a następnie rozpoczął studia na Wydziale Filozofii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1957 r. uzyskał stopień magistra filozofii w zakresie filozofii praktycznej. Pracę magisterską *Problem niewolnictwa w pismach Sebastiana Petrycego z Pilzna* napisał pod kierunkiem prof. Pawła Czartoryskiego. Pod Jego też kierunkiem pisał rozprawę doktorską. Od czasu przejścia prof. Czartoryskiego do PAN-u promotorem doktoratu zgodziła się zostać Profesora Hanna Waśkiewicz, kierownik Katedry Prawa, w której prof. Rebeta był zatrudniony. W październiku 1957 r. został zatrudniony w Katedrze Socjologii, działającej wówczas na Wydziale Filozofii. 16 stycznia 1968 roku uchwałą Rady Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL uzyskał stopień doktora, na podstawie rozprawy pt. *Komentarz Pawła z Worcestera do Etyki Nikomachejskiej Arystotelesa z 1424 r. Zarys problematyki filozoficzno-społecznej* (wydana w 1970 r. we Wrocławiu nakładem Ossolineum). Stopień naukowy doktora habilitowanego został Mu nadany 29 marca 1984 r. decyzją Rady Wydziału Nauk Społecznych. Podstawą tego wniosku był bogaty dorobek naukowy oraz rozprawa habilitacyjna pt. *Początki nauk społecznych w Polsce. Podstawy metodologiczne* (wydana w 1988 r. we Wrocławiu nakładem Ossolineum). Na podstawie aprobującej oceny dorobku naukowego Senat Akademicki KUL 28 marca 1992 r. mianował Go na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

W KUL przepracował 49 lat jako asystent, adiunkt, docent i profesor nadzwyczajny. Jego aktywność dydaktyczna obejmowała różne przedmioty. Prowadził zajęcia m.in. z zakresu historii filozofii społecznej, filozofii prawa, elementów nauk politycznych, historii myśli politycznej i społecznej, wstępu do nauk politycznych. Wypromował, w ramach seminarium z politologii, 7 doktorów, był też promotorem wielu prac magisterskich. W części z nich, w tym w kilkudziesięciu w Stalowej Woli, seminarzyści Profesora podejmowali istotne i nowatorskie analizy związane z problematyką grup nacisku.

Prof. J. Rebeta był prekursorem badań politologicznych w KUL. Był długoletnim pracownikiem Instytutu Socjologii KUL, przez pewien czas również jego kierownikiem. Rozwój badań politologicznych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II był możliwy dzięki szerokiej formule studiów socjologicznych najpierw w ramach Wydziału Filozofii, a później w szczególności w ramach sekcji społecznej istniejącej na powstałym w 1980 r. Wydziale Nauk Społecznych.

Angażował się w prace organizacyjne w KUL. Szczególnie ważne, wymagające odpowiednich zabiegów, związane były z ogólnopolską sesją kopernikowską, zorganizowaną przez KUL z okazji 500 rocznicy urodzin astronoma, oraz z wyjazdami społeczności uniwersyteckiej na spotkania z Janem Pawłem II w Częstochowie i Warszawie.

Od samego początku pracy naukowej Profesor był cenionym badaczem. Wykazywał się twórczym podejściem do problematyki filozoficznej, społecznej i politycznej, zarówno w perspektywie historycznej, jak i współczesnej. Był ceniony zarówno w KUL, jak i poza nim. Brał czynny udział w ogólnopolskim i zagranicznym życiu naukowym. Uczestniczył w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. Ścisłe współpracował z Polską Akademią Nauk. Był członkiem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (PTNP) i członkiem czynnym Wydziału nauk Społecznych TN KUL.

18 lipca 1959 r. Jerzy Rebeta zawarł związek małżeński z Alicją Romualdą Pabin. Miał dwie córki: Katarzynę (Cedro) i Magdalenę (Postępską) oraz syna Wojciecha, księdza, doktora teologii, dwie wnuczki i sześciu wnuków.

Zmarł w Lublinie 11 listopada 2018 r. Społeczność akademicka pożegnała Profesora 16 listopada 2018 r. podczas Mszy św. pogrzebowej w Kościele Akademickim KUL, a następnie odprowadziła na cmentarz przy ul. Lipowej. Prof. Jerzy Rebeta w pamięci swoich uczniów pozostanie jako wspańiały człowiek i Mistrz, wzór godny naśladowania.

Andrzej Podraza, Wojciech Gizicki

KS. PROF. JAN CHWAŁEK

30 listopada 2018 r. w Babulach koło Padwi Narodowej zmarł ks. prałat prof. dr hab. Jan Chwałek, muzykolog, organmistrz, członek korespondent Wydziału Teologii TN KUL.

Jan Chwałek urodził się 7 stycznia 1930 r. w Woli Baranowskiej w powiecie tarnobrzeskim. Podstawowe wykształcenie zdobywał w miejscu urodzenia, a później także w Baranowie Sandomierskim, gdzie ukończył gimnazjum. W 1948 r. wstąpił do Niższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu, gdzie też uczęszczał do liceum ogólnokształcącego. Po maturze odbył studia filozoficzno-teologiczne w WSD w Sandomierzu. Święcenia kapłańskie przyjął 17 czerwca 1956 r. Jako wikariusz pracował w parafii św. Józefa w Sandomierzu. Pełnił też posługę administratora w parafii Pelagów (diecezja radomska). Po studiach muzykologicznych w KUL był w latach 1961-2005 wykładowcą w Instytucie Muzykologii KUL. W 1964 r. uzyskał tu stopień doktora teologii w zakresie muzykologii kościelnej, a w 1980 r. stopień doktora habilitowanego w zakresie muzykologii. W 1981 r. został docentem, a w 1992 r. profesorem nadzwyczajnym KUL. W KUL pełnił funkcję dyrektora Instytutu Muzykologii (1982-1985) oraz kierownika Katedry Instrumentologii (1984-2005). Był także pracownikiem Krakowskiego Oddziału Pracowni Konserwacji Zabytków (1972-1982). Jest znany jako wybitny naukowiec i znawca problematyki organów, budowniczy dziewięciu instrumentów organowych.

Owoce podejmowanych przez ks. prof. Jana Chwałka badań naukowych są jego publikacje. Przede wszystkim jedyna książka autorska, zatytułowana *Budowa organów. Wprowadzenie do inwentaryzacji i dokumentacji zabytkowych organów w Polsce* (Warszawa 1971, 224 ss.) – pierwsze w Polsce opracowanie szeroko ujmujące zagadnienia z zakresu budowy organów. Do kolejnych publikacji autorstwa ks. Chwałka należą dwie prace zbiorowe pt.

„Studia Organologica”, wydane jako periodyk Katedry Instrumentologii Instytutu Muzykologii KUL w dwóch tomach (t. I w 1994, t. II – w 1998 r.). Oprócz tego przygotował do wydania dwa ważne dzieła: *Przewodnik dla organistów* A. Sapalskiego (wydany pierwotnie w Krakowie w 1880 r., reprint: Lublin 1980), a także *Arie z różnych autorów zebrane anno 1768* (Lublinie 1994) jako transkrypcja dawnych utworów z rękopisu z 1768 r., odnaniezonego w Starym Sączu w tamtejszym klasztorze siostr klarysek. Ponadto jest autorem około 40 artykułów naukowych i około 20 popularnonaukowych, w tym tekstu opisującego historię organów w Auli im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego KUL, a napisanego z okazji 30. rocznicy istnienia tego instrumentu („Przegląd Uniwersytecki” 25 (2013), nr 5-6 (145146), s. 17). Jest także autorem 27 haseł do *Encyklopedii katolickiej*. Do jego dorobku naukowego należą także różnego rodzaju dokumentacje dotyczące zabytkowych organów i pozytywów.

Należał do Towarzystwa Naukowego KUL, Związku Kompozytorów Polskich (sekcja muzykologów), International Musicological Society, Gesellschaft der Orgelfreunde.

Za swoje zasługi został odznaczony medalem *Signum Universitatis* oraz medalem *Per Musicam ad fidem*. Został też w 1977 r. uhonorowany godnością kanonika honorowego Kapituły Katedralnej Sandomierskiej, a także od 1991 r. był kapłanem honorowym Jego Świątobliwości.

Był również niezwyklej powiernikiem i przyjacielem młodzieży akademickiej.

Msza św. pogrzebowa została odprawiona 4 grudnia 2018 r. w kościele parafialnym w Woli Baranowskiej. Na wspólnej modlitwie zgromadzili się też rodzina zmarłego kapłana oraz liczni wierni. W pogrzebie wzięła udział delegacja KUL – Wydziału Teologii i Instytutu Muzykologii Kościelnej. Liturgię uświetnił chór parafialny, o którego powstanie i działalność zabiegał ks. J. Chwałek. Ciało Zmarłego spoczęło na miejscowym cmentarzu.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* http://www.kul.pl/zmarli-ks-prof-jan-chwalek,art_83688.html; <https://diecezjasandomierska.pl/zmarli-ks-prof-pral-jan-chwalek/>; <https://sandomierz.gosc.pl/doc/5201582>. Wszystkich-urzekala-jego-osobowosc

**SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KUL
(2018)**

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KUL ZA OKRES OD 1 STYCZNIA DO 31 GRUDNIA 2018

Rok sprawozdawczy 2018 był 84. rokiem działalności Towarzystwa Naukowego KUL.

I. WŁADZE

W okresie sprawozdawczym Towarzystwem Naukowym KUL kierował Zarząd w składzie:

prezes: członek czynny – ks. prof. dr hab. Augustyn E c k m a n n; wiceprezes: członek czynny – ks. prof. dr hab. Józef K r u k o w s k i; sekretarz generalny: członek czynny – ks. dr hab. Mirosław S i t a r z, prof. KUL do 21 marca 2018 r.; od 21 marca 2018 r. członek korespondent – dr hab. Ewa M. Z i ó ł e k; skarbnik: członek czynny – ks. prof. dr hab. Czesław K r a k o w i a k; referent ds. wydawniczych: członek czynny – prof. dr hab. Stanisław K i c z u k; członek Zarządu: członek czynny – ks. prof. dr hab. Tadeusz G u z; członek Zarządu: członek czynny – prof. dr hab. Jadwiga K u c z y ń s k a.

oraz przewodniczący siedmiu Wydziałów: Teologii: członek korespondent – ks. dr hab. Kazimierz P e k, prof. KUL; Filozoficznego: członek korespondent – dr hab. Zbigniew W r ó b l e w s k i, prof. KUL; Historyczno-Filologicznego: członek korespondent – prof. dr hab. Urszula P a p r o c k a-P i o t r o w s k a; Nauk Społecznych: członek czynny – ks. prof. dr hab. Edward W a l e w a n d e r; Nauk Prawnych: członek czynny – ks. prof. dr hab. Józef K r u k o w s k i; Matematyczno-Przyrodniczego: członek korespondent – prof. dr hab. Ryszard S z y s z k a; Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL: członek czynny – ks. prof. dr hab. Tadeusz G u z.

W skład Komisji Rewizyjnej wchodziło:
członek czynny – ks. prof. dr hab. Piotr M o s k a l; członek czynny – prof. dr hab. Stanisław O l c z a k (do † 3 września 2018 r.), członek czynny – prof. dr hab. Jerzy F l a g a.

Zarząd odbył 4 posiedzenia: 16 III 2018, 9 IV 2018, 15 VI 2018, 21 XI 2018.

W posiedzeniach Zarządu brała udział dyrektor administracyjny TN KUL mgr Alina Żuk.

Walne Zebranie Towarzystwa Naukowego KUL odbyło się 21 III 2018 r.

II. CZŁONKOWIE

Liczba członków Towarzystwa Naukowego KUL na dzień 31 XII 2018 r. wynosiła 744, w tym: członków honorowych – 7, czynnych – 139, korespondentów – 232, współpracowników – 366.

W okresie sprawozdawczym przyjęto 11 nowych członków Towarzystwa.

Przyznano członkostwo honorowe ks. prof. dr. hab. Andrzejowi Bronkowi i panu prof. dr. hab. Robertowi R. Chodkowskiemu.

Awansowano 1 członka współpracownika na członka korespondenta:

z Wydziału Nauk Prawnych

1. Dr. hab. Wojciecha Lisa

Przyjęto w poczet członków współpracowników:

z Wydziału Teologii

1. Ks. dr. Andrzeja Meggera
2. Ks. dr. Michała Klementowicza

z Wydziału Historyczno-Filologicznego:

1. Dr Aleksandrę Krauze-Kołodziej
2. Dr Annę Małgorzatę Kucharską
3. Dr Dagmarę Nowacką
4. Dr. Alberta Nowackiego
5. Dr Małgorzatę Widel-Ignaszczak
6. Dr. hab. Andrzeja Niewińskiego
7. Dr Ewę Rzeczkowską

z Wydziału Nauk Prawnych:

1. Dr Bożenę Annę Czech-Jeziorską

z Wydziału Nauk Społecznych

1. Dr Helenę Błazińską

W okresie sprawozdawczym zmarło 11 członków Towarzystwa: prof. dr hab. Zofia Włodek, członek czynny Wydziału Filozoficznego, dr Franciszek Bujak – członek współpracownik Wydziału Filozoficznego, ks. prof. dr hab. Józef Herbut – członek czynny Wydziału Filozoficznego, ks. prof. dr hab. Franciszek Drązkowski – członek czynny Wydziału Teologii, doc. dr hab. Danuta Turkowska – członek korespondent Wydziału Historyczno-Filologicznego, prof. dr hab. Stanisław Olczak – członek czynny Wydziału Historyczno-Filologicznego, ks. prof. dr hab. Bogusław Nadolski – członek czynny Wydziału Teologii, prof. dr hab. Józef Japola – członek współpracownik Wydziału Historyczno-Filologicznego, dr Anna Buczek – członek współpracownik Wydziału Filozoficznego, prof. dr hab. Jerzy Rebeta – członek czynny Wydziału Nauk Społecznych, ks. dr hab. Jan Chwałek – członek korespondent Wydziału Teologii.

Proszę o uczczenie Ich pamięci powstaniem i chwilą skupienia!

III. DZIAŁALNOŚĆ WYDZIAŁÓW I KOMISJI

1. Wydział Teologii

Przewodniczącym Wydziału był dr hab. Kazimierz Pek MIC, prof. KUL, wiceprzewodniczącym – ks. dr hab. Andrzej Kiciński, prof. KUL, sekretarzem – dr hab. Michał Wyrostkiewicz. W dniu 31 XII 2018 r. Wydział liczył 173 członków, w tym: czynnych 33, korespondentów 43, współpracowników 97. W okresie sprawozdawczym Wydział odbył 3 posiedzenia administracyjne.

Wydział opublikował 7 książek oraz 1 numer „Studiów Liturgicznych” i 14 zeszytów „Roczników Teologicznych” oraz 4 numery „Roczników Teologicznych” English version, online (tj. 203 artykuły na łączną liczbę 2436 pkt., w tym 123 artykuły pracowników naukowych KUL na liczbę 1476 pkt.).

2. Wydział Filozoficzny

Przewodniczącym Wydziału był dr hab. Zbigniew Wróblewski, prof. KUL, wiceprzewodniczącym – dr Stanisław Majdański, sekretarzem – ks. dr Dariusz Dąbek. W dniu 31 XII 2018 r. Wydział liczył 111 członków, w tym: honorowych 3, czynnych 29, korespondentów 41, współpracowników 38. W okresie sprawozdawczym Wydział odbył 1 posiedzenie naukowe, 1 posiedzenie administracyjne-naukowe. W ramach Wydziału Filozoficznego działały cztery komisje: Komisja Filozofii Przyrody pod przewodnictwem dr. hab. Józefa Zona, prof. KUL (komisja odbyła 2 posiedzenia naukowe), Komisja Badań nad Religią pod przewodnictwem s. prof. dr hab. Zofii Zdybickiej, Komisja Kulturoznawstwa pod przewodnictwem ks. prof. dr. hab. Piotra Moskala i Komisja Naukoznawstwa pod przewodnictwem dr. hab. Pawła Kawalca, prof. KUL. W okresie sprawozdawczym opublikowano 3 książki, 4 numery „Roczników Filozoficznych”, 1 numer „Roczników Filozoficznych”, English version, online, 3 numery „Roczników Kulturoznawczych” (łącznie 63 artykuły, na łączną liczbę 763 pkt., w tym 25 artykułów pracowników KUL na łączną liczbę 301 pkt.).

3. Wydział Historyczno-Filologiczny

Przewodniczącym Wydziału była prof. dr hab. Urszula Paprocka-Piotrowska, wiceprzewodniczącą dr hab. Jolanta Klimek-Grądzka, sekretarzem dr Dagmara Nowacka. W okresie sprawozdawczym Wydział odbył 2 posiedzenia administracyjno-naukowe, 2 posiedzenia administracyjne i zorganizował 1 konferencję naukową wspólnie z Katedrą Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej KUL pt. „Polszczyzna stulecia”. W dniu 31 XII 2018 r. Wydział liczył 188 członków, w tym: honorowych 4, czynnych 29, korespondentów 54, współpracowników 101.

W ramach Wydziału Historyczno-Filologicznego na zebraniu dnia 24 X 2018 r. powołano Komisję Historyczną dla czasopisma „Teki Komisji Historycznej” w składzie: prof. dr hab. Zbigniew E. Niebelski, dr hab. Ewa Ziółek, dr hab. Tomasz Nowicki, prof. KUL, dr hab. Anna Barańska, prof. KUL, dr hab. Arkadiusz Stasiak, prof. KUL, dr hab. Piotr Kochanek, prof. KUL, dr Ewa Rzeczkowska, dr Marcin Baranowski.

W ramach Wydziału działała Komisja Badań nad Antykiem Chrześcijańskim, przewodniczący – ks. prof. dr hab. Mariusz Szram; wiceprzewodniczący

– dr hab. Ewa Osek; sekretarz – dr Anna Głowa. Komisja odbyła 8 posiedzeń naukowych.

W okresie sprawozdawczym opublikowano 9 książek, 13 zeszytów „Roczników Humanistycznych”, 1 tom „Studiów Norwidianów”, 2 tomy „Studiów Polonijnych”, 1 tom „Teki Komisji Historycznej” (tj. 211 artykułów na łączną liczbę 2926 pkt., w tym 63 artykuły pracowników KUL na liczbę 837 pkt.).

4. Wydział Nauk Społecznych

Przewodniczącym Wydziału był ks. prof. dr hab. Edward Walewander, wiceprzewodniczącym – prof. dr hab. Marian Surdacki, sekretarzem – dr hab. Piotr Paweł Gach, prof. KUL. W dniu 31 XII 2018 Wydział liczył 145 członków, w tym: czynnych 18, korespondentów 39, współpracowników 88. W okresie sprawozdawczym Wydział odbył 5 posiedzeń naukowych i 1 administracyjno-naukowe. W ramach Wydziału Nauk Społecznych istnieją: Komisja Pedagogiczna pod przewodnictwem dr hab. Aliny Rynio, i Komisja Psychologiczna pod przewodnictwem dr hab. Małgorzaty Tatali, prof. KUL. W okresie sprawozdawczym Wydział opublikował 6 książek oraz 4 numery „Roczników Psychologicznych”, 4 numery „Roczników Psychologicznych”, English version, online, 5 numerów „Roczników Pedagogicznych”, 7 numerów „Roczników Nauk Społecznych”, 3 numery „Roczników Ekonomii i Zarządzania”, 6 numerów „Przeglądu Psychologicznego”, 3 numery czasopisma „Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration” (łącznie 269 artykuły na liczbę 2808 pkt., w tym 97 artykułów pracowników KUL na liczbę 926 pkt.).

5. Wydział Nauk Prawnych

Przewodniczącym Wydziału był ks. prof. dr hab. Józef Krukowski, wiceprzewodniczącym – abp prof. dr hab. Andrzej Dzięga, sekretarzem – ks. dr hab. Mirosław Sitarz, prof. KUL. W dniu 31 XII 2018 r. Wydział liczył 114 członków, w tym: czynnych 27, korespondentów 50, współpracowników 37. W okresie sprawozdawczym Wydział zorganizował 1 ogólnopolską konferencję naukową: „Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców” wspólnie z Katedrą Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL, Komisją Prawniczą Oddział PAN w Lublinie, Stowarzyszeniem Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, Stowarzyszeniem Kanonistów Polskich.

Opublikowano 1 książkę, 3 numery „Roczników Nauk Prawnych”, 4 numery „Roczników Nauk Prawnych”, English version, online, 2 numery czasopisma „Kościół i Prawo” (łącznie 67 artykułów na łączną liczbę 612 pkt., w tym 30 artykułów pracowników KUL na liczbę 276 pkt.).

6. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy

Przewodniczącym Wydziału był prof. dr hab. Ryszard Szyszka, wiceprzewodniczącym – dr hab. Henryk Piersa, prof. KUL, sekretarzem – dr Agnieszka Ścibor. W dniu 31 XII 2018 r. Wydział liczył 6 członków, w tym: czynnych 2, korespondentów 3, współpracowników 1.

7. Wydział Zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL

Przewodniczącym Wydziału był ks. prof. dr hab. Tadeusz Guz. W dniu 31 XII 2018 r. Wydział liczył 7 członków, w tym: 1 czynny, 2 korespondentów, 4 współpracowników.

IV. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA TOWARZYSTWA

1. Pod patronatem Towarzystwa Naukowego KUL odbyły się **2 konferencje naukowe:**

– **Konferencja „Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców”**, pod patronatem Jego Ekscelencji Biskupa Artura Mizińskiego, Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski, zorganizowana wspólnie z Katedrą Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL, Komisją Prawniczą Oddział PAN w Lublinie, Stowarzyszeniem Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, Stowarzyszeniem Kanonistów Polskich. Konferencja odbyła się 26 V 2018 r. w Lublinie. Referaty wygłosili: Judyta Dworas-Kulik, *Bigamia w prawie kanonicznym* (KUL), ks. Rafał Kaniecki, *Come si deve partecipare alla Santa Messa per adempiere il precetto festivo?* (PUG), Paweł Zajac, *Bezpieczeństwo danych osobowych w Kościele katolickim w Polsce* (ASzWoj), ks. Krzysztof Białowas, *Droga do beatyfikacji i kanonizacji według motu proprio Maiorem hac delictionem* (PUG), Karolina Lemierz, *Problem mediacji w sprawach karnych. Studium porównawcze* (KUL), Agnieszka Smoluchowska, *Obostrzenia wymiaru kary*

w prawie kanonicznym oraz polskim prawie karnym (KUL), ks. Tomasz Jarząbek, *Przestępstwa seksualne wobec małoletnich w prawie kanonicznym* (KUL), ks. Miloń Kohútek, *Nadużycia seksualne na płaszczyźnie ofiary i sprawcy (kan. 1395 § 2)* (KUL), ks. Paweł Kaleta, *Pobożne oświadczenia woli jako forma finansowania Kościoła (kan. 1299)* (KUL), ks. Paweł Lewandowski, *Realizacja prawa duchownych do godziwego utrzymania przy okazji wizyty duszpasterskiej według polskiego ustawodawstwa partykularnego* (KUL), ks. Dominik Dryja, *Realizacja kompetencji kreacyjnych biskupa diecezjalnego w wykonywaniu władzy sądowniczej w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku* (KUL), Łukasz Sztolf, *Sposoby utraty urzędu proboszcza według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku* (KUL), Lidia Fiejdasz-Buczek, *Kanoniczne rozpoznanie, przeniesienie i konserwacja relikwii według instrukcji Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych z 8 grudnia 2017 roku* (KUL), ks. Radosław Wnuk, *Wymogi na urząd formatorów seminaryjnych według Magisterium Kościoła łacińskiego* (KUL), Malwina Kędracka, *Ewolucja kodeksowych uregulowań dotyczących duszpasterskiej opieki nad małżeństwami mieszanymi* (KUL), ks. Marcin Bałdyga, *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich* (KUL), Joanna Przybysławska, *Metropolitalne organy władzy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku* (KUL), ks. Ntefan Brinda, *Prymat św. Piotra według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku* (KUL), ks. Rafał Dappa, *Egzorcysta i jego posługa w prawie kodeksowym i pozakodeksowym* (UŚ), ks. Adam Fabiańczyk, *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania w prawie kościelnym* (KUL), Natalia Grochowska, *Pojęcie świadka w kanonicznym i polskim postępowaniu karnym* (UKSW), Małgorzata Makowska, *Etyka i moralność w nakładaniu sankcji karnych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku* (UKSW), Daniel Przygoda, *Problematyka dopuszczenia do Komunii św. osób żyjących w tzw. sytuacjach nieregularnych* (UKSW), Marlena Kot, *Udzielenie zezwolenia oraz dyspensy osobom dotkniętym przeszkodą wieku według prawa polskiego i prawa kanonicznego* (UKSW), ks. Mariusz Szypa, *Bazylika mniejsza według prawa liturgicznego* (KUL), Angelo Dąbrowski, *Zawieranie małżeństw mieszanych pomiędzy wiernymi Kościoła rzymskokatolickiego i Kościoła polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej* (UKSW), ks. Mariusz Bakalarz, *Kształtowanie się aktualnego porządku prawnego katolickich Kościołów wschodnich na przykładzie urzędów protosyncela i syncela* (KUL), Aleksandra Rybaczek, *Specyfika wyrokowania w kanonicznym procesie skróconym o nieważność małżeństwa* (KUL), S. Ganna Tumanevych, *Wpływ osobowości dyssoc-*

jalnej na rozeznanie oceniające co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich (KUL), Daria Cicha, *Unieważnienie małżeństwa cywilnego a stwierdzenie nieważności małżeństwa w procesie kanonicznym – analiza porównawcza* (KUL), Magdalena Lenart, *Ważność i godziwość sakramentu chrztu a osoba szafarza w ujęciu historyczno-normatywnym* (KUL), ks. Bartosz Trojanowski, *Trudności interpretacyjne kan. 868 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Kwestie prawne i teologiczne* (PWT we Wrocławiu), ks. Maciej Kołodziejcki, *Chrzest i jego skutki w perspektywie prawa kościelnego* (UKSW), ks. Wasyl Plakhotka, *Recepcja norm kodeksowych w Synodzie Łuckim z 1927 roku* (KUL), ks. Marcin Bider, *Vir baptizatus podmiotem święceń diakonatu w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku w ujęciu prawnohistorycznym* (UPH w Siedlcach), o. Stanisław Kawa, *Instytucja separacji w prawie kanonicznym i ukraińskim* (Instytut Teologiczny im. Św. Józefa Bilczewskiego we Lwowie), Sebastian Margiewicz, *Geneza, struktura i kompetencje elckiej kapituły katedralnej* (KUL), Martyna Pereta, *Ochrona prawa dziecka do wychowania w prawie Kościoła łacińskiego* (KUL), Roksana Czuba, *Odpowiedzialność rodziców za przekaz wiary* (KUL), Ryszard Pankiewicz, *Ochrona życia w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w prawie polskim* (WSZiA w Zamościu), Anna Słowikowska, *Podmiot kompetentny do domagania się od wiernych realizacji obowiązku zaradzenia materialnym potrzebom Kościoła* (KUL), Urszula Wasilewicz, *Status prawny miejsc kultu we Francji* (Sąd Metropolitalny Lubelski), ks. Paweł Wróbel, *Tożsamość obowiązków i ograniczenia zakonników i duchownych* (KUL), Kamil Niedziałkowski, *Kremacja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w partykularnym prawie polskim* (KUL), ks. Tomasz Mikociak, *Prawo do bezpłatnej pomocy prawnej a opłaty sądowe w kanonicznym procesie małżeńskim* (KUL).

– **Polszczyzna stulecia** zorganizowana wspólnie z Katedrą Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej KUL. Konferencja odbyła się w dniach 19-20 marca 2018 r. w Lublinie (KUL). Referaty wygłosili: Anna Tyrpa, *Ku Niepodległej. Obraz Polaków i innych narodów we wspomnieniach z I wojny światowej*, Władysława Książek-Bryłowa, *O świadomości genologicznej Józefa Piłsudskiego w świetle jego pism*, Ewa Woźniak, *Status i prestiż polszczyzny w dwudziestoleciu międzywojennym*, Dorota Rembiszewska, Kazimierz Sikora, *Maciej Rataj wobec dyskursu wsi i regionalności – przypadek ideologicznej i aksjologicznej manipulacji*, Halina Pelcowa, *Językowa przestrzeń regionalna Lubelszczyzny w latach 1918–2018*, Bożena Taras, *Współ-*

czesna polszczyzna wobec zmian kulturowych, Ewa Rudnicka, *Gdy rodziła się Niepodległa, umierał Duch języka – przyczynek do początków polskiej normatywistyki językowej*, Bożena Matuszczyk-Podgórska, *Przemiany polszczyzny kazań po 1989 roku*, Romana Łapa, *Grupy nominalne w ustawach jako wykładniki międzyczłowieckiego nawiązania*, Joanna Duska, *Mała ojczyzna – pojęcie i wyrażenie w ujęciu diachronicznym*, Małgorzata Nowak, *Alma Mater. Obraz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego we wspomnieniach absolwentów*, Irminda Kotlarska, *Polszczyzna w służbie glottodydaktyki – styl tekstów dydaktycznych do nauki języka angielskiego wydanych po 1918 roku (rekonesans)*, Ewa Golachowska, *Współczesna polszczyzna na Łotwie. Perspektywa socjolingwistyczna*, Henryk Duda, *Świetliczarce w sukurs. O badaniu leksyki „źle obecnej” w słownikach języka polskiego*, Katarzyna Sobstyl, *Językowe obrazowanie zwierząt i ich ochrony w polskich ustawach i rozporządzeniach na przestrzeni stulecia*, Michał Szczyszek, *W stronę słownika polskiego parlamentaryzmu XX wieku (lata 1918–2018)*, Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn, *Komunikacja językowa w nowej rzeczywistości społeczno-kulturowej po 1989 r. – od polszczyzny konsumpcyjnej po ujęcia dyskursywne*, Kazimierz Sikora, *Za-Światy wiejskiego słowa*, Aleksandra Kozłowska, *Słowo, które działa – podstawowe zagadnienia retoryki*.

2. Projekty badawcze realizowane pod patronatem TN KUL

Towarzystwo Naukowe KUL otrzymało i realizuje projekty badawcze (granty) z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach konkursu „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” oraz na zadania z zakresu działalności upowszechniającej naukę

- przygotowanie anglojęzycznego numeru „Roczników Filozoficznych” nt. *futura contingentia* i upowszechnienie w bazach czasopism
- stworzenie anglojęzycznej wersji „Roczników Humanistycznych”
- zwiększenie udziału zagranicznych recenzentów w ocenie czasopisma „Roczniki Humanistyczne”
- stworzenie anglojęzycznych wersji „Roczników Teologicznych” z. 7, 8, 9, 10
- przygotowanie i opublikowanie w elektronicznych bazach anglojęzycznej wersji „Roczników Psychologicznych”
- przygotowanie i opublikowanie w elektronicznych bazach danych anglojęzycznej wersji „Roczników Nauk Prawnych”.

Ponadto realizuje projekty badawcze (granty), finansowane przez Narodowe Centrum Nauki w Krakowie.

1. „Ludność historycznego powiatu lubelskiego w latach 1594-1900 w świetle rejestracji metrykalnej”. Kierownik projektu: dr Piotr Rachwał. Termin realizacji: 21 XII 2012–20 XII 2018.
4. „Źródła doktrynalne nauczania *ars vetus* na Uniwersytecie Krakowskim w I poł. XV wieku. Część I – kategorie”. Kierownik projektu – dr hab. Hanna Wojtczak. Termin realizacji: 14 VII 2014–13 VII 2019.
5. „Rozszerzona kontynuacja serii wydawniczej ‘Staropolski dramat religijny’: ‘Staropolski dramat i dialog religijny’”. Kierownik projektu – dr hab. Justyna Dąbkowska-Kujko. Termin realizacji: 9 X 2015–8 X 2020.
6. „Edycja krytyczna tomu I, XII, XIII, XIV, XVIII *Dzieł wszystkich C. Norwida*”. Kierownik projektu: prof. dr hab. Stefan Sawicki. Termin realizacji: 26 IX 2017–25 IX 2022.
8. „Tajna policja polityczna w Prusach wobec mniejszości polskiej 1871-1932”. Kierownik projektu: dr hab. Witold Matwiejczyk. Termin realizacji: 17 VII 2015–16 VII 2019.
9. „Metodologiczne podstawy wnioskowań w badaniach prowadzonych metodami mieszanymi”. Kierownik projektu: dr hab. Paweł Kawalec. Termin realizacji: 23 VII 2015–22 XII 2018.
10. „Zintegrowana formalizacja rozumowań normatywnych dotyczących własności deontycznych działań i stanów rzeczy”. Kierownik projektu: dr Robert Trypuz. Termin realizacji: 25 I 2016–24 VII 2018.
11. „Koncepcja wnioskowań naukowych Jerzego Neymana”. Kierownik projektu: mgr Adam P. Kubiak. Termin realizacji: 22 II 2016–21 VIII 2018.
12. „Kongregacja Nadzwyczajnych Kościelnych Spraw wobec ewolucji polityki wyznaniowej w Europie 1814-1870”. Kierownik projektu: dr hab. Anna Barańska. Termin realizacji: 8 VI 2016–7 VI 2019.
14. „Eksperymenty myślowe w filozofii: geneza, struktura, funkcje”. Kierownik projektu: mgr Piotr Biłgorajski. Termin realizacji: 25 I 2018–24 I 2019.

Towarzystwo Naukowe KUL, biorąc pod uwagę Reformę szkolnictwa wyższego i nauki, wystartowało w 2018 r. w konkursach MNiSW w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”.

3. Promocje, targi, kiermasze

Towarzystwo Naukowe KUL zorganizowało:

– promocję książki *Spadkobiercy Reformacji. Ewangelicy w Lublinie i na Lubelszczyźnie (historia, kultura, ekonomia, literatura)* pod red. ks. Grzegorza Brudnego, Witolda Matwiejczyka, Małgorzaty Willaume, Sławomira Jacka Żurka w Muzeum na Zamku w Lublinie (20 I 2018);

– promocję książki *Lublin – Miasto zgody religijnej. Ekumenizm w historii, teologii, kulturze* pod red. Sławomira Pawłowskiego SAC, Sławomira Jacka Żurka w Muzeum na Zamku w Lublinie (28 II 2018);

– promocję książki *Spoleczna potrzeba pamięci: osoba i dzieło Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia* pod red. Aliny Rynio, Magdaleny Parzyszek w Trybunale Koronnym w Lublinie (13 III 2018);

– promocję książki *Jeżeli Bóg istnieje... Wolność człowieka a hipoteza teistyczna. Wybór tekstów* pod red. Andrzeja Stefańczyka w KUL (20 IV 2018, podczas Tygodnia Filozoficznego);

– promocję książki *Co los mi przeznaczy. Wspomnienia Kazimierza i Maryli Zabłockich z lat 1881-1921 oraz inne zapiski rodzinne* w oprac. Jadwigi Kuczynskiej w Muzeum Okręgowym w Piotrkowie Trybunalskim (11 X 2018);

Towarzystwo brało udział w:

– Katolickich Targach Książki w Warszawie (12-15 IV 2018)

– Targach Książki w Krakowie (25-28 X 2018)

– Targach Wydawców Katolickich w Lublinie (20-22 XI 2018)

– Targach Książki Historycznej w Warszawie (29 XI-2 XII 2018).

Dział Marketingu i Kolportażu przygotował ekspozycję książek i prowadził ich sprzedaż na spotkaniach naukowych, odbywających się w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (m.in.: Międzynarodowy Zjazd Absolwentów KUL (9 VI 2018), *Zjazd Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych „Teologia fundamentalna wobec wyzwań współczesnych nauk o człowieku”* (20-21 IX 2018); *Socjologia polska A.D. 2018. Tradycje – kontynuacje – innowacje* (25-26 X 2018), *Święto patronalne Wydziału Filozofii i Światowy Dzień Filozofii* (15 XI 2018).

Dział Marketingu i Kolportażu dostarczał publikacje Towarzystwa do ok. 100 księgarni na terenie całego kraju.

4. Realizując zapisy Statutu KUL § 5, pkt. 5 i Statutu Towarzystwa Naukowego KUL, w ramach Wydziałów Towarzystwa działały zespoły redakcyjne przygotowujące 62 woluminy „Roczników”: „Roczników Teologicznych” (z. 1-13: Praca socjalna, Teologia dogmatyczna, Teologia moralna, Historia Kościoła, Teologia duchowości, Teologia pastoralna, Teologia eku-

meniczna, Liturgika, Teologia fundamentalna i religiologia, Nauki o rodzinie, Katechetyka, Homiletyka, Muzykologia), „Roczników Filozoficznych” (nr 1-4), „Roczników Humanistycznych” (z. 1-11: Literatura polska, Historia, Filologia klasyczna, Historia sztuki, Neofilologia, Językoznawstwo, Słownoznawstwo, Lingwistyka korpusowa i translatoryka, Sinologia, Glottodydaktyka, Anglica), „Roczników Nauk Społecznych” (nr 1-4), „Roczników Pedagogicznych” (nr 1-4), „Roczników Ekonomii i Zarządzania” (nr 1-2), „Roczników Nauk Prawnych” (nr 1-4), „Roczników Psychologicznych” (nr 1-4), „Roczników Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” w Tomaszowie Lubelskim (z. 1-2), „Roczników Kulturoznawczych” (nr 1-4) oraz „Kościół i Prawo” (nr 1-2).

Towarzystwo Naukowe KUL wydaje „Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lublinensis Ioannis Pauli II”.

Pod patronatem Towarzystwa Naukowego ukazują się „Studia Norwidiana” i „Studia Polonijne” oraz serie wydawnicze: *Studia Metafilozoficzne*, *Studies in Logic and Theory of Knowledge*, *Studia Liturgiczne*, a także czasopismo w języku angielskim: „*Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*” (N° 1-2).

Towarzystwo Naukowe KUL wspólnie z Polskim Towarzystwem Psychologicznym jest wydawcą kwartalnika „*Przegląd Psychologiczny*” (nr 1-4).

Od 2018 r. Towarzystwo Naukowe KUL wspólnie z Polską Akademią Nauk jest wydawcą rocznika „*Teka Komisji Historycznej*”.

Czasopisma wydawane przez Towarzystwo Naukowe KUL, zgodnie z komunikatem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, znajdują się w wykazie czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w części B z oceną od 3 do 15 punktów. „*Roczniki Humanistyczne*”, „*Roczniki Filozoficzne*”, „*Studia Norwidiana*”, „*Przegląd Psychologiczny*” oraz „*Kościół i Prawo*” znajdują się na liście ERIH⁺ (*European Reference Index for the Humanities*). Od 2015 r. Towarzystwo Naukowe jest członkiem organizacji CrossRef, której celem jest promowanie, rozwój oraz wykorzystywanie nowych i innowacyjnych technologii w celu przyspieszenia i ułatwienia badań naukowych. Dzięki przynależności do CrossRef Towarzystwo Naukowe otrzymało uprawnienia do nadawania artykułom publikowanym w wydawanych przez siebie czasopismach numerów DOI (cyfrowych identyfikatorów dokumentów elektronicznych – prefiks DOI TN KUL to 18290). Czasopisma wydawane przez Towarzystwo znajdują się w bazach m.in. CEEOL, CEJSH, Scopus, JSTOR, Index Copernicus, EBSCO, Google Scholar, POL-index, BazHum, BazEkon.

VI. NAGRODY

Towarzystwo Naukowe w roku sprawozdawczym zdobyło następujące nagrody:

– Nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich *Feniks* w kategorii „tłumacz” za publikacje *Dziela I: Święte obrzędy Kościoła* oraz *Dziela II: Porządek antyfonarza, inne pisma o świętych obrzędach, reguły życia duchownych i mniszek* Amalariusza z Metz w przekładzie zbiorowym pod redakcją ks. Tadeusza Gaci.

Towarzystwo było promowane w środkach masowego przekazu m.in. poprzez wywiady z Autorami w trakcie promocji książek lub specjalnych programów poświęconych działalności badawczej członków Towarzystwa.

Antygoną, w tłumaczeniu prof. Roberta R. Chodkowskiego, jest od 2018 r. wystawiana na deskach Teatru Ateneum im. Stefana Jaracza w Warszawie.

VII. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Towarzystwo opublikowało następujące pozycje książkowe (31) i czasopisma (85):

1. *100 lat socjologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Idee – teorie – badania*, red. Wioletta Szymczak, objętość 26 ark. wyd., nakład 180 egz.
2. Amalariusz z Metz, *Dziela*, t. I: *Święte obrzędy Kościoła*, red. ks. Tadeusz Gacia, objętość 30 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
3. Elwira Balcer, *Samowychowanie w ujęciu wybranych autorów XX wieku*, objętość 27 ark. wyd., nakład 120 egz.
4. Beda Czcigodny, *Natura wszechświata. Czas i jego rodzaje. Rachuba czasu*. Tłumaczenie zbiorowe z języka łacińskiego, red. Tadeusz Gacia, objętość 16 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
5. *Co los mi przeznaczy. Wspomnienia Kazimierza i Maryli Zabłockich z lat 1881-1921 oraz inne zapiski rodzinne*, oprac. Jadwiga Kuczyńska, objętość 11 ark. wyd., nakład 200 egz.
6. Andrzej Derdziuk OFMCap, *W kręgu zagadnień bioetycznych i ekologicznych*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
7. *Dialogical Self: Inspirations, Considerations and Research*, ed. Małgorzata M. Puchalska-Wasył, Piotr K. Oleś, Hubert J.M. Hermans, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.

8. Eurypides, *Tragedie*, t. II: *Elektra. Ifigenia w kraju Taurów. Ijon. Helena. Fenicjanki. Orestes. Bachantki. Ifigenia w Aulidzie. Rezo*, przeł. i przypisami opatrzył Robert R. Chodkowski, objętość 32 ark. wyd., nakład 400 egz.
9. Abp Stanisław Gądecki, *Postulaty dotyczące małżeństwa i rodziny wynikające z adhortacji „Amoris laetitia”*, objętość 2 ark. wyd., nakład 110 egz.
10. Barbara Grondkowska, *Znaki i symbole. Filozofia w kazaniach Mikołaja z Kuzy*, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
11. *Jeżeli Bóg istnieje... Wolność człowieka a hipoteza teistyczna. Wybór tekstów*, red. naukowa Andrzej P. Stefańczyk, objętość 35 ark. wyd., nakład 200 egz.
12. *Jeżeli Bóg istnieje... Wolność człowieka a hipoteza teistyczna. Studia i eseje*, red. naukowa Andrzej P. Stefańczyk, objętość 45 ark. wyd., nakład 120 egz.
13. Jadwiga Kleczaj, Cecylia Purta, *Z książką w ręku. Halina Irena Szumił – pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, objętość 9 ark. wyd., nakład 200 egz.
14. Ks. Czesław Krakowiak, *Sakrament małżeństwa. Historia – liturgia – teologia – praktyka pastoralna*, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
15. Ks. Czesław Krakowiak, *Sakramentalia i błogosławieństwa w liturgii Kościoła*, objętość 12 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
16. Ks. Czesław Krakowiak, *Wiara – Kościół – liturgia*, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
17. *Literatura Grecji starożytnej*, t. I: *Epika – liryka – dramat*, red. Henryk Podbielski, objętość 65 ark. wyd., nakład 500 egz. (dodruk).
18. *Literatura Grecji starożytnej*, t. II.: *Proza historyczna – krasomówstwo – filozofia i nauka – literatura chrześcijańska*, red. Henryk Podbielski, objętość 83 ark. wyd., nakład 500 egz. (dodruk).
19. Andrzej Łuczyński, *Młodzież zagrożona wykluczeniem. Prewencyjny potencjał pedagogii ks. Jana Bosko*, objętość 20 ark. wyd., nakład 300 egz.
20. Aneta Michałek, *Kara ograniczenia wolności w teorii i praktyce orzeczniczej*, objętość 24 ark. wyd., nakład 200 egz.
21. *O niepodległości ekumenicznie. Wyznawcy różnych Kościołów dla Rzeczypospolitej (1918-1939)*, red. Sabina Bober, Sławomir Jacek Żurek, objętość 15 ark. wyd., nakład 500 egz.
22. Piotr Olszanowski, *The Dialogue of Faith, Reason and Conscience in John Henry Newman's Quest for Moral Truth*, objętość 21,25 ark. wyd., nakład 200 egz.

23. Sławomir Partycki, *Miłość a życie społeczne*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
24. Stefan Sawicki, *100 lat uniwersytetu katolickiego w Lublinie. Zamierzenia i wyzwania*, objętość 1 ark. wyd., nakład 400 egz.
25. *Studia liturgiczne*, t. XIV: *Eucharystia – tajemnica celebrowana*, red. Waldemar Pałęcki MSF, ks. Andrzej Megger, objętość 10 ark. wyd., nakład 150 egz.
26. *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. XIII: *Drogi i bezdroża sztuki nowożytnej*, red. Irena Rolska, objętość 25 ark. wyd., nakład 130 egz.
27. Lew Szestow, *Dziennik myśli. Pochwała głupoty*, przełożyła z języka rosyjskiego, wstępem i przypisami opatrzyła Anna Woźniak, objętość 8 ark. wyd., nakład 150 egz.
28. Bp Jan Śrutwa, *Dzieje Kościoła w starożytności*, t. I: *Epoka wielkich przesładowań*; t. II: *Kościół w cesarstwie chrześcijańskim*, objętość 50 ark. wyd., nakład 1100 egz.
29. Wenancjusz Fortunat, *Poezje. Wybór*, objętość 16 ark. wyd., nakład 100 egz.
30. *Własność intelektualna w Internecie*, red. Dariusz Żak, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
31. Agnieszka Wysocka, *Architektura i urbanistyka Bydgoszczy w dwudziestoleciu międzywojennym*, objętość 14 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
32. *Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*, 23(2017), No 1-2, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
33. *Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*, 24(2018), No 1, objętość 7 ark. wyd., nakład 100 egz..
34. *Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*, 24(2018), No 2, objętość 5 ark. wyd., nakład 100 egz.
35. *Kościół i Prawo*, 7(20)2018, nr 1, objętość 15 ark. wyd., nakład 150 egz.
36. *Kościół i Prawo*, 7(20)2018, nr 2, objętość 14 ark. wyd., nakład 150 egz.
37. *Przegląd Psychologiczny*, 60(2017), nr 1, objętość 13,75 ark. wyd., nakład 20 egz. (dodruk).
38. *Przegląd Psychologiczny*, 60(2017), nr 3, objętość 11 ark. wyd., nakład 145 egz.
39. *Przegląd Psychologiczny*, 60(2017), nr 4, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 140 egz.
40. *Przegląd Psychologiczny*, 61(2018), nr 1, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 130 egz.
41. *Przegląd Psychologiczny*, 61(2018), nr 2, objętość 10,5 ark. wyd., nakład 130 egz.

42. *Przegląd Psychologiczny*, 61(2018), nr 3, objętość 10 ark. wyd., nakład 130 egz.
43. *Roczniki Ekonomii i Zarządzania*, 9(45)2017, nr 4, objętość 8,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
44. *Roczniki Ekonomii i Zarządzania*, 10(46)2018, nr 1, objętość 9,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
45. *Roczniki Ekonomii i Zarządzania*, 10(46)2018, nr 2, objętość 11,75 ark. wyd., nakład 180 egz.
46. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 1, objętość 16 ark. wyd., nakład 200 egz.
47. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 2, objętość 12,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
48. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 3, objętość 12 ark. wyd., nakład 200 egz.
49. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 4, objętość 12,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
50. *Roczniki Humanistyczne*, 65(2017), z. 10: Glottodydaktyka, objętość 6 ark. wyd., nakład 200 egz.
51. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 1: Literatura polska, objętość 14,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
52. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 2: Historia, objętość 14,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
53. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 2: Historia – zeszyt specjalny, objętość 33 ark. wyd., nakład 200 egz.
54. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 3: Filologia klasyczna, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
55. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 4: Historia sztuki, objętość 12,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
56. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 5: Neofilologia, objętość 12,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
57. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 6: Językoznawstwo, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
58. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 7: Słowianoznawstwo, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
59. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 8: Lingwistyka korpusowa i translatoryka, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
60. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 9: Sinologia, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 200 egz.

61. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 10: Glottodydaktyka, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
62. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 11: Anglica, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
63. *Roczniki Kulturoznawcze*, 9(2018), nr 1, objętość 6 ark. wyd., nakład 100 egz.
64. *Roczniki Kulturoznawcze*, 9(2018), nr 2, objętość 6 ark. wyd., nakład 100 egz.
65. *Roczniki Kulturoznawcze*, 9(2018), nr 3, objętość 9,5 ark. wyd., nakład 100 egz.
66. *Roczniki Nauk Prawnych*, 28(2018), nr 1, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
67. *Roczniki Nauk Prawnych*, 28(2018), nr 2, objętość 12,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
68. *Roczniki Nauk Prawnych*, 28(2018), nr 3, objętość 15,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
69. *Roczniki Nauk Społecznych*, 9(45) (2017), nr 2, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
70. *Roczniki Nauk Społecznych*, 9(45) (2017), nr 3, objętość 10,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
71. *Roczniki Nauk Społecznych*, 9(45) (2017), nr 4, objętość 19,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
72. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46) (2018), nr 1, objętość 9 ark. wyd., nakład 200 egz.
73. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46) (2018), nr 2, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
74. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46) (2018), nr 3, objętość 10,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
75. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46) (2018), nr 4, objętość 11,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
76. *Roczniki Pedagogiczne*, 9(45)2017, nr 4, objętość 7 ark. wyd., nakład 200 egz.
77. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(46)2018, nr 1, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
78. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(46)2018, nr 2, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
79. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(46)2018, nr 3, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.

80. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(46)2018, nr 4, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
81. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 3, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
82. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 4, objętość 15,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
83. *Roczniki Psychologiczne*, 21(2018), nr 1, objętość 6,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
84. *Roczniki Psychologiczne*, 21(2018), nr 2, objętość 5,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
85. *Roczniki Teologiczne*, 64(2017), z. 10: Nauki o rodzinie, objętość 14,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
86. *Roczniki Teologiczne*, 64(2017), z. 12: Homiletyka, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
87. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 1: Praca socjalna, objętość 9 ark. wyd., nakład 200 egz.
88. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 2: Teologia dogmatyczna, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
89. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 3: Teologia moralna, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
90. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 4: Historia Kościoła, objętość 11,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
91. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 5: Teologia duchowości, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
92. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 6: Teologia pastoralna, objętość 10,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
93. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 7: Teologia ekumeniczna, objętość 14,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
94. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 8: Liturgika, objętość 10,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
95. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 9: Teologia fundamentalna i religioznawstwo, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
96. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 10: Nauki o rodzinie, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
97. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 11: Katechetyka, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
98. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 13: Muzykologia, objętość 16 ark. wyd., nakład 200 egz.
99. *Studia Norwidiana*, 36(2018), objętość 21,25 ark. wyd., nakład 150 egz.

100. *Studia Polonijne*, 37(2016), objętość 8 ark. wyd., nakład 130 egz.
101. *Studia Polonijne*, 38(2017), objętość 5 ark. wyd., nakład 130 egz.
102. *Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lublinensis Ioannis Pauli II*, 46(66) 2017, objętość 15 ark. wyd., nakład 300 egz.
103. *Teka Komisji Historycznej*, 15(2018), objętość 10,75 ark. wyd., nakład 100 egz.
104. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 4: *Futura contingentia*, online.
105. *Roczniki Nauk Prawnych*, 27(2017), nr 1, online.
106. *Roczniki Nauk Prawnych*, 27(2017), nr 2, online.
107. *Roczniki Nauk Prawnych*, 27(2017), nr 3, online.
108. *Roczniki Nauk Prawnych*, 27(2017), nr 4, online.
109. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 1, online.
110. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 2, online.
111. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 3, online.
112. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 4, online.
113. *Roczniki Teologiczne*, 65(2017), z. 3, online.
114. *Roczniki Teologiczne*, 65(2017), z. 4, online.
115. *Roczniki Teologiczne*, 65(2017), z. 5, online.
116. *Roczniki Teologiczne*, 65(2017), z. 6, online.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo Naukowe KUL opublikowało 116 pozycji wydawniczych o łącznej objętości 1531,75 ark. wyd. i nakładzie 20 405 egz. (w tym 31 książek o objętości 676,25 ark. wyd. i nakładzie 7460 egz. oraz 85 woluminów publikacji ciągłych o objętości 855,5 ark. wyd. i nakładzie 12 945 egz.). Ich autorami byli przedstawiciele wielu znaczących środowisk naukowych krajowych i zagranicznych. Łącznie w czasopiśmie opublikowano 813 artykułów, na sumę 9408 punktów, w tym pracownicy naukowcy KUL opublikowali 338 artykułów, co daje 3816 punktów.

VIII. PRACOWNICY TN KUL

Towarzystwo Naukowe KUL dnia 31 XII 2018 roku zatrudniało 14 pracowników w ramach 13 i $\frac{1}{2}$ etatów, w tym: 1 etat dyrektor adm., 1 etat sekretariat, 2 etaty księgowość, 5 i $\frac{3}{4}$ etatu redakcja, 1 etat marketing internetowy, 2 i $\frac{3}{4}$ etatu dział marketingu i kolportażu (w tym zaopatrzenie i transport oraz magazyn książek).

Lublin, 10 III 2019 r.

Dr hab. Ewa M. Ziółek
Sekretarz Generalny TN KUL

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KUL

S u m m a r i u m
47 (67) – 2018

POSIEDZENIA WYDZIAŁÓW I KOMISJI

WYDZIAŁ FILOZOFICZNY

6 VI 2018 r.

Prof. John Duff (University Massachusetts Boston) wygłosił referat *Natural Disasters, Human Frailty and 'Acts of God' – evolving notions of agency and responsibility.*

18 XII 2018 r.

Dr Stanisław Majdański wygłosił referat *O tym i koło tego, co zwie się metodą.*

WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH

15 III 2018 r.

Mgr Edward Balawejder (Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka w Warszawie) wygłosił referat *Dom ponad czasem. Z pedagogii Marii i Jerzego Kuncewiczów.*

5 IV 2018 r.

Prezentacja książki *Lublin w migawce. Między Powstaniem Styczniowym a wybuchem I wojny światowej* ks. prof. dra hab. Edwarda Walewandra.

19 IV 2018 r.

Dr hab. Agnieszka Dudek-Szumigaj (UMCS) wygłosiła referat *O zmarłych, żyjących i Bogu. O czym mówią inskrypcje nagrobne pogranicza polsko-ukraińskiego.*

11 IX 2018 r.

Prezentacja książki *Pozostali w naszej pamięci*, red. ks. Edward Walewander, Lublin: Wydawnictwo KUL.

28 IX 2018 r.

Ks. prof. dr hab. Edward Walewander wygłosił referat *Szkice z przeszłości Tomaszowa Lubelskiego*.

WYDZIAŁ NAUK PRAWNYCH

26 V 2018 r.

Wydział zorganizował konferencję „Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców”, pod patronatem Jego Ekscelencji Biskupa Artura Mizińskiego, Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski, zorganizowana wspólnie z Katedrą Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL, Komisją Prawniczą Oddział PAN w Lublinie, Stowarzyszeniem Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, Stowarzyszeniem Kanonistów Polskich.

WYDZIAŁ HISTORYCZNO-FILOLOGICZNY

10 I 2018

Stanisław Ledóchowski wygłosił odczyt *Słowo i obraz. O roli języka w poezji*.

13 III 2018

Prof. Stanisław Żak wygłosił odczyt *Autokreacja i legenda Gombrowicza*.

19-20 III 2018

Wydział zorganizował konferencję „Polszczyzna stulecia” wspólnie z Katedrą Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej KUL.

KOMISJA BADAŃ NAD ANTYKIEM CHRZEŚCIJAŃSKIM

18 I 2018 r.

Dr Lesław Łesyk (KUL) wygłosił odczyt *(Nie)znany „Żywot Konstantyna i Heleny” w zbiorach Muzeum Ksiąg Czartoryskich w Krakowie.*

22 II 2017 r.

Ks. prof. dr hab. Marek Starowieyski (UW) wygłosił odczyt *Ostatnie starcie z pogaństwem. Spór o posąg Wiktorii.*

19 IV 2018 r.

Ks. prof. dr hab. Józef Naumowicz (UKSW) wygłosił odczyt *Osobliwości obchodów Wielkanocy w Kościele starożytnym i bizantyńskim oraz w Kościołach orientalnych.*

17 V 2018 r.

Ks. dr Janusz Lewandowicz (Łódź) wygłosił odczyt *Cesarskie prawodawstwo zakonne od czasów Grzegorza Wielkiego.*

14 VI 2018 r.

Dr Daniel Próchniak (KUL) wygłosił odczyt *O bazylice w Ezeruk i o tym, jak łatwo trafić na manowce.*

18 X 2018 r.

Dr Henryk Kowalski (UMCS) wygłosił odczyt *„Bellum impium” w starożytnym Rzymie.*

15 XI 2018 r.

Prof. dr hab. Piotr Kochanek (KUL) wygłosił odczyt *Winiety klasztoru św. Katarzyny na Synaju na mapach średniowiecznych i wczesnonowożytnych.*

13 XII 2018 r.

Prof. dr hab. Józef Naumowicz (UKSW) wygłosił odczyt *Św. Mikołaj z Myry – rozwój kultu i tradycji od IV w. do czasów nowożytnych*.

KOMISJA FILOZOFII PRZYRODY

23 V 2018 r.

Prof. dr hab. Zenon Roskal wygłosił referat *Zasady indywiduacji partykulariów makroskopowych – preliminaria*.

12 IX 2018 r.

Prof. dr hab. Zenon Roskal wygłosił referat *Kontrowersje w ocenie filozoficznych poglądów Jędrzeja Śniadeckiego (1768–1838)*.

KONFERENCJE NAUKOWE

1. Pod patronatem Towarzystwa Naukowego KUL odbyły się **dwie konferencje naukowe**:

– **Konferencja „Kodeks Prawa Kanonicznego w badaniach młodych naukowców”**, pod patronatem Jego Ekscelencji Biskupa Artura Mizińskiego, Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski, zorganizowana wspólnie z Katedrą Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL, Komisją Prawniczą Oddział PAN w Lublinie, Stowarzyszeniem Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, Stowarzyszeniem Kanonistów Polskich. Konferencja odbyła się 26 V 2018 r. w Lublinie. Referaty wygłosili: Judyta Dworas-Kulik, *Bigamia w prawie kanonicznym* (KUL), ks. Rafał Kaniecki, *Come si deve partecipare alla Santa Messa per adempiere il precetto festivo?* (PUG), Paweł Zając, *Bezpieczeństwo danych osobowych w Kościele katolickim w Polsce* (ASzWoj), ks. Krzysztof Białowąg, *Droga do beatyfikacji i kanonizacji według motu proprio Maiorem hac delictionem* (PUG), Karolina Lemierz, *Problem mediacji w sprawach karnych. Studium porównawcze* (KUL), Agnieszka Smoluchowska, *Obostrzenia wymiaru kary w prawie kanonicznym oraz polskim prawie karnym* (KUL), ks. Tomasz Jarząbek, *Przestępstwa seksualne wobec małoletnich w prawie kanonicznym* (KUL), ks. Miloń Kohútek, *Nadużycia seksualne na płaszczyźnie ofiary i sprawcy (kan. 1395 § 2)* (KUL), ks. Paweł Kaleta, *Pobożne oświadczenia woli jako forma finansowania Kościoła (kan. 1299)* (KUL), ks. Paweł Lewandowski, *Realizacja prawa duchownych do godziwego utrzymania przy okazji wizyty duszpasterskiej według polskiego ustawodawstwa partykularnego* (KUL), ks. Dominik Dryja, *Realizacja kompetencji kreacyjnych biskupa diecezjalnego w wykonywaniu władzy sądowniczej w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku* (KUL), Łukasz Sztolf, *Sposoby utraty urzędu proboszcza według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku* (KUL), Lidia Fiejdasz-Buczek, *Kanoniczne rozpoznanie, przeniesienie i konserwacja relikwii według instrukcji Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych z 8 grudnia 2017 roku* (KUL), ks. Radosław Wnuk, *Wymogi na urząd formatorów semi-*

naryjnych według Magisterium Kościoła łacińskiego (KUL), Malwina Kędracka, Ewolucja kodeksowych uregulowań dotyczących duszpasterskiej opieki nad małżeństwami mieszanymi (KUL), ks. Marcin Bałdyga, Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich (KUL), Joanna Przybysławska, Metropolitalne organy władzy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku (KUL), ks. Ntefan Brinda, Prymat św. Piotra według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku (KUL), ks. Rafał Dappa, Egzorcysta i jego posługa w prawie kodeksowym i pozakodeksowym (UŚ), ks. Adam Fabiańczyk, Przygotowanie do sakramentu bierzmowania w prawie kościelnym (KUL), Natalia Grochowska, Pojęcie świadka w kanonicznym i polskim postępowaniu karnym (UKSW), Małgorzata Makowska, Etyka i moralność w nakładaniu sankcji karnych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku (UKSW), Daniel Przygoda, Problematyka dopuszczenia do Komunii św. osób żyjących w tzw. sytuacjach nieregularnych (UKSW), Marlena Kot, Udzielenie zezwolenia oraz dyspensy osobom dotkniętym przeszkodą wieku według prawa polskiego i prawa kanonicznego (UKSW), ks. Mariusz Szypa, Bazylika mniejsza według prawa liturgicznego (KUL), Angelo Dąbrowski, Zawieranie małżeństw mieszanych pomiędzy wiernymi Kościoła rzymskokatolickiego i Kościoła polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (UKSW), ks. Mariusz Bakalarz, Kształtowanie się aktualnego porządku prawnego katolickich Kościołów wschodnich na przykładzie urzędów protosyncela i syncela (KUL), Aleksandra Rybaczek, Specyfika wyrokowania w kanonicznym procesie skróconym o nieważność małżeństwa (KUL), S. Ganna Tumanevych, Wpływ osobowości dyssocjalnej na rozeznanie oceniające co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich (KUL), Daria Cicha, Unieważnienie małżeństwa cywilnego a stwierdzenie nieważności małżeństwa w procesie kanonicznym – analiza porównawcza (KUL), Magdalena Lenart, Ważność i godziwość sakramentu chrztu a osoba szafarza w ujęciu historyczno-normatywnym (KUL), ks. Bartosz Trojanowski, Trudności interpretacyjne kan. 868 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Kwestie prawne i teologiczne (PWT we Wrocławiu), ks. Maciej Kołodziejski, Chrzt i jego skutki w perspektywie prawa kościelnego (UKSW), ks. Wasyl Plakhotka, Recepcja norm kodeksowych w Synodzie Łuckim z 1927 roku (KUL), ks. Marcin Bider, Vir baptizatus podmiotem święceń diakonatu w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku w ujęciu prawnohistorycznym (UPH w Siedlcach), o. Stanisław Kawa, Instytucja separacji w prawie kanonicznym i ukraińskim (Instytut Teologiczny im. Św.

Józefa Bilczewskiego we Lwowie), Sebastian Margiewicz, *Geneza, struktura i kompetencje elckiej kapituły katedralnej* (KUL), Martyna Pereta, *Ochrona prawa dziecka do wychowania w prawie Kościoła łacińskiego* (KUL), Roksana Czuba, *Odpowiedzialność rodziców za przekaz wiary* (KUL), Ryszard Pankiewicz, *Ochrona życia w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w prawie polskim* (WSZiA w Zamościu), Anna Słowikowska, *Podmiot kompetentny do domagania się od wiernych realizacji obowiązku zaradzenia materialnym potrzebom Kościoła* (KUL), Urszula Wasilewicz, *Status prawny miejsc kultu we Francji* (Sąd Metropolitalny Lubelski), ks. Paweł Wróbel, *Tożsame obowiązki i ograniczenia zakonników i duchownych* (KUL), Kamil Niedziałkowski, *Kremacja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w partykularnym prawie polskim* (KUL), ks. Tomasz Mikościak, *Prawo do bezpłatnej pomocy prawnej a opłaty sądowe w kanonicznym procesie małżeńskim* (KUL).

– **Polszczyzna stulecia** zorganizowana wspólnie z Katedrą Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej KUL. Konferencja odbyła się w dniach 19-20 marca 2018 r. w Lublinie (KUL). Referaty wygłosili: Anna Tyrpa, *Ku Niepodległej. Obraz Polaków i innych narodów we wspomnieniach z I wojny światowej*, Władysława Książek-Bryłowa, *O świadomości genologicznej Józefa Piłsudskiego w świetle jego pism*, Ewa Woźniak, *Status i prestiż polszczyzny w dwudziestoleciu międzywojennym*, Dorota Rembiszewska, Kazimierz Sikora, *Maciej Rataj wobec dyskursu wsi i regionalności – przypadek ideologicznej i aksjologicznej manipulacji*, Halina Pelcowa, *Językowa przestrzeń regionalna Lubelszczyzny w latach 1918–2018*, Bożena Taras, *Współczesna polszczyzna wobec zmian kulturowych*, Ewa Rudnicka, *Gdy rodziła się Niepodległa, umierał Duch języka – przyczynek do początków polskiej normatywistyki językowej*, Bożena Matuszczyk-Podgórska, *Przemiany polszczyzny kazań po 1989 roku*, Romana Łapa, *Grupy nominalne w ustawach jako wykładniki międzydaniowego nawiązania*, Joanna Duska, *Mała ojczyzna – pojęcie i wyrażenie w ujęciu diachronicznym*, Małgorzata Nowak, *Alma Mater. Obraz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego we wspomnieniach absolwentów*, Irmina Kotlarska, *Polszczyzna w służbie glottodydaktyki – styl tekstów dydaktycznych do nauki języka angielskiego wydanych po 1918 roku (rekonesans)*, Ewa Golachowska, *Współczesna polszczyzna na Łotwie. Perspektywa socjolingwistyczna*, Henryk Duda, *Świetliczarce w sukurs. O badaniu leksyki „źle obecnej” w słownikach języka polskiego*, Katarzyna Sobstyl, *Językowe obrazowanie zwierząt i ich ochrony w polskich*

ustawach i rozporządzeniach na przestrzeni stulecia, Michał Szczyszek, *W stronę słownika polskiego parlamentaryzmu XX wieku (lata 1918–2018)*, Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn, *Komunikacja językowa w nowej rzeczywistości społeczno-kulturowej po 1989 r. – od polszczyzny konsumpcyjnej po ujęcia dyskursywne*, Kazimierz Sikora, *Za-Światy wiejskiego słowa*, Aleksandra Kozłowska, *Słowo, które działa – podstawowe zagadnienia retoryki*.

PROJEKTY BADAWCZE

Towarzystwo Naukowe KUL otrzymało i realizuje projekty badawcze (granty) z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach konkursu „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” oraz na zadania z zakresu działalności upowszechniającej naukę

- przygotowanie anglojęzycznego numeru „Roczników Filozoficznych” nt. *futura contingentia* i upowszechnienie w bazach czasopism
- stworzenie anglojęzycznej wersji „Roczników Humanistycznych”
- zwiększenie udziału zagranicznych recenzentów w ocenie czasopisma „Roczniki Humanistyczne”
- stworzenie anglojęzycznych wersji „Roczników Teologicznych”, z. 7, 8, 9, 10
- przygotowanie i opublikowanie w elektronicznych bazach anglojęzycznej wersji „Roczników Psychologicznych”
- przygotowanie i opublikowanie w elektronicznych bazach danych anglojęzycznej wersji „Roczników Nauk Prawnych”.

Ponadto realizuje projekty badawcze (granty), finansowane przez Narodowe Centrum Nauki w Krakowie.

1. „Ludność historycznego powiatu lubelskiego w latach 1594-1900 w świetle rejestracji metrykalnej”. Kierownik projektu: dr Piotr Rachwał. Termin realizacji: 21 XII 2012–20 XII 2018.
4. „Źródła doktrynalne nauczania *ars vetus* na Uniwersytecie Krakowskim w I poł. XV wieku. Część I – kategorie”. Kierownik projektu – dr hab. Hanna Wojtczak. Termin realizacji: 14 VII 2014–13 VII 2019.
5. „Rozszerzona kontynuacja serii wydawniczej ‘Staropolski dramat religijny’: ‘Staropolski dramat i dialog religijny’”. Kierownik projektu – dr hab. Justyna Dąbkowska-Kujko. Termin realizacji: 9 X 2015–8 X 2020.
6. „Edycja krytyczna tomu I, XII, XIII, XIV, XVIII *Dzieł wszystkich C. Norwida*”. Kierownik projektu: prof. dr hab. Stefan Sawicki. Termin realizacji: 26 IX 2017–25 IX 2022.

8. „Tajna policja polityczna w Prusach wobec mniejszości polskiej 1871-1932”. Kierownik projektu: dr hab. Witold Matwiejczyk. Termin realizacji: 17 VII 2015–16 VII 2019.
9. „Metodologiczne podstawy wnioskowań w badaniach prowadzonych metodami mieszanymi”. Kierownik projektu: dr hab. Paweł Kawalec. Termin realizacji: 23 VII 2015–22 XII 2018.
10. „Zintegrowana formalizacja rozumowań normatywnych dotyczących własności deontycznych działań i stanów rzeczy”. Kierownik projektu: dr Robert Trypuz. Termin realizacji: 25 I 2016–24 VII 2018.
11. „Koncepcja wnioskowań naukowych Jerzego Neymana”. Kierownik projektu: mgr Adam P. Kubiak. Termin realizacji: 22 II 2016–21 VIII 2018.
12. „Kongregacja Nadzwyczajnych Kościelnych Spraw wobec ewolucji polityki wyznaniowej w Europie 1814-1870”. Kierownik projektu: dr hab. Anna Barańska. Termin realizacji: 8 VI 2016–7 VI 2019.
14. „Eksperymenty myślowe w filozofii: geneza, struktura, funkcje”. Kierownik projektu: mgr Piotr Biłgorajski. Termin realizacji: 25 I 2018–24 I 2019.

Towarzystwo Naukowe KUL biorąc pod uwagę Reformę szkolnictwa wyższego i nauki wystartowało w 2018 r. w konkursach MNiSW w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”.

SPIS PUBLIKACJI

Towarzystwo opublikowało następujące pozycje książkowe (31) i czasopisma (85):

1. *100 lat socjologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Idee – teorie – badania*, red. Wioletta Szymczak, objętość 26 ark. wyd., nakład 180 egz.
2. Amalariusz z Metz, *Dzieła*, t. I: *Święte obrzędy Kościoła*, red. ks. Tadeusz Gacia, objętość 30 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
3. Elwira Balcer, *Samowychowanie w ujęciu wybranych autorów XX wieku*, objętość 27 ark. wyd., nakład 120 egz.
4. Beda Czcigodny, *Natura wszechświata. Czas i jego rodzaje. Rachuba czasu*. Tłumaczenie zbiorowe z języka łacińskiego, red. Tadeusz Gacia, objętość 16 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
5. *Co los mi przeznaczy. Wspomnienia Kazimierza i Maryli Zabłockich z lat 1881-1921 oraz inne zapiski rodzinne*, oprac. Jadwiga Kuczyńska, objętość 11 ark. wyd., nakład 200 egz.
6. Andrzej Derdziuk OFMCap, *W kręgu zagadnień bioetycznych i ekologicznych*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
7. *Dialogical Self: Inspirations, Considerations and Research*, ed. Małgorzata M. Puchalska-Wasył, Piotr K. Oleś, Hubert J.M. Hermans, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
8. Eurypides, *Tragedie*, t. II: *Elektra. Ifigenia w kraju Taurów. Ijon. Helena. Fenicjanki. Orestes. Bachantki. Ifigenia w Aulidzie. Rezo*, przeł. i przypisami opatrzył Robert R. Chodkowski, objętość 32 ark. wyd., nakład 400 egz.
9. Abp Stanisław Gądecki, *Postulaty dotyczące małżeństwa i rodziny wynikające z adhortacji „Amoris laetitia”*, objętość 2 ark. wyd., nakład 110 egz.
10. Barbara Grondkowska, *Znaki i symbole. Filozofia w kazaniach Mikołaja z Kuzy*, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 200 egz.

11. *Jeżeli Bóg istnieje... Wolność człowieka a hipoteza teistyczna. Wybór tekstów*, red. naukowa Andrzej P. Stefańczyk, objętość 35 ark. wyd., nakład 200 egz.
12. *Jeżeli Bóg istnieje... Wolność człowieka a hipoteza teistyczna. Studia i eseje*, red. naukowa Andrzej P. Stefańczyk, objętość 45 ark. wyd., nakład 120 egz.
13. Jadwiga Kleczaj, Cecylia Purta, *Z książką w ręku. Halina Irena Szumił – pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, objętość 9 ark. wyd., nakład 200 egz.
14. Ks. Czesław Krakowiak, *Sakrament małżeństwa. Historia – liturgia – teologia – praktyka pastoralna*, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
15. Ks. Czesław Krakowiak, *Sakramentalia i błogosławieństwa w liturgii Kościoła*, objętość 12 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
16. Ks. Czesław Krakowiak, *Wiara – Kościół – liturgia*, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
17. *Literatura Grecji starożytnej*, t. I: *Epika – liryka – dramat*, red. Henryk Podbielski, objętość 65 ark. wyd., nakład 500 egz. (dodruk).
18. *Literatura Grecji starożytnej*, t II.: *Proza historyczna – krasomówstwo – filozofia i nauka – literatura chrześcijańska*, red. Henryk Podbielski, objętość 83 ark. wyd., nakład 500 egz. (dodruk).
19. Andrzej Łuczynski, *Młodzież zagrożona wykluczeniem. Prewencyjny potencjał pedagogii ks. Jana Bosko*, objętość 20 ark. wyd., nakład 300 egz.
20. Aneta Michałek, *Kara ograniczenia wolności w teorii i praktyce orzecznictwa*, objętość 24 ark. wyd., nakład 200 egz.
21. *O niepodległości ekumenicznie. Wyznawcy różnych Kościołów dla Rzeczypospolitej (1918-1939)*, red. Sabina Bober, Sławomir Jacek Żurek, objętość 15 ark. wyd., nakład 500 egz.
22. Piotr Olszanowski, *The Dialogue of Faith, Reason and Conscience in John Henry Newman's Quest for Moral Truth*, objętość 21,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
23. Sławomir Partycki, *Miłość a życie społeczne*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
24. Stefan Sawicki, *100 lat uniwersytetu katolickiego w Lublinie. Zamierzenia i wyzwania*, objętość 1 ark. wyd., nakład 400 egz.
25. *Studia liturgiczne*, t. XIV: *Eucharystia – tajemnica celebrowana*, red. Waldemar Pałęcki MSF, ks. Andrzej Megger, objętość 10 ark. wyd., nakład 150 egz.

26. *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. XIII: *Drogi i bezdroża sztuki nowożytnej*, red. Irena Rolska, objętość 25 ark. wyd., nakład 130 egz.
27. Lew Szestow, *Dziennik myśli. Pochwała głupoty*, przełożyła z języka rosyjskiego, wstępem i przypisami opatrzyła Anna Woźniak, objętość 8 ark. wyd., nakład 150 egz.
28. Bp Jan Śrutwa, *Dzieje Kościoła w starożytności*, t. I: *Epoka wielkich prześladowań*; t. II: *Kościół w cesarstwie chrześcijańskim*, objętość 50 ark. wyd., nakład 1100 egz.
29. Wenancjusz Fortunat, *Poezje. Wybór*, objętość 16 ark. wyd., nakład 100 egz.
30. *Własność intelektualna w Internecie*, red. Dariusz Żak, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
31. Agnieszka Wysocka, *Architektura i urbanistyka Bydgoszczy w dwudziestoleciu międzywojennym*, objętość 14 ark. wyd., nakład 100 egz. (dodruk).
32. *Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*, 23(2017), No 1-2, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
33. *Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*, 24(2018), No 1, objętość 7 ark. wyd., nakład 100 egz..
34. *Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*, 24(2018), No 2, objętość 5 ark. wyd., nakład 100 egz.
35. *Kościół i Prawo*, 7(20)2018, nr 1, objętość 15 ark. wyd., nakład 150 egz.
36. *Kościół i Prawo*, 7(20)2018, nr 2, objętość 14 ark. wyd., nakład 150 egz
37. *Przegląd Psychologiczny*, 60(2017), nr 1, objętość 13,75 ark. wyd., nakład 20 egz. (dodruk).
38. *Przegląd Psychologiczny*, 60(2017), nr 3, objętość 11 ark. wyd., nakład 145 egz.
39. *Przegląd Psychologiczny*, 60(2017), nr 4, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 140 egz.
40. *Przegląd Psychologiczny*, 61(2018), nr 1, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 130 egz.
41. *Przegląd Psychologiczny*, 61(2018), nr 2, objętość 10,5 ark. wyd., nakład 130 egz.
42. *Przegląd Psychologiczny*, 61(2018), nr 3, objętość 10 ark. wyd., nakład 130 egz.
43. *Roczniki Ekonomii i Zarządzania*, 9(45)2017, nr 4, objętość 8,5 ark. wyd., nakład 180 egz.

44. *Roczniki Ekonomii i Zarządzania*, 10(46)2018, nr 1, objętość 9,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
45. *Roczniki Ekonomii i Zarządzania*, 10(46)2018, nr 2, objętość 11,75 ark. wyd., nakład 180 egz.
46. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 1, objętość 16 ark. wyd., nakład 200 egz.
47. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 2, objętość 12,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
48. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 3, objętość 12 ark. wyd., nakład 200 egz.
49. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 4, objętość 12,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
50. *Roczniki Humanistyczne*, 65(2017), z. 10: Glottodydaktyka, objętość 6 ark. wyd., nakład 200 egz.
51. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 1: Literatura polska, objętość 14,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
52. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 2: Historia, objętość 14,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
53. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 2: Historia – zeszyt specjalny, objętość 33 ark. wyd., nakład 200 egz.
54. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 3: Filologia klasyczna, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
55. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 4: Historia sztuki, objętość 12,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
56. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 5: Neofilologia, objętość 12,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
57. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 6: Językoznawstwo, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
58. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 7: Słowianoznawstwo, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
59. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 8: Lingwistyka korpusowa i translatoryka, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
60. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 9: Sinologia, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
61. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 10: Glottodydaktyka, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
62. *Roczniki Humanistyczne*, 66(2018), z. 11: Anglica, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.

63. *Roczniki Kulturoznawcze*, 9(2018), nr 1, objętość 6 ark. wyd., nakład 100 egz.
64. *Roczniki Kulturoznawcze*, 9(2018), nr 2, objętość 6 ark. wyd., nakład 100 egz.
65. *Roczniki Kulturoznawcze*, 9(2018), nr 3, objętość 9,5 ark. wyd., nakład 100 egz.
66. *Roczniki Nauk Prawnych*, 28(2018), nr 1, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
67. *Roczniki Nauk Prawnych*, 28(2018), nr 2, objętość 12,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
68. *Roczniki Nauk Prawnych*, 28(2018), nr 3, objętość 15,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
69. *Roczniki Nauk Społecznych*, 9(45) (2017), nr 2, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
70. *Roczniki Nauk Społecznych*, 9(45) (2017), nr 3, objętość 10,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
71. *Roczniki Nauk Społecznych*, 9(45) (2017), nr 4, objętość 19,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
72. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46) (2018), nr 1, objętość 9 ark. wyd., nakład 200 egz.
73. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46) (2018), nr 2, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
74. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46) (2018), nr 3, objętość 10,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
75. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46) (2018), nr 4, objętość 11,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
76. *Roczniki Pedagogiczne*, 9(45)2017, nr 4, objętość 7 ark. wyd., nakład 200 egz.
77. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(46)2018, nr 1, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
78. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(46)2018, nr 2, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
79. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(46)2018, nr 3, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
80. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(46)2018, nr 4, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
81. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 3, objętość 12,5 ark. wyd., nakład 200 egz.

82. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 4, objętość 15,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
83. *Roczniki Psychologiczne*, 21(2018), nr 1, objętość 6,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
84. *Roczniki Psychologiczne*, 21(2018), nr 2, objętość 5,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
85. *Roczniki Teologiczne*, 64(2017), z. 10: Nauki o rodzinie, objętość 14,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
86. *Roczniki Teologiczne*, 64(2017), z. 12: Homiletyka, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
87. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 1: Praca socjalna, objętość 9 ark. wyd., nakład 200 egz.
88. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 2: Teologia dogmatyczna, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
89. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 3: Teologia moralna, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
90. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 4: Historia Kościoła, objętość 11,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
91. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 5: Teologia duchowości, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
92. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 6: Teologia pastoralna, objętość 10,75 ark. wyd., nakład 200 egz.
93. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 7: Teologia ekumeniczna, objętość 14,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
94. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 8: Liturgika, objętość 10,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
95. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 9: Teologia fundamentalna i religioznawstwo, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
96. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 10: Nauki o rodzinie, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
97. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 11: Katechetyka, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
98. *Roczniki Teologiczne*, 65(2018), z. 13: Muzykologia, objętość 16 ark. wyd., nakład 200 egz.
99. *Studia Norwidiana*, 36(2018), objętość 21,25 ark. wyd., nakład 150 egz.
100. *Studia Polonijne*, 37(2016), objętość 8 ark. wyd., nakład 130 egz.
101. *Studia Polonijne*, 38(2017), objętość 5 ark. wyd., nakład 130 egz.

102. *Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lublinensis Ioannis Pauli II*, 46(66) 2017, objętość 15 ark. wyd., nakład 300 egz.
103. *Teka Komisji Historycznej*, 15(2018), objętość 10,75 ark. wyd., nakład 100 egz.
104. *Roczniki Filozoficzne*, 66(2018), nr 4: *Futura contingentia*, online.
105. *Roczniki Nauk Prawnych*, 27(2017), nr 1, online.
106. *Roczniki Nauk Prawnych*, 27(2017), nr 2, online.
107. *Roczniki Nauk Prawnych*, 27(2017), nr 3, online.
108. *Roczniki Nauk Prawnych*, 27(2017), nr 4, online.
109. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 1, online.
110. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 2, online.
111. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 3, online.
112. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2017), nr 4, online.
113. *Roczniki Teologiczne*, 65(2017), z. 3, online.
114. *Roczniki Teologiczne*, 65(2017), z. 4, online.
115. *Roczniki Teologiczne*, 65(2017), z. 5, online.
116. *Roczniki Teologiczne*, 65(2017), z. 6, online.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo Naukowe KUL opublikowało 116 pozycji wydawniczych o łącznej objętości 1531,75 ark. wyd. i nakładzie 20 405 egz. (w tym 31 książek o objętości 676,25 ark. wyd. i nakładzie 7460 egz. oraz 85 woluminów publikacji ciągłych o objętości 855,5 ark. wyd. i nakładzie 12 945 egz.). Ich autorami byli przedstawiciele wielu znaczących środowisk naukowych krajowych i zagranicznych. Łącznie w czasopismach opublikowano 813 artykułów, na sumę 9408 punktów, w tym pracownicy naukowci KUL opublikowali 338 artykułów, co daje 3816 punktów.

TARGI, PROMOCJE, KIERMASZE

W roku sprawozdawczym odbyły się następujące promocje książek zorganizowane lub współorganizowane przez Towarzystwo Naukowe KUL:

– promocja książki *Spadkobiercy Reformacji. Ewangelicy w Lublinie i na Lubelszczyźnie (historia, kultura, ekonomia, literatura)* pod red. ks. Grzegorza Brudnego, Witolda Matwiejczyka, Małgorzaty Willaume, Sławomira Jacka Żurka w Muzeum na Zamku w Lublinie (20 I 2018);

– promocja książki *Lublin – Miasto zgody religijnej. Ekumenizm w historii, teologii, kulturze* pod red. Sławomira Pawłowskiego SAC, Sławomira Jacka Żurka w Muzeum na Zamku w Lublinie (28 II 2018);

– promocja książki *Spoleczna potrzeba pamięci: osoba i dzieło Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia* pod red. Aliny Rynio, Magdaleny Parzyszek w Trybunale Koronnym w Lublinie (13 III 2018);

– promocja książki *Jeżeli Bóg istnieje... Wolność człowieka a hipoteza teistyczna. Wybór tekstów* pod red. Andrzeja Stefańczyka w KUL (20 IV 2018);

– promocja książki *Co los mi przeznaczy. Wspomnienia Kazimierza i Maryli Zabłockich z lat 1881-1921 oraz inne zapiski rodzinne* w oprac. Jadwigi Kuczyńskiej w Muzeum Okręgowym w Piotrkowie Trybunalskim (11 X 2018);

Towarzystwo brało udział w:

– Katolickich Targach Książki w Warszawie (12-15 IV 2018)

– Targach Książki w Krakowie (25-28 X 2018)

– Targach Wydawców Katolickich w Lublinie (20-22 XI 2018)

– Targach Książki Historycznej w Warszawie (29 XI-2 XII 2018).

Dział Marketingu i Kolportażu przygotował ekspozycję książek i prowadził ich sprzedaż na spotkaniach naukowych, odbywających się w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (m.in.: Międzynarodowy Zjazd Absolwentów KUL (9 VI 2018), *Zjazd Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych „Teologia fundamentalna wobec wyzwań współczesnych nauk o człowieku”* (20-21 IX 2018); *Socjologia polska A.D. 2018. Tradycje – kontynuacje – inno-*

wacje (25-26 X 2018), *Święto patronalne Wydziału Filozofii i Światowy Dzień Filozofii* (15 XI 2018).

Dział Marketingu i Kolportażu dostarczał publikacje Towarzystwa do ok. 100 księgarń na terenie całego kraju.

NAGRODY

Towarzystwo Naukowe w roku sprawozdawczym zdobyło Nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich *Feniks* w kategorii „tłumacz” za publikacje *Dzieła I: Święte obrzędy Kościoła* oraz *Dzieła II: Porządek antyfonarza, inne pisma o świętych obrzędach, reguły życia duchownych i mniszek Amalariusza z Metzu* w przekładzie zbiorowym pod redakcją ks. Tadeusza Gaci.

Towarzystwo było promowane w środkach masowego przekazu m.in. poprzez wywiady z Autorami w trakcie promocji książek lub specjalnych programów poświęconych działalności badawczej członków Towarzystwa.

Antygona, w tłumaczeniu prof. Roberta R. Chodkowskiego, jest od 2018 r. wystawiana na deskach Teatru Ateneum im. Stefana Jaracza w Warszawie.

SPIS TREŚCI

Universitas nostra iam centennis	3
--	---

CENTESIMA ADVENTA...

O LUDZIACH I INSTYTUCJACH W STULECIE UNIwersYTETU

Ks. Augustyn ECKMANN, Alina ŻUK, O Towarzystwie Naukowym KUL na stu- lecie Uniwersytetu	7
Irena WODZIANOWSKA, Ksiądz Idzi Radziszewski w służbie Bogu i Ojczyźnie ...	21
Stanisław MAJDAŃSKI, Benedykt (Ben) Tofil (1929-2017) – twórca chrześci- jański, artysta plastyk i mistrz prostoty subtelnej	41
Kazimierz PRZYBYŁKO, Bibliothecae Universitatis nostrae custos eximius – Fran- ciszek Wincenty Chwalewski (1932-2018).....	53
Kazimierz PRZYBYŁKO, Universitatis nostrae alumna decora – Krystyna Mar- szałek-Młyńczyk, działaczka polityczna i społeczna, romanistka, dzienni- karka	57

TEKSTY WYGŁOSZONE I ZAMÓWIONE

Ks. Stanisław KAMIŃSKI, Kanta ujęcie przedmiotu logiki formalnej.....	65
Zenon E. ROSKAL, Zasady indywidualizacji partykulariów makroskopowych – pre- liminaria	71
Wojciech DASZKIEWICZ, Dole i niedole współczesnej kultury, czyli wobec postmodernizmu	75
Stanisław LEDÓCHOWSKI, O sobie samym	89
Henryk PIERSA, Kwantowanie pola elektromagnetycznego – fotony i fale	97
Ks. Edward WALEWANDER, Kościół w starożytności na nowo opisany. Prezen- tacja książki biskupa Jana Śrutwy	107

SOCIETATIS SOLEMNITATES INESTINAE

Stanisław SAREK, Laudacja z okazji Jubileuszu 50-lecia kapłaństwa ks. prof. Czesława Krakowiaka, Skarbnika TN KUL	113
Stanisław SAREK, Oratio gratulatoria et optationes dla Księdza Prezesa Augustyna Eckmanna z okazji imienin.....	117

SYLWETKI UCZONYCH

LAUREACI NAGRODY IM. KSIĘDZA IDZIEGO RADZISZEWSKIEGO

Stanisław SAREK, Chrześcijański humanista integralny. Nagroda im. Księdza Idziego Radziszewskiego dla Profesora Wojciecha Roszkowskiego	123
Paweł UKIELSKI, Profesor Wojciech Roszkowski. Tekst laudacji wygłoszonej 5 czerwca 2018 roku na dorocznym publicznym zebraniu TN KUL z okazji wręczenia prof. dr. hab. Wojciechowi Roszkowskiemu Nagrody im. Księdza Idziego Radziszewskiego	127

IN MEMORIAM

Prof. dr hab. Zofia Włodek (<i>Stanisław Sarek</i>).....	137
Dr Franciszek Bujak (<i>Marcin Dąbrowski, Stanisław Sarek</i>).....	139
Ks. prof. dr hab. Józef Herbut (<i>Stanisław Sarek</i>)	141
Ks. prof. dr hab. Franciszek Drączkowski (<i>Stanisław Sarek</i>)	143
Prof. dr hab. Stanisław Olczak (<i>Tomasz Nowicki</i>)	145
Ks. prof. dr hab. Bogusław Nadolski (<i>Stanisław Sarek</i>).....	147
Prof. dr hab. Józef Japola (<i>Adam Fitas, Stanisław Sarek</i>)	149
Dr Anna Buczek (<i>Anna Kozanecka-Dymek, Stanisław Sarek</i>)	151
Prof. dr hab. Jerzy Rebeta (<i>Andrzej Podraza, Wojciech Gizicki</i>).....	153
Ks. dr hab. Jan Chwałek (<i>Stanisław Sarek</i>)	155

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KUL (2018)

Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego KUL za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2018 roku	159
Działalność naukowa Towarzystwa Naukowego KUL.....	179
Posiedzenia Wydziałów i Komisji.....	179
Konferencje naukowe	183
Projekty badawcze	187
Działalność wydawnicza Towarzystwa Naukowego KUL	189
Spis publikacji	189
Targi, promocje, nagrody.....	197